

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜNDEN KALICI GÖÇE GEÇİŞ: VAN ÇALDIRAN
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

FARUK YILDIZ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ORHAN DENİZ

VAN-2022

KABUL VE ONAY

Faruk YILDIZ tarafından hazırlanan “ MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜNDEN KALICI GÖÇE GEÇİŞ: VAN ÇALDIRAN ÖRNEĞİ ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü COĞRAFYA Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Prof. Dr. Orhan DENİZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Prof. Dr. Orhan DENİZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. Alperen Kayserili Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	13/04/2022
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada:**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (13.04.2022)

İmza:

Faruk YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Faruk YILDIZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan 2022

**MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜNDEN KALICI GÖÇE GEÇİŞ: VAN ÇALDIRAN
ÖRNEĞİ**

ÖZET

Tarihsel süreç içinde sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve coğrafi nedenler insanların doğduğu alanları toplu veya bireysel olarak terk etmesinde etkili olmuştur. Sanayi ve teknolojiye dayalı gelişmelerinin hızlanmasıyla göç hareketleri artış göstermiştir. Özellikle tarım ve hayvancılığa dayalı bir ülke olan, Türkiye'nin bu gelişmeler neticesinde, tarımda makineleşme de kırsal alanlarda var olan toprakların miras yoluyla bölünmesi ve her geçen gün toprakların verim değerinin düşmesi, nüfusun kitleler halinde göç etmesine neden olmuştur. Bu gelişmelerin beraberinde getirdiği yeni atılımların, ortaya çıkardığı değişimlerle birlikte, kentsel alanlar ile kırsal alanlar arasındaki dengesizlikler giderek artmıştır. Kırsal alanların içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik yapı, kentlerin daha cazip alanlar olarak görülmesine ve kırsal alanlardan kentlere doğru, göçlerin artmasına yol açmıştır. Göç ile kentlere yoğun bir nüfus kitlesinin yönelmesi, beraberinde ulaşım, altyapı, sağlık, eğitim ve kentsel gelişme alanları, açısından sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlar kentleşme hareketi üzerinde etkili olmakla birlikte kırsal alanda var olan sorunların kentlere taşınmasına yol açmıştır.

Bu çalışmada, göç ve mevsimlik işçi göçü tanımı, mevsimlik işçi göçünün tarihsel gelişimi, çeşitleri ve göçün nedenleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son yıllarda mevsimlik işçi göçü ile yüksek bir nüfus kaybeden, Van'ın Çaldıran ilçesi ele alınmıştır. İlçenin tarihsel süreç içerisindeki yeri, coğrafi, sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri ortaya konularak, göç hareketinin de ön planda olan kırsal mahalleler (köyler) tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu alanlarda göç faaliyetine etki eden faktörler ile göç sonucu ortaya çıkan sorunları irdelemek, bu sorunların geçici ve kalıcı göç hareketine katılan, nüfus kitlesi üzerindeki etkileri ortaya koymak amacıyla, saha çalışmasında

mevsimlik işçi göçüne ve bu göç sonucunda daimi yerleşme hareketine katılan işçilerle anket ve mülakatlar yapılmıştır. Çalışma neticesinde verilerin elde edilmesi için nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni, nitel ve nicel yöntemler arasında gerçekleşen sentez ile bu yöntemlerin eksiklerinin ortadan kaldırılması araştırmanın güvenilirliği açısından fırsat oluşmaktadır (Tunalı, Gözü, & Özen, 2016: 107-108). Bu yöntemin tercih edilmesi tek bir araştırma yönteminde ortaya çıkabilecek zayıflıkların giderilmesine ve araştırma alanında kullanılan sayısal ve sözel değerlerin bir arada kullanılması ve açıklama üstünlüğü açısından avantaj sağlaması, açıklamaların anlama gücünü attırmasında yardımcı olduğu için tercih edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler, sanal ortamda deşifre edilerek tezin ilgili alanlarında kullanılmıştır.

Araştırma konusu ve çalışmanın gidişatına bağlı olarak 90 anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasına katılan bireylerin yaş aralığı dikkate alındığında, %74,5'lik dağılım ile en fazla katılım sağlayan 20-45 yaş grubundaki denekler yer alırken, %1,1'lik dağılım ile 15-19 yaş aralığında en az katılım sağlayan denekler yer almaktadır. Deneklerin %16,6'sı ise 46 yaş aralığı ve bu yaş grubunun üstündekiler kapsamaktadır. Katılımcıların medeni durumları dikkate alındığında %92,'si evli %7,8'i ise bekâr medeni durumda olan katılımcılar yer almıştır.

Katılımcıların %58,9'ü ilkokul eğitim düzeyinde mezunlar oluştururken, %11,1'lik dağılım ortaokul mezunu %10'ü okur-yazar %7,8'i üniversite mezunu %7,8'i okur-yazar olmayan katılımcılar yer alırken %4,4'ü ise lise mezunu bireylerden oluşmaktadır. Araştırma alanında dikkate alındı diğer bir husus ise katılımcıların hane halkı büyüklüğü ve meslek grubudur. Bu doğrultuda deneklerin %83,4'ü' 3 ile 7 kişilik hane halkı büyüklüğüne sahiptir. Katılımcıların meslek grupları dikkate alındığında en fazla katılım sağlayan %92,3'ü (83 Kişi) işçi meslek grubundaki bireyler oluşturmaktadır. % 2,2'si çiftçi %1,1'i memur %2,2'si işsiz %2,2'si ise diğer meslek grubunda yer alan katılımcılar oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda geçici ve kalıcı mevsimlik işçi göçüne katılan bireylere yönelik sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık, eğitim gibi alanlarda birçok sorun tespit edilmiştir. Kırsal alanda meydana gelen göçün gelecekte bu alanların nüfus açısından nasıl etkileyeceği temel sorunlardan birini oluşturmaktadır. Göç ile birlikte tarım ve hayvancılık faaliyetlerine giderek önem

kaybetmiş ve bölge canlı hayvan sayısı giderek azalma eğilimi göstermiştir. Temel ekonomik olanakların yetersiz olması deneklerin eğitim düzeyini nasıl etkilediği ise çalışma alanında ele alınan diğer sorunlardan birini oluşturmaktadır. Mevsimlik işçi göçüyle başlayan göçün zamanla yön değiştirmesi, çalışma alanını giderek nüfus kaybetmesine neden olmakla birlikte, genç nüfus potansiyeli açısından kayıpların giderek artmasına neden olmuştur. Kalıcı göçün artmasıyla birlikte kırsal nüfusun kentlerde yer edinmesine ve geri dönüşlerin giderek azalmasına, kırsal alanda yapılan ekonomik faaliyetlerin yanı sıra, sağlık, eğitim ve hizmet gibi alanlarda faaliyet gösteren kurum ve/veya kuruluşların giderek azalmasına veya durma noktasına gelmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, İşgücü Göçü, Çaldıran, Mevsimlik İşçi Göçü

Sayfa Sayısı: XIII + 190

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orhan DENİZ

M. Sc. Thesis

Faruk YILDIZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

April 2022

**TRANSITION FROM SEASONAL WORKER MIGRATION: THE CASE OF
VAN STILL**

ABSTRACT

In the historical process, social, cultural, economic, political and geographical reasons have been effective in leaving the areas where people were born, collectively or individually. Migration movements have increased with the acceleration of industrial and technology-based developments. As a result of these developments, especially in Turkey which is a country based on agriculture and animal husbandry, the division of the lands existing in rural areas by inheritance and the decrease in the yield value of the lands day by day, caused the population to migrate in masses. Along with the changes brought about by the new breakthroughs brought by these developments, the imbalances between urban areas and rural areas have gradually increased. The social, cultural and economic structure of rural areas has caused cities to be seen as more attractive areas and increased migration from rural areas to cities. The migration of a dense population to the cities has led to problems in terms of transportation, infrastructure, health, education and urban development areas. Although these problems were effective on the urbanization movement, they led to the transfer of the existing problems in the rural areas to the cities.

In this study, information is given about the definition of migration and seasonal worker migration, the historical development of seasonal worker migration, its types and the reasons for migration. The Çaldıran district of Van, which has lost a high population due to seasonal worker migration in recent years, is discussed. The place of the district in the historical process, its geographical, social, cultural and economic characteristics were revealed, and the rural neighborhoods (villages) that

were at the forefront of the migration movement were tried to be determined. In order to examine the factors affecting migration activities in these areas and the problems that arise as a result of migration, and to reveal the effects of these problems on the population mass participating in the temporary and permanent migration movement, surveys and interviews were conducted with the workers who participated in the seasonal worker migration and permanent settlement as a result of this migration. As a result of the study, a mixed research method, in which qualitative and quantitative research methods are used together, was used to obtain the data. The main reason for choosing the mixed research method is that the synthesis between qualitative and quantitative methods and eliminating the deficiencies of these methods provide an opportunity for the reliability of the research (Tunalı, Gözü, & Özen, 2016: 107-108). This method was preferred because it helps to eliminate the weaknesses that may arise in a single research method, to use the numerical and verbal values used in the research area together, to provide an advantage in terms of explanation superiority and to increase the comprehension power of the explanations. The data obtained in this direction were deciphered in the virtual environment and used in the relevant areas of the thesis.

Depending on the research topic and the course of the study, 90 survey studies were conducted. When the age range of the individuals participating in the survey is taken into account, there are subjects in the 20-45 age group with the highest participation with a 74.5% distribution, while the subjects in the 15-19 age group with the lowest participation with a 1.1% distribution. . 16.6% of the subjects are in the age range of 46 and above this age group. Considering the marital status of the participants, 92% of the participants were married and 7.8% were single.

While 58.9% of the participants were primary school graduates, 11.1% were secondary school graduates, 10% were literate, 7.8% were university graduates, 7.8% were illiterate. 4.4% of them are high school graduates. Another issue to be considered in the research area is the household size and occupational group of the participants. In this direction, 83.4% of the subjects have a household size of 3 to 7 people. When the occupational groups of the participants are taken into account, 92.3% (83 people) who participated the most are individuals in the worker occupational group. 2.2% are

farmers, 1.1% are civil servants, 2.2% are unemployed, 2.2% are from other professions. As a result of the study, many problems have been identified in areas such as social, cultural, economic, health and education for individuals participating in temporary and permanent seasonal worker migration. One of the main problems is how the migration in rural areas will affect these areas in terms of population in the future. With the migration, agriculture and livestock activities have gradually lost importance and the number of livestock in the region has tended to decrease gradually. How the insufficient basic economic opportunities affect the education level of the subjects constitutes one of the other problems discussed in the study area. The change of direction of the migration, which started with seasonal worker migration, caused the working area to gradually lose population, but it also caused the losses in terms of young population potential to increase gradually. With the increase in permanent migration, it has caused the rural population to take a place in the cities and the returns to decrease gradually, the economic activities in the rural area as well as the institutions and / or organizations operating in fields such as health, education and service have gradually decreased or come to a standstill.

Keywords: Migration, Labor Migration, Çaldıran, Seasonal Worker Migration

Quantity of Page: XIII +190

Supervisor: Prof. Dr. Orhan DENİZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	ix
TABLO DİZİNİ.....	xii
ŞEKİL DİZİNİ	xiv
FOTOĞRAF DİZİNİ.....	xvi
HARİTA DİZİNİ.....	xviii
KISALTMALAR	xix
ÖNSÖZ.....	xx
GİRİŞ	1
A. Araştırma Alanın Genel ve Coğrafi Özellikleri.....	3
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi	13
C. Metodoloji.....	14
C 1. Araştırmanın Hipotezleri ve Araştırma Problemleri	15
C 2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	17
C 3. Veri Toplama ve Analizi	21
C 4. Sınırlılıklar	22
D. Literatür Analizi	24
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	28
1.1. Temel Kavramlar.....	28
1.2. Göç Kuramları.....	36
1.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	37
1.2.2. Everett Lee Göç Kuramı	39
1.2.3. Petersen' in Göç Tipleri Kuramı.....	40
1.2.4. Ekonomik Temelli Göç Kuramları	42
1.2.5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	43
1.2.6. Merkez-Çevre Kuramı	44
2. BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK İŞGÜCÜ	
HAREKETLERİ.....	46
2.1. Dünyada ve Türkiye'de Mevsimlik İşgücü Hareketliliği	46
2.2. Mevsimlik İşgücü Göçü	57
2.2.1. Tarım İşçiliği.....	57

2.2.2. İnşaat Faaliyetleri.....	62
2.2.3. Hizmet Sektörü	65
2.3. Mevsimlik İşçi Göçünü Ortaya Çıkaran Faktörler	68
2.3.1. İklimsel Farklılıklar.....	68
2.3.2 Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklılıkları.....	69
2.3.3. Bölgelere Göre Değişen Yatırım ve İstihdam Koşullar	71
2.4. Mevsimlik İşçi Göçüne İlişkin Sorunlar.....	75
2.4.1. Ulaşım Sorunu	75
2.4.2. Barınma ve Çalışma Koşullarından Kaynaklı Sorunlar	76
2.4.3. Beslenme İle İlgili Sorunlar	78
2.5. Mevsimlik İşçi Göçü ile İlgili Yasal Mevzuat	80
3. BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMA BULGULAR.....	84
3.1. Alan Araştırmasına Katılan Deneklerin Demografik Özellikleri.....	84
3.1.1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı.....	84
3.1.2. Eğitim Durumu	87
3.1.3. Medeni Durum	89
3.2. Sosyal ve Ekonomik Özellikler	92
3.2.1. Hanehalkı Büyüklükleri	92
3.2.2. Meslek.....	95
3.2.3. Gelir Durumu ve Aile Bireylerinin İş Yaşamına Katılım Düzeyi	97
3.3. Mevsimlik İşçilerin Çalıştıkları Sektörler ve Göçün Yönü.....	109
3.4. İş Bulma Yöntemleri ve İşe Erişim İmkânları.....	119
3.5. İşçilerin Yaşam Koşulları ve Karşılaştıkları Sorunlar.....	124
3.5.1. Beslenme ve Barınma Sorunu.....	124
3.5.2. Çalışma Koşulları İle İlgili Sorunlar	130
3.5.3. Ulaşım İle İlgili Sorunlar	142
3.5.4. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sorunu	147
3.5.5. Ücretler Konusundaki Sorunlar	150
3.5.6 Bireysel ve Sosyal Sorunlar	156
3.6. Mevsimlik İşçilerin Kalıcı Göç Eğilimleri ve Kalıcı Geri Dönüşler.....	159
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	172
KAYNAKÇA	177
EKLER.....	182
EK 1: Anket Örneği.....	182

EK 2: Mülakat Formu.....	190
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Çaldıran İlçesindeki Köy Nüfuslarının Yıllara Göre Değişimi (2000-2015-2020)	9
Tablo 2. Van İli ve İlçelerinin Yıllara Göre Nüfus Değişimi (2008-2020).....	11
Tablo 3. Araştırma Alanının Kapsadığı Köyler (Mahalleler) ve Örneklem Grubunu Oluşturan Alanlar	18
Tablo 4. Örneklem Alanını Oluşturan Köy ve Mahalleler	19
Tablo 5. Mülakat Yapılan Bireylerin Eğitim Durumu, Yaş ve Bulunduğu Köylere Göre Dağılımı.....	20
Tablo 2.1. Türkiye'nin Avrupa Ülkeleriyle Yaptığı İkili Anlaşmalar.....	54
Tablo 2.2. Tarım Sektöründe İstihdam Oranı (Mevsim etkisinde arındırılmış).....	59
Tablo 2.3. Tarım ve Tarım Dışı İstihdam Edilenlerin İşteki Duruma Göre Dağılımı (2021).....	59
Tablo 2.4. Sektörlere Göre İstihdam Sayısının ve Oranlarının Yıllar İçindeki Değişimi (2010-2020).....	64
Tablo 2.5. 2004-2020 Yılları Arasında Tarım ve İnşaat Sektöründe İstihdamın Cinsiyete Göre Dağılımı	65
Tablo 2.6. Bölgelerin Gelişmişlik Grupları İtibarıyla Dağılımı	70
Tablo 2.7. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları (Cari Fiyatlarla, Dağılım %)	72
Tablo 2.8. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri ve İstihdam Yapısının Dağılımı	73
Tablo 2.9. Bölgelere Göre Sabit Yatırım ve İstihdam Oranı (%).....	74
Tablo 3.1. Göçe Katılan Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	85
Tablo 3.2. Göçe Katılan Bireylerin Eğitim Durumları.....	87
Tablo 3.3. Göçe Katılan Bireylerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	90
Tablo 3.4. Göçe Katılan Bireylerin Hane Halkı Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	92
Tablo 3.5. Deneklerin İkamet Yerleri ile Aile Yapısı Arasındaki İlişki	94
Tablo 3.6. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Günlük Aldıkları Ücretlerin Dağılımı	101
Tablo 3.7. Göçe Katılan Deneklerin Kaldıkları Evin Mülkiyet Durumları.....	105
Tablo 3.8. Göçe Katılan Deneklerin Aylık Aldıkları Ücretler	108
Tablo 3.10. Deneklerin Çalışmak İçin Yöneldikleri Bölgeler.....	114
Tablo 3.11. Göç Hareketinde Yakınlık Derecesi ve Göçe Yönelme Durumu	116

Tablo 3.12. Göçe Katılan Bireylerin İş Bulma Yöntemleri ve İşe Erişim İmkânları	119
Tablo 3.13. Göçe Katan Bireylerin Çalışma Şekli.....	121
Tablo 3.14. Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan İşçilerin Barınma Alanları	126
Tablo 3.15. Mevsimlik İşçi Göçünde Bir Odada Kalan Kişi Sayısı.....	129
Tablo 3.16. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Günlük Çalışma Süresi	132
Tablo 3.17. Mevsimlik İşçilerin Kullandıkları Ulaşım (Yolu) Sistemi.....	143
Tablo 3.18. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Kalma Yeri İle İş Alanına Giderken Kullandıkları Ulaşım Araçları	144
Tablo 3.19. Mevsimlik İşçilerin Barınma Alanları İle Çalışma Alanları Arasındaki Erişim Süresi (%)	145
Tablo 3.20. Deneklerin Hastalık ve İş Kazasında Tedavi Masraflarının Karşılama Durumu	149
Tablo 3.21. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Sağlık Güvencelerine Göre Dağılımı	150
Tablo 3.22. Deneklerin Ücretler Konusunda Anlaşma Yöntemleri	151
Tablo 3.23. Deneklerin Ücretlerini Alma Konusunda Bekleme Süreleri.....	154
Tablo 3.24. Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Göçü Tamamlama Süreçleri	161
Tablo 3.26. Deneklerin Köye Döneme İsteklerini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı	168
Tablo 3.27. Deneklerin Geri Dönmeyi İstememe Nedenleri.....	169
Tablo 3.28. Deneklerin Kentlerdeki Komşuluk Özellikleri	170

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 2.1. Dünyadaki Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı.....	47
Şekil 2.2. Dünya Nüfusu İçindeki Erkek/Kadın Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı Oranı (%)	49
Şekil 2.3. Dünyadaki Göçmen İşçilerin Bölgelere Göre Dağılım Oranı (%)	50
Şekil 2.4. Dünyada En Fazla Göçmene Ev Sahipliği Yapan İlk 10 Ülke.....	50
Şekil 2.5. Ülkelere Göre Mevsimlik İşçilere Verilen Vize Sayısının Dağılımı.....	51
Şekil 2.6. Uluslararası Göçmen İşçilerin Ekonomik Faaliyet Kategorisine Göre Dağılımı	52
Şekil 2.7. Sabit Yatırım Teşviklerinin Sektörlere Göre Dağılımı Oranı (%).....	73
Şekil 3.1. Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan Deneklerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	95
Şekil 3.2. Deneklerin Geçim Kaynaklarının Sektörlere Göre Dağılımı (%).....	99
Şekil 3.3. Deneklerin Kalıcı ve Mevsimlik Göç Dönemleri İçinde Son Bir Yılda İşçi Göçlerine Katılma Durumlarına Göre Dağılımı (%)	109
Şekil 3.4. Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan Deneklerin Tercih Ettikleri İş Alanlarını Dağılımı (%).....	112
Şekil 3.5. Deneklerin Mevsimlik İşçi Olarak Çalıştıkları İlerin Düzey 1 Bölgelerine Göre Dağılımı (%).....	113
Şekil 3.6. Mevsimlik İşçi Göçünün Başlama Döneminin Aylara Göre Dağılımı (%)	115
Şekil 3.7. Mevsimlik İşçilerin Yeme ve İçme İhtiyaçlarını Karşılama Durumunun Oransal Dağılımı (%)	124
Şekil 3.8. Mevsimlik İşçilerin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu (%).....	125
Şekil 3.9. Mevsimlik İşçi Göçünde Çalışma Aralığına Göre Oransal Dağılımı (%)	131
Şekil 3.10. Deneklerin Ortaya Çıkan Sağlık Problemini Çözme Yöntemine Göre Dağılım (%).....	148
Şekil 3.11. Deneklerin Sosyal ve Bireysel Sorunlarla Karşılaşma Durumuna Göre Oransal Dağılımı (%)	157
Şekil 3.12. Sosyal ve Bireysel Sorunların Deneklerin Alacağı Ücretlere Üzerindeki Etkisinin Dağılımı (%)	159

Şekil 3.13. Deneklerin Kırsal Alanında Kalıcı Olarak Göçe Katılma Dönemi ve Kişi Sayısına Göre Dağılımı	160
Şekil 3.14. Deneklerin Kalıcı Olarak Göçe Ettiği İllerin Düzey1 Bölgesel Dağılımı (%).....	163
Şekil 3.15. Deneklerin Kalıcı Göçe Geçiş Sonrasında Mevsimlik Göçlere Katılma Durumu (%)	165
Şekil 3.16. Denekleri Kırsal Alana Geri Dönüş Nedenleri.....	166
Şekil 3.17. Deneklerin Köyde Yaşamayı İstememe Nedenleri	167

FOTOĞRAF DİZİNİ

Foto 1: Çalışma Alanının Doğusunda Yer Alan İlk Yerleşme Kalıntıları (15. Yüzyılda Akkoyunlular ve Karakoyunlulara Ait Olduğu Bilinen Kübik Harabeleri).....	7
Foto 2: Çalışma Alanının Doğusunda Yer Alan İlk Yerleşme Kalıntıları (15. Yüzyılda Akkoyunlular ve Karakoyunlulara Ait Olduğu Bilinen Kübik Harabeleri).....	7
Foto 3: Çaldıran Ovasında Hayvancılık Faaliyetleri	13
Foto 4: Mevsimlik İşçi Göçünde Yeme- İçme İhtiyaçlarının Karşılandığı Mutfak Bölümünden Bir Görünüm.....	78
Foto 5: Çoğunluğu Çocuklardan Oluşan Tarımda Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan Bireyler.....	86
Foto 6: İnşaat İşinde Çalışan Mevsimlik İşçiler (Soma/Manisa)	97
Foto 7: Tarım Sektöründe Limon İşinde Çalışan Mevsimlik İşçi Çocuklar (Adana).	98
Foto 8: İnşaat İşinde Çalışan Mevsimlik İşçi (Esenyurt/İstanbul)	99
Foto 9: Göçe Katılan Deneklerden Birine Ait Geride Bıraktığı Evinden Bir Görünüm (Fatih Mahallesi/Çaldıran)	106
Foto 10: Limon İşinde Günlük/Yevmiyeli Çalışan Çocuk İşçiler (Adana).....	123
Foto 11. Mevsimlik İnşaat İşinde Bir Odayı Kaç Kişinin Paylaştığına İlişkin Bir Görünüm (İstanbul).....	127
Foto 12: Tarım İşinde Çalışan Mevsimlik İşçilerin Barınma Alanlarından Bir Görüntü (Mersin).....	128
Foto 13: Mevsimlik İşçi Göçünde Bir Odada Kaç Kişinin Kaldığına İlişkin Bir Görüntü	130
Foto 14: Uzun Çalışma Saatlerinden Sonra Yemek Molası Veren Tarım İşçileri (Mersin).....	133
Foto 15: Ağır Çalışma Koşullarında Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri (Adana) ...	134
Foto 16: İnşaat İskelesinde Dinlenme Molası Veren Mevsimlik İnşaat İşçileri (Soma/Manisa)	135
Foto 17: İşçi Güvenliği ve İş Sağlığı Önlemleri Almadan Çalışan İnşaat İşçileri ..	139
Foto 18: Kiraz Bahçesinde Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri (Mersin)	140
Foto 19: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Gün Sonunda Çalışma Yerinden-Barınma Yerlerine Gitmek İçin Hazırlık Yapma Sürecinden Bir Görüntü (Adana)	146

Foto 20: Kalıcı Olarak Göçe Katılan Bireylerin Kırsal Alanda Bıraktığı Evlerinden Bir Görünüm (Alakaya Köyü)	162
---	------------

HARİTA DİZİNİ

Harita 1. Çaldıran İlçesinin Lokasyon Haritası	5
Harita 2. Örneklem Grubunu Oluşturan Köyler	19
Harita 3. Bölgelerin 4 Kademeli Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	70
Harita 4. Mevsimlik İşçi Olarak Deneklerin Çalışmak İçin Tercih Ettiği İller	113
Harita 5. Kalıcı Göçte Tercih Edilen İller.....	163

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
GSMH	Gayrisafi Milli Hâsıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SPSS	(Statistical Package for the Social Sciences) Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
SSB	Savunma Sanayi Başkanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü

ÖNSÖZ

Göç: insanların bir yerden başka bir yere geçici ya da kalıcı olarak, kısa veya uzun süreli çalışmak, daha iyi bir eğitim almak veya daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak için yer değiştirme hareketi olarak ifade edilebilir. İnsanların mekânsal alan üzerindeki etkileri ve bu etkilerin yeni bir oluşumu ortaya çıkarması sonucunda, yeryüzündeki değişim hareketleri, coğrafya biliminin ilgi odağında yer almaktadır. Bir mekân bilimi olan coğrafya, mekânsal alanda insan faaliyetler sonucu ortaya çıkan değişimleri, coğrafya biliminin temel ilkeleri (dağılım, bağlantın ve neden-sonuç) doğrultusunda ele alarak incelemektedir.

Göç, coğrafya biliminin temel konularının başında gelmektedir. İnsanların çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirme hareketi, mekân üzerindeki etkileri sosyal bilimler içerisinde farklı alanların da ilgi odağı olmuştur. Sosyoloji, Tarih, Felsefe, Psikoloji gibi alanlarda çeşitli konularda ortak bir inceleme/araştırma alanı olmuştur. Coğrafya; nüfus hareketlerini, neden ve sonuçlarını, mekân üzerindeki etkilerini konu edinerek farklı bir yaklaşım ile göç konusundaki çalışmalara yer vermektedir.

Bütün bu prensipler içerisinde önemli bir yer tutan mevsimlik işçi göçü, ülkenin genelinde önemli bir onu teşkil etmektedir. Özellikle son yıllarda kırsal alandaki nüfus hareketliliği, kırsal ekonomi sistemindeki iş olanaklarının yetersizliği, bu alanlarda nüfus hareketlerinin temel nedenleri içerisinde yer almaktadır. Bu kırsal alanlar içerisinde yer alan Çaldıran ilçesi, son yıllarda mevsimlik işçi göçü açısından önemli bir konu oluşturmaktadır. Bu amaçla Çaldıran ilçesinde mevsimlik işçi göçü sorunları ve kalıcı göçe geçiş eğilimi bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Orhan DENİZ başta olmak üzere, coğrafya bölümünün değerli hocalarından sayın Prof. Dr. M. Zeydin YILDIZ'a ve jüri üyeliğinde desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ hocama teşekkür ederim.

Faruk YILDIZ

13.04.2022

GİRİŞ

Tarihsel süreçte insanların yerleşik yaşama geçmesiyle, farklı toplumlar arasındaki mücadelelerin yaşanması, doğal afetler, açlık ve yaşamsal alanda ihtiyaç duyulan gereksinimlerini karşılamak için insanların sürekli yer değiştirmesine neden olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca farklı şekillerde varlığını sürdüren göç hareketleri, 19. yüzyılda sanayileşme hareketleriyle daha belirgin bir hal almıştır. Sanayileşme hareketi ülkeler arasındaki sosyo-politik ve ekonomik bağımlılığı yaratacak gelişmeler alanında hız kazandırmıştır (Erdoğan, 2019: 18). Öte yandan göç hareketinin kaynak ve hedef bölgeler arasındaki etkileri dikkate alındığında, etkili olduğu dönemin siyasi, kültürel ve ekonomik alanlarında değişimlerin temel odağını oluşturan olayların başında yer almaktadır.

Günümüzde göç hareketin temel nedeni değişmekle birlikte, daha çok bölgeler arası gelişme potansiyelinin ortaya çıkardığı yetersiz istihdam olanakları, ekonomik yatırımların dengesiz dağılımı ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı sonucunda, göçler daha çok gelişmiş ülkelere doğru bir yönelim kazanmıştır. Türkiye tarihsel süreç içinde farklı ve karmaşık göç hareketlerine sahne olmuş ve bu durum günümüzde de devam etmektedir (İçduygu, Sirkeci, & Aydınğün, 1998: 217). Gelişmiş ülkelerde iç göçler daha çok sanayileşme hareketleri sonucu başlamış iken; az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde iç göçler sanayileşme hareketini başlatmış ya da ülkelerin itici gücünü ortaya çıkartmıştır (Dücan, 2016: 169).

Göç farklı alt kategorileri olmakla birlikte, iç göç farklı bir öneme sahiptir. 1950’li yıllarla birlikte Türkiye modern göç hareketlerinin yaşanmaya başladığı döneme tam anlamıyla geçiş yaptığını söylemek mümkündür. Bu dönemde ülkenin yerleşme yapısı başta olmak üzere, nüfus alanındaki gelişmeler, tarımsal alanındaki yapısal dönüşümler ile tamamen değişime uğramıştır (Dücan, 2016: 169). Sanayileşme hareketleri sonucu ortaya çıkan gelişmeler, kırsal alanlarda istihdamın yetersiz olması, nüfusun fabrika eksenli gelişme gösteren kentler doğru, hareket etmesine ve bu hareketlilik sonucu kentleşmenin hız kazanmasına yol açmıştır. 1950’li yıllarla ortaya çıkan iç göç hareketide, planlam altyapısının yetersiz olması ve kentsel gelişme gösteren alanların, kontrolsüz bir yapılaşma halmesi içinde yer alması, kentlerde

gecekondu adı altında yeni ve düzensiz yapıların artış göstermesine neden olmuştur (Sağlam, 2006). Türkiye ölçeğinde önemli bir konu olan göç hareketi için, kaynak bölge konumunda yer alan Doğu Anadolu Bölgesi ve bu bölge içinde yer alan Van ilinin Çaldıran ilçesi, göç hareketinin yoğun yaşandığı alanlardan biridir. İstihdam alanlarının yetersiz olması, nüfusun yılı içinde ilçeden göç etmesine neden olmaktadır. TÜİK 2020 yılı verilerine göre Van ile ve bağlı ilçeler dikkate alındığında nüfus açısından hareketliliğin yaşandığı bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. TÜİK nüfus verilerine göre Van (1004369), (Erciş (154.499), Özalp (74.088) kişilik nüfusa sahip iken, Çaldıran (65.663) kişi ile en kalabalık üçüncü ilçe konumunda yer almaktadır (Tablo 2).

Bu dönemde Çaldıran sahip olduğu nüfus ptansiyeli ile Muradiye, Edremit, Gevaş, Saray ve Başkale ilçelerine oranla daha çok göç açısından hedef konumudaki bölge olmuştur. 2020 yılına gelindiğinde, göç hareketlerinin artış göstermesi, İlçenin temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığın giderek önem kaybetmesi, istihdam koşullarının yetersiz olması, tarım arazilerinin miras yoluyla bölünemesi gibi faktörler sonucunda yoğun nüfus hareketleri yaşanmıştır. Bu dönemde Van iline bağlı ilçeler arasında, Van merkez (334470), Erciş (176680), Tuşba (162153), Edremit (128557), Özalp (65495) yer alırken, Çaldıran (63133) kişilik nüfusu ile 6. sıraya kadar gerilemiştir (Tablo 2). Bu durum ilçenin son yıllarda yoğun olarak dışarıya göç verdiğini kanıtlar niteliktedir. Türkiye'nin doğu ve batı bölgeleri arasındaki gelişme farklılıkları dikkate alındığında, göçün kaynak bölgeleri olarak Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi yer alırken, hedef bölgeleri ise Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri yer almaktadır.

Bu çalışma yukarıda söz edilen Çaldıran ilçesinde meydana gelen mevsimlik göçün zamanla yerini kalıcı göçe bırakması ve bunu sonucunda kırsal alanda ortaya çıkan nüfus hareketliliği bağlamında ele alınacaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışma alanına ilişkin bölümlerden önce, çalışma alanının coğrafi özellikler, araştırma amacı ve önemi, araştırma sorunları ve literatür analizine yer verilmiştir. Çalışmanı birinci bölümünde göç ile ilgili temel kavramlar ve göç kuramlarına yer verilerek farklı kavramlar tanımlamaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise yoğun olarak istatistik verilerden hareketler dünyada ve Türkiye’de mesvimlik işçi göçleri ile göçün kaynak ve hedef bölgeler arasında ortaya çıkardığı sorunlar ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde mevsimlik işçi göçü alt kategorik sınıflandırmaya ayrılarak incelenmiştir. Mevsimlik işçi göçünü ortaya çıkaran faktörler ele alınarak, mevsimlik işçi göçünde ortaya çıkan sorunlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, çalışma alanının bulgular kısmını oluşturan özgün bölümdür. Bu bölüm alan araştırmasında elde edilen verilerin sanal ortamda deşifre edilerek aktarımına dayanmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde göçe katılan bireylerin demografi, sosyal-ekonomik değişkenlerine ilişkin bulgular değerlendirilmiş, bunların mevsimlik işçi göçü ile arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde göç ve göçün yönü üzerinde etkil olan faktörler çalışmanı diğer önemli bulgularını oluşturmaktadır. Bunların yanından mevsimlik işçilerin işe erişim imkânları, işçilerin yaşam koşulları ve karşılatıkları sorunlar ile kırsal alanda başlayan mevsimlik işçi hareketliliğinin zamanla değişim göstererek, kalıcı göç eğilimin kazanmasının temel nedenleri gibi değerlendirmelere bu bölümde yer verilmiştir.

A. Araştırma Alanın Genel ve Coğrafi Özellikleri

Araştırma alanını Doğu Anadolu Bölgesi sınırları dâhilinde bulunan Van ilinin kuzeydoğusunda yer alan, “Abağa Düzü” olarak adlandırılan Çaldıran Ovası sınırı içinde yer alan Çaldıran ilçesi ve idari bakımdan bağlı bulunan köylerini kapsamaktadır. Çaldıran ilçe merkezi 39°13’ kuzey paraleli (enlem), 44°07’ doğu meridyeninin (boylam) kesiştiği noktada yer alır. İlçe merkezi coğrafi konum bakımında etrafı dağlarla çevrili olan Çaldıran Ovası üzerinde kurulmuştur. İlçeye idari bakımdan bağlı bulunan bazı köyler ise Tendürek volkanik dağ kütesinin eteğinde kurulmuştur.

İlçe merkezinin kuzeyinde Tendürek Dağı, batıda Köseadağ ve Bemraz Dağı, güney kesiminde Pirreşit Dağı yer alırken, doğu bölgesini ise Türk-İran sınırını oluşturan sıra dağlar ile çevrilmektedir. İlçenin yüz ölçümü 1587,2 km² ve ortalama yükseltisi 2050 metre üzerindedir. İlçenin bulunduğu konum itibarıyla, Muradiye, Özalp, Doğu Beyazıt, Diyadin, ilçeleri ve İran ile sınır komşusu olarak yer almaktadır.

İlçe merkezinde Van–İğdır karayolu (E99) geçmesi, ilçenin yol güzergâhı üzerinde yer alması ve İran ile olan sınır yakınlığından dolayı, önemli bir geçiş alanında yer almaktadır. İlçenin Van iline olan uzaklığı 109 km, Erciş ilçesine 68 km’lik bir mesafede yer alırken, Doğubayazıt ilçesine ise 65 km uzaklıkta bulunmaktadır.

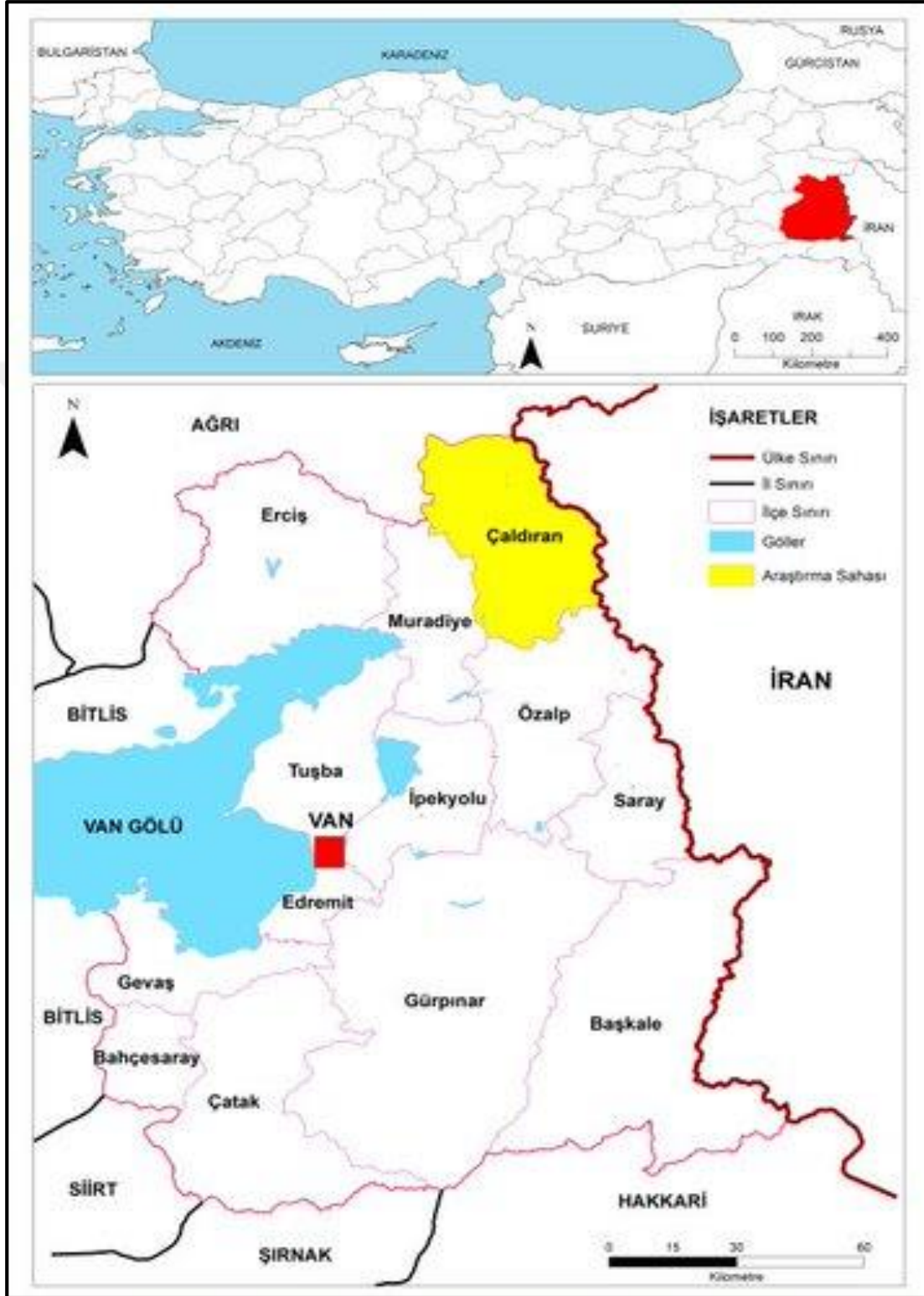
Çaldıran Ovası, kuzeyinde Tendürek Dağı, batıda Bemraz ve Köse dağları, güneyde Pirreşit Dağ kütlesi yer alırken, doğu kısmını ise Türk-İran sınırını oluşturan sıra dağların varlığı, bölgenin jeolojik açıdan karmaşık bir yapıda olduğunu göstermektedir. Çaldıranın kuzey, batı ve güneybatıdaki dağlar Üst Miyosen, Pliyosen ve Kuaterner yaşlı volkaniklerden oluşmaktadır. Doğu ve güneydoğuda Paleozoik, yaşlı metamorfitle, Üst Kretase yaşlı ofiyolitik seriler, Eosen yaşlı fliş ve Pliyosen yaşlı volkano-sedimanter alanların oluşturduğu dağlık kütleler yer almaktadır (Sındır, 2018: 3592).

Çaldıran ve çevresinde karasal iklim etkisi görülmektedir. Bulunduğu konum itibariyle, Van ve göl çevresindeki ilçelere oranla, bu bölgede iklim sert bir karakter göstermektedir. Çaldıran Ovası’nın bulunduğu konum etrafı sıra dağlarla çevrili olması sebebiyle, kapalı bir alan özelliği göstermekle birlikte, Van Gölü’nün ılımanlaştırıcı etkisinden uzak olması, iklim üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bölgede karasal iklim etkisi dönemlik olarak değişmekle birlikte, Türkiye’de ölçülen en düşük hava sıcaklığı, 9 Ocak 1990 yılında -46,4°C ile bu alanda ölçülmüştür (Turna, 2016: 3).

İklimin karasal bir etkiye sahip olması, ekonomik faaliyet alanlarını kısıtlamakla birlikte, tarımsal faaliyetler içinde olumsuz bir şekilde etki yaratmaktadır. Özellikle iklimin tarım faaliyetlerine olumsuz etkilerinin yoğun olması ve bölgede tarımda elde edilen ürünlerin ekonomik kazanç sağlama potansiyelini düşürmektedir. Buna karşılık, Çaldıran Ovası ve çevresinde kâr kazanmak amacı ve geçim kaynağı olarak hayvancılık ön plana çıkmaktadır.

Karasal iklimin hâkim olduğu bölgenin, step görünümü kazanması sıcaklık ve yağış şartlarından çok yanlış arazi kullanımından kaynaklanmaktadır. Ova ve çevresi yağış ve sıcaklık koşullarına göre meşe ve ardıç ağaçlarından meydana gelen kuru orman alanıyla kaplı olması gerekirken, bölgede aşırı hayvan otlatılması, orman

yangınları, gemicilik ve demir döküm sanayisinde kullanılmak amacıyla ormanların tahrip edilmesiyle, bugünkü step görünümü kazanmıştır (Sındır, 2003: 5).

Harita 1. Çaldıran İlçesinin Lokasyon Haritası

Çalışma alanı su potansiyeli bakımında önemli bir yer tutan, Bendimahı Çayı, yıl içinde farklı kollardan beslenmesiyle önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Yüksek dağlarla çevrili bir alan olması ve karasal iklimin etkisiyle yılın büyük bir bölümünde kar yağışlarının görülmesi, su potansiyeli açısından önemli avantajlar sağlamıştır.

Toprak özellikleri bakımında bölgede farklı toprak tipleri görülmektedir. En tipik görülen toprak grubu, kireçsiz kahverengi ve kestane rengi topraklar olmakla birlikte ovanın tabanında yeraltı su seviyesinin yükseldiği kesimlerde, hidromorfik alüvyal toprak, çalışma alanını genelinde ise alüvyal ve kolüvyal topraklar yaygın olarak görülmektedir (Sındır, 2003: 5).

Yapılan arkeolojik kazılar neticesinde, ortaya çıkan bulgular değerlendirildiğinde, Van havzasında, Kalkolitik ve Erken Bronz Çağı'na ait yoğun yerleşme izlerine rastlanmıştır. Farklı medeniyetlerin merkezi konumundan yer alan vilayet, M.Ö. yaklaşık 2000'li yıllarda bu medeniyetlerden bir olan Hurri-Mitani ve bu medeniyetlerde bir diğeri olan Urartulara ait izlere rastlanmıştır (Yıldız, 2009: 47-48). Özellikle Tuşpa'yı merkez olarak kullanan Urartular, Menua döneminde büyük bir alanda hâkimiyet kurmuşlar (Yıldız, 2009:48). Urartular, bölgede mimari açıdan birçok eser bırakmışlar. Askeri alanda olmak üzere, kale, tapınak vb. gibi eserlerin ötesinde, tarım ve hayvancılık amacıyla kullanılan su kanalları, gölet ve barajlarda günümüzde yaygın kullanılan eserlerinden bazılarıdır.

Uzun bir dönem boyunca bölgeye hâkim olan Urartuların zayıflamasından sonra Van kenti, VII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar süregelen mücadelelerin merkezi olarak, farklı medeniyetler arasında ele değiştirmiştir. Yerleşim yeri olarak kullanımı çok eskiler dayanan Van, idari birim yönünden bağlı olan Çaldıran ve çevresinde aynı döneme ait yerleşim kalıntılarına rastlanmamıştır. Yerleşme izlerine ait kalıntılar daha çok çalışma alanının da içinde yer aldığı doğu bölgesinde görülmektedir (Foto 1.)

Foto 1: Çalışma Alanının Doğusunda Yer Alan İlk Yerleşme Kalıntıları (15. Yüzyılda Akkoyunlular ve Karakoyunlulara Ait Olduğu Bilinen Kübik Harabeleri)

Foto 2: Çalışma Alanının Doğusunda Yer Alan İlk Yerleşme Kalıntıları (15. Yüzyılda Akkoyunlular ve Karakoyunlulara Ait Olduğu Bilinen Kübik Harabeleri)

İdari bakımdan bağılı bulunduğı Van kenti, nüfus açısından sürekli bir gelişme kaydederek devamlılığını sağlamıştır. Bulunduğı konumun sağladığı avantajlar ve farklı medeniyetlerin merkezi konumunda olması bu kentin Cumhuriyet dönemi boyunca nüfus potansiyeli bakımından önde tutmuştur. Osmanlı hâkimiyet alanını genişlemesiyle birlikte, çalışma alanı yerleşme ve nüfus hareketliliğı açısından hız kazanmıştır. O dönemde Van vilayetine nazaran bölge, nüfus potansiyeli açısından daha az bir hareketlilik göstermiştir.

Cumhuriyet dönemi ile ortaya çıkan gelişmelerin beraberinde getirdiğı yenileşme hareketi, ulaşım imkânlarında gelişmeler hız kazanırken, diğere taraftan teknolojinin sağladığı kolaylıklar, bölgenin nüfuslanma ve yerleşme potansiyelini artırmıştır. Çaldıran uzun bir dönem boyunca Bargiri (Muradiye) ilçesi içinde yer alan bir bucaktı. 1988 yılından sonra Çaldıran'ın ilçe statüsü kazanmasıyla birlikte nüfus ve yerleşme açısından hareketlilik kazanmıştır.

Bu dönemde önce yapılan nüfus sayımlarında, Muradiye' ye bağılı bir bucak olarak nüfus verileri hesaplanmıştır. Cumhuriyet döneminden sonra, yapılan nüfus sayımlarında araştırma alanının nüfusu sürekli bir artışı göstermesine karşın, nüfus artış hızı yıllar itibariyle değışiklik göstermiştir. 1935 yılı nüfus sayımında Muradiye'nin bir kazası olan araştırma alanı, 884 kişilik nüfusu ile Bayazıtığa olarak geçmektedir (Sındır, 2003:151).

1940 yılında bu nüfus 1004'de, 1945'te ise 1657' ye kadar yükselmiştir. 1950 yılı nüfus sayımında, nüfusun 1935-1945 sayım yıllarının tersini bir nüfus hareketliliğı göstererek 873 kişiye kadar gerilemiştir. 1970-1975 döneminde nüfus artış hızı yükselmiştir. 1970' te 2023 nüfuslu olan Beyazıtığa (Çaldıran),1975 yılında 3366'ya kadar yükselmiştir (Sındır, 2003:151).

Bölgenin coğrafi koşulları ve sınıra olan yakınlığından dolayı, güvenlik önlemlerinin alınmasını da zorlaştırmaktadır. Coğrafi engellerin ortaya çıkardığı dezavantajlar nedeniyle, güvenlik önlemleri daha fazla askerli birlik ile sağlanmasına neden olmuştur. Bu durum bölgedeki asker nüfusun yıllar itibariyle değışmesine ve bölgedeki erkek nüfus oranının fazla olmasına yol açmıştır.

Tablo 1. Çaldıran İlçesindeki Köy Nüfuslarının Yıllara Göre Değişimi (2000-2015-2020)

Köy/Mahalle Adı	2000	2015	2020
Akbaşak	460	797	810
Alakaya	949	1021	895
Alikelle	932	1138	1047
Altıyol	1295	1414	1315
Aşağıçanak	657	692	482
Aşağıdikme	552	723	664
Aşağıdülderen	1000	1230	1246
Aşağıkuyucak	447	426	400
Aşağımutlu	351	475	545
Aşağıyanıktaş	251	328	348
Avcıbaşı	531	727	702
Ayrancılar	401	558	587
Başığmez	452	480	439
Baydoğan	956	1071	988
Beyazıt	***	2993	2964
Bezirhane	215	206	140
Buğlukaynak	267	369	319
Burcakalan	907	1233	1202
Çakırköyü	342	300	1
Çubuklu	1449	1925	2019
Cumhuriyet	***	2087	2100
Demircik	286	306	313
Direkli	766	896	763
Doyumalan	423	471	419
Erginler	801	1190	1209
Evciler	492	630	527
Fatih Sultan Mehmet	***	2868	2860
Gülyolu	307	308	179
Güngören	1100	958	795
Hangediği	874	1179	1134
Hanköy	874	1080	981
İncealan	728	937	911
İsmailbaba	537	373	250
Kalkandelen	454	642	628
Karadulda	1050	1237	1048
Kaşım	***	505	484

Kılavuz	202	237	244
Kilimli	862	901	826
Koçovası	628	617	550
Kurtoğlu	381	356	310
Kuskunkıran	910	1087	1138
Osmanlı	1001	1442	1386
Recep Tayip Erdoğan	***	2925	3756
Salhane	1042	1352	1311
Sarıçimen	651	835	797
Sarıharman	763	726	602
Sellik	456	648	675
Serpmetaş	204	138	136
Soğuksu	2143	2451	2392
Sungur	309	286	258
Şehit Jandarma Binbaşı Kıvanç Cesur	***	2818	2632
Tekindere	921	978	863
Temrenli	281	256	260
Toprakseven	571	904	831
Umuttepe	1102	1317	1206
Yağlıbasan	697	684	546
Yassitepe	586	698	594
Yavuzselim	***	1719	1693
Yaykılıç	599	530	477
Yeniyaka	189	210	174
Yukarıçanak	460	422	344
Yukarıdikme	648	786	664
Yukarıgölören	950	947	853
Yukarıkuyucak	810	687	583
Yukarımutlu	257	355	383
Yukarısağmalılı	1052	966	779
Yukarıyanıktaş	1264	1252	1311
Yuvacık	274	379	368
Yücelen	1182	1610	1544
Zülfübulak	769	760	672
Köylerin Toplamı	43644	50.642	47.128
Çaldıran İlçe Merkez Toplamı	12841	13.344	16.005
Çaldıran İlçesi Toplamı	56485	65.986	63.133

Kaynak: (Sındır, 2003:151, TÜİK ve ADNKS verileri)

Şöyle ki; 1970 yılında toplam nüfus 2023 iken bu nüfus içindeki erken nüfus oranı %55'tir. 1975 yılındaki toplam nüfus 3366 olarak belirlenirken bu nüfus içindeki erkek nüfus oranı %58'e kadar yükselmiştir. Çalışma alanını ilçe statüsü kazanmasıyla birlikte nüfus hareketliliği açısından hızlı bir gelişme göstererek yıllara itibariyle yoğun nüfuslu bir alan halini almıştır.

Muradiye ilçesinin bir bucağı olduğu 1975 döneminde toplam nüfusu 3366 olan Çaldıran (Beyazıtığa), ilçe statüsü kazanmasıyla birlikte bölge nüfuslanma açısından hareketlilik kazanmıştır. Öyle ki 2000 yılında çalışma alanı 56.485 kişilik bir nüfus potansiyeline sahip olmuştur. 2000 yılından sonraki beş yıllık nüfus sayım dönemlerinde çalışma alanının nüfus hareketliliği açısından değişim gösterdiği görülmekle birlikte, 2015 yılında bu nüfus 65.986'ya kadar yükselmiştir. Bu dönemden sonra ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak, çalışma alanın nüfus açısında kayıpların yaşandığı dönemlerin başlangıcı olduğunu söylemek mümkündür. 2020 yılı nüfusu dikkate alındığında 63.133 kişilik nüfusuyla, Van iline bağlı en kalabalık altıncı ilçe konumuna kadar, gerileyerek nüfus açısından azalma eğilimin yaşandığını kanıtlar niteliktedir (Tablo 2).

Tablo 2. Van İli ve İlçelerinin Yıllara Göre Nüfus Değişimi (2008-2020)

İLÇELER	2008	2010	2014	2016	2018	2020
Van	1004369	1035418	1085542	1100190	1123784	1149342
Bahçesaray	17815	17448	16016	15136	14622	14379
Başkale	63665	61371	57408	54204	52544	49850
Çaldıran	65663	65844	66679	65059	63013	63133
Çatak	25716	25127	22465	21251	20937	20337
Edremit	24463	25054	113999	121437	125884	128557
Erciş	154499	161612	172823	173203	173313	176680
Gevaş	29951	29187	28982	28311	28620	28242
Gürpınar	44096	41167	37256	36133	35663	34956
İpekyolu	***	***	279660	291112	312244	334470
Muradiye	51894	51465	51165	50542	49688	50247
Özalp	74088	74661	71265	68491	65785	65495
Saray	24008	23025	22682	21712	20949	20843
Tuşba	***	***	145142	153599	160522	162153

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2021.

Sanayileşme ve teknolojik gelişmelere bağlı ortaya çıkan şehirleşme hareketinin, olumlu ve olumsuz etkileri nüfus hareketliliği üzerinde önemli rol

oynamaktadır. Araştırma alanı bu durumdan etkilenen önemli merkezlerden biridir. İstihdam olanaklarının yetersizliği, tarım ve hayvancılığın giderek önemini yitirmesi, kırsal nüfus açısından itici güç olarak ortaya çıkmaktadır. 2021 yılı nüfus verilerine göre, Van iline bağlı ilçeler arasından Van Merkez (413907), Erçiş (152201) ve Özalp'tan (72343) sonra 63864 kişilik nüfusuyla Çaldıran dördüncü sırada önemli bir paya sahiptir. Çaldıran 2021 yılı nüfus verilerine göre, ilçeler arasında toplam 63133 kişilik nüfusuyla altıncı sırada yer alarak büyük bir nüfus kaybı yaşamıştır (Tablo 2).

Birincil ekonomik faaliyet alanları içerisinde yer alan tarım ve hayvancılığın her geçen gün önemini kaybetmesi nüfus hareketliliğinde önemli rol oynamaktadır. TÜİK 2019 yılı verilerine göre hayvancılık faaliyetleri içerisinde canlı hayvan sayısı bakımında ilçe son yıllarda gerilemiştir. 2010 yılında büyükbaş hayvan sayısı 11.339 iken (sığır ve manda toplamı) bu sayı 2015 yılında 7.067'ye 2020 yılında ise 6.232'ye kadar gerilemiştir.

Küçükbaş hayvan sayısında da benzer bir durum söz konusudur. 2010 yılında ilçedeki küçükbaş hayvan sayısı 280.459 iken (koyun ve keçi toplamı) bu sayı 2015 yılında 296.730 çıkmış, 2020 yılında ise 237.872'ye kadar gerilemiştir. Bu durum bölgede hayvancılık faaliyetlerinin giderek önem kaybettiğini ve nüfusun kırsal alandan uzaklaşmasına zemin hazırladığını göstermektedir.

Temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin önem kaybetmesinin karşın, geniş bir alana sahip olan Çaldıran Ovası, tarım ve hayvancılık faaliyetleri açısından önemli bir alan oluşturmaktadır. Buna karşın çalışma alanında sanayi ve sanayi endeksli istihdam alanı oluşturabilecek faaliyetlerin yetersiz olması, geçmiş dönemlerden günümüze kadar çalışma alanını temel geçim kaynağı ve ekonomik kazan sağlama yöntemleri tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile gerçekleşmiştir. Bu faaliyetlerin giderek önem kaybetmesi, bölge içinde olduğu gibi bölge dışına iç göçlerin yaşanmasına ve bunun yıllar itibariyle giderek artmasına fırsat tanımıştır (Foto 3). Çalışma alanında önemli bir ekonomik getirisi olana tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin giderek azalmasının yanı sıra istihdam olanaklarının yetersiz olması, tarım arazilerinin miras yoluyla bölünmesi, bölgede mevsimlik işçi göçlerinin giderek artmasına zemin hazırladığı gibi mevsimlik işçi göçlerinin yön

değiştirmesine ve nüfusun kırsal alanı terak etmesine neden olan sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Foto 3: Çaldıran Ovasında Hayvancılık Faaliyetleri

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Doğu Anadolu Bölgesin de bulunan Van iline bağlı ilçeler, son yıllarda göç hareketiyle önemli nüfus kayıplarına yaşandığı alanlar olarak görülmektedir. Bu ilçeler arasında Çaldıran, mevsimlik işçi göçünden kalıcı göç hareketine geçiş sonrası, nüfus potansiyelini ortaya koymak, göç hareketi sonucu kaynak ve hedef bölgeler arasında ortaya çıkan sorunlar çalışmanın amacını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda Çaldıran'daki merkez (ilçe merkezi) ve kırsal (köy) mahallerde meydana gelen göçün boyutlarını ve göçe etki eden itici faktörleri belirlemek ve göçten sonra bölgede ne tür sorunların ortaya çıktığı, bu sorunların tarım ve hayvancılık üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın bu amacı doğrultusunda bir diğer yaklaşımı ise, kalıcı göçe katılan nüfus kitlesinin sorunlarını belirlemek, kırsal ve kentsel alanlar arasında ortaya çıkan, sosyal, ekonomik, kültürel, sorunları irdelemektir. Bu doğrultuda ortaya çıkan sorunların, kırsal ve kentsel alanlardaki kalkınma planları göz önünde bulundurularak, değerlendirmek ve çözüm önerileri sunmak çalışmanın amaçlarında biridir.

Araştırma sahası ve konusu ele alındığında kırsal bölgelerde meydana gelen göç hareketinin neden ve sonuçları bağlamında, bu çalışma özgün bir nitelik kazanmaktadır. Bu çalışma sosyal, ekonomik, kültürel değişimler üzerinde önemli bir aktör olan göçün, olumlu/olumsuz etkilerini ortaya koyması açısından da önemlidir. Çalışma, kırsal alanlarda meydana gelen geçici göçün zamanla, kalıcı göçe dönüşmesi, kırsal alanlarda nüfus hareketliliğinin nasıl şekilleneceği, kırsal nüfus potansiyeli ve üretim faaliyetlerinde belirleyici rolünün ortaya konulması açısından önemlidir.

Bu bağlamda nüfusun kırsal alanlardan, kentsel alanlara doğru hareketliliği, kaynak bölge konumundaki alanların, gelecekte nasıl bir mekânsal planlama içinde yer alacağını, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan mekânsal örgütlenmenin/planlamanın nasıl şekilleneceğini ortaya koymaktadır. Kısacası kırsal alan şekillenmesinde ortaya çıkan değişimlerin, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarının göç ekseninde irdelemeye çalışılacaktır.

C. Metodoloji

Araştırma alanında kullanılacak verilere ulaşmak için anket ve mülakat çalışması yürütülmüştür. Anket ve mülakat sorularının hazırlanmasında literatürdeki çalışmalar göz önünde bulundurularak, çalışma alanında uygulanacak anket ve mülakat sorular hazırlanmıştır. Bu doğrultuda anket çalışmasını irdelenmesi sürecinde, ulaşılan verilerin analizine ilişkin olarak SPSS (Statistical Package for Sciences) programından faydalanılmıştır. Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemini, *“gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”* olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2008: 39-40).

Nicel araştırma yöntemin temel dayanağı bilimsel verilerin oluşturduğu, nesnel ve kesin sonuçların ölçülebileceği varsayımlar ya da varsayımdır. Nitel araştırma yönteminde sayısal veriler daha az dikkate alınırken, yorumlayıcı ve nitel veriler daha ön planda yer almaktadır. Nicel araştırma yöntemide ise sayısal ifadeler ile var olan ve/veya ölçülebilen araştırma yöntemidir. Bu nedenle araştırma alanında kullanılan anket ve mülakatların daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi açısından, nitel ve nicel

araştırma yöntemi tercih edilmiştir. İki araştırma yöntemini bir arada kullanıldığı karam araştırma yöntemi; tamamlayıcı ve kapsayıcı bir özelliğe sahip olmasından dolayı, araştırmacıya, yöntem seçimi alanında geniş bir perspektif sunmaktadır. Tek bir çalışmaya dahil edilen nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılması, bütüncül bir anlayış sağlayarak, eğitim politikaları açısından daha iyi bilgilendirilmiş, araştırma konusunu çeşitli yönlerini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Davis'ten Akt. Baki & Gökçek, 2012:3). Araştırma alanına dayanak oluşturan verilerin elde edilmesi ve bu verilerin kullanılması için, ilk olarak literatür taraması yapılarak, çalışma alanına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamdan resmi ve bilimsel yayın kuruluşları, kitap, makale, dergi ve internet kaynaklarının yanı sıra, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), resmi kurumunun veri ve kaynaklarından yararlanılmıştır.

C 1. Araştırmanın Hipotezleri ve Araştırma Problemleri

Bu bölümde araştırma alanına ilişkin problemler değinilecektir. Araştırmanın hipotezleri şöyle sıralanmaktadır.

- ✓ Kırsal alanda göç hareketi yaygınlık kazanmakta ve bu durum bireylerin kırsal yaşamı geride bırakarak kente göç etmeyi düşünmektedir.
- ✓ Tarım ve hayvancılığın önem kaybetmesi, hayvancılık yapan bireylerin geçimini sağlamada yetersiz olmaktadır. Bu nedenle hayvancılık giderek önemin kaybeden bir meslek durumuna gelmiştir.
- ✓ Göçe katılan bireylerin tamamı isteyerek değil, başka bir seçeneğin olmaması ve geçim sıkıntısından dolayı göç etmektedir.
- ✓ Tarım ve hayvancılık için yeterli arazisi bulunmama bireyler, kırsal alanda geçinmek için yılın belli dönemlerinde göç hareketine katılmaktadır.
- ✓ İstihdam olanaklarının yetersiz olmasının yanı sıra, iklim faktörü, bireylerin yıl içinde ilçe dışına göç etmesine neden olmaktadır.
- ✓ Hayvancılık faaliyeti ile uğraşan bireylerin göçe katılma durumu nasıl şekillenmektedir?
- ✓ Kırsal alanda gerçekleşen göç hareketi, gelecekte bu alanların nüfus açısından boş kalacağı ve bu alanda yaşamının gelecek vaat etmediğine inanmaktadır.

Araştırma Problemleri

- ✓ Bireylerin eğitim düzeyi ile göçe katılma durumu arasındaki ilişki nasıldır?

- ✓ Hanehalkı büyüklüğü ile göç hareketi arasındaki ilişki nasıldır?
- ✓ Kırsal kalkınma planları göç hareketini nasıl etkilemektedir?
- ✓ Gelir dağılımı ve yetersiz istihdam olanakları, mevsimlik işçi göçünü nasıl etkilemektedir.
- ✓ İşletilecek araziye sahip olmayan bireylerin hayvancılık faaliyetleri için yapılan devlet desteklerinde yararlanma durumu nasıl veya ne şekildedir?
- ✓ Kalıcı olarak gerçekleşen göç sonrası nüfus, yerleşme, tarım ve hayvancılık faaliyetleri açısından görülen dezavantajlar çalışma alanını nasıl şekillendirmektedir?
- ✓ Mevsimlik işçi göçünün zamanla değişime uğraması, kalıcı göç olarak gerçekleşmesine rol oynayan faktörler nelerdir?
- ✓ Kalıcı göçe geçişle birlikte bireylerin kırsal alana geri dönmesini sağlayacak ekonomik olanaklar nelerdir?
- ✓ Bölgenin temel ekonomik kazanç kaynağı olan tarım ve hayvancılık faaliyetleri önem kaybetmesi, nüfusun göçe katılması arasında nasıl bir ilişki vardır?
- ✓ Tarım arazisinin varlığı bireylerin göçe yönelmesini nasıl etkilemektedir?
- ✓ Hayvancılık faaliyeti ile uğraşan bireyler göçe katılma dönemleri ve göç süresi nasıl şekillenmektedir?
- ✓ Tarım ve hayvancılık faaliyeti ile uğraşmayan bireylerin göçe katılma durumu ile bu faaliyetler ile uğraşan bireylerin göçe katılma olasılığı nasıldır?
- ✓ Hayvancılık ve tarım alanında artan maliyetler bireylerin, kırsal alanda göç etmesinde etkili rol oynamaktadır?
- ✓ Tarımsal faaliyetlerden devlet desteklerinin artması veya azalması durumunda bireylerin mevsimlik işçi olarak göçe yönelmesinin nasıl etkilemektedir?
- ✓ Tarım arazilerinin miras yoluyla bölünmesi, aile fertleri arasında göçün şekillenmesinde etkisi nasıl olmuştur?

C 2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma evreninin Van iline bağlı Çaldıran ilçesi ve idari bakımdan ilçeye bağlı köy ve mahalleler oluşturmaktadır. Bu alanda 64 köy ve 6 mahalle bulunmaktadır. İlçede göç hareketine katılmış bireyler çalışmanın kapsamında yer almaktadır. Çalışmada örneklemi olarak ilçeye idari bakımdan bağlı bulunan 64 köy ve 6 mahallenin (70) %51'i yani 33 köy, 3 mahalle toplamda 36 yer seçilmiştir.

Araştırmanın örneklem grubunu da bölgede son yıllarda yaşanan göç hareketinin sonucunda ilçeye bağlı (70 köy/mahalle) 33 köy ve 3 mahallede yaşamını sürdürmüş olan ve daha sonra bu alanı kalıcı olarak terk etmiş bireyler oluşturmaktadır. Bu alanların seçilmesinin temel göstergeleri olarak ulaşım ve güvenlik önlemleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Ayrıca bu alanların çalışma alanına dâhil edilmesinin temel nedenlerinden biride, yıllara içinde mevsimlik ve kalıcı göçe yoğun olarak katılan nüfus potansiyeli içinde yer edinmesi nedeniyle çalışma sahasında tercih edilen alanlar olmuştur. Bu doğrultuda nüfus hareketleri dikkate alınarak anket ve mülakat çalışması yapılmıştır. Örneklemi oluşturan katılımcılar ile 90 anket çalışması ve 25 kişiyle de mülakat çalışması yapılmıştır. Bu kişiler seçilirken, kişinin belli bir süre mevsimlik işçi olarak göçe katıldığı ve daha sonraki süreçte kalıcı göçe geçiş yaptığı dikkate alınarak belirlenmiştir.

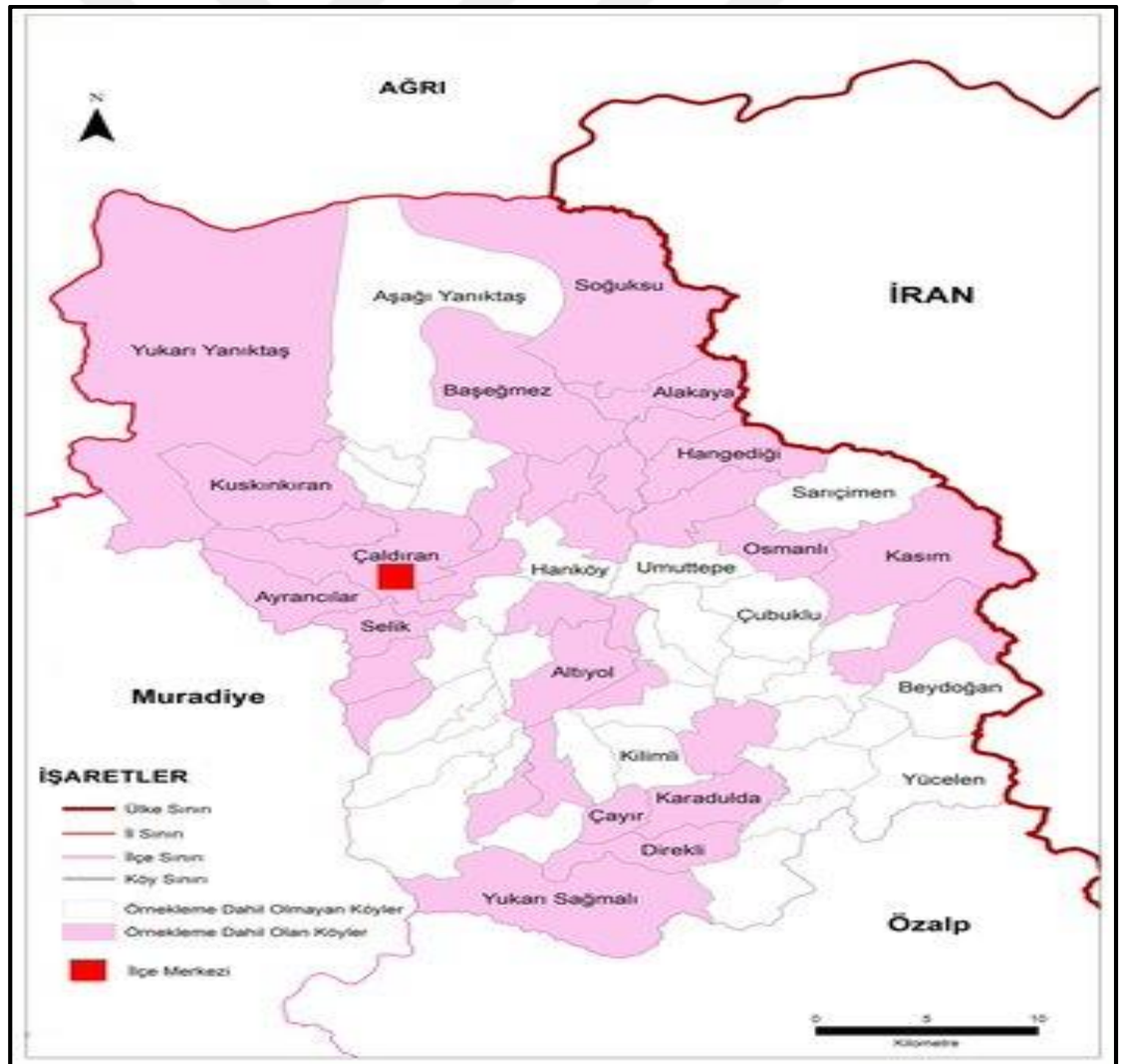
Çalışma sahasının geniş bir alana yayılım göstermiş olması, ulaşım imkânı ve güvenlik önlemleri dikkate alınarak, örneklemi oluşturan bireyler belirlenmiştir. Göç hareketinin yoğun olarak yaşandığı alanlar ile ulaşım imkânlarını elverişli olduğu alanlar ilk doğrultuda tercih edilmiştir. Örneklem grubunun belirlenmesinde diğer bir ölçüt ise, mevsimlik işçi göçüne katılan bireylerin kalıcı göç hareketine katılırken, bu alanda bireylere ulaşılabilirlik faktörü dikkate alınmıştır. Ayrıca yapılan iş faaliyetini fiziksel olarak bilek gücüne dayalı olması ve araştırma alanında kadınların iş hayatında aktif rol almamasından dolayı, araştırma alanında yapılan anket ve mülakatların tamamı erkek katılımcılar ile yapılmıştır.

Tablo 3. Araştırma Alanının Kapsadığı Köyler (Mahalleler) ve Örneklem Grubunu Oluşturan Alanlar

1	Akbaşak	25	Erginler	49	Soğuksu
2	Alakaya	26	Evciler	50	Sungur
3	Alikelle	27	Fatih M.	51	Şehit J.B. Kıvanç C.
4	Altıyol	28	Gülyolu	52	Tekindere
5	Aşağıçanak	29	Güngören	53	Temrenli
6	Aşağıdikme	30	Hangediği	54	Toprakseven
7	Aşağıgülderen	31	Hanköy	55	Umuttepe
8	Aşağıkuyucak	32	İncealan	56	Yağlıbasan
9	Aşağımutlu	33	İsmailbaba	57	Yassitepe
10	Aşağıyanıktaş	34	Kalkandelen	58	Yavuzselim M.
11	Avcıbaşı	35	Karadulda	59	Yaykılıç
12	Ayrancılar	36	Kaşım	60	Yeniyaka
13	Başığmez	37	Kılavuz	61	Yukarıçanak
14	Beydoğan	38	Kilimli	62	Yukarıdikme
15	Beyazıt M.	39	Koçovası	63	Yukarıgülderen
16	Bezirhane	40	Kurtoğlu	64	Yukarıkuyucak
17	Buğulukaynak	41	Kuskunkıran	65	Yukarımutlu
18	Burçakalan	42	Osmanlı	66	Yukarısağmal
19	Cumhuriyet M.	43	Recep Tayip E. M.	67	Yukarıyanıktaş
20	Çayırköy	44	Salahane	68	Yuvacık
21	Çubuklu	45	Sarıçimen	69	Yücelen
22	Demircik	46	Sarıharman	70	Zülfübulak
23	Direkli	47	Sellik		
24	Doyumalan	48	Serpmetaş		

Tablo 4. Örneklem Alanını Oluşturan Köy ve Mahalleler

Örneklem Alanını Oluşturan Köy ve Mahalleler					
1	Alakaya	13	Demircik	25	Osmanlı Köyü
2	Altıyol	14	Direkli	26	Salahane
3	Aşağıgülderen	15	Doyumalan	27	Sellik
4	Aşağıkuyucak	16	Erginler	28	Soğuksu
5	Aşağımutlu	17	Fatih Mah.	29	Toprakseven
6	Ayrancılar	18	Hangedik	30	Yağlıbasan
7	Başegmez	19	Hanköyü	31	Yaykılıç
8	Beyazıt Mah.	20	Kalkandelen	32	Yeniyaka
9	Bezirhane	21	Karadulda	33	Yukarıkuyucaklı
10	Burcakalan	22	Kaşım	34	Yukarısağmal
11	Cumhuriyet Mah.	23	Kurtoğlu	35	Yukarıyanıktaş
12	Çayırköy	24	Kuskunkıran	36	Yuvacık Köyü

Harita 2. Örneklem Grubunu Oluşturan Köyler

Geniş bir alanda yayılım gösteren çalışma alanının tamamının örnekleme alanına dâhil edilmemesinde iki faktör rol oynamaktadır. Birincisi: ilçe merkezi ile kırsal alanlar (köy) arasında ulaşım imkânlarını gün içinde sürekli olarak yapılmaması ve çalışma alanı içinde yer alan bazı köylerin ilçe merkezine uzak olmasıdır. İkinci faktör ise, güvenlik önlemleridir. Bu iki faktör dikkate alınarak örneklem alanına dâhil edilen yerleşmeler belirlenmiştir. Bu doğrultuda 33 köy ve 3 mahalle örneklem alanı olarak belirlenmiştir. Mevsimlik işçi hareketliliği daha çok inşaat ve tarım alanındaki ilerde çalışmak amacıyla yapılan bir nüfus hareketliliği olduğundan dolayı, daha çok bilek gücüne dayalı zor bir iş olmasının nedeniyle, çalışma alanında ağırlıklı olarak erkeklerin aktif olarak katılım sağladığı iş alanlarıdır. Ayrıca çalışma alanının toplumsal ve kültürel olarak (muhafazakâr) bir yapı göstermesi, kadının iş hayatından aktif olarak rol almaması nedeniyle, mevsimlik işçi göçünde daha çok erkeklerin rol alması nedeniyle çalışma alanında yapılan anket ve mülakatların tamamının erkeklerle yapılmıştır.

Tablo 5. Mülakat Yapılan Kişilerin Eğitim Durumu, Yaş ve Bulunduğu Köylere Göre Dağılımı

Mülakat Numarası	Eğitim Durumu	Yaş	Köy
M-1	İlkokul	28	Alakaya
M-2	İlkokul	37	Toprakseven
M-3	İlkokul	44	Soğuksu
M-4	İlkokul	31	Başegmez
M-5	İlkokul	27	Yukarısağmal
M-6	Ortaokul	27	Demircik
M-7	İlkokul	30	Osmanlı
M-8	İlkokul	26	Fatih Mahallesi
M-9	İlkokul	29	Kurtoğlu
M-10	İlkokul	34	Salahane
M-11	Üniversite	25	Burcakalan
M-12	İlkokul	54	Hangedik
M-13	Ortaokul	31	Çayırköy
M-14	İlkokul	35	Beyazıt Mahallesi
M-15	İlkokul	42	Direkli
M-16	Ortaokul	29	Erginler
M-17	İlkokul	38	Umuttepe
M-18	İlkokul	29	Ayrancılar
M-19	İlkokul	32	Yuvacık
M-20	İlkokul	26	Yaykılıç
M-21	İlkokul	40	Altıyol
M-22	İlkokul	34	Aşağımutlu
M-23	İlkokul	45	Kalkandelen
M-24	Ortaokul	30	Yeniyağa
M-25	Okur-Yazar	34	Yukarıyanıktaş

Mülakat yapılan kişilerin yaptığı iş alanı aynı olmakla birlikte, demografi açısından farklılık göstermektedir. Kadınların yapılan iş faaliyeti alanında aktif rol almamasından dolayı, görüşmelerin tamamı erkeklerle yapılmış ve büyük bir çoğunluğu 25 yaş üzerindeki katılımcılardan oluşmaktadır. Mülakat yapılan kişilerin eğitim seviyesi dikkate alındığında %76'sı ilkokul, %16'sı ortaokul, %4'ü üniversite, %4'ü ise, okur-yazar olduğu sonucuna varılmıştır. Anket ve mülakatların uyguladığı alanların belirlenmesinde, ulaşım ve güvenlik önlemleri dikkate alınarak seçim yapılmıştır.

C 3. Veri Toplama ve Analizi

Araştırma alanına ilişkin temel veriler anket ve mülakat yoluyla elde edilmiştir. Araştırma alanına ilişki verileri ulaşmak için, TÜİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) veri tabanında nüfus ve ekonomik alana ilişkin verilerden yararlanılmıştır. Anket çalışmasını irdelenmesi sürecinde, ulaşılan verilerin analizine ilişkin olarak SPSS (Statistical Package for Sciences) programından faydalanılmıştır.

Araştırma alanına ilişkin verilerin elde edilmesinde kullanılan anket ve mülakat soruları, araştırma alanında uygulanabilirliği dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan soruları, literatür taraması yapıldıktan sonra, uzman görüşü doğrultusunda uygulanma sahasında kullanıma hazır hale getirilmiştir. Uygulama aşamasına geçilmeden önce araştırmacı tarafından akademik alandaki yazım irdelenmesi yapıldıktan sonra gerekli verilerin yer aldığı kurumların veri tabanından yapılan incelemeler sonra elde edilen veriler doğrultusunda uygulama aşamasına geçilmiştir.

Bu çalışma alanındaki temel veriler, saha çalışması bulgularının sonucuna dayanmaktadır. Saha çalışmasındaki bulgular birincil veri kaynağını oluşturmaktadır. TÜİK veri tabanında elde edilen nüfus verileri ise, ikincil veri basamağını oluşturmaktadır. Nüfus verileri dikkate alınarak, uygulama alanı yapılan köy ve/veya mahallelerin belirlenmesinde bu ölçüt göz önünde bulundurularak kullanılmıştır.

Çalışma alanında çoğunlukla anket ve mülakatlar Türkçe yapılmış, ancak Türkçe bilmeyen bireylerle görüşmeler Kürtçe yapılmış ve daha sonra Türkçeye çevrilmiştir. Araştırma sahasında yapılan mülakat çalışmaları, bireylerin izinleri

doğrultusundan, ses kayıt cihazları kullanılarak, toplanmış ve bu bilgiler daha sonraki süreçte yazıya aktarılmıştır. Kürtçe yapılan mülakatlar, Türkçeye çevrilerek, elde edilen veriler sosyal bilimler alanından yaygın olarak kullanılan SPSS programında deşifre edilmiş ve çalışmanın gidişatı doğrultusunda kullanılmıştır.

C 4. Sınırlılıklar

Çalışma alanında bazı sınırlılıklar ve zorluklarla karşılaşmıştır. Araştırma alanına ilişkin bazı sınırlılıklar şöyle sıralanabilir:

- ✓ Araştırma alanına ilişkin anket ve mülakat uygulanması esnasında göçe katılan bireylerin araştırmacıya yaklaşımını çekimser bir tavır sergilemesinden dolayı, anket ve mülakatların gerçekleştirilmesi için aracı yardımıyla görüşmelerin yapılması nedeniyle süre konusunda güçlüklerle karşılaşmıştır.
- ✓ Araştırma alanı geniş bir alan içinde yayılım göstermesi, ulaşım sorunun olması çalışma alanına ilişkin veriler toplanmasını zorlaştırmıştır.
- ✓ Katılımcıların bizi devlet yetkilisi veya her hangi bir kurumda, polis, ajan olarak düşünmesi münasebetiyle anket ve mülakat yapmaktan kaçınmıştır.
- ✓ Sosyal ve ekonomik alana ilişkin katılımcılara (gelir durumu, çalıştığı iş, nerede yaşadığı, aylık ortalama kazancı) yöneltilen sorulara karşı, bu çalışmanın yapılma amacına ilişkin olarak, katılımcılar tarafından nerelersin, nerede okuyorsun, kimlerdensin gibi konu akışı dışında soruların yöneltilmesi,
- ✓ Göçe katılan bireylere ulaşmak için, ikamet ettiği köy ve/veya mahallelerde ulaşım imkânını kısıtlı olması ve ulaşımını gün içerisinde sadece bir defa yapılması çalışma akışını yavaşlatmıştır.
- ✓ Çalışma konusun mevsimlik işçi göçü olması sebebiyle saha çalışmasında çoğu katılımcının işte olması ve/veya il dışında çalışıyor olması anket ve mülakatlara katılım sayısını etkilemiştir.
- ✓ Köylülerin salgın hastalıktan dolayı tedirgin olması, anket ve mülakatların yüz yüze yapılmasını zorlaştırmıştır.

- ✓ Anket ve mülakatların yapıldığı esnada köylülerin bizi devlet tarafından gönderildiğimizi düşünmeleri (yardım amaçlı geldiğimizi düşünmeleri) ve köylüler tarafından bir anda yayılması anket ve mülakatların uygulamasında sıkıntılara neden olmuştur.
- ✓ Fotoğraf, video vb. gibi çeşitli verilerin alınması öncede planlamış olsa da, anket ve mülakat sürecinde katılımcı ve köylülerin, ses cihazı, video ve fotoğraf alınmasına tepki göstermesi,
- ✓ Salgın hastalığın (Covid19) bulaşma riskinin fazla olması ve ulaşım imkânlarını yetersizliği, anket çalışmaları uygulaması sırasında tedirginliğe yol açmıştır.
- ✓ Köylüler veya katılımcılarını yabancı birini kendi köylerinde görmesine sıcak bakmadıkları için, araştırmacının geliş amacını, yanlış anlaması ve yanlış tepkiler verilmesine neden olmuştur.
- ✓ Araştırma konusu gereği göçe katılan bireyler ile online görüşmeler yapmak için iletişim numarasına istenildiğinde, akraba veya köylülerin bu durumu yanlış anlaması
- ✓ Araştırmacının yabancı olması köylülerin, sosyal veya bireysel sorunları olduğu düşüncesiyle, göçe katılan bireyin mevcut durumdaki yerleşim yeri hakkında bilgi vermekten çekinmesi,
- ✓ Araştırma alanında daha önceki dönemde yapılan benzer çalışmalarda araştırmacılara yönelik saldırıların olmuş olması nedeniyle araştırmacını alan seçiminde zaman almasına neden olmuştur.
- ✓ Bu türden bir çalışmanın yapıldığı köy veya mahalle sakinleri tarafından hızlı bir şekilde yayılım göstermesi, çalışmanın olağan amacının dışında yorumlanması, araştırmacıyı anket ve mülakat yapmasını zorlaştırmıştır.
- ✓ Mevsimlik işçi göçüne katılmış ve daha sonraki süreçte kalıcı olarak göçe yönelmiş bireylerin tespit edilmesi ve bu bireylerle temaların kurulmasının zaman alması
- ✓ Göçe katılmış bireylerin, çalışmanın yapıldığı dönemde kırsal alanda bireylerin az sayıda olması, bu göçe katılan bireylerin akrabası, köylüsü veya yakın arkadaş çevresiyle yapılan görüşmelerin, yanlış anlaşılması

Çalışma suresini etkilemekte ve gün içerisinde belirlenen günlük çalışma sayısını etkilemektedir.

- ✓ çalışma yapılan köyler arasında, araştırmacının (dışarıdan gelen yabancı birinin) varlığı çabuk yayılması köylüler arasında farklı yorumlanmasına neden olmuştur.

D. Literatür Analizi

Gemişı uzun ve karmaşıık bir tarihsel döneme dayanan g süreci, insanoğlunun yeryüzünde etkiye başıladığı dönemden, günümüze kadar farklı disiplinler için araştırma konusu olmuştur. Bu disiplinler arasında, coğrafya, tarih, sosyoloji, antropoloji, siyasal bilimlerin yanı sıra farklı bilim alanları içerisinde araştırma konusu olarak ele alınmıştır.

Nitekim g araştırmalarına ilişkin ilk alışma, Alman-İngiliz coğrafya, coğrafya tarihi, seyahat ve araştırmaları ile bilinen, Ernst Georg Ravenstein 1885 ve 1889'da 'G Kanunları' (The Laws of Migration) adıyla yayımlanan makalesi kabul edilmektedir (Greşı, 2018: 39-40). Sanayi ve teknolojiye bağlı gelişmelerin artması ve buna bağlı olarak, şehirleşme hareketinin hız kazanması, nüfus hareketliliğinin geniş alanlara yayılmasını ve bu yayılmanın sürekli kazanarak günümüze kadar farklı şekillerde devam etmesine neden olmuştur.

Nüfus coğrayfası ve bu alana ilişkin araştırmalar incelendiğinde, nüfusun yapısal değişimine etki eden faktörlerin inceleme alanı geniş yer almıştır. Bunlar içerisinde yer alan doğurganlık, ölüm ve göçler, nüfus araştırmalarında sürekli yer almıştır. Nitekim g çalışmaları diğer konulara nazara daha fazla inceleme alanına dahil edilmiştir. Kaynak ve hedef bölgeler arasında farklı neden ve sonuçlar ile ortaya çıkan g, yapılan araştırmalar, bu hareketliliğın sadece nedenleri üzerinde yoğunluk kazanmıştır. Gn, ekonomik, sosyal, kültürel, alanda bir çok etkiye sahip olması, toplumsal yapı özellikleri üzerinde değiştirici bir rol oynamaktadır.

Bu başlık altında yapılan çalışmaların irdelenmesi yapılarak, çalışma alanında yararlanılan kaynaklar çalışmanın sistematik yapısını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda G, Mevsimlik işi g, Nüfus hareketliliği, Kırsal g, Kırdan kente g gibi

anahtar kelimeler üzerinden çalışma alanına ilişki tarama yapılmıştır. Farklı disiplinler arasından çalışma odağı olan göç hareketi, Sosyal Bilimler içinde daha fazla yer edinen konulardan biridir. Bu doğrultuda Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) aktif olarak çalışma alanında yayım yapan Ulusal Tez Sayfası veri tabanında konuya ilişkin birçok çalışma disiplinine ait kaynaklar elde edilmiştir. Çalışma konusuna göre elde edilen kaynaklarda çalışma akışı içersinde faydalanılmıştır. Araştırma alanında faydalanılan kaynaklar şöyle sıralanabilir:

Orhan Deniz'in “*Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması (Sığınmacılar, Mülteçiler ve Yasadışı Göçmenler)*” (2009) adlı çalışmasını beş bölüme ayırarak incelemiştir. Birinci bölümde göç olgusunu ve göçe ilişkin kavramları ele alan araştırmacı çalışmanın birinci bölümünde göçün temel nedenlerine değinmiştir. Çalışmanın ikinci bölümde ise uluslararası metinlerde mülteci haklarına ilişkin bilgilere yer vermiştir. Araştırmacı çalışmasının üçüncü bölümünde sığınmacı ve mültecilerin dünyadaki genel durumuna yer vererek çalışmada, mülteci gruplarının dağılım gösterdiği alanları ve dünyadaki dağılımlarına yer vermiştir. Son iki bölümde ise sığınmacı ve mültecilerin Türkiye ekseninde ele alarak çalışmasını tamamlamıştır. Bu çalışma göç olgusuna ilişkin kavramlar açısından, göçün temel nedenleri ve göçün arka planına ilişkin bilgileri elde etmek, sığınmacı ve mülteci hareketliliğinin Türkiye ekseninde ele almış olması bakımından çalışma alanı için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Abdulahim Gira'nın “*Siverek (Şanlıurfa) İlçesinde Mevsimlik Tarımsal İşgücü Göçü ve Sorunları*” (2017) isimli tez çalışmada tarım işçiliği ve mevsimlik işçi tanımlarını yaparak, dünyada mevsimlik tarım işçiliğini ilişkin bilgiler verdikten sonra, Türkiye'deki mevsimlik tarım işçiliği genel özellikleriyle ele alarak, mevsimlik tarım işçiliğini yasal çerçevede yerini belirtmiştir. Akabinde mevsimlik tarım işgücü göçü, mevsimlik tarım işçiliğinin neden ve sonuçları ele almıştır. İkinci bölümde ise çalışma alanına ilişkin bulgulardan yolla çıkarak Siverek (Şanlıurfa) ilçesinde meydana gelen işgücü göçü sonucu, ortaya çıkan sonurlara ilişkin bilgilere yer vermesi açısından, çalışma alanı için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Nihat Akbıyık'ın “*Malatya'da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi*” (2011) isimli çalışmada Malatya'daki

mevsimlik tarım işçiliğini ücret ve çalışma koşulları bağlamında ele alarak, bu alanda ortaya çıkan işgücü etkilerini incelemiştir. Araştırmasında ilk başlarda mevsimlik tarım işçiliğinin kavramsal olarak teorik çerçevesini belirten araştırmacı, sonraki süreçte mevsimlik tarım işçiliğinin bazı ülkeler bağlamında bu faaliyet alanı içinde ele alınan uygulamaları değerlendirmiştir. Son olarak Türkiye’deki mevsimlik tarım işçiliğinin tarihsel süreçte gelişme hareketlerini ele almış ve Malatya’daki mevsimlik tarım işçiliğinde ücret ve çalışma koşullarından kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlara yer vermesi bakımından önemlidir.

Bulut Enver’in (2013) yazmış olduğu “*Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam ve Çalışma Koşullarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Kocaali Örneği*” tez çalışmasını üç bölümde ele almıştır. Birinci bölümünde mevsimlik tarım işçiliğine ilişkin olarak hukuki ve kavramsal bir tanımlamaya yer veren araştırmacı, ikinci bölümde mevsimlik tarım işçiliğinde çalışma nedelerini ortaya koymuş ve ayrıca mevsimlik işçilerde karşılaşılan sorunlara değinerek, mevsimlik tarım işçiliğinde karşılaşılan barınma, beslenme, çalışma koşullarından kaynaklı sorunlara yer vermiştir. Araştırmacı son bölümde saha çalışmasından mevsimlik tarım işinde karşılaşılan sorunlara yer vererek çalışmasını tamamlamıştır.

Yasin Büyükyılmaz’ın (2017) yazmış olduğu “*Kırsal Göçün Nedenleri ve Sosyo - Ekonomik Etkileri: İstanbul, Küçükçekmece Örneği*” isimli tez çalışmasında göç ve iç göç kavramına ilişkin olarak genel tanımlar yaparak, iç göç hareketinin tarihsel arka planını ele alan araştırmacı, çalışmasında iç göçün alt sınıflandırmasına ilişkin bilgilere yer vermiştir. Araştırmacı çalışmasında göç kuramlarına yer vererek, iç göçü İstanbul’un Küçükçekmece ilçesi alanında ele almıştır. Göçe hedef olan bölgenin tarihi hakkında bilgiye yer veren araştırmacı, göçün neden ve sonuçları bağlamında ele alarak, göç alan bölge ve göçe katılanların sosyo-ekonomik etkileri açısından irdlemiştir. Kırsal göç açısından ele alan araştırmacının çalışması, faydalanan diğer çalışmalardan biridir.

Hakan Özdemir’in (2012) yapmış olduğu “*Türkiye’de İç Göç Üzerine Genel Bir Değerlendirme*” adlı çalışmasında iç göç hareketinin tarihsel olarak ortaya çıkış nedenlerini ve iç göç hareketinin sonucunda hedef bölge açısından etkileri ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırmacı bu çalışmada iç göç hareketinin sosyal, ekonomik,

kültürel ve çevresel olarak neden olan faktörlerin irdelenmesi ve bunun sonucunda elde edilen bulguların göç hareketinin minimize edilmesi yönünde önemli olduğunu vurgulanaktadır. Araştırmacı bu çalışmasında tarihsel ve betimsel metod yöntemleriyle, Türkiye’de iç göç hareketini dönemsel olarak ele almıştır. Türkiye’deki içi göçün tarihsel olarak irdelenmesi çalışma açısından önemli bir kaynak olduğu için yararlanılmıştır.

Ertuğrul Güreşçi’ni (2016) yapmış olduğu “*Ortak ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göçler*” çalışmasında iç ve dış göçün kavramsal zeminde tanımlamasını yaparak, iç ve dış göçün neden ve sonuçları bağlamında ele alarak, ortak ve farklı yönlerini ortaya koymuştur. İç göç hareketlerinin neden ve sonuçları bağlamında çalışmada yararlanılmıştır.

Ertuğrul Güreşçi’ni “*Çeşitli Yönleriyle Kırsal Göç*” (2018) isimli çalışmasında, kırsal göçü neden ve sonuçları bağlamında ele almıştır. Göç kavramına değinerek, iç göçün kategorik olarak tanımlamasını yapan araştırmacı, sonraki bölümlerde göç kuramları hakkında detaylı bilgilere yer vermiştir. Çalışma alanında yararlanılan diğer kaynaklardan biri olmuştur.

Fatih Yaman’nın (2019) yazmış olduğu “Göç ev Toplum: Dünyada ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri” adlı çalışmasında geçmiş dönemlerde günümüzde doğru göçün genel yapısı üzerinde tartışmalara yer ver araştırmacı, kavramsal olarak göçün araka planı ve göç kuramlarına yer vermiştir. Ayrıca küreselleşme boyutuls göçü ele alan araştırmacı göçü yönetme ve göç politikalarına yer vermiştir. Araştırmacı Türkiye ekseninde göç hareketlerine yer vererek geçmiş dönemlerden ve güncel tarihte Türkiye ekseninde göç hareketlerine değinmiştir. Çalışmasında son yıllarda artış gösteren Türkiye’deki Suriyelilere yer veren araştırmacı çalışmasını tamamlamıştır. Göçün arka planı ve Türkiye eksenili göç hareketlerini tarihsel süreçte ele almasıyal çalışma alanı için yararlanılan kaynaklardan biridir.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Temel Kavramlar

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli şekillerde kendini gösteren göç hareketi, karmaşık bir yapıda olması günümüzde bu nüfus hareketliliği için net bir tanımın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle çalışma alanı içerisinde farklı bilimler tarafından konu edinilen göç hareketi için, farklı tanımlar yapılmaktadır. Göç kavramı farklı neden ve sonuçların olduğu karmaşık bir yapıya sahiptir.

Bu faktörler içerisinde tarihsel döngü içinde yer yer kendini gösteren, savaşlar, siyasal veya yönetim eksenli baskılar, kapitalizm sonucu ortaya çıkan ve bölgelerarası yatırımların dengesiz dağılımı sonucunda görülen, açlık, kıtlık gibi insan faaliyetlerinin doğurduğu durumlarıdır. Bu faktörlerin ortaya çıkması nedeniyle, insanlar yiyecek, barınmak ve diğer yaşamsal alanda hayata tutunmak için göçe katılmıştır (Gökburun, 2019: 565). Ayrıca doğal veya çevresel etkenler sonucu görülen deprem, sel, gibi afetler bu hareketliliğin yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur.

Göç: İnsanlık tarihi boyunca var olan ve insanlar üzerinde derin etkiler bırakan ve aynı zamanda toplumları ve kültürleri etkileyen toplumsal bir olaydır (Deniz, 2009: 1-2). Coğrafi olarak ele alındığında, insanların mevcut durumdaki yerleşme alanının dışında bir şehir veya kasabaya yeniden yerleşmesi (Bartram , Poros, & Monforte, 2007: 13) olarak tanımlanmaktadır. Mekânlar arasında yer değişimi olarak tanımlanan göç (Güvenç, 1996, Akt. Ekici & Tuncel, 2015: 11), bireylerin ruhsal ve psikolojik durumları dışında sosyo-kültürel alana dair etkileri olan bir olaydır (Ekici & Tuncel, 2015: 11). İnsanları daha iyi bir yaşama kavuşma arzusu, iyi bir eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerin içinde yer aldığı karmaşık sorunlar sonucunda, bulunduğu yerleşim alanını geçici bir süreliğine değiştirmesi veya mevcut yerleşim alanına bir daha geri dönmek üzere geride bırakması olarak tanımlanabilir. Göç kavramının neden ve sonucuna bakılmaksızın insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri (Perruchoud & Redpath-Cross, 2004: 35-36) olarak tanımlar. Bütün bu tanımlamalar yetersiz olmakla birlikte, çalışma konusu olarak göçün, karmaşık ve geniş bir perspektifte olması, farklı bilim alanları içinde

araştırma konusu olarak yer edinmesi, net bir tanımlama yapılmasını zorlaştırmakla birlikte, farklı tanımlamalarda yapılmıştır.

Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı dışında, yönetim, eğitim gibi alanları içine alan bir olgu olan (Akan & Arslan, 2008: 43) göç, bir yerleşim yerinden veya bir toprak parçasından farklı bir alana doğru, bireysel veya toplu bir şekilde, coğrafi nitelikli yer değiştirmesi (Demir & Acar, 2002: 98) olarak ifade etmektedir . Göç toplumlar ve bireyler üzerinde derin etkileri olan bir olay (Deniz & Etlan, 2009: 474) olarak tanımlanabilmektedir.

Farklı neden ve sonuçları etrafından birleşen göç hareketi, ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında çok karmaşık bir yapıya sahip olması, toplumlar üzerinde uzun bir zaman yayılım gösteren etkiler bırakarak, ulusal ve uluslararası alandan sosyal, kültüre, ekonomik alandaki kaynakların tüketim alanını hızlandırması nedeniyle ekonomi ve kalkınma eksenli modellerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Akbaş, 2020: 9).

Tarihsel süreç içinde gelişen toplumsal, ekonomik ve sanayi merkezli yapılanmalar sonucu, göç kavramının tanımlanmasında da değişikliğe neden olmuştur. Geçmişte daha çok toplumsal alana ilişkin sosyal boyutu ön planda yer alarak tanımlanan göç kavramı, günümüzde sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alan içerisinde yer alan temel dinamiklerden biri haline gelmiştir (Karakaş & Çak, 2021: 247).

“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri (Perruchoud & Redpath-Cross, 2004:35-36) olarak tanımlamaktadır. Göç hareketi karmaşık bir yapıya sahip olmasına rağmen, kategorik bir sınıflandırma içinde yer verilecek olursak, temelde dört alt başlık altında incelenebilir. Bunlar iç göç, dış göç, zorunlu ve isteğe bağlı göçler şeklinde ele alınabilir.

İç göç: Bireylerin mevcut durumda yaşamını devam ettirdiği alanı, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi nedenlere bağlı olarak, terk ederek bu sınırla içerisinde

başka bir yere yerleşmesi olarak tanımlanabilir. Bu hareketliliğin temel yönü genel anlamda kırsal alanlardan kentler doğru eğilim kazanmıştır. Bu durum bölge içerisinde bireyler için hedef alan olarak görülen bölgenin, nüfus açısından yoğun olmasına neden olurken, kaynak alanını giderek nüfus açısından seyrelmesina ve zamanla boş kalmasına neden olmaktadır.

Dış göç: Bireylerin çeşitli nedenlerden dolayı bulundukları ülkenin idari sınırları dışına, daimi veya geçici bir süreliğine çıkmaları şeklinde tanımlanabilir. Bireylerin daha iyi koşullarda hayatlarını sürdürmek, refah düzeyi yüksek bölgelerde hayatlarını devam ettirmek için yapılan dış göçlerin en büyük etksi beyin göçüdür. Dış göç bireylerin kendi iradeleri gerçekleştiği gibi zorunlu durumlar halinde de gerçekleşebilmektedir (Akbaş, 2020: 16). Ulaşım ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler, ülkeler arasındaki etkileşimleri hızlandırmış, bu durum ülkeler arasında nüfus hareketliliğinin artmasına neden olmuştur.

Zorunlu göç: Göç hareketinin karmaşık yapısı, bireylerin farklı neden ve sonuçlar çerçevesinde yer değiştirme kararı almalarında etkili olabilmektedir. Bu durum savaş, doğal afetler veya siyasi eksenli olarak ortaya çıkan gelişmeler sonucunda, bireylerin veya toplulukların iradi karar alma süreci dışında gerçekleşiyorsa, zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütüne (IOM) göre; beşeri veya çevresel faktörlerden dolayı, bireylerin veya toplulukların yaşamına yönelik tehditleri barındıran bir zorlama esasına dayalı göç (Perruchoud & Redpath-Cross, 2004:103) olarak tanımlar. Zorunlu göç toplulukların istemsiz olarak bulunduğu alanı, can güvenliği korumak veya siyasi eksenli tehdit oluşturacak baskınlardan korkunmak amacıyla terk etmesi olarak tanımlanabilir. Baskı ve tehdit eğilimleri sonucunda ortaya çıkan şiddetli anlaşmazlıklardan, büyük ekonomik zorluklara kadar uzanan, farklı neden ve sonuçlar ekseninde ortaya çıkan göçtür (Bartram, Poros, & Monforte, 2007: 151).

Göçmen: Halihazırdaki durumundan kurtulmak için, bulunduğu ortamadan geçici veya bir daha dönmek üzere ayrılma girişiminde bulunan, yeni bir yaşam alanı ve yeni bir iş bulmak için, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine istemli/istemli olarak göç eden kişi/kişilere yüklenen anlamdır. Ekonomik refah

düzeyini yükseltmek veya ekonomik ve sosyal refahı yüksek ülkelere göç edenler “ekonomik göçmen” tanımlaması içinde yer almaktadır (Ziya, 2012: 232).

Mülteci: Avrupa’da (1 Ocak 1951’den önce) meydana gelen olaylar sonucunda, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi (1951 Cenevre Sözleşmesi Md. 1) olarak tanımlanmaktadır.

Sığınmacı: Zülüm veya tehlikelerde korunmak maksadıyla, ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde kendi ülkesi dışında başka bir ülkede mülteci olarak kabul edilmek isteyen veya mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi veya kişilerdir (Perruchoud, 2009: 49).

Göçmen Kaçakçılığı: Doğrudan veya dolaylı olarak, maddi ya da maddi çıkar elde etmek maksadıyla, bir kişinin vatandaşı olmadığı ya da daimi ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması (Perruchoud, 2009: 22) şeklinde tanımlanmaktadır. Göçmen kaçakçılığında zorlama yoktur. Göçe katılan bireyler kendi iradi kararıyla katılım sağlamsı yönüyle insan ticaretinde ayrılmaktadır.

Göçmen işçi: Vatandaşı olmadığı bir Devlette ücretli bir faaliyetle çalışacak olan, çalışacak veya çalışmakta olan kişi (Perruchoud, 2009: 23) olarak tanımlamaktadır.

Kırsal Göç: Daha çok kırsal yerleşme alanlarına ilişkin olarak ekonomik, sosyal, kültürel alanda yatırımların yetersiz veya dengesiz dağılım sonucunda meydana gelen istihdam alanındaki yetersizliğin, ortaya çıkardığı itici faktörlerin etkin şekilde rol oynadığı, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yapılan nüfus hareketleri olarak tanımlanabilir. Bu göç alanının tanımlamasında daha çok ekonomik, sosyal ve siyasal anlamlar iç içe olup bir bütünlük göstermektedir (Güreşçi, 2018: 11).

Kentsel alanlarda meydana gelen yeni gelişmeler sonucu, kırsal kesimde tarım ve hayvancılığın eski değerini yitirmesi, bölgelerarası yatırımların dengesiz dağılım

nüfus hareketlerinde önemli derecede etkili olmuştur. Özellikle Türkiye’de iç göç hareketlerinin 1950 sonrasında hız kazandığını söylemek mümkündür. Bu dönemde hem siyasi anlamda hem de uluslararası anlamda yapılan çalışmalar, Türkiye’nin batılı devletlerle olan ilişkilerini güçlendirirken, diğer taraftan Türkiye’nin, dünya ekonomisine uyum sağlama eğilimini de geliştirmiştir. Bu hareketlilikle birlikte ortaya çıkan itici ve çekici faktörler, kırsal ve kentsel alanlar arasında yayılım göstermesi, kırsal nüfusun kentsel alanlara doğru hareketliliğinde öncü rol oynamıştır.

Mevsimlik İş: Daha çok tarım alanında yapılan kısa dönemli iş için kullanımı yaygınlık kazansa da, mevsimlik iş, yılın bazı dönemlerinde inşaat, sanayi, turizm ve tarım alanında yapılan iş olarak ifade edilebilir. Başka bir deyişle; Genel olarak ortaya çıkan işgücü ihtiyacının karşılanmasına yönelik, mevsimlik olarak bulunduğu bölge dışına daha çok tarımsal üretim alanında etkin bir paya sahip olarak bilinmesine karşın, birçok sektör alanında yapılan işçilik olarak tanımlanabilir. *Mevsimlik işçi* ise; Bu faaliyet alanlarında etkin bir şekilde rol oynayan kişi veya kişiler olarak tanımlanabilir. Tarım, sanayi, inşaat ve turizm gibi alanlarda ortaya çıkan işgücü açığını karşılamak için çalışma faaliyeti içinde yer alan kişi/kişiler olarak ifade edilebilir. İş mevsimsel koşullara bağlı olan ve bu işte yılın sadece belirli dönemlerinde çalışan göçmen işçi (Perruchoud,2009: 41) olarak tanımlar.

İşgücü Göçü: Mevcut durumda içinde bulunduğu alanda, yeterli ekonomik özgürlüğü ve/veya istihdam olanaklarına sahip olmayan, daha çok gelişmemiş ülkelerden, daha avantajlı koşulların yer aldığı, görece bulunduğu bölgede daha fazla gelişmiş alanlar doğru yapılan, çalışma amaçlı göçler olarak tanımlanabilir. “İstihdam amacıyla kişilerin anavatanlarından ayrılarak başka bir devlete gitmeleri” (Perruchoud, 2001: 49) olarak tanımlar. Farklı bir ülkede istihdam edilme umuduyla motive edilen göç (Bartram , Poros, & Monforte, 2007: 197) olarak tanımlamaktadır.

Çocuk İşçiliği: Temel hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakılan, kendi gelişim potansiyelinin tamamlanmamış fakat aile ekonomisine katkıda bulunmak için çalışma mecburiyeti içine sürüklenen kişilerdir. Çocuk işçiler tarihi süreç içerisinde farklı ülke ve bölgelerde çeşitli alanlarda kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir (Gira, 2017: 13).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 32. Maddesi, ILO 1999 tarihli ve 182 No'lu En Kötü Biçimindeki Çocuk İşçiliğini Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi ve 1973 tarihli 138 No'lu Asgari Yaş Sözleşmesi, her çocuğun ekonomik sömürden ve çocuğun eğitimini engellemesi ve sağlığına zarar vermesi muhtemle işlerden korunma hakkını tanımıştır (ILO & UNICEF, 2020: 2). Çocuk işçiliğinin temel nedenleri arasında, yoksulluk, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, aile fertleri veya biryler için insani yaşam şartlarına uygun iş imkânlarının eksikliği, doğal veya beşeri aktörler, sonucu ortaya çıkan göç hareketleri etkili olmaktadır.

Çocuk işçiliğiyle ilgili birçok tanımlama yapılmakla birlikte, bulunduğu bölge ve çalışma şartlarına bakılmaksız en fazla emek sömürüsü içinde yer alan kesim olarak görülmektedir. Özellikle yapılan çalışmalar neticesinde çocuk işçiliğinin topyekun bitirilmesi hedeflenmiş olmasına karşın, günümüzde yaygın bir şekilde farklı sektörler arasında çocuk işçilerin pay sahibi olarak fazla olduğunu görmek mümkündür. Çocuk işçiliği: 18 yaşının tamalamamış, bireylere fiziksel, ahlaki açıdan zarar veren ve onların temel eğitim haklarından mahrum bırakarak zedeleyen veya göz ardı eden çalıştırma şekli (ÇSGB, 2007: 9-10) olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik durumuna göre gelir elde etmek veya geleceğini belirleyecek bir meslek sahibi olmak maksadıyla, sanayi veya tarım sektöründe bir alanda meslek sahibi veya ustaların yanında çalışan on sekiz yaşına erişmiş veya on sekiz yaşından küçük 'çalışan çocuk' (Bulut'tan Akt. Dur & Öztürk, 2017: 614).

Çocuk işçi veya çalışan çocuk kavramı tanımlı bölgeler arasında oluşan kültürel farklılıklardan dolayı farklı anlamlar içerisinde tanımlanmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçiliğini: kölelik, borç karşılığında zorla çalıştırma, fuhuş, tehlikeli iş ve sanayilerde, yaşları küçük çalıştırılan çocuklar (Hodgkin & Newell, 2002: 483) olarak belirtmektedir.

Çocuk işçiliğine yönelik yapılan araştırmalar ve bu araştırmalar sonucu elde edilen bulgular, çocuk işçiliğine neden olan temel ve ilk faktörü yoksulluk olarak ortaya koymaktadır. Bunu yanında eğitim imkanlarına erişememe, göç, aile ekonomisine katkıda bulunan bireylerin işsiz olması, işgücü talebi veya işverenin çocuk işçi talabının olması, çocuk işçiliğine neden olan faktörlerdir.

Aracı: Sektörler arasında fark gözetmeksizin, işveren ile işçiler arasında arabulucu görevini yaparak, işçilerde yapılacak iş ve işin süresine göre işçi ücretlerinde kendisine pay alan ve işçilerin iş bulmasında yardımcı olan kişi olarak tanımlanabilir. Bölgeler içinde farklılık göstermesine karşın aracı, her iş için kendisine pay almaktadır. Yapılan iş ve işin getireceği ekonomik kazanç göz önüne alınarak alacağı pay miktarı değişiklik göstermektedir.

Ustabaşı: Genel olarak inşaat sektöründe var olan iş kademesine göre yer alan işçi ve işveren arasında organizasyonu sağlayan kişilerdir. Burada yapılan iş ne olursa olsun, ustabaşı bu iş için deneyimli olmaktan ziyade profesyonel bir iş yeteneği ve becerisine sahip olmalıdır. Özellikle inşaat faaliyetleri içinde yapılan çeşitli işlerin denetimini yapmakla yükümlü olan ve işçi ücretlerini işverenden alıp işçilere ulaştırmakla mükellef kişidir. Ustabaşı, usta ve günlük/yevmiyeli çalışan işçilerden farklı olarak işte çalışma gibi bir yükümlülüğü olmamasıdır. Burada temel vasıf işçi ve işveren arasındaki bağlantıyı sağlamak ve işçilerin işe erişimini kolaylaştırmaktır.

Emek Kavramı: Tarihsel süreçte ortaya çıkan yenileşme hareketlerinin, değişiminde etkili rol oynadığı, özellikle işçinin çalışma veya iş için harcadığı sürenin karşılığı olarak tanımlanabilir. Emek kavramının bilimsel altyapısını oluşturmada etkili olan ve günümüzdeki yapısına kavuşmasına neden olan, tarihsel süreçte toplumların göçebe yaşam biçimini geride bırakarak, yerleşik yaşama geçmesi ve toplumların bu süreçte tarımsal üretim devriminin başlatılmasıdır. (Yüksel, 2014: 258). Emeğin değişim ve dönüşümü üzerinde tarihsel süreçte farklı olayların etkinliğinin söz konusu olmasına karşın, ilk etkili değişimi toplumların yerleşik yaşama geçmesidir.

Hemşehri: Kelime anlamına bakıldığında daha çok aynı köy, kasaba veya şehir de yaşamış olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, toplumsal alanda bireyler arasında, ilişki ağı oluşturan ve bunu devamlılığını sağlayan, arkadaşlık, aile, akrabalık ve komşuluk etkileşim biçimidir (Akgiş & Karakaş, 2018: 24).

Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru, ortaya çıkan göç hareketlerinde, etkin bir şekilde rol oynamaktadır. Özellikle hemşehri yapısı altında ortaya çıkan dernekleşme hareketliliği, göç hareketine katılan bireylerin, barınma ihtiyacı, iş bulma, ekonomik sıkıntılardan dolayı ortaya çıkan veya çıkabilecek problemleri minimize etmekte etkin bir rol sahibi olamaktadır. Küreselleşme hareketinin ortaya çıkardığı yenileşme hareketlerinin, beraberinde getirdiği yeni oluşumlar, sosyal, kültürel alanlarda değişimlere yol açmıştır. Bu değişimler yeni toplumsal alanda , tutunma hamlesi içinde yer alan, kırsal kesimde bireysel veya toplu şekilde göç hareketine katılan bireylerin, yeni kimlik ve geleneksel yaşam döngüsünü devam etme isteğini ortaya çıkarmıştır.

Küreselleşme ortaya çıkardığı değişimlerin sonucunda, yabancılaşma eğiliminden kaçınan bireyler, kentsel alan içinde yok olma veya bu alanda kendi geleneksel yaşam duygusunu/biçimin tamamen unutma güdüsünü ortaya çıkararak, coğrafi bölge ilişkilerinin güçlenmesini sağlamıştır. Farklı toplumsal alan içinde yeni bir yaşam mücadelesinde, yabancılaşma veya geleneksel yaşam ilişkilerine bağlı, hayat tarzını sürdürme potansiyeli, özellikle kentlerde “Nerelisin” sorunun ortaya çıkardığı, coğrafi bölge olarak yakınlık veya aynı yer/hemşehri bağının önemini ortaya çıkartmıştır. Araştırma alanı kırsal bölgede olması, göç hareketine katılan işçilerin, hemşehrilik bağını kullanarak kentler içinde yaşam mücadelesi içinde olması ve bu ilişkiler bağı ile iş bulma yöntemlerin kolaylaştırması açısından, çalışma alanında yer verilmiştir.

Taşeronluk: Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı modernleşme, bunun akabinde ortaya çıkan iş alanlarında uzmanlaşma yapısı, küresel ölçekte rekabetçi anlayışın artış göstermesi, mevcut durumdaki çalışma veya iş düzenlemelerinde yenilikçi bir anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum özellikle işveren ile işçiler arasında olan iş hukuk çerçevesinde, işçi haklarının korunması, işgücü ve istihdam alanına ilişkin yapılanmaların yeniden düzenlenmesi ve hukuki çerçevede yapılanma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kelime manası, alt işveren, ikinci iş veren olarak tanımlanabilir. Başka bir işveren ait çalışma alanı çatısı altında, iş alan ve işverenin çalıştırdığı işçileri, işverene ait çalışma alanında, söz sahibi olarak çalıştıran,

işveren olarak ifade edilen alt işveren, taşeron veya aracı olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2016: 66).

Alt işverenlik, kendi çalışma alanı olmayan ve kendisine ait çalışanı bulunmayan, asıl işverenden, mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmek için, işverene ait iş alanı ve işçileri vasıtasıyla gerçekleştiren bir uygulama biçimidir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 48-49). Bu uygulama alanı her ne kadar yasal düzlemde yasak olmamasına rağmen, iş alanında maliyet briminin düşürülmesi, uzcu işçilik yaklaşımı ile rekabet alanındaki hareketliliği artırma eylemidir. Taşeronluk veya teşeronlaştırma uygulamasının temel alt zemini işçi haklarını kabullenmeme ve işçilerin temel haklarını yok etmekte kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir.

1475 sayılı İş Kanunu'nda “*diğer işveren*” kavramı olarak ifade edilen alt işverenlik, artış gösterdiği 1980’li yıllardan sonra, “*taşeron*”, “*tali işveren*”, “*alt ismarlanan*”, “*alt işveren*”, “*alt işletici*”, “*aracı*”, “*ikinci işveren*” gibi kavramlarla da ifade edilmiştir (Şafak, 2004: 112-113). Bu kavrama ilişkin diğer bir düzenlem 2013 tarihli 4875 sayılı İş Kanunun da “Alt işveren” olarak yer almıştır.

4875 sayılı İş Kanunun 2 maddesinde bu bağlantıyı şöyle tanımlamaktadır. “*Bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde, işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde, iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran, diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi*” (İş Kanunu, No: 4875 2.md.) olarak tanımlamaktadır.

1.2. Göç Kuramları

Küresel alanda göç eğiliminin ve bölgelere göre farklı şekilde lanse edilen göçün, iç dinamikleri ve yapısının tam olarak anlaşılması için, küresel ölçekte göçü etkileyen yapısal normların anlaşılması gerekmektedir. Göç hareketlerinde kaynak ve hedef ülkeler göz önünde bulundurularak, göç süreci incelendiğinde, göçlerin yönü güneyden kuzeye, doğudan batıya, çevreden merkeze, az gelişmiş ülkelere gelişmiş

ülkelere, kırsal alandan kentlere doğru bir yol çizdiği görülmektedir (Adıgüzel, 2016: 21).

Dünyadaki kaynak ve hedef ülkeler ekseninde ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alandaki farklılıklar, göç hareketine neden olan faktörlerdir. Kapitalist üretim sistemindeki gelişmeler sonucunda kuzey/güney, doğu/batı ülkeleri arasında, yaşam alanı, gelir seviyesi, güvenlik önlemlerinin yanı sıra, nüfuslanma ve insan hak ve özgürlüğü açısından büyük uçurumların artmasına neden olmuştur.

Bu farklılıklar nedeniyle tarihsel süreçte günümüze kadar, insanlar özgür iradesiyle veya doğal afetler, savaş ve çatışmalar nedeniyle zorunlu olarak, yaşadığı yeri terk ettiği bilinmektedir. Tarihsel süreç içinde farklı şekilde devam eden bu göçlerin temel nedenleri veya yapısını ortaya konulması ve açıklığa kavuşturulması amacıyla bazı göç teorileri geliştirilmiştir. Göç hareketini anlamak için ortaya atılan teoriler, günümüz koşullarından ziyade, göç hareketinin geliştiği dönemin koşulları dikkate alınarak ortaya atılmıştır. Bu göç teorilerine değinecek olursak:

1.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Ravenstein'in Göç Kanunları adlı çalışmasıyla William Farr'ın göç hakkındaki "*göçün herhangi bir kesin kanuna bağlı olmadığı*" tezini çürütmek, çalışmanın asıl amacı olmakla birlikte (Yalçın, 2004: 22-23) bu alanda bireysel olarak göç akımları üzerinde kanunlar (laws) oluşturan ilk isim olarak ta bilinmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından sanayi devriminin artan etkileriyle, insanların ve toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki yaşam koşulları ve buna paralel olarak çalışma alanları değişime uğramıştır. Sanayi devrimiyle birlikte fabrika yapısını giderek artış göstermesi ve ulaşım sistemindeki gelişmelerin artmasıyla, insanların iş bulmak amacıyla kentsel alanlar doğru göçleri kaçınılmaz olmuştur (Özcan, 2017: 188-189).

Nüfus hareketliliğinin yoğun olduğu bu zaman diliminde, Ravenstein'in çalışmasını 1871 ve 1881 İngiliz nüfus verilerinden hareketle ortaya koymuştur. Göç hareketlerini farklı faktörler tekeline değerlendiren Ravenstein, göç yönünün ekonomik ve sosyal alanlarda gelişmiş alanlara doğru yoğunluk kazanacağını ve bu

süreci etkileyen faktörün mesafe (uzaklık) olduğunu belirtmiştir. Ravenstein ekonomik nedenlerin yanı sıra çevresel faktörler, eğitim imkânları ve göçmenlerin varış noktasındaki yaşam maliyetlerine de dikkate çekmiştir (Topaş, 2007: 12-14). Ancak göçün temel nedeni ekonomik olarak daha iyi koşullara ulaşma isteği olduğunu ve bunu dışındaki unsurların ikinci derceden önem taşıdığını da vurgulamıştır (Çağlayan, 2006: 68-72).

Çalışma yapısının geneline bakıldığında günümüz koşullar açısından yeterli olmamasına rağmen, çalışmanın yapıldığı dönemin iç dinamikleri ve daha sonraki süreçte ortaya atılan göç çalışmaları için öncü olması bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmanın temel dinamiği sanayi devrimi sonucunda ortaya çıkan endüstrileşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kentleşme olgusu oluşturmaktadır. Bu gelişmeler ekseninde bir çok insan kuzey/güney, doğu/batı ekseninde yer değiştirmiştir. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı *Göç Kanunları (The Laws of Migration)* isimli makalelerinde 7 göç kanunu ortaya koymuştur. Bu kanunlar şöyle sıralanabilir.

1. Göç ve Mesafe: Göçmenlerin büyük çoğunluğu sadece kısa mesafeli alanlara doğru göç ederler. Ortaya çıkan kısa mesafeli göç, hedef bölgede göç dalgaları yaratan bir etkiye sahiptir. Bu göç dalgası ekseninden zamanla bir çok göçmeni içine alabilecek büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedir. Bu merkezleri doğru ortaya çıkan göçün boyutunu belirleyen ise, gelişen sanayi ve ticaret kentlerindeki mevcut durumdaki nüfus yoğunluğudur. Ravenstein göçün hedef konumundaki merkezlerdeki iş imkânları durumu ve o merkezde yaşayan nüfusun oranı, göçün boyutunu belirlediğini savunmaktadır.

2. Göç ve Basamakları: Sanayileşme hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeler sonucundan kentlerin ekonomik büyüme açısından avantajı konumda yer alması ve bu çevreleyen yakın yerleşim alanlarında bulunan nüfus için çekim merkezi halini almıştır. Çekim merkezi halini alan kentin çevresinde yoğun nüfus hareketleri sonucunda, boşalan bölgelere, o bölgeye yakın göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Ravenstein'a göre göç olgusu kademeli olarak boşalan alanlara yakın yerler tarafından oluşan göçler ile doldurulacak ve bu süreç zamanla tüm ülke alanında yayılım göstererek etkisini gösterecektir.

3. Yayılma ve Emme Süreci: Göç olayında yayılma ve emme süreci birbirini paralel olarak destekler niteliktedir. İki süreç benzer kılan ortak payda ulaşılmak istenilen amaçtır. Ravenstein'a göre göç, hareketi kendi tekelinde bir amaca yönelik olmaz ve göçmeler ise sadece göçe katılmak için yer değiştirmezler. Göçmeler aslı amacı kentlerin gelişen ekonomik ve ticaret alanındaki ekonomışk getirisinden pay elde etmektir. Bu bağlamada daha iyi yaşama arzusu veya kentti getirisinde pay alma düşüncesi yayılma sürecinide destekleme niteliğindedir.

4. Göç Zincirleri: Ravenstein, göçün bellir bür süre sonra zincirleme bir etki içinde geliştiğini ve göçe hedef olan bölgelerin aynı süreçte kaynak bölge konumunda olduğunu belirtmiştir. Göç, bir defa başladınımı zincirleme bir etki ortaya koyarak ard arda devam eden bir süreçtir.

5. Doğrudan Göç: Uzun mesafeli göçlerde, bireyler doğrudan sanayi ve ticaret merkezlerine doğru göç etmeyi tercih etmektedirler.

6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı: Kentte yerleşik olarak yaşayan biryeler, kırsal bölgelerde yaşayan bireylere oranla daha az göç etme eğilimindedirler. Kentler arası yapılan göç faaliyetleri, kentte yerleşik olarak yaşayan nüfusu fazla yerinde oynatmamaktadır. Fakat kırsal bölgeler arasında yapılan göç hareketlerinin etkisi basmaklı veya dalgalı bir şekilde kendisini göstermektedir.

7. Kadın Erkek Farkı: Göç yasalarına ilişkin olan son madde cinsiyet eksenli olarak el alınmıştır. Bu maddeye göre kadınlar erkelere oranla daha fazla göç etme eğilimindedirler. Bu eğilim daha çok kısa mesafeli ve bölgeler arasında yapılan göç faaliyeti tekelinde ele alınmakatdır (Ravenstein, 1885: 197-198).

1.2.2. Everett Lee Göç Kuramı

Everett Lee Göç Kuramı (1966): Lee bu kuram ekseninde göçmenden çok göç hareketini odak noktası olarak ele almakla birlikte, göçmenlerin göz ardı edilmemesi gerekliliğini de vurgulamıştır. Lee'nin bu kuramına göre hem kaynak bölge hem de hedef bölge ekseninde, itici ve çekici faktörler bulunmaktadır (Yalçın, 2004: 31). Bu kuram Ravenstein göç kanunları kuramından esinlenerek ortaya atılmıştır. Lee

çalışmasını temelini 1966 yılında yazmış olduğu Göç Teorisi (The Theory of Migration) adlı çalışması ile ortaya koymuştur.

Lee'ye göre göç hareketinin başlamasında dört temel faktör rol oynamaktadır.

1. Yaşanılan yerle ilgili faktörler
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler
3. Araya giren engeller
4. Bireysel faktörler (Lee, 1966: 50).

İnsanların bulundukları yerden başka alanlara doğru hareket etmesine neden olan sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faktörler olmakla birlikte, kişisel faktörlerde insanların yer değiştirmesinde rol oynamaktadır. Bu etkiler kişiden kişiye değişiklik gösterdiği gibi, göç hareketinde etkili olan itici ve çekici faktörlerde değişiklik göstermektedir. Çocuklu bir aile için gidilecek yerdeki eğitim imkânları çekici olurken, bu durum bekar bir göçmen veya çocuksuz bir aile için aynı etkide olmamaktadır (Lee, 1966: 50). Bu durum itici ve çekici faktörlerin kaynak ve hedef bölge arasında değişim gösterdiği gibi, göçe katılan bireyler arasında ortaya çıkardığı etki aynı potansiyelde değildir.

Göç hareketinin beraberinde getirdiği bir takım belirsizlikler, göç mesafesi, ulaşım maliyeti, ulaşım imkânları gibi mikro engellerin yanı sıra; sert yaptırımları olan göç kanunları, ulusal kimlik veya ırk yapısını hedef alan göç sistemleri gibi makro engellerde göçmenlerin karşılaştığı engeller arasında yer almaktadır (Çağlayan'dan Akt. Adıgüzel, 2016: 26).

1.2.3. Petersen' in Göç Tipleri Kuramı

Petersen' in Göç Tipleri Kuramı (1958): Göç üzerinde çalışmalarıyla bilinen bir diğer kuramcı ise, Willam Petersen'dir. Çalışmasından her insanın aynı olduğu ve göç hareketinin normal bir durum olduğu tezine karşı çıkarak, “bütün insanlara aynıysa neden bazı insanlar göç ediyor bazı insanlar göç etmiyor” (Petersen, 1958: 258) düşüncesiyle çalışmasını sürdürmüştür.

Çalışma ekseninde göç hareketinden çok göçmenleri, göçe iten nedenlerin kaynak ve hedef bölgeler arasında ortaya çıkan, itici ve çekici faktörler tekeline sınırlı olmadığını, aynı zamanda buna sosyal ve bireysel faktörler nedeniyle meydana geldiğini belirtmektedir. Petersen çalışmasının asıl hedef noktasında itme faktörü olarak ortaya çıkan bir durumun, zamanla çekici bir faktör olarak ortaya çıkmasına neden olan alt etmenler neler olduğu çalışmanın temel irdeme noktasını oluşturmaktadır. Petersen göçü kategorik olarak ayırmasının temelinde itme-çekme zıtlığının göç hareketinin değişime açık veya tutucu bir özelliğe sahip olmasına ve bireylerin göç etme isteklerini dâhil ederek şekillendirmiştir (Özcan, 2017: 193-194). Bu kategoriyi beş gruba ayırarak incelemektedir. Bunlar:

1. İlkel (Primitive) Göçler: İlkel olarak adlandırılmasından ötürü insanlığın ilk dönemleri ile bağdaştırılmamalıdır. Bu göçlerinde temelinde insan etkisinin olmadığı ve daha çok doğal ortam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan itici faktörler sonucu gerçekleşen göçlerdir. Kuraklık ve fiziksel zorlukların en ön planda olduğu göç hareketleridir. Göçebe toplumların dönemlik olarak yer değiştirme hareketleri bu kategori içinde yer almaktadır. Toplumların dönemlik olarak yer değiştirmesinin alt nedeni ise, iklim koşulları gelmektedir.

2. Zorlama İle Yapılan (Forced) Göçler: Birinci göç sınıflamasında daha çok doğal koşulların ekseninde meydana gelen baskılar yer alırken; ikinci göç kategorisinde, gücü elinde bulunduran sosyal normlar veya kişilerin ortaya çıkardığı baskı sonucunda gerçekleşen göç hareketleri olarak ele almaktadır. Bu sınıflamadan göçler bireylerin veya toplulukların iradesi dışında zoraki olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Yönlendirilmiş (Impelled) Göç: Sosyal veya politik durumlar tekeline ortaya çıkan baskılar sonucu zoraki olarak gerçekleşen ve göç etme eğiliminde üstünlüğü elinde bulunduran bireylerin oluşturduğu göç hareketidir. Bir sosyal baskıya rağmen bireyler veya topluluklar göç etmede bir karar mekanizması sahip olmaları ve karar mekanizmasının işletme gücünün ellerinde bulundurması yönlendirilmiş göç olarak değerlendirmektedir (Çağlayan, 2006: 75-76).

4. Serbest (Free) Göç: Bireyler veya toplumlar üzerinde herhangi bir zorlayıcı gücün yer almadığı, bireylerin kendi özgür iradeleriyle göç etme eğilimine katıldığı

göçler olarak ele alınmaktadır. Bu göç kategorisi kitlesel anlamada meydana gelen göç hareketlerinden çok, bireysel olarak gerçekleşen göç hareketlerini kapsamaktadır.

5. Kitlesel (Mass) Göç: Teknolojik gelişmeler eksenine paralel olarak vuku bulan göçler olarak ele alınmaktadır. Petersen dünyada meydana gelen gelişmelere bağlı olarak ulaşım ağlarının gelişmesiyle, göç hareketi kitlesel bir hal almıştır. Teknolojik gelişmeler sonucunda, göç etmiş bireylerin öncü konumunda olması ve buna paralel olarak gelişen göçmen ağları, yeni göçmen kitlesini göç etme eğilimini kuvvetlendirmiş ve kitlesel göçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Petersen, 1958: 259-263).

1.2.4. Ekonomik Temelli Göç Kuramları

Ekonomik Temelli Göç Kuramları: Göç üzerinde sistematik açıdan teorik olarak değerlendirilen ekonomik temelli göç kuramları, emek piyasasındaki arz-talep arasında ortaya çıkan farklılıkların ülkeler(bölgeler) göre değişmesi temeline dayanmaktadır (Adıgüzel, 2016: 27-28). Ekonomik temelli göç kuramları, Neo-Klasik Göç Kuramları, Yeni Ekonomi Kuramı ve İkiye Bölünmüş(Dual) Emek Piyasası Kuramı olmak üzere 3'e ayrılmaktadır. İşgücünün bölgeler arasında ortaya çıkardığı gelir farklılıkları ekseninde ortaya çıkmaktadır. Neoklasik teoriye göre, göçü yönlendiren faktör, işgücü alanında ortaya çıkan arz-talep dengesinin coğrafi farklılıklar ile işgücü-yoğun ve sermaye açısından yoğun ülke veya bölgeler tekelinde ortaya çıkan ücret farklarıdır (Özcan , 2017: 195-196).

Yeni Ekonomik Göç Kuramı: 1990'lı yıllarda Odede Stark tarafından ortaya atılan kurama göre, göç kararı bireylerin tek başına aldığı bir karar değil, bir aileyi oluşturan hanehalkının tamamı veya birbiriyle ilişkisel olarak bağlantılı olan çok sayıdan kişinin oluşturduğu topluluklar tarafından alınan kolektif karardır (Adıgüzel, 2016: 28-29). Bu yönüyle göç araştırmalarını temelinde bireysel bağımsızlık yerine, karşılıklı bağımlılık ilkesine yer vererek, göçü ortaya çıkaran süreç içinde göçmenin ailesinin rolünü dikkat almaktadır (Özcan, 2017: 201-202).

Gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeler içinde bazı aileler, hayata tutunma çabası ve ihtiyacı olan temel besin maddelerine ulaşmak amacıyla veya daha yüksek bir refah

düzeyinde hayatlarını devam ettirme düşüncesi ya da ekonomik olarak yatırım yapma eğilimi nedeniyle aile fertleri içinde biri veya bir kaçını göçe dahil etmektedir. Bu göç kararı ile aile gelir düzeyini yükseltmekte ve gelirle ilgili ortaya çıkabilecek riskleri minimize etmekle birlikte, yerel piyasaların tekelinde kurtulmaktadır (Abadan-Unat, 2002: 8-10).

İkiye Bölünmüş (Dual) Emek Piyasası Kuramı: Bu kuramı temelinde göç hareketinde kaynak konumunda olan ülkelerde, yüksek işsizlik veya düşük ücret gibi itici faktörlerden kaynaklı olarak değil, sanayiye dayalı olarak gelişmiş ülkelerin yoğun işgücü ve düşük ücretli işçi talebinden kaynaklı olarak göçün yaşanmasına neden olmaktadır (Abadan-Unat, 2002: 10-11).

Kuramın savunucusu olan Piore'ye göre, gelişmiş toplumların tekelinde işgücü piyasası iki sektör alanına ayırarak incelemek mümkündür. Birinci sektör, sermaye açısından zengin nüfus kitlesinin içinde yer aldığı ve daha çok yerli işçiler tarafından yapılan, vasıflı olmayı gerektiren, çalışma alanıdır, bu alanda çalışanlar bütün haklara sahiptirler. İkinci sektörde ise, yoğun olarak vasıfsız, istikrarsız ve çoğu zaman çalışma hayatına ilişkin haklara sahip olmayan güvencesiz bir işçilik söz konusudur (Adıgüzel, 2016: 29). Bu ikinci sektör alanında ortaya çıkan emek açığı ise, yabancı göçmen kesimi ile doldurulmaktadır.

Göçmen sayısındaki artışlara oranla, vasıfsız işlerde çalışma eğilimi içinde olan göçmenlere verilen ücret, göçmen sayısına paralel olarak artış eğilimi göstermemektedir. Bu durum üzerinde farklı kuramsal yapıların etkil olmasına karşın, mevcut durumda artış gösteren işçi sayısı, göçmenler verilen ücretlerin düşmesine neden olabilir. Bu durum üzerinde soyal ve kuramsal mekanizmalar engelleyici rol görevi üstlenmemektedir (Güllüpınar, 2012: 64).

1.2.5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı: Bu teorinin temelinde eski ve yeni göçmenler arasında ortaya çıkan ilişkisel bağlantı dikkate değerdir. Teoriye göre, göçmenlerin kaynak bölgeleri ile hedef bölgeleri arasında eski göçmenler, yeni göçmenler ve

göçmen olmayan bireyler arasında ortak köken, soydaşlık ve kişiler arasında ortaya çıkan bağlantılardır (Abadan-Unat, 2002: 18).

Göç hareketlerinin temel yapısından dolayı lega ve illegal şekilde ortaya çıkması, göçmenler açısından ortaya çıkan engellerin artmasına neden olmaktadır. Bu durum karşısında ilk göçmen hareketliliğinde yer alan bireyler daha sonraki süreçte, gelişebilecek göçmen akımları için, bu ilişkisel bağlatıları kullanarak, aynı zorluklar ile karşılaşma durumunu minimize etmektedirler. Göçmen ilişki ağları özellikle uluslararası göç hareketlerinde önemli görevi almakla birlikte, bu göç hareketinin hızlanmasına ve yaygınlık kazanmasına neden olan bir kuramdır (Adıgüzel, 2016: 31).

Göç sürecinin başlamasıyla birlikte, ortaya çıkan göçmen ağı ile kaynak ve hedef bölge arasında, göç dalgaları veya zincirleme göç hareketlerinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu ilişkiler ağı, iş bulma, çalışma veya göç edenin yeni yaşam alanında ortaya çıkan siyasi ve kültürel sorunlarını daha kolay bertaraf etmesinde önemli rol görevi üstlenmektedir. Bu bağlamda göç hareketinde ekonomik maliyet ve risk ortamını minimize eden ağların yaygınlık kazanması sonucunda, göçmen hareketlerinin artmasına ve göçmeleri birçok ülkede çalışabilecek alanı bulmasına zemin hazırlamaktadır.

1.2.6. Merkez-Çevre Kuramı

Merkez-Çevre Kuramı: Bağımlılık Okulu düşünürleri tarafından geliştirilen bu kurama göre, göç gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerden, kapitalist sistemlerin yoğun olarak kullanım yaygınlık kazandığı gelişmiş Batı ülkelerine doğrudur (Adıgüzel, 2016: 30). Burada gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeler (çevre) olarak ele alınırken, gelişmiş ülkeler ise (merkez) olarak ele alınmaktadır.

Ekonomik ve teknoloji eksenli olarak ortaya çıkan yenileşme hareketlerinde, gelişimini tamamlayamamış olan çevre ülkeler, kapitalist ekonomik sistemlerin yaygınlık kazandığı merkez ülkelere bağımlı konumdadır. Çevre ülkelerin ekonomik ve refah düzeyini tamamlaması için, merkez ülkeye ihtiyacı duymakta ve bu durum merkez ülkelerin ekonomik olarak gelişme kaydetmesi için çevre ülkeler ile bağlantı

halindedir. Ülkeler arasında farklı nedenlerden doyalı ortaya çıkan bu ilişkleri ağı, karşılıklı çıkaralar doğrultusunda şekilenmektedir (Çağlayan, 2006: 80).

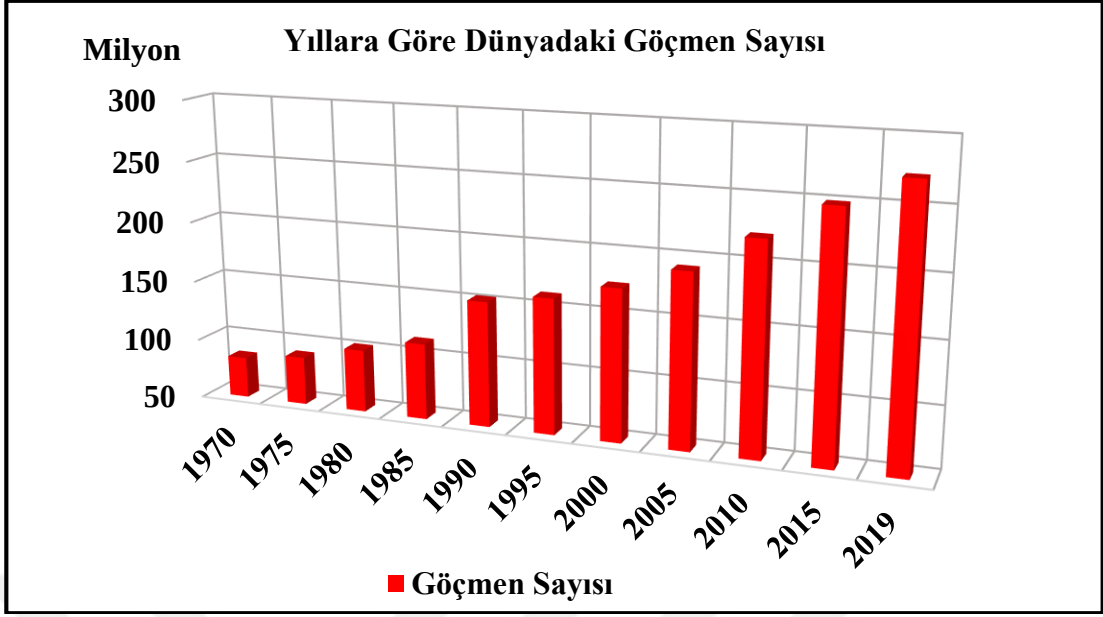
Gelişen kapitalist üretim sistemleri, ülkeler arasında farklılıkların artmasına neden olmakla birlikte, geleneksel üretim faaliyetlerinde aksamaların ortaya çıkmasına veya tamamen yok olmasına neden olmuştur. Bu durum gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin daha çok gelişmiş ülkelere bağımlı olarak yaşamlarını sürdürmesin ve yerleşim alanında milyonlarca kadın ve çocuğun çalışmak amacıyla göç etmesine neden olmaktadır. Bu nedenle işgücü alanında kadın ve çocuk işçilerin giderek artmasına zemin hazırlanmıştır. İşgücünde kadın sayısının artış göstermesinin yanı sıra, erkelere oranla kadınların daha ucuz istihdam edilmesi, erkelerin işsiz kalmasına ve mevcut durumda göçe eğilimli bir nüfus kitlesinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Uğurlu, 2020:34).

2. BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK İŞGÜCÜ HAREKETLERİ

2.1. Dünyada ve Türkiye'de Mevsimlik İşgücü Hareketliliği

Küreselleşme hareketiyle birlikte ortaya çıkan yenileşme hareketleri bölgeler arasında sanayi, tarım ve hizmetler alanında farklılıkların artmasına neden olmuştur. Bu durum sanayi endeksli yatırımların artış gösterdiği ülkelerde işgücü açığını ortaya çıkmasına ve diğer sektörlerde çalıştırılmak amacıyla hazır işgücü ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Küresel dünya ölçeğinde bölgesel farklılıklar, gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında nüfus hareketliliğinin artmasına neden olmuştur. İstihdam olanakların yetersiz olduğu gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler yoğun olarak göç hareketinde kaynak ülke konumunda yer alırken, gelişmiş ülkeler hedef bölge konumunda yer almıştır.

Dünyada tarım, sanayi ve turizm sektöründe çalışmak için yıllarca kaynak bölge konumundaki ülkelere, hedef bölge konumundaki ülkelere legal ve illegal yollarda binlerce göçmen akışı yaşanmaktadır. 2019 yılı UNDESA (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bakanlığı) ve ILO'nun Küresel Yabancı Göçmen İşçi Tahminlerine göre dünyada 2019 yılında 272 milyona yakın uluslararası göçmen bulunmaktadır (UNDESA, 2019: 3). 1990 ile 2019 arasındaki dönemde dünyadaki göçme sayısı yaklaşık 119 milyon arttı. Uluslararası göçmen sayısındaki büyüme 2005 yılında hızlı bir artış göstermiştir. Bu artış 1990 ile 2005 yılları arasında 39 milyon artarak, 153 milyondan 192 milyona kadar yükselmiştir. Uluslararası göçmen sayısındaki bu artış 2005 ile 2019 yılları arasında uluslararası göçmen sayısında yaklaşık 80 milyon civarında artmış, bu artış ile 1990-2005 yılları arasında %1,5 oranında değişim gösterirken, 2005-2019 yılları arasında %2,5 oranında değişim göstermiştir (UNDESA, 2019: 3-4). Bu verilere göre 245 milyon uluslararası göçmenin 15 yaş üstü çalışma çağındaki bireyler olduğu 170 milyonun ise, göçmen işçiler olarak yer aldığı belirtilmektedir (ILO, 2019: 4-5) (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Dünyadaki Göçmenlerin Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: (UNDESA, 2019, ILO, 2019: 3-4).

Göçmen işçilerin varlığı her geçen gün artmakla birlikte, işgücüne katılım oranı göçmen olmayan nüfusa oranla daha fazla pay almaktadır. Göçmen işçiler vardıkları hedef ülkelerin işgücünün %4,9'unu oluşturmaktadır. Bu durum özellikle Arap ülkeleri arasında %41,4'lük pay ile daha fazla yer almaktadır (ILO, 2019: 4). Uluslararası göçmen işçilerin 99 milyonu erkek, 70 milyonu kadınlar oluşturken, bu dağılımda kadınlar, göçmen işçilerin %41,5'ini, erkekler %58,5'ini oluşturmaktadır (ILO, 2019: 4-5).

Göçmen işçiler içinde kadın nüfusunu erkeklere oranla daha düşük olmasında çeşitli faktörler rol oynamaktadır. Bu faktörler uluslararası göçmen sayısı içinde, kadın göçmen oranını düşük olması, erkeklerin işgücü piyasasına katılım oranının kadınlardan nispeten fazla olması olarak sıralanabilir. Ayrıca uluslararası göçmen hareketliliğinde kadınlar, işçi olarak daha fazla sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar göçmen kadınların daha çok iş arama amacından ziyade, aile bireylerine eşlik etmek için göç hareketine katılma olasılığını artırmaktadır.

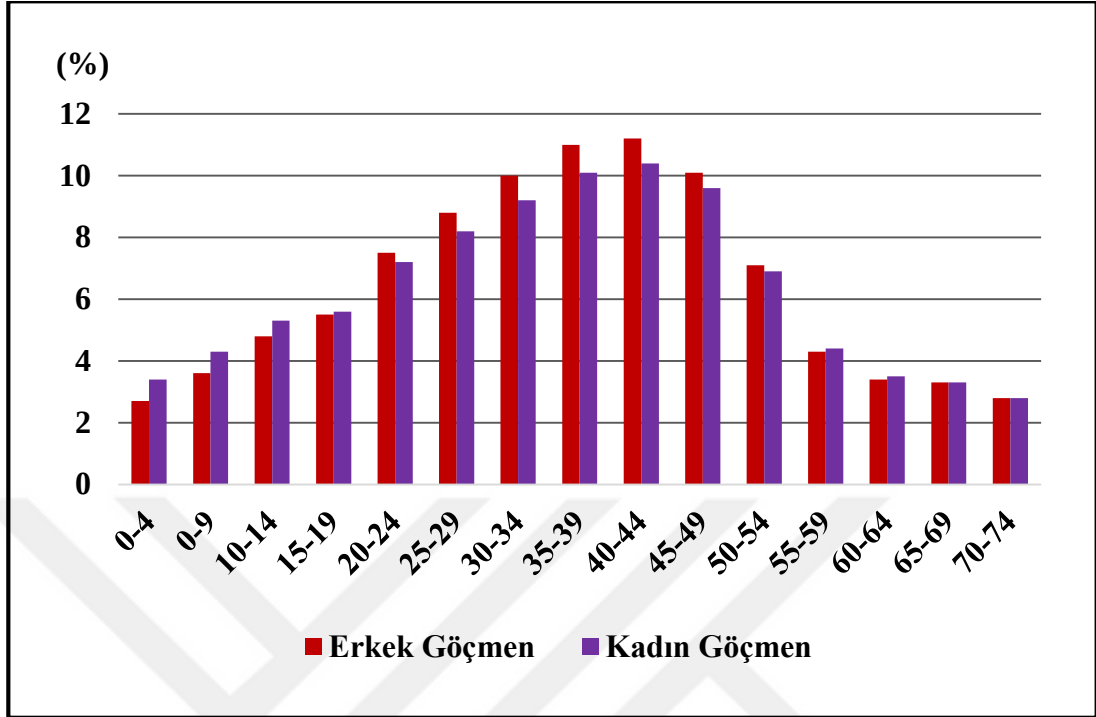
Uluslararası göçmenler, göçmen olmayan nüfusa göre, işgücüne katılım oranı daha yüksektir. Ancak bu durum göçmen ve göçmen olmayan nüfus içinde giderek azlama eğilimi göstermektedir. 2013 yılında göçmen işçiler, çalışma çağındaki göçmelerin %72,7 iken, 2017 yılından bu oran %70'e ve 2019 yılında ise %69'a kadar

gerilemiştir (ILO, 2019: 5). Göçmen olmayan nüfusun işgücüne katılım oranı giderek azalma eğilimi göstermektedir. Bu durumu etkileyen faktörler, ülkelerin demografik değişimler başta olmak üzere, teknolojik değişimlerin yanı sıra, ülkelerin uyguladıkları göç politikaları etkili olmaktadır.

Göçmen olmayan nüfusa oranla, daha fazla işgünün katılım sağlayan göçmen işçiler, içinde erkek göçmenler %77,5'lik bir oran ile işgücüne katılım gösterirken, göçmen kadın işçiler ise %59,8'lik bir oranla göçmen olmayan kadınlara göre işgücüne katılımı oranı daha yüksektir. Göçmen olmayan nüfus içerisinde erkek nüfusun işgücüne katılım oranı %74 iken, göçmen olmayan kadınların, işgücüne katılım oranı %46,7'dir (ILO, 2019:5-6). Bu veriler gösteriyor ki hedef bölgeler içinde, yoğun olarak işgücü alanında göçmen işçiler daha fazla yer almaktadır. Bunu temel nedeni, göçmen olmayan nüfusun tarım, sanayi, ve turizm sektörlerde daha az ücret ve vasıfsız işlerde çalışamaması, göçmenlerin ise bu işlerde çalışmak mecburiyetinden dolayı katılımı yoğunluk kazanmıştır.

Dünya nüfusu yıllar itibariyel artış göstermiştir. Buna paralel olarak göçmen işçi sayısı da artış göstermiştir. ILO tahminlerine göre; 2019 yılında göçmenlerin dünya nüfusu içindeki oranı %3,5 olarak yer almıştır. Dünyada göçmen işçi sayısı içinde kadın işçi oranı %41,5, erkek göçmen işçi oranı ise %58,8'dir (ILO, 2019: 4-5). Kadın göçmen işçi oranını bu kadar düşük olmasının temel nedeni dikkate alındığında, kadınların dünyadaki göçmen nüfusu içindeki payını az olması ve kadınların, ekonomik ve ekonomik olmayan engellerle daha fazla karşılaşma oranının yüksek olmasının yanı sıra, aile fertlerine eşlik etmek amacıyla göçe katılması neden olmaktadır. Bu durum işgücü alanında kadınların, toplumda cinsiyet ayrımcılığına uğramakta ve kendi ülkeleri dışında yeni bir alanda sosyal bir ortama sahip olmaması nedeniyle, göçmen kadınların yeni yaşam alanında iş gücüne katılımını zorlaştırmaktadır.

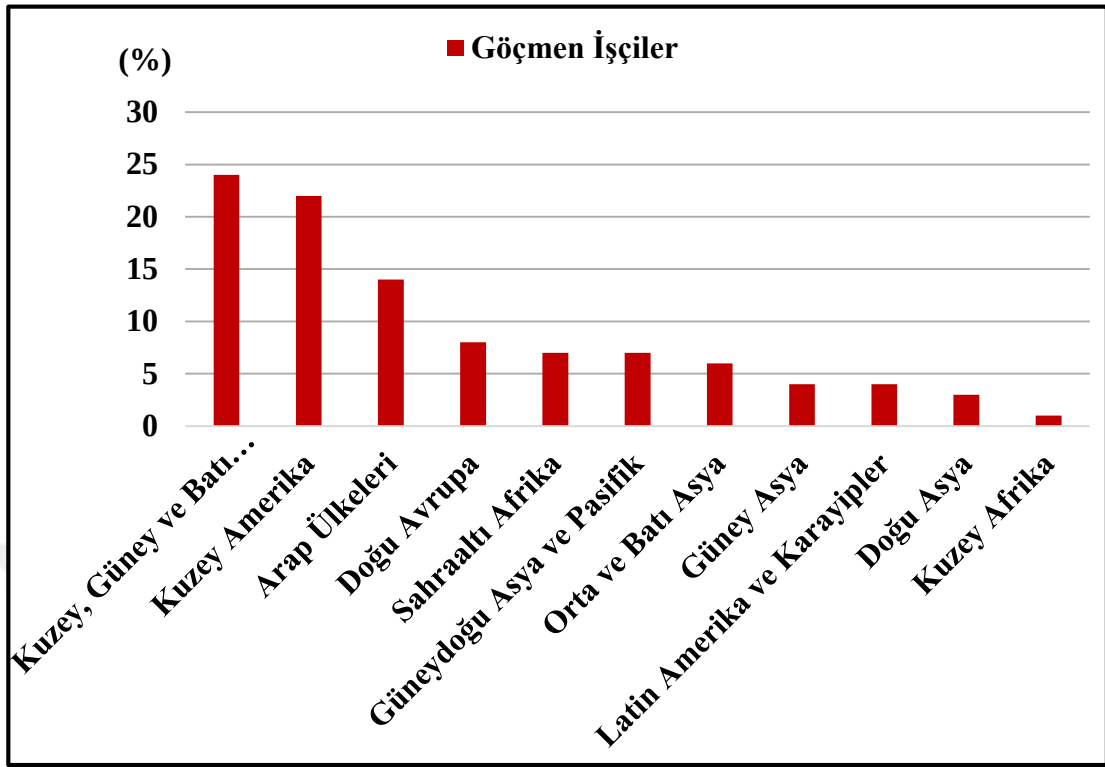
Dünya Göç Raporu verilerine göre: göçmen nüfusun yaş dağılımı dikkate alındığında, kadın göçmenler yoğun olarak 0-24 yaş grubu ile 55-75 yaş grubu göçe katılım sağladığı gözlemlenirken, erkek göçmenler ise 25-54 yaş grubunda yoğunlukta olduğu görülmektedir (McAuliffe & Khadria, 2020: 22-24) (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Dünya Nüfusu İçindeki Erkek/Kadın Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı Oranı (%)

Kaynak: (McAuliffe & Khadria, 2020: 22-24, ILO, 2019: 10).

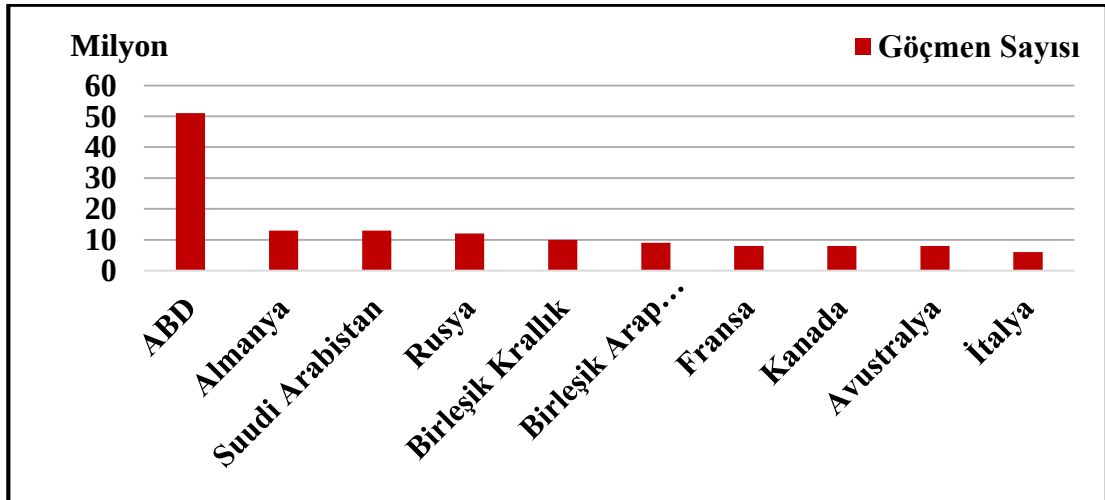
Dünyadaki 170 milyon göçmen işçinin bölgeler göre dağılımına bakıldığında gelişmiş bölgelerde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Göçmen sayısını Dünya genelinde en fazla üç bölgede toplanmaktadır. Avrupa ve Orta Asya göçmenlerin %37,7'sine ev sahipliği yapmaktadır. Amerika Kıtaları %25,6, Arap ülkeleri ise %14,3 göçmen işçiye ev sahipliği yaparken, Asya-Pasifik %14,2, Afrika bölgesi ise %8,1 oranında ev sahipliği yapmaktadır. Uluslararası göçmen işçiler en fazla, Kuzey, Güney ve Batı Avrupa %24,2 ile Kuzey Amerika %22,1 ve Arap Ülkeleri %14,3 oranında yer almaktadır. Bu doğrultuda 2019 yılı itibariyle uluslararası göçmenlerin %60'ı bu bölgelerde ikamet etmekte veya çalışmaktadır (ILO, 2019: 8).

Şekil 2.3. Dünyadaki Göçmen İşçilerin Bölgelere Göre Dağılım Oranı (%)

Kaynak: (ILO, 2019: 8, McAuliffe & Khadria, 2020: 25-26).

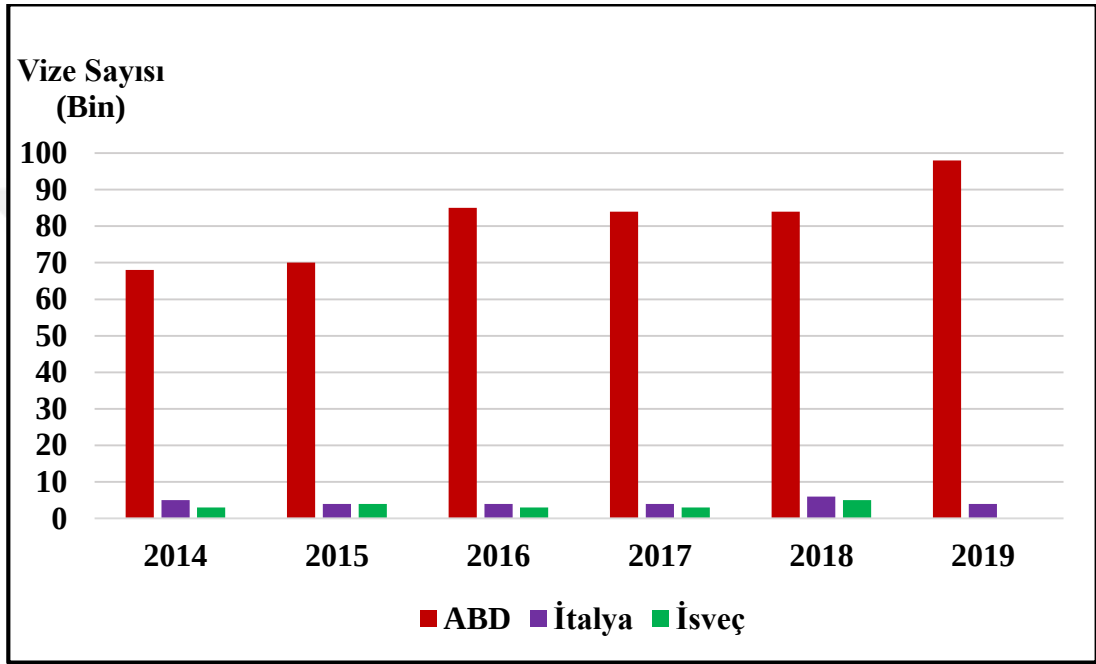
Dünyada en fazla göçmene eve sahipliği yapan ülkeler arasında ABD ilk sırada (50.661.149 kişi) ile yer alırken bunu, Almanya (13.132.146) takip etmekte, diğer ülkeler sırasıyla Suudi Arabistan (13.122.338), Rusya (11.640.559) ve Birleşik Krallık (9.552.110) yer almaktadır. Türkiye bu konuda 12. sırada yer alarak (5.876.829) göçmene ev sahipliği yapmaktadır (ILO, 2019: 8, McAuliffe & Khadria, 2020: 25-26).

Şekil 2.4. Dünyada En Fazla Göçmene Ev Sahipliği Yapan İlk 10 Ülke

Kaynak: (McAuliffe & Khadria, 2020: 25-26)

2019 yılında en fazla göç veren ülkeler arasında Hindistan ilk sırada yaklaşık 17,5 milyon göçmen, Meksika 11,8 milyon ile ikinci sırada en fazla göç veren ülke olmuştur. Bunu 10,7 milyon ile Çin, 10,5 milyon göçmen ile Rusya ve 8,4 milyon ile Suriye en fazla göçmen veren ülkeler arasında yer almaktadır (DESA, 2019). Buna karşın dünyada en fazla göçme işçiye vize veren ülkeler arasında ABD ilk sırada yer alırken, Avrupa ülkelerinde bu durum farklılık göstermektedir.

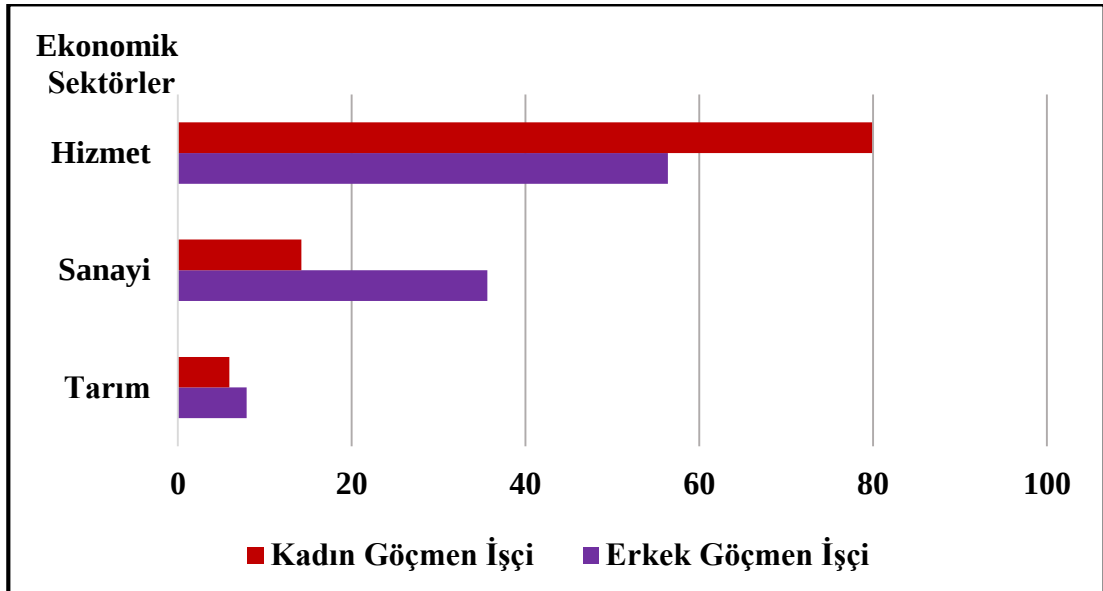

Şekil 2.5. Ülkelere Göre Mevsimlik İşçilere Verilen Vize Sayısının Dağılımı
(Kaynak: (<https://devpolicy.org/australias-seasonal-worker-program>)
(<https://www.statista.com>. Erişim Tarihi:28.12.2021).

2014 yılında Almanya’da mevsimlik işçi olarak çalışma vizesi alan ülkeler içinde Polonya %85,9 ilk sırada yer alırken, bunu %8,2’lik dağılım ile Romanya takip etmektedir. Diğer ülkelerden gelen mevsimlik işçiler ise %5,9 oranındadır. 2010 yılında bu durum değişmekle birlikte Polonya %60,3 ve Romanya %34,7 seviyesine yükselmiştir (DESA, 2019). Almanya’da mevsimlik işçiler içinde 2010 yılı verilerine göre en fazla yer alan %54,7’lik oransal dağılım ile erkek göçmen yer alırken %45,3 oranında kadın göçmen işçi yer almaktadır. Hollanda da bu durum 2017 yılı verileri ile tarımda menşeye göre en fazla göçmen işçi payı %32,2 ile Polonya %28,8 Bulgaristan ve %21,4 oranında Romanya’dan gelen mevsimlik işçiler istihdam edilmektedir (DESA, 2020).

İsveç 2010 yılından bu yana tarım alanında çalışmak için başvuran en yüksek göçmen işçiler arasında üçüncü ülke vatandaşları en fazla pay ile tarım sektöründe meyve toplama işlerinin %80'nini göçmenler oluşturmaktadır. 2019 yılı verilerine göre İsveç'te dut toplama alanında çalışmak amacıyla en fazla mevsimlik işçi vizesi alan ülkeler arasında 5935 Tayland ve 221 kişi ile Ukrayna'dan gelen göçmeler almıştır (DESA, 2020).

Dünyadaki göçmen işçilerin sektörler arasındaki dağılımı dikkate alındığında %66,2'si hizmet sektöründe yer alırken %26,7'lik oransal dağılımı sanayi sektöründe %7,1'lik pay ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Dünyadaki göçmen işçiler içinde kadın göçmenlerin ekonomik faaliyetlere göre dağılımı dikkate alındığında, kadın göçmen işçiler hizmet sektöründe %79,9'u oranında yer alırken %14,2'si sanayi alanında ve %5,9'lük dağılım ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu durum erkek göçmen işçiler arasında ise, %56,4'lük dağılım hizmet sektöründe, %35,6'sı sanayide, %7,9'lük oransal dağılım ise tarım alanında çalışmaktadır (ILO, 2019: 6). Göçmen işçilerin sektörler arasındaki dağılımda, kadın göçmen işçilerin hizmet sektöründe yoğunluk kazanmasının temel nedeni, sağlık hizmetlerinde ve kısmi olarak bakım sektöründeki gelişmeler ile ev işçiliği alanındaki, kadın işgücü talebindeki artışlar etkili olmuştur.

Şekil 2.6. Uluslararası Göçmen İşçilerin Ekonomik Faaliyet Kategorisine Göre Dağılımı

Kaynak: (ILO, 2019:6)

Türkiye Cumhuriyet ilanında sonraki ilk dönemlerde kırsal nüfusun fazla olması nedeniyle tam bir köylü toplumunun ağırlıkta olduğu bir görünüme sahipti (Yılmaz, 2019: 1714). 1927-1950 yılları arasında kırsal nüfus %75,8'i oranında dağılım gösterirken, kent nüfus oranı ise %24,2 olduğu görülmektedir. 1950'lerden itibaren başlayan nüfus hareketleri sonucundan kırsal nüfus, toplam nüfus içindeki oranı bu dönemde %75 olarak dağılım gösterirken, 1960'da %68,1'e, 1970'de %61,5'e, 1980'de %56,1'e ve 1997'de %34,9'a kadar gerilemiştir (Sevinç, Davran, & Sevinç, 2018: 74, Keleş, 2016: 67-76).

1927-1950 yılları arasından sanayileşme hareketleri açısından önemli bir gelişmenin yaşanmaması, nüfusun bu dönemde kırsal alandan hareketliliğine neden olmamıştır. Ancak 1945-1950 yılları arasında Marshall yardımların artış göstermesiyle birlikte, ulaşım ve iletişim alanında gelişmelerin hız kazanmasına zemin hazırlamıştır. Batı eksenli yardımların artması, tarım alanında makineleşmenin artış göstemesi ve kırsal alanlarda kullanımının yaygınlık kazanması, köylünün kırsaldan kopmasına neden olmuştur.

1950-1960 yılları arasında Türkiye'de göç hareketleri kırsal ile kent arasında yoğunluk kazanmıştır (Yaman, 2019: 131-132, Sürmeli, 2017: 277). 1950 yıllarda sonra ortaya çıkan kentleşme hareketi, yeni bir göç dalgasını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde sanayileşme hareketlerinin beraberinde getirdiği değişimler, kırsal ile kentsel alanlar arasında hızlı nüfus değişimine neden olmuştur. Bu dönemde özellikle Marshall yardımları ile demiryolu inşasının olmadığı alanlara, karayolu ile bağlantı kurma düşüncesi göç hareketlerinde etkili olmuştur (Beyaz, 2019: 58-59). Sanayileşme hareketleriyle birlikte toplumsal alandan ciddi bir değişimin meydana gelmesine neden olmakla birlikte; kırsal alandan kentte, tarım alanında sanayiye ve gelişmemiş bölgelerden, gelişmiş bölgelere doğru nüfus hareketliliğine neden olmuştur (Güreşçi, 2010: 47). Bu dönemde kırsal alanların itici, kentsel alanların çekici faktörleri arasındaki dengelerin değişmesinde önemli rol oynamıştır.

1960'lı yıllarda iç göç hareketi yoğunluk kazanmasına rağmen, bu dönemde ortaya çıkan kentlileşme düşüncesi, ulus ötesi göç hareketlerine zemin hazırlamıştır. 1960 yılında Türkiye işçi hareketliliğin yoğunluk kazandığı dönem olarak ulus ötesi

göçte aktif rol almıştır. Bu dönemde özellikle Avrupa eksenli işgücü göçleri yer almıştır (Yaman, 2019: 125-130).

Bu dönemde göç hareketinin yapısı değişmekle birlikte, savaş ve çatışma eksenli yer değiştirme hareketleri, yerinin ikili ilişkilere çerçevesinde zorunlu göç hareketlerine bırakmıştır. Bu ilişkiler ağında önemli bir nüfus değişimine konu olan ilk anlaşma, Türk-Yunan nüfus mübadelesidir. İki ülke arasında karşılıklı anlaşmalar sonucu yaklaşık 350-400 bin göçmenin zorunlu olarak yer değiştirdiği bilinmektedir. Yine ikili anlaşmalar sonucunda meydana gelen diğer bir göç hareketi ise, Bulgaristan merkezli olarak Türkiye'ye yapılan göç hareketidir (Yaman, 2019: 117-118).

Tablo 2.1. Türkiye'nin Avrupa Ülkeleriyle Yaptığı İkili Anlaşmalar

Ülkeler	İşgücü Anlaşması	Sosyal Güvenlik Sözleşmesi
Almanya	30.10.1961	30.04.1964
Fransa	08.04.1965	20.01.1972
Hollanda	19.08.1964	05.04.1966
Belçika	16.07.1964	04.07.1966
Danimarka	-	13.12.1970
Avusturya	15.05.1964	12.10.1966
İsviçre	-	01.05.1969
İsveç	10.03.1967	30.06.1978

Kaynak: (Yaman, 2019: 125).

Buradan hareketle ikili anlaşmalar neticesinde göç hareketinde devletlerin müdahil olması, “işçi ihracına” zemin hazırladığı söylenebilir. Emek göçü hareketleri yıllar itibariyle farklı şekillerde kendini göstermiştir. 1950 yılında gerçekleşen göç hareketlerinde, daha çok bireysel çabalar ile farklı aktörlerin girişimleri sonucunda gerçekleşmiştir. Bu bağlamda yapılan ilk anlaşma 1961 yılında Almanya eksenli işçi göçü hareketliliği ile başlamıştır. 1960'lı yıllarda meydana gelen işçi hareketliliğinde devlet eksenli anlaşmalara nazara, gerçekleşen işçi göçünün yaygın kazandığı dönem olarak görülmektedir. 1970'lerde ortaya çıkan ekonomik krizlerin yoğunluk kazanması, Türkiye'nin göç hareketindeki temel rotasında değişimlerin yaşanmasına, göç hareketine katılan nüfusun farklı ülkelere yönelmesine neden olmuştur.

1970'lerde özellikle göç hareketinin yönü Kuzey Afrika ile Orta Doğu eksenli olmuştur. 1970-1980 yılları arasında, Avrupa ekonomik krizler doğrultusunda,

göçmen akışını, potansiyel olarak azaltmak için farklı yasal düzenlemeler yönelmesi, göç hareketinde yeni bir yol çizilmesine neden olmuştur (Yaman, 2019: 127-130). 1980'lerin sonu ile 1990'ların ilk evresinde Rusya eksenli ortaya çıkan ayaklanmalar (SSCB'nin dağılması) ile "Bağımsız Devletler Topluluğu" (BDT) varlık göstermesi, Türkiye eksenli göç hareketinde yeni alan olarak tercih edilmiştir. 1990'lı yılların sonu 2000 yılına gelindiğinde, dünya sisteminde ortaya çıkan küreselleşme hareketleri göç hareketinde farklı neden ve sonuçlara yol açmıştır.

Bu dönemden sonra meydana gelen ekonomik krizlerin rol oynadığı 1970'li yıllarda, işçi hareketliliğinin azaltma girişiminde bulunan devletler, caydırıcı hamleler içinde bulmasına karşın göç hareketleri, aile birleşmeleri yoluyla gerçekleştiği dönemdir. 1980'li yılları ise göç hareketleri ile artan nüfusun çaydırma girişimlerinde bulunan hükümetlerin ortaya atığı bir takım (eğitim sorunu, birleşme eğilimleri altında dernek kuruma faaliyetlerinin görülmesi, vize zorunluluğu ve geriye dönüş için özendirici yasalarını ortaya konulması gibi) yasal gerekçelerin görüldüğü dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. 1990'lı yıllara gelindiğinde artan göç faaliyetleri ile işçilerin yasal güvence istemi, yabancılara yönelik yasaların ortaya atılması, yabancı düşmanlığı, toplumsal ve kültürel alanda kendini gösteren propagandaların yoğunluk kazanması, işçi göçü hareketliliği açısından caydırıcı politik anlayışlarını kazandığı dönem olmuştur. 1970-1980 döneminde ortaya çıkan devrim hareketleri, özellikle 1979 yılında İran merkezli ayaklanmaların hız kazanması çoğunluk olarak, Kürt, Azeri etnik yapıdaki toplulukların, Türkiye'ye hareketleri bilinmektedir.

1960-1970 yılları arasında ulus ötesi göç hareketlerinin yanı sıra, bölgeler arası içgöç hareketlerinde yoğunluk kazandığı dönem olarak bilinmektedir. 1970'li yıllarda meydana gelen gelişmelere paralel olarak, kırsal alanlarda yaygın olarak kullanılmaya başlanan, yeni üretim araçları, kırsal alanda nüfusun kentlere doğru göç etmesine neden olan faktörler arasındadır. Bu dönemde yerleşim yeri arasındaki nüfus hareketleri dikkate alındığında, 1960'lı yıllarda kır nüfus oranı %68 seviyesinde yer alırken, kent nüfus oranı %32'dir. 1980 yılında ise kır nüfus oranı %56'ya kadar gerilerken, kent nüfus oranı %44'e kadar yükselmiştir. Bu dönemde kırsal nüfus oranında bir gerileme hareketi görülmekle birlikte, kentsel nüfus oranında %12'lik bir artış gözlemlenmiştir (TÜİK, 2019).

Bu dönemde göç hareketinin yönü kırsal alandan kentler doğru olarak gerçekleşmekle birlikte, ağırlıklı olarak küçük ve orta büyüklükteki kentlerden, sanayi alanında gelişmiş kentlere doğru yaşanmıştır (İlkkaracan & İlkkaracan, 1999: 305).

Kentler doğru yoğun olarak göç hareketinin yaşandığı bu dönemde, kentlerde yaşam alanı bulmak isteyen ve daha çok ikinci ekonomik faaliyetlerde iş arayan ve gecekondulaşan alanlarında yaşayan göçmen kitlesi, kent nüfusunun ağırlıklı bir kitlesi halini almıştır (İçduygu & Ünal, 1997: 44). Bu durum göç hareketiyle birlikte kentsel alanlarda çarpık kentleşme hareketlerinin hız kazanmasını ve kentsel altyapı alanlarının yetersiz kalmasına neden olmuştur.

1980'li yıllarda göçün kentsel alanlara doğru yoğunluk kazandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemden kentsel alanlarda meydana gelen gelişmelere bağlı olarak, eğitim, sağlık ve hizmet alanındaki gelişmelerin hız kazanmasını yanı sıra, yatırımların kentsel alanlarda yoğunluk kazanması, kırsal alanlarda sermaye sahiplerinin yatırım alanı olarak kentleri görmesi (Mümtaz, 1999: 297) göçün yoğunluk kazanmasına neden olan faktörlerdir.

Ayrıca bu dönemde yapılan bazı politikaların istenilen düzeyde başarı elde edememesi, kırsal alanlardan temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık desteklerinin azalması, göçü etkileyen faktörlerdir. Bu dönemde göç hareketine neden olan diğer bir faktör ise, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde ortaya çıkan güvenlik sorunlarının, farklı bir boyutta kendini göstermesi, insanları istemli veya istemsiz olarak göç etmesine neden olmuştur. 1980-2000 yılları arasında birçok alanda faaliyet gösteren işletmelerin, özelleştirme politikası içinde yer alması, bu işletmelerin yatırımlarını daha çok, pazar alanının yakın ve nüfus potansiyeli açısından daha avantajlı alanlara yönelmesine (Özdemir, 2012: 8-9) zemin hazırlamıştır.

Bu nedenlerden dolayı 1980 döneminde kır nüfus oranı %56 iken, kent nüfus oranı %44 oranındadır. 1990 yılında kır nüfus oranı %41, kent nüfus oranı %59 seviyesine yükselmiştir. 2000 yılında kır nüfus oranı %35 iken, kent nüfus oranı %65'e kadar yükselmiştir. 2010 yılında kır nüfus oranı %24'e kadar gerilerken, kent nüfus oranı %76'ya kadar yükselmiş, 2015 yılında kır nüfus oranı %8'e kadar gerilmiş, bu dönemde kent nüfus oranı %92'ye kadar yükselmiştir. 2020 yılında kır nüfus oranı %7

seviyesine kadar düşüş göstermiştir. Bu tarihte kent nüfus oranı ise %93'e yükselmiştir (TÜİK, 2020).

Tarihsel süreçte günümüze değin, Türkiye çok karmaşık nüfus hareketlerine, hedef ve kaynak olan bir ülke konumunda yer almıştır. Bulduğu konumun ve çevresindeki ülkelerden kaynaklı siyasi krizlerden, kaynak ülkeden sonra en fazla etkilenen bölge olarak görülebilir. Anadolu coğrafyası özellikle son yıllarda Ortadoğu eksenli siyasi krizlerin beraberinde getirdiği iç savaşlar, insanların yer değiştirmesine neden olmuş, ve Türkiye'nin sınıra olan yakınlığı neticesinde, yoğun nüfus hareketlerinin kitlesel olarak yöneldiği alan olarak görülmesine neden olmuştur.

2.2. Mevsimlik İşgücü Göçü

1950-2000 yılları arasında meydana gelen iç göçler genellikle daimi şeklinde gerçekleşmekle birlikte, mevsimlik göçlerde yoğunluk kazanmıştır. Özellikle tarım, sanayi, inşaat, turizm ve hizmet sektöründe gelişmelerin yaşanması, kırsal alanlarda nüfusun, bu faaliyet alanı içinde yer edinmek için göç etmesine olanak tanımıştır. Tarımsal üretim faaliyetlerinin dönemlik olarak değişiklik göstermesi, göçün yılın tamamına yayılmasına yol açtığı gibi, yılın bazı dönemlerinde tarımsal üretim alanında çalışmak için göçlerin yaşanmasına neden olmuştur.

2.2.1. Tarım İşçiliği

Cumhuriyet dönemiyle birlikte ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak 1945-1960 yılları arasında Batı eksenli olarak yapılan Marshall yardımlarını tarımsal alanada yer bulması, modern üretim araçlarını kullanılması, kır-kent arasında göçlerin giderek artmasına neden olmuştur (Yaman, 2019:130-133). Bu gelişmeler ile 1980'li yıllarda tarım alanında mevsimlik işçi hareketliliğinde artış göstermiştir. Özellikle Akdeniz bölgesinde seracılık, narenciye faaliyetlerine katılım yagınlık kazanırken, Ege ve Marmara bölgelerine zeytin, tütün, çay ve sebze alanlarında çalışmak amacıyla göçler hız kazanmıştır (Dedeoğlu, 2018: 41). Karadeniz bölgesi daha çok fındık alanından mevsimlik işçiye kapı açarken, İç Anadolu'da elma, patates, şekerpancarı, Güneydoğu Anadolu'da pamuk üretiminde çalıştırılmak üzere, Doğu Anadolu

bölgesinde ise, özellikle Malatya eskenli olarak kaysı alanında çalışmak için g hareketleri yaşanmıştır (Akbiyık , 2011:38).

Modern gelişme planlamaları ile ortaya çıkan bölgesel farklılıklar, kır-kent arasında nüfus hareketlerinin yoğunluk kazanmasına neden olmuştur. Özellikle tarım alanında mevsimlik işçi göçüne katılım oranı her geçen yıl artış göstermekle birlikte, yıllık ve dönemlik olarak farklılıkların artmasına yol açmıştır. Sanayi endeksli gelişme faaliyetlerinde, planlanan gelişme hızına erişilememesi, tarım ve hizmet sektöründe yeni iş olanakları oluşturduğu, alanı olarak tercih edilmiştir. Temel ekonomik faaliyet alanlarında çalışan nüfusun, toplam nüfus içindeki payı, ülkelerin gelişmişlik göstergelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarımsal ekonomik faaliyetlerde, büyüme hareketlerinin gerilemesi, Türkiye için önemli bir istihdam alanı oluşturan sektörü de gerileme yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle tarım sektöründe büyüme 1988-2010 yılları arasında düşüş yaşamıştır. 1988 yılında ekonomik büyümenin sektreler arasındaki dağılımında tarım %7,8 iken, bu dönemden sonra büyüme oranında düşüş görülmektedir. 1996 yılında bu oran %4,4'e, 1997 yılında, %-2,3'e kadar gerilemiştir (TÜİK, 2021). Tarım alandan gerileme hareketinin yaşanması her ne kadar sonraki yıllarda yapılan planlamalar ile düzeltilmeye çalışılmış olsa da 2000'li yıllarda %4'e yükselmiştir.

Tarım alanında üretim faaliyetleri, iklim faktörüne bağlı olarak değişiklik gösterdiği için, bölgeler arasında tarım işçiliğinde çalışmak amacıyla ge katılan nüfus, yıllık veya dönemlik olarak değişmektedir. Tarım alanında değişen istihdam koşulları, yıllar itibariyle sektörler arasında değişim göstermekle birlikte, 2014-2020 yıllarında erkek ve kadın olmak üzere toplam istihdam alanında bu farklılıklar kendisini göstermiştir. 2014 yılında %62 erkek nüfusuna istihdam alanı oluştururken, %126 ile (9.575) kadın çalışana istihdam olanağı tanımıştır (TÜİK, 2021). 2016 yılında bu durum gerileme göstererek tarım alanında %52 erkek çalışan yer alırken, %114,2 kadın çalışan istihdam alanı bulmuştur (TÜİK, 2021). (Tablo 2.9).

Tarım işçiliğinin işgücü piyasasında etkinliği yıllar itibariyle değişmekle birlikte, mevsimlik göç hareketleri de bu değişime etki etmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre yaklaşık olarak 250.000-300.000 mevsimlik

işçinin, aile fertleriyle sigortalı veya sigortasız olarak yaklaşık 1 milyon nüfusu kapsadığı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2021).

Tablo 2.2. Tarım Sektöründe İstihdam Oranı (Mevsim etkisinde arındırılmış)

Yıllar	Erkek	Erkek (%)	Kadın	Kadın (%)
2014	11.281	62	9.575	126,2
2015	11.615	62,7	9.802	122,2
2016	11.684	52	9.478	114,2
2017	11.844	61,2	9.736	111,9
2018	21.130	73,6	11.731	59,8
2019	20.416	62,7	11.399	59,7
2020	18.987	71,4	11.335	61,9

(Kaynak: TÜİK <https://data.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.12.2021)

Tarımsal alanda istihdam edilenlerin işteki durumları dikkate alındığında, 2005 yılı verilerine göre tarımda istihdam edilenlerin, %8'i ücretli çalışırken, istihdam edilenlerin %46'sı ücretsiz aile işçisi olarak hane halkı gelirin ortak olmuştur (Akbiyık, 2011: 223). Bu durum 2021 yılı ilk üç çeyreğine göre tarımda istihdam edilenlerin %12,8'i ücretli çalışırken %44,6'sı ücretsiz aile işçisi olarak hane halkı gelirin ortak olmaktadır. Tarım dışı sektörde bu durum 2021 yılı ilk üç çeyreğine göre %81,8'i ücretli çalışırken, %2'si ücretsiz aile işçisidir (TÜİK, 2021). (Tablo 2.3).

Tablo 2.3. Tarım ve Tarım Dışı İstihdam Edilenlerin İşteki Duruma Göre Dağılımı (2021)

Çalışma Şekli	Tarım	(%)	Tarım Dışı	(%)
Ücretli veya Yevmiyeli	1.938	12,8	57.652	81,8
İşveren	214	1,2	3.723	5,2
Kendi Hesabına	6.190	41	2.629	3,7
Ücretsiz Aile İşçisi	9.719	44,6	1.463	2
Toplam	15.062	99,6	70.430	92,7

(Kaynak: TÜİK <https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

Tarım alanında sigortalı olma durum yok denecek kadar az bir paya sahiptir. Üretim alanında düşük ücret ve yoğun çalışma saatlerine tabi tutulan tarım işçileri, sigorta işlemlerinden de mahrum kalmaktadır. Sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edilenlerin oranı, 2014 yılı Ocak ayı verilerine göre tarım alanında kayıt dışı çalışan erkek oranı %69 olurken, erkeklerin tarım dışı sektörlerde, kayıt dışı çalışma oranı %20,5' bu durum kadın çalışanı tarım alanında kayıt dışı çalışma oranı aynı yılın

verilerine göre %92 iken, tarım dışı sektörlerde ise bu durum %26'dır (TÜİK, 2021). Bu durum 2020 yılı Ocak ayı verileri dikkate alındığında, tarımda kayıt dışı çalışan erkek oranı %77 iken, kadınlar ise, %94, tarım dışı sektörlerde kayıt dışı çalışma oranı 2020 yılının Ocak ayı verilerine göre erkekler %21, kadınlarda ise, %24'tür (TÜİK, 2021).

Tarım sektörünün yapısal özelliği dikkate alındığında kayıt dışı çalışma oranını yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum yerel işçiler için çalışma alanı olarak tercih edilme olanağını artırmakla birlikte, göçmen işçiler içinde çalışma alanı olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bölgeler arasında yerel işçilerin mevsimlik olarak çalıştığı faaliyet alanı olmakla birlikte, göçmen işçilerinde yoğun olarak tarım sektörünün genel yapısından dolayı ve kayıt dışı çalışma oranının yüksek olması nedeniyle en kolay iş bulunduğu alandır. Göç hareketleri sonucunda Türkiye'de yerleşme alanı bulan göçmen nüfus, çeşitli sektörlerin, farklı iş kollarından istihdam edilmektedir. Bu durum enformel yapısı ile ucuz işgücü, kayıtdışı çalışma faaliyetlerin yoğun olması nedeniyle, tarım alanında göçmen işçilerin ağırlık kazanması üretici ve tasheronlara açısından önemli bir işgücü alanı olarak ortaya çıkmaktadır (Bayramoğlu & Bozdemir, 2019:1166).

Mevsimlik göçmen işçiler yoğun olarak Kars, Ardahan ve Iğdır gibi Doğu illerinde tarımsal alandan daha çok ot biçime ve hayvan otlatma işlerinde çalışmaktadır. Türkiye'nin diğer bölgelerinde mevsimlik göçmen işçiler, fındık, çay, kayısı, hububat ürünleri, şekerpancarı, üzüm, antepfıstığı narenciye gibi işlerin yetiştiriciliği ve hasadında mevsimlik olarak çalışırlar (Dedeoğlu, 2016:15-18).

Göçmen işçiler uyrukları bakımında ele alındığında yoğun olarak Azeriler, Gürcüler ve Suriyeli göçmen işçiler yer almaktadır. Bu bağlamda Gürcüler daha çok dönemlik olarak Karadeniz Bölgesinde çay ve fındık hasadında çalışmaya mevsimlik işçi olarak katılırken, Coğrafi konumun yakınlığı nedeniyle Azeriler Doğu Anadolu'da tarım alanında çobanlık ve ot biçme faaliyetlerinde yaygın olarak görülmektedir. Suriyeliler ise ülke genelinde dağılımını yansı sıra, daha çok Akdeniz ile Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde hububat, meyve-sebze yetiştiriciliği ve hasadında yoğun olarak istihdam alanı bulmaktadırlar (Dedeoğlu, 2016:11).

Bu üç göçmen topluluğu, dönemlik olarak ülkeye giriş ve çıkış sayıları dikkate alındığında, farklı sektörlerde çalışma alanı buldukları sonucuna ulaşılmaktadır. İki ülke arasındaki nüfus hareketliliğinin sayısal göstergelerinin yanı sıra, yapılan bazı çalışmalar bunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca iki ülke arasında vizesiz seyahat girişlerinin olması, bu alanda kadın ve erkek göçmen işçilerin yaygınlık kazanmasına zemin hazırlamıştır. Mevsimlik tarım işinde çalışan Gürcü işçiler, Karadeniz Bölgesinde çay ve fındık hasadının yapıldığı aylarda, yoğun olarak ülkeye giriş yapmaktadırlar. Özellikle Gürcü göçmen işçiler, çay hasadının yapıldığı ilk dönemden yoğun olarak mevsimlik işçi hareketliliğine katılırlar.

Dil ve kültürel bağlardan kaynaklı olarak yakın bir toplumsal özellik içinde yer alan Azerbaycan'dan gelen mevsimlik göçmen işçiler ile diğer yabancılar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Toplumsal ve kültürel bağlarını birbirine yakın olmasından dolayı farklı zorluklarla karşılaşma durumunu azaltmaktadır. 2000 yılında Azerbaycan'dan Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin hızla bir artış gösterirken, 2014 yılında 650 bin kişi ile yüksek bir seviyeye ulaşmıştır (Dedeoğlu, 2016:15). Bu göç hareketinin tamamen tursitlik ziyaretlerden dolayı gerçekleştiğini söylemek imkânsızdır. Gelen göçmenler Türkiye'de farklı illerde enformel sektörlerde çalışma alanı bulmaktadır.

Dilucu sınır kapısında Azeriler tarafından yapılan girişler dikkate alındığında bu durumu kanıtlar niteliktedir. Türkiye'ye giriş yapan Azerilerin büyük bir çoğunluğu düzensiz iş göçü hareketlerine katılım sağladıkları söylemek mümkündür. Dilucu Sınır kapısında yapılan girişlerin aylık olarak dağılımı dikkate alındığında yoğun olarak girişler Temmuz-Ağustos aylarında büyükbaş hayvanlar için bölgede ot biçime döneminin başladığı zamanda artış olduğu gözlemlenmiştir (Dedeoğlu, 2016:15).

Mevsimlik işçi göçünde diğer önemli grup ise Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Özellikle Şanlıurfa, Gaziantep, Adana ve Mersin illerinde hububat, meyve-sebze yetiştiriciliği ve hasadında yoğun olarak çalışmaktadırlar. İşgücü alanında en önemli sorunlardan biride işsizlik ve kayıtdışı çalışma olanağıdır. Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli göçmen işçilerin Türkiye'nin her bölgesinde farklı iş alanlarında kayıtdışı çalışma olanağı bulunmaktadır. Çalışma izni başvurusunda buluna Suriyeli göçmeler 2011 yılında 102 kişi çalışma izni alırken bu durum 2014 yılında toplam 2048 kişiye yükselmiştir (TÜİK, 2021). Ayrıca Suriyeli göçmenlerin

Türkiye’de tarım alanı dışında inşaat faaliyetlerinde yoğun olarak çalışma alanı bulmuşlardır. Türkiye’nin farklı bölgelerine iş alanı bulan göçmen işçiler, üretici ve taşeronlar için yerli işçilere oranla daha az ücret ve zor iş alanlarında çalıştırılmaktadır.

2.2.2. İnşaat Faaliyetleri

Gelişmekte olan ülkeler arasında inşaat faaliyetleri istihdam alanında önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomik alanda oluşturduğu işgücü imkânları ve katma değer üzerindeki etkisiyle, ülke ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. Yapısal olarak geniş bir anlam içeriğine sahip olmasının yanında sadece bir alan üzerinde, bina veya yapı inşa etmek olarak algılanması yetersiz kalmaktadır. Özellikle ulusal ve uluslararası alanda potansiyel olarak, sektör bağlamında geniş bir altyapı üretim alanı içinde yer alması, sermaye ve istihdam alanında işgücü potansiyeli açısından dikkatte değer bir “lokomotif sektör” alanı oluşturmaktadır (Bayrak, 2018: 1533, Çınar, 2018: 3). Emek alanında yoğun bir işgücü potansiyeli ile yer alması ve üretim alanında geniş yelpazesi olması nedeniyle “sünger sektör” olarak (Çınar, 2018: 3) ifade edilmektedir.

Kapitalist dünya sisteminin her geçen gün değişim göstermesiyle birlikte, nüfus artışlarının meydana gelmesi, yeni barınma alanlarının inşa edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Kapitalist üretim sistemi, modernleşme ile artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında inşaat sektörü kontak görevi üstlenmektedir. İnşaat: temel alt yapısında toplumsal alana yarar sağlayan birçok yer üstü ve yer altı hizmet alt tabanı olarak değerlendirilmektedir (Koç, Kaya, & Şenel, 2017: 644).

Türkiye’nin 1950-1960 yılları arasında ulusal ve uluslararası alandaki çeşitli alanlarda üyelik hareketleri bu sektörün gelişme kazanmasında etkin rol oynamıştır. Bu bağlamda 1952 yılında (NATO) Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü’ne üyeliğinin kabul edilmesi, yabancı yatırım koşullarına kapı açmasına zemin hazırlamakla birlikte, ulus ve uluslararası piyasada yer edinmesine ve bu alanda gelişme göstermesine yol açmıştır. 1950-1960 yılları arasında özellikle Marshall yardımları olarak ABD eksenli yardımların görülmesi, inşaat sektöründe gelişmenin hız kazanmasına, mevcut durumdaki inşaat eksenli faaliyet gösteren kuruluşların, büyümesine ve inşaat alanında yeni yatırımların hız kazanarak yeni kuruluşların ortaya çıkmasıyla gelişme kaydetmiştir (Çınar, 2018: 7).

1970-1980 yıllar arasında her ne kadar gelişme hareketlerinde yavaş olsa da inşaat sektörü, uluslararası etkiler sonucunda zarar görmüştür. 1970-1975 yıllar arasında Türkiye-Yunanistan eksenli olarak ortaya çıkan Kıbrıs sorunu, ülke için yapılan yardımların sektöre uğramasına neden olmuştur. Akabinde 1979-1980 döneminde görülen askeri darbe ve ekonomik krizlerin çözülmesi için dönemin yönetim anlayışı ekonomi politikalarında değişime giderek yeni arayışlara yönelmiştir (Tavakoli & Tulümen'den Akt. Çınar, 2018:7) 1970-1980 sonrasında yapılan değişimler, inşaat sektörünün hızlı bir gelişme göstermesini sağlamıştır. Türkiye'nin inşaat sektöründe gelişme hareketlerinin etkileyen farklı aktörler olmakla birlikte, özellikle Orta Doğu merkezli olarak ortaya çıkan sorunların yanı sıra, Libya'da faaliyet alanı bulan Türk inşaat firması, yaşanan sıkıntılardan dolayı, uluslararası pazarda yeni bir arayışı içine girmesine neden olmuştur (Çınar, 2018: 7-8).

Türkiye'de inşaat sektörü gelişmeler son 15 yıl içinde hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Özellikle kentsel dokuda meydana gelen yeni değişimler ile kentlerde büyük çaplı onarımlar, kamusal veya özel alanlar için yeni yapıların dizayn edilmesi, doğal afetler sonucu zarar gören bölgelerde yeni yapıların inşa edilmesiyle, ulaşım ve iletişim alt yapısında meydana gelen gelişmelerin, karayolu, demiryolu gibi bölgesel veya bölgeler arası ulaşım sistemindeki yatırımların artış göstermesi bu gelişmelerin yaşanmasına kaynaklık etmiştir.

Gelişen dünya sisteminde, insan ihtiyaçlarının artması, kır-kent arasında denzgesizliklerin ortaya çıkmasıyla, sanayi edenksli gelişme gösteren kentler yoğun göçler sahne olmuştur. Göçün yaşandığı alanlar daha çok barınma sorunu ile karşı karşıya kalması, inşaat sektöründe gelişmenin yaşanmasına olanak tanımıştır. Bu alandaki sorunlara ilişkin olarak ortaya çıkan eksiklerin tamamlanması ve kentsel dönüşüm alanlarının yeniden düzenlemesi ile 2003 yılından bu yana, Toplu Konut İdaresi (TOKİ), inşaat alanında faaliyet göstermektedir. Son yıllarda yaptığı büyük inşaat projelerinin yanı sıra, altyapı alanındaki yatırımlar ile yoksul kesim için düzensiz ve yüksek maliyetli konut inşası içinde yer alması ve yarattığı dengesiz rekabet anlayışı ile eleştirilen bir kurum olmuştur (Eşkinat, 2012:170).

Türkiye'de inşaat sektörün istihdam açısından işgücü alanı oluştururken, yıllar itibariyle sektörler içinde toplam istihdam alanı değişim göstermiştir. Temel istatistiki

bilgilere günümüzde, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) kurumlarını veri tabanında faydalanarak elde edilmektedir.

Tablo 2.4. Sektörlere Göre İstihdam Sayısının ve Oranlarının Yıllar İçindeki Değişimi (2010-2020)

Yıllar	Tarım	(%)	Sanayi	(%)	İnşaat	(%)	Hizmet	(%)
2010	5.683	25,2	4.496	20	1.431	6	10.968	49
2011	6.143	25,2	4.704	20	1.676	7	11.586	48
2012	6.097	24,6	4.751	19	1.709	7	12.266	49
2013	6.283	24	5.044	19	1.843	7	12.961	50
2014	4.957	19,3	5.294	20	1.962	8	13.488	52
2015	5.119	19,2	5.357	20	2.021	8	14.113	53
2016	5.054	18,7	5.307	20	2.039	8	14.596	54
2017	5.247	18,4	5.487	19	2.187	8	15.530	55
2018	4.979	17,6	5.683	20	1.862	7	15.715	56
2019	4.901	17,4	5.775	21	1.587	6	15.869	56
2020	4.840	16,7	5.670	21	1.685	6	14.988	56

(Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 10.11.2021)

Tablo 2,4'teki verileri dikkate alındığında sektörler arasında istihdam sayısı yıllar itibariyle değişimi göstermiştir. 2010 yılında inşaat sektöründe toplam istihdam edilen 1.431 kişidir. 2015 yılın 4. çeyreğinde inşaat sektöründe istihdam alanı iki katına çıkarak 2.021 kişiye kadar yükselmiştir. 2018 yılından sonra düşük seviyelerde istihdam alanı oluştururken, 2019 yılından dünyayı etkisi altına alan Covid 19 salgınından dolayı, istihdam alanında düşük seviyelerde yer almıştır. 2018 yılının 4. çeyreğinde toplam istihdam edilen 1.862 kişi iken, 2019 yılının son çeyreğinde bu sayı 1.587 kişiye düşmüştür. 2020 yılını son çeyreğinde bu sayı 1.685 seviyesine yükselmiştir. 2010 yılında inşaat sektöründe istihdam edilenlerin oranı %6,3 iken, 2015 yılının 4. çeyreğinde % 7,6'ya yükselmiştir. Bu durum 2020 yılının 4. çeyreğinde %6,3'e gerilmiştir (Tablo 2.4).

İnşaat sektöründe istihdam edilenlerin cinsiyete göre dağılımı ele alındığında 2004 yılı Aralık ayı verilerine göre toplam istihdam edilenler içinde erkek nüfus % 10 iken, istihdam edilen nüfus içinde, kadın nüfus oranı %1 seviyesinde yer almıştır. 2020 yılı Aralık ayı verileri dikkate alındığında, inşaat sektöründe toplam istihdam edilen nüfusun %8,4'ü erkekler oluştururken, %0,9'u kadın nüfusu oluşturmaktadır (Tablo 2.4).

Tablo 2.5. 2004-2020 Yılları Arasında Tarım ve İnşaat Sektöründe İstihdamın Cinsiyete Göre Dağılımı

	2004		2020	
	Tarım	İnşaat	Tarım	İnşaat
Erkek İstihdam Sayı	2.628	1.841	2.583	1.539
Erkek İstihdam (%)	14,6	10,2	14,2	8,4
Kadın İstihdam Sayı	2.089	75	1.542	69
Kadın İstihdam (%)	27,6	1,0	19,0	0,9

(Kaynak: TÜİK <https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

İstihdam alanında ortaya koyduğu gelişmenin yanında, kayıt dışı olarak çalışanların sayısı sektör alanında yıllık değişimi de farklılık göstermektedir. Sektörler arasında kayıt dışı çalışan nüfus dikkate alındığından 2010 yılında tarım alanında çalışan kayıt dışı oranı %85,4'tür. İnşaat işkollarında kayıt dışı oranı %52,3'tür. 2015 yılında tarım alanında %81, inşaat işkollarında %35,5 seviyesine kadar yükselmiştir. Bu durum 2020 yılında tarım alanında %83, inşaat işkollarında %34,7 seviyesine gerilemiştir (Koçak, 2013: 20, SGK, 2020).

2.2.3. Hizmet Sektörü

Ekonomide üç temel sektör alanından biride hizmet sektörüdür. Hizmet sektörü 1950-1960 yıllarında meydana gelen değişimlerle birlikte, tarım ve sanayi endeksli yatırımların yoğun olduğu ülkelerde, iki sektörü geride bırakarak hızla gelişme kaydetmiştir. Gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkeler ekseninde de hizmet sektöründe hızlı bir şekilde yatırım alanları oluşturulmaktadır. Türkiye hizmet sektöründeki gelişme hareketlerin 1990-2010 yılları arasında hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu süre zarfında sanayi sektörünün milli gelirdeki oranını geçerek hızlı bir gelişme kaydetmiştir (Özsağır & Akın, 2012: 312).

Hizmet kavramı yapısal olarak tanımlamak mümkün olmamakla birlikte, karmaşık birçok bileşen altyapı barındırması, kavramın yapısal olarak tanımlamasını zorlaştırmaktadır. Geniş bir altyapı mekanizmasına sahip olması ve kendi içinde birçok işkolu barındırması açısından farklılık göstermektedir. Dünya sisteminde yapılan harcamalar ile ulusal gelir içindeki katma değer oranı, günümüzde GSYH'deki harcamalar daha çok hizmet sektöründeki harcamalar dikkate alınarak yapılmaktadır. Okullar, hastaneler, lokantalar vb. kuruluşlar birer hizmet faaliyet alanı/işletmesidir.

Hizmet sektöründe alınan nesnenin yapısı veya kendisi değil, o hizmetin işlevsel özelliği satın alınmaktadır (Aslan., 1998 Akt: Sayım & Aydın, 2015: 34). Başka bir ifadeyle ne aldığı değil ne işe yaradığıdır.

Heterojen bir yapıda olması ve faaliyet alanı olarak geniş yer bulması ile ekonomik alanda, ülkelerin gelişmişlik göstergelerinde biride hizmet sektörünün gelişimi ve istihdam alanındaki rolü yer almaktadır. Yıllık ve dönemlik olarak hizmet sektörünün oluşturduğu istihdam alanı, ülke ekonomisinde önemli bir yer almaktadır. Türkiye hizmet sektöründe döviz geliri sağlamada en önemli hizmet kolları olarak, turizm, inşaat ve taşımacılık hizmet alanı ilk sırada yer almaktadır (Özsağır & Akın, 2012: 312-313). Ülkelerin gelişmişlik ve refah düzeyinde önemli bir yeri olan hizmet sektörünün gelişimi, küresel dünya sisteminde, yeni yatırımların artmasıyla ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması açısından, altyapı eksenli olarak, farklı kategorilerin ortaya çıkmasına ve bu alanın giderek önem kazan bir sektör halini almasına kanıt olarak gösterilebilir.

Küresel ölçekte gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte, Türkiye hizmet alanında ileriye dönük gelişmelerin yaşanmıştır. Özellikle tarıma dayalı bir ekonomik gelişme hareketi içinde yer alan Türkiye, 1960 yılında tarım alanında ekonomik üretim ve nüfusa istihdam alanı oluşturması bakımından ilk sırada yer alırken, bu dönemde hizmet sektörü ikinci basamakta yer alıyordu. Bu yılından sonra meydana gelen gelişmelere paralel olarak hizmet sektöründe hızlı bir gelişme yaşanması ve ekonomik üretim alanında gelişme hareketi gösteren sanayi sektörünü, geride bırakarak birinci basamakta yer almıştır.

2000 yılından sonra tarım sektörünün GSMH içindeki oranı %13,13 seviyesine kadar gerilemiştir. Bu dönemde hizmet sektörünün GSMH içindeki oranı %59,03 seviyesine kadar yükselerek, ülke ekonomisindeki pay alanı artmıştır. 2020 yılından GSMH içindeki oranlar bakıldığında, tarım sektörünün %6,6 seviyesinde bir önceki yıllara oranla artış göstermiştir (TÜİK, 2021). Yine aynı yıl eksenli olarak sanayi sektörünün GSMH içinde oranı %22,4'e yükselirken bir önceki yıllara oranla 0,6 puanlık bir artış gösterirken, hizmetler sektörünün GSMH içinde oranı %22,8 seviyesine gerileyerek 1,6 puanlık bir gerilme hareketi içinde kalmıştır (TÜİK, 2021).

Ekonomik faaliyet kollarına göre değişen istihdam alanları içinde hizmet sektörü 2004 yılını 1. çeyreğinde %50,9 iken, yine aynı yılın son çeyreğinde %52,2'ye yükselmiştir (TÜİK, 2021). Hizmet sektörü 2018 yılını ilk çeyreğinde %54,2 oranında istihdam alanı oluştururken, 2020 yılını 4. çeyreğinde %55,3 seviyesine kadar yükselmiştir. Bu artış ile toplam istihdamın büyük bir çoğunluğuna yer vermiştir (TÜİK, 2021).

2004 yılının 4. çeyreğinde toplam istihdam alanı olarak 13.549 kişilik yer oluşturmuştur. Bu alan içinde (9539 kişi) erkek nüfus %52,4 oranında yer alırken, (4.010 kişi) ile kadın istihdam oranı %51,8'dir (TÜİK, 2021). 2004 yılında sektörler arası istihdam oranında tarım %20,2, sanayi %20,3 ve inşaat %7,3 seviyesinde yere alırken, hizmet sektörü %52,2 ile istihdam alanında büyük bir artış göstermiştir (TÜİK, 2021). 2018 yılının son çeyreğinde, hizmet sektöründe istihdamın payı artış gösterirken, diğer ekonomik sektörlerde bir gerileme olduğu görölmektedir. Söz konusu dönemde toplam istihdam alanı içinde tarım %18,2'lik oranda istihdam alanı oluştururken, sanayi %20, inşaat %6,4 ve hizmet sektörü %55,4 ile toplam (15733 kişi) istihdam alanı oluşturmuştur (TÜİK, 2021).

İstihdam alanında oluşturduğu etki ile hizmet sektörü bölgelere arası göçlerde, rol oynamaktadır. Göç, bireylerin eski yaşam alanını terk ederek, yeni bir kültür ile karşı karşıya kalması, beraberinde kültürel adaptasyon, sosyal dışlanma ve barınma gibi sorunları ortaya çıkarmaktadır (Polat, 2007: 90). Göçün temel eğilim, gelişmiş hizmet alanlarından faydalanmak ve daha iyi bir yaşam hakkına kavuşmanın ötesinde, çalışma koşulları, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanma isteği sonucu, hizmet faaliyetleri açısından gelişmiş bölgelere doğru olmaktadır.

Hizmet sektörü açısından gelişmiş bölgeler yoğun göçe maruz kalmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesinde hizmet alanlarında istenilen düzeyde gelişmenin yaşanmaması, nüfusun yıllık veya dönemlik olarak, çalışma, eğitim, sağlık vb. alanlarda yararlanma isteği ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle mevsimlik işçi göçlerinde kaynak bölge konumunda yer alan iki bölge, yetersiz istihdam olanakları, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yetersiz olması nedeniyle yer değiştirmektedirler.

Hizmetlerden yararlanma isteği bölgeler arası gelişme potansiyelin etkilediği gibi, illerin gelişmişlik potansiyeline bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu durum bireylerin göç ettiği yerde, çalışma, barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılama durumunda, yerel yönetimlerin sunduğu hizmet olanaklarından faydalanma düşünce yatmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğinde aile bireyleri ile yapılan göçlerde, çocukların barınma, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanma isteği bunu kanıtlar niteliktedir. Bu nedenlerden dolayı, göç hareketinde doğrudan olmakla birlikte, hizmet sektörü dolaylı olarak da etkili olmaktadır.

2.3. Mevsimlik İşçi Göçünü Ortaya Çıkaran Faktörler

2.3.1. İklimsel Farklılıklar

İnsanlık tarihi boyunca var olan göç, insanların temel ihtiyaçlarını karşılama ve iklim faktörüne bağlı olarak değişim göstermiştir. Bu değişimlere, doğal ortam koşulların sağladığı olanakların yanı sıra, doğal ortam eksenli zararlarda etkili olmuştur. İklim çeşitliliği, bölgeler arasından meydana gelen ekonomik faaliyetler üzerinde etkili olmakla birlikte, bölgeler arasında işçi hareketliliğinde önemli rol oynamaktadır. Türkiye tarım ve hayvancılık faaliyetleri bakımından, bölgeler arası iklim koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir.

Kırsal bölgelerin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğundan dolayı, iklim çeşitliliğine bağlı olarak en fazla nüfus hareketlerinin yaşandığı bölge konumundadır. Mevsimlik koşullara bağlı olarak değişen hava koşulları, tarımsal üretimi etkisi altına almakta ve üretim alanında değişimlerin yaşanmasına neden olmakla birlikte, kır- kent arasında ürün fiyatlarında değişimlere neden olmaktadır (Öztürk, 2018: 118). Bu durum bölgeler arasında ortaya çıkan iklim çeşitliliğine bağlı olarak, ürünlerin yetiştirme ve toplama dönemlerine bağlı olarak, mevsimlik işçi hareketleri de dönemlik olarak değişiklik göstermektedir.

İlkinin çeşitlilik göstermesi nedeniyle, ülkenin doğu bölgesinde ürünlerin olgunlaşma süresi uzamakta, güney ve batı bölgelerinde ise ürünlerin olgunlaşma süresi daha erken olmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde mevsimlik işçi göçüne katılan kişiler, bölgelerindeki ürünlerin olgunlaşma süresine kadar, bölge

dışındaki iş imkânlarını değerlendirmektedirler (Gira, 2017: 39). Bütün bu nedenler bağlı olarak bölgeler arasındaki iklim faktörüne bağlı olarak, mevsimlik işçi göçleri yaygınlık kazanmaktadır.

2.3.2 Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklılıkları

Bölgeler benzer kültür, gelişme potansiyeli bakımından ve siyasi kurum ve kuruluşları barındıran, ortak coğrafyaya ait olan topluluklardır (Ünsal & Sülkü, 2020: 178). Bölgeler arası sosyal, kültürel ve ekonomik alanda ortaya çıkan gelişmişlik farklılıkları, toplumsal refahı ve düzeni etkileyen önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Budan dolayı, hem dünya çapında hem de ulusal alanda, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları minimize etmek adına, devletler çalışmalar yapmıştır (Kargı, 2009:20).

Bölgeler arasında ekonomik alanda büyümenin gerçekleşmesi, gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesine bağlıdır. Ekonomik büyümenin, kalkınma hamlesi olarak gerçekleşmesi ise, bölgeler arasında gelir dağılımında ortaya çıkan farklılıkların giderilmesi ve tüm ülkeye refahın yayılmasıyla gerçekleşebilir (Çaşkurlu, 2014: 43-44). Gelişmişlik standart bir parametreye bağlı olarak kıyaslanmaz. Bu bağlamda gelir dağılımı önemli olmasına rağmen tek başına yeterli olmamaktadır. Bölgeler arasında ortaya çıkan gelir farklılığının yan sıra, illerin gelişmişlik durumları ve istihdam alanı oluşturma açısından farklılık göstermesi, nüfus hareketliliğinde önemli derecede rol oynamaktadır.

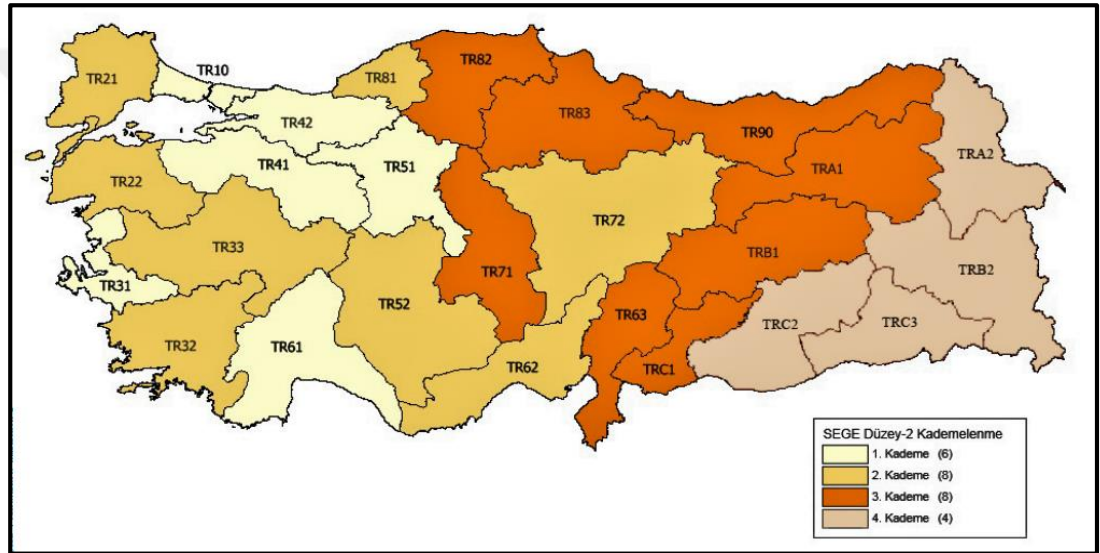
Bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları, bölge içinde yer alan illerin gelişme potansiyeli ile paralel bir durum göstermektedir. SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları) 2019'da yapmış olduğu çalışmada, illerin gelişmişlik sıralamasını 6 grupta incelerken, bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasını 4 grupta ele almıştır. Çalışma bölgeler arası gelişme durumu Düzey-2 sınıflandırmasına ele alarak incelemiştir. Endeks değerleri dikkate alındığında Düzey-2 kademesinde bulunan illerin, sosyo-ekonomik gelişme potansiyeli bakımından, homojen bir yapı içinde yer almasının temel nedeni, bölge içindeki illerin, gelişmişlik bakımından yüksek veya düşük bir sıralamada olması veya bölge içinde sıralamada alt/üst

kademede yer alması etkili olmuştur (Acar, vd. 2019: 66-73). Bölgelerin gelişmişlik sıralaması dikkate alınarak 4 alt grupta gelişme durumu gösterilmiştir.

Tablo 2.6: Bölgelerin Gelişmişlik Grupları İtibarıyla Dağılımı

Gelişmişlik Sıralaması	Endeks Değeri	Bölge Sayıları
1	$ED \geq 1,227$	6
2	$0,884 \geq ED \geq 0,168$	8
3	$-0,015 \geq ED \geq -0,459$	8
4	$-1,22 \geq ED$	4

(Kaynak: Acar, vd. 2019: 70)

Harita 3. Bölgelerin 4 Kademeli Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
(Kaynak: Acar, vd. 2019: 71)

Harita 3'teki bilgiler dikkate alındığında bölgelere arası gelişmişlik farklılıkları, bölge içindeki illerin gelişme durumları ile paralellik göstermektedir. Bu durumda illerin gelişmişlik sıralamasında, gelişme potansiyeli bakımından üstünlük sağlayan birinci ve ikinci kademede daha çok, Marmara, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgesin içindeki iller yer almaktadır. Burada İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir, Bursa, Antalya gibi iller gelişme potansiyelini etkilemektedir. Ayrıca ikinci gelişme kademesi içinde Karadeniz Bölgesinde Karabük ili yer almaktadır. Bunlara nazaran orta gelişme hamlesi içinde yer alan üçüncü, dördüncü ve beşinci kademede, İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgesindeki iller bulunmakla birlikte, Ege Bölgesinin iç kesimlerinde bulunan, Uşak, Kütahya, Afyonkarahisar

ileride yer almaktadır. Gelişmişlik sırlaması bakımından altıncı kademede daha çok Doğu ve Güneydoğu Bölgesindeki iller yer almaktadır (Acar, vd. 2019: 37-38).

Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının, toplumsal, kültürel ve ekonomi gibi alanlarda kendisi göstermesi, nüfus hareketlerine neden olmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri, gelişme potansiyeli bakımından en alt kademede yer alması, nüfusun yıllık veya dönemlik olarak gelişmiş bölgelere doğru, çalışmak için göç etmesinde rol oynamaktadır. Bu durum nüfusun bölgeler arası gelişme potansiyeline bağlı olarak her yıl değişiklik göstermesine neden olmaktadır.

2.3.3. Bölgelere Göre Değişen Yatırım ve İstihdam Koşullar

Bölgelere göre değişen yatırım koşulları, sektörler arasında istihdamın değişimine yol açmaktadır. Bu bağlamda sanayi eksenli gelişme hareketi içinde yer alan bölgeler, nüfus potansiyeli açısından yoğun işgücü alanı oluşturmaktadır. Bölgelere göre yatırım koşullarının değişim göstermesi, sektörel alanda istihdam olanaklarının artmasına veya azalmasına neden olmaktadır. Kamu ve özel sektör yatırımları değişim göstermesi, istihdam alanında değişimlerin ortaya çıkmasında rol oynamaktadır.

Kamu ve özel sektör tekelinde sabit sermaye alanında meydana gelen değişimler, yatırım teşviklerin etkilemle birlikte, yatırımın sektörler arasındaki dağılımına etki etmektedir. 2020 yılı kamu ve özel sektör alanında sabit sermaye yatırımlarında gelişme, kamu sektörü % 13,9 artış oranı gösterirken, özel sektörde sabite sermaye yatırımlarında %9,6 oranında artış oranı öngörülmektedir. Kamu sabit sermaye alanında %37,7 oranından bir artış, döner sermaye ve sosyal güvenlik kuruluşları ekseninde görülürken, %26,0 KİT yatırımlarında öngörülmektedir (SSB, 2021).

Yatırım alanında en dikkate değer yaklaşım ise, teşviklerin giderek artış göstermesidir. 2020 yılında sektörler arası yapılan yatırım teşvik belgeleri, yıllık olarak artış göstermiştir. 2020 yılında meydana seviyesi, bir önceki yıla göre artış oranları tarım sektöründe %93,4 seviyesinde bir yükselme eğilimi göstermiştir. İmalat sanayisinde %36,7, enerjide %49,4 artış seyri göstermiştir (SSB, 2021; TÜİK, 2021).

Sektörler arasında azalama eğilimi içinde %32,5 seviyesinde bir eğilimi madencilik sektöründe yapılan teşvik yatırımlarında görülürken, bunu %14,1 seviyesinde azalma eğilimi ile hizmet sektörüne yapılan yatırım teşvik belgelerinin tutarında görülmüştür (SSB, 2021).

Tablo 2.7. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları (Cari Fiyatlarla, Dağılım %)

	Özel Sektör			Kamu Sektörü		
Sektörler	2018(%)	2019(%)	2020(%)	2018(%)	2019(%)	2020(%)
Tarım	1	1	1,2	8,6	6,6	5,4
Madencilik	1,7	2	1,9	2,6	0,8	4,5
İmalat	22,9	25,7	25,7	0,4	0,6	1,2
Enerji	1,3	1,4	1,5	3,6	10,3	17
Ulaştırma	30,9	28,3	29,9	40,7	35,5	38,4
Turizm	2,2	3	1,2	0,6	0,3	0,3
Konut	32,4	29,4	29,5	1	1,3	1
Eğitim	2,1	2,6	2,5	9,6	13,1	8
Sağlık	2,7	3,3	3,4	4,4	4,9	1,2
Diğer Hizmetler	2,7	3,3	3,2	28,5	26,6	22,9

(Kaynak: SSB. (<https://www.sbb.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 28.12.2021).

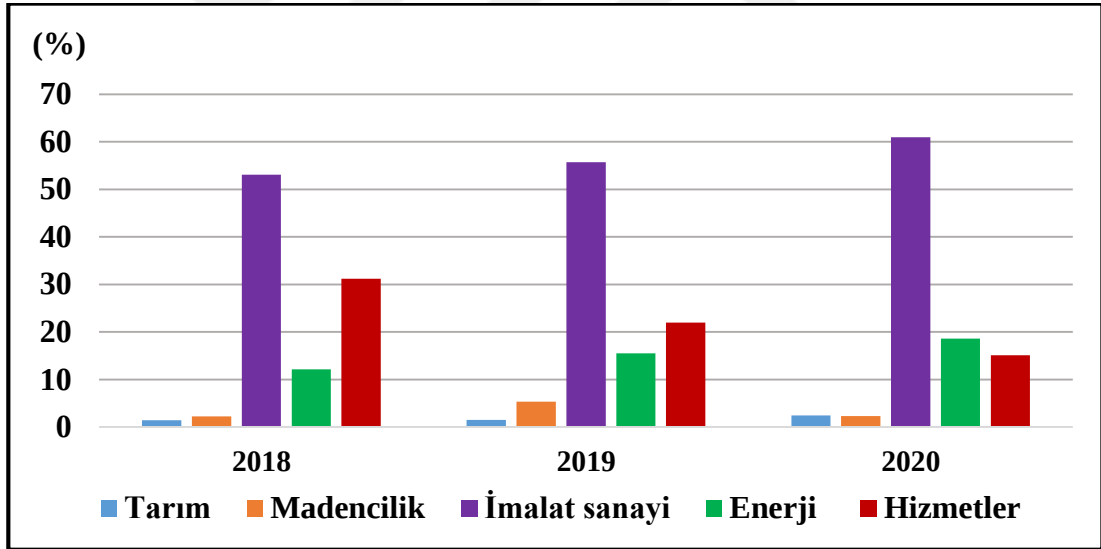
Yatırım oranları sektörel bazda ele alındığında, yatırım teşvik belgeli alanda toplam 305.342 istihdam alanı oluşturması amaçlanmıştır. 2020 yılında yatırım teşvik belgeli alanda istihdam alanı oluşturan en büyük pay %75,8'lik dağılım ile imalat sanayisi toplam 231.297 kişiye istihdam alanı yer vermiştir. Bunu hizmetler sektörü %16,2'lik payı, tarım %4,3, madencilik faaliyet alanı %2,7'lik payı ile yer alırken, enerji sektörü %2 oranında pay ile toplam istihdam alanında 6149 kişiyle yer açmıştır (SSB, 2021) (Tablo 2.8).

Tablo 2.8. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri ve İstihdam Yapısının Dağılımı

Sektörler	Yatırım Teşvik Belge Sayısı			İstihdam (Kişi)		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Tarım	279	381	987	5.389	5.611	10.298
Madencilik	160	127	186	3.441	8.129	8.240
İmalat sanayi	3.367	3.474	7.293	137.669	137.388	231.297
Enerji	605	394	631	3.653	2.845	6.149
Hizmet	1.388	1.278	1.408	100.222	51.478	49.358
Toplam	5.799	5.654	10.505	250.374	205.451	305.342

(Kaynak: TOBB, 2020:87).

2020 yılında sabit yatırımlar ile teşvik belgelerin birleştirilmesinde en büyük oran %61 ile imalat sanayi sektörü elde etmiştir. Enerji sektöründeki sabit yatırımlar içindeki oranı %18,6'sını oluşturmaktadır. Hizmetler sektörü %15,1, madencilik %2,9, tarım sektöründe teşvik belgelerine bağlanan sabit yatırımlar içindeki oranı %2,4 seviyesinde yer almıştır (Şekil 2.7).

Şekil 2.7. Sabit Yatırım Teşviklerinin Sektörlere Göre Dağılımı Oranı (%)
(Kaynak: TOBB, 2020: 87).

Bölgeler göre yatırım oranlarında özellikle sabit yatırım payı 2020 yılında, bölgeler arasında birinci sırayı, toplam 238.416 milyon TL maliyeti olan teşvik yatırımları içinde %36,5'lik pay ile 1. bölge (Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla) yer almıştır (Tablo 2.9).

Yatırımlar içinde ise, (Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ,

Yalova) ilerinin oluşturduğu 2. bölge %22,5 oranı ile yatırım alanında yatırım teşvik belgeleri içinde yer almıştır. Bunu (Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak) ilerini barındıran %17,2'lik oran ile 3. bölge, teşvik belgelerine göre yatırım alanında pay almıştır (TOBB, 2020: 88-89). (Tablo 2.9).

2020 yılında bölgeler arasında yatırım teşvik belgelerinin maliyeti iki bölge ekseninde düşüş göstermesine karşın, diğer bölgelerde artış göstermiştir. En yüksek artış seviyesi, (Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat), illerinin kapsadığı 5. bölge %200,8'lik oranında yer almıştır. Bunu 4. bölge % 119,5 oranında, 6. Bölge %55,8'lik artış payı göstermiştir (TOBB, 2020: 88-89). (Tablo 2.9).

Tablo 2.9. Bölgelere Göre Sabit Yatırım ve İstihdam Oranı (%)

	Sabit Yatırımlar (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2020					
	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Kişi Sayısı	Pay (%)	Değişim (%)
1. Bölge	87.095	36,5	28,4	90.280	29,6	43,8
2. Bölge	53.587	22,5	-21,9	44.192	14,5	45,1
3. Bölge	40.909	17,2	42,6	35.218	11,5	58,1
4. Bölge	21.788	9,1	119,5	28.149	9,2	58,1
5. Bölge	22.007	9,2	200,8	27.847	9,1	13,8
6. Bölge	9.403	3,9	55,8	77.723	25,5	63,7
Muhtelif Bölge	3.628	1,5	32,6	1.933	0,6	141,6
Toplam	238.416	100	24,7	305.342	100	48,6

(Kaynak: TOBB, 2020: 88-89).

1.Bölge: Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla,

2.Bölge: Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ, Yalova,

3.Bölge: Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak,

4.Bölge: Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas,

5.Bölge: Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat,

6.Bölge: Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri.

2.4. Mevsimlik İşçi Göçüne İlişkin Sorunlar

Mevsimlik işçi göçünde birçok sorun görülmekle birlikte, bu sorunlar daha çok kaynak ve hedef bölgeler arasında meydana geliş ve gidişlerde başta olmak üzere, iş alanında da görülmektedir. Mevsimlik iş alanında yer edinmek için iş arama esnasında meydana gelen sorunlar, yapılan iş faaliyetine göre çalışma koşulları, barınma, iş faaliyeti esnasında ortaya çıkan ulaşım eksenli sorunlar, mevsimlik işçi göçünde başlıca görülen sorunlardan bir kaçını oluşturmaktadır.

2.4.1. Ulaşım Sorunu

Mevsimlik işçilerin bu alanda karşılaştıkları sorunlardan bir kaynak ve hedef bölge arasında gerçekleşen göç esnasında meydana gelen ulaşım sorunudur. Çıkış bölgesinden varış bölgesine yoğun olarak kullanılan ulaşım araçları bu sorunların farklılık göstermesinde etkili olmaktadır. Özellikle işe varış noktasında kullanılan ulaşım araçlarının taşıma kapasitesi üzerinde yolcunun taşınması, ortaya çıkan ulaşım masraflarının düşürmek için uygun olmayan koşullarda yolucu taşınması, trafik kurallarını ihlal eden taşıma yöntemlerinin kullanılması, zaman zaman sonu ölüm ve yaralanmalarla biten kazaların ortaya çıktığı haberlere yansımaktadır.

Mevsimlik işçi göçünde ulaşım eksenli olarak ortaya çıkan sorunlardan biride, bireylerin çalıştıkları alanlar ile barınmak için kullandıkları alanalar erişiminde en çok karşılaşılan sorun olarak görülmektedir. Özellikle Akdeniz Bölgesi içinde yer alan Adana, Mersin, Antalya gibi illerde tarımda çalışan mevsimlik işçilerin, çalışma alanı ile kaldıkları yerler arasındaki erişim yoğun olarak kamyonet, traktör, kamyon gibi, ulaşım elverişli olmayan araçlarla yapılmaktadır (Görücü & Akbıyık , 2010: 198-199).

Mevsimlik işçi göçünde bu sorunun büyük bir oranda yer edinmesinin temel nedenleri arasında, ulaşım esnasında kullanılan ulaşım araçları, çalışma alanının, barınma alanına göre uzaklığı ve yakınlığı etkili olmaktadır. Bu durum kullanılan ulaşım aracının taşıma kapasitesine göre değişmekle birlikte, yaygın olarak özellikle tarım alanında kamyon, otobüs veya traktör ile çalışma alanı ve barınaklar arasında ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca bu durum üzerinde etkili olan bir diğer faktörde ulaşım

maliyetlerini en düşük seviyede tutmak isteyen işverenler, çalışma alanı ile barınma alanı arasındaki ulaşımı, insan taşınmasına uygun olmayan koşullarda yapmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle bir ulaşım aracı içerisinde normal taşıma kapasitesini aşan yolcunun varlığı zaman zaman facialara neden olmakla birlikte birçok ölümcül kazanın meydana gelmesine yol açmaktadır.

Tarım alanında çalışmak için yoğun olarak tercih edilen Akdeniz bölgesi ve bu bölge içinde Adana, Mersin, Antalya iller yoğun olarak bu tür kazaların görüldüğü alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. 2020 yılı İŞÇİ (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği) Meclis raporuna göre tarımsal alanda ulaşım eksenli olarak meydana gelen kazalar sonucunda, Bursa’da 14 kişi hayatını kaybetmiştir (İSİG, 2020). Örneklerin saymakla bitirilemeyen kazalar sonucunda birçok kişi yaşamını yitirmesine neden olmuştur. Ulaşım alanıyla ilgili olarak, kaynak ve hedef alanı arasında yapılacak ulaşım transferinin en uygun ulaşım araçlarıyla yapılmasına ilişkin düzenlemeyi “Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik” kararıyla işçilerin taşınmasında iş bulma alanında görevi üstlenen aracı yapmakla yükümlüdür (Gira, 2017:41).

2.4.2. Barınma ve Çalışma Koşullarından Kaynaklı Sorunlar

Temel geçim ihtiyaçlarını karşılamakta bulunduğu yerde sorun yaşayan, mevsimlik işçiler, istihdam alanı açısından gelişmiş bölgelere, farklı sektörlerde çalışmak amacıyla göç etmektedirler. Bu göç zaman zaman tarım alanında olmak üzere, inşaat veya turizm alanında yıllık ve/veya mevsimlik olarak gerçekleşmektedir. Tarım alanında meydana gelen mevsimlik göçlerde, birçok işçi aile fertleriyle birlikte göçe katılmaktadır. Bu durum bulundukları yerde yeni bir alan hareketlilik yaşamısında ve varşı bölgesinde barınma ve çalışma koşullarında kaynaklı sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Mevsimlik işçi göçünde barınma alanları gelişi güzel ve mimariden uzak olmakla birlikte, yer yer derme çatma gecekonudu binalar barınma alanı olarak kullanılmaktadır (Bulut, 2013: 35).

Mevsimlik tarım işçiliğinde barınma alanı olarak verilen barınaklar, daha çok işçilerin kendi imkanlarıyla kurdukları çadırlar olmaktadır. Bu durumda işveren tarafından sağlanan barınma alanı daha çok terme-çatma eksi yapılar olarak

görülmektedir. Barınma alanı eksenili ortaya çıkan sorunlardan biride, bu alan içinde tuvalet, banyo ve içme suyuna erişim imkânlarını olmaması diğer olumsuz göstergeler olarak sıralanabilir (Gira, 2017: 43). Bu durum göz önüne alındığında mevsimlik işçi göçünde barınma alanı ile ilgili olarak birçok alanda yetersiz imkanları olduğu görülmektedir. Dönemlik olarak oartaya çıkan işçi hareketliliğine bağlı olarak barınma alanlarında değişiklik göstermektedir. Mevsimlik iş döenmine bağlı olarak ortaya çıkan barınma yerini, bölgesel olarak değişmekle birlikte, işçilerin getirdileri çadır veya branda benzeri malzemeler ile yaptıkları geçici barınma alanlar ve/veya işverenin işçilere barınmak için olanak sağladığı eski yapılar olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır.

Çadır veya branda ile yapılan barınakalar toprak zemin üzerinde yapıldığı için soğuk, nem ve zararlı böceklerle karşı korumasız bir yapı haline gelmektedir. Ayrıca yağmurlu hava dönemlerinde çalışma imkânları olmayan mevsimlik işçiler bu alanlarda dinlenmektedirler. Tarım alanına yönelik olarak yapılan göç hareketlerinde birden fazal aile fertlerinin katılım sağlaması, barınma alanı içinde sorun oluşturmaktadır. Çalışmak için göçe katılan işçiler aynı alanda konaklaması, zaman zaman barınma alanının tek göz oda halinde olması veya tek bir çadır/branda olarak inşa edilemsi bu alanda hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır.

Barınma alanı içinde tuvalet, banayo ve mutfak alanını olmaması diğer sorunları olark karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kadın erkek çalışanlar için sorunlara yol açmakla birlikte, temel ihtiyaç alanlarından yoksun olunmasıda birçok soruna yol açmaktadır. Çadırların barınma alanı olarak kullanılması ve daha çok tarım alanına yakınlığını tercih edilmesi, bu alnalarda altyapı hizmetlerinden yoksun kalmasına neden olmaktadır. Bu durum işçilerin çalışma süresi boyunca elektririk, su ve altyapı hizmetlerinde yararlanmasını güçleştirmektedir.

Mevsimlik işçi göçünde görülen diğer bir sorunda çalışma koşullarından kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlardır. Bu sorunların başında uzun çalışma saatlerin içinde yer alınması ve çalışma saatlerine oransal olarak yeme ve dinleme sürelerinin çok kısa olması gelmektedir. Buna nazara tarımsal faaliyetlerde çalışan işçiler için çalışma şartlarını belirlemede herhangi bir yazılı bayanın olmaması, çalışma koşullarının işverenin lehine ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Erken işe başlama ve geç saatler kadar süren çalışma koşulları, sıcak ve soğuk havaya maruz kalması en önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum işçilerin yaşam standartlarına göre oluşturulan asgari yaşam koşullarında yoksun olduklarını göstergesidir. Mevsimlik işlerde özellikle tarım alanında en çok sorunlarla karşı karşıya kalan kesimi kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda iş alanında olmakla birlikte, iş bitimden sonra gerek çocukların bakımı gerekse yeme ve dinleme için kaldıkları alanda sürekli olarak çalışmaktadır. Kadını çalışma hayatında olmak üzere hayatın her alanında erkekler oranla daha çok olumsuz durumlarla karşı karşıya kaldığı bir gerçektir. Tarım alanında düşük ücretle çalıştırılması, sosyal güvenceden yokun olması ve aile içinde çocuk bakmakla yükümlü olması gibi görülmesi, kadın çalışma ve yaşam alanında daha çok olumsuz koşullarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

2.4.3. Beslenme İle İlgili Sorunlar

Mevsimlik işçi göçüne katılan işçilerin düşük ücretlere rağmen elde ettiği gelirden bir kısmını biriktirmek ve bu sıkıntılı zamanlarda kullanmak amacıyla elinde tutmaktadır. Bu durum başta beslenme, giyim ve diğer alanlarda harcamalarını kısımasına neden olmaktadır. Beslenme alanı üzerinde etkili olan bu durum, yetersiz beslenme sonucunda farklı hastalıkların görülmesine neden olmaktadır.

Foto 4: Mevsimlik İşçi Göçünde Yeme- İçme İhtiyaçlarının Karşılandığı Mutfak Bölümünden Bir Görünüm

Özellikle mevsimlik işçilerin barınma alanlarının tek oda halinde olması, mutfak bölümünün daha çok bir bez parçasıyla ayrılan bir bölüm olarak kullanılması sağlığa uygun koşullarından yoksun kalmasına neden olmaktadır (Foto 4).

Mevsimlik işçi hareketleri daha çok dönemlik olarak yaptığı biline bir gerçektir. Bu dönemin yaz ayları yoğunluk kazanmaktadır. Bu durum sağlıklı besinlerin tüketilmesi olanağını zorlaştırmakla birlikte, yetersiz beslenmesine yol açmaktadır. Mevsimlik işçi göçünün yapıldığı alanlarda barınma alanlarına paralel olarak yiyeceklerin yaz döneminde sıcak havalarda muhafaza edecek imkânlarını olmaması, alınan besinlerin daha çok günübirlik tüketilmesine yönlendirmektedir. Göçe katılan bireylerin temel yaşam haklarına ve insani yaşam standartlarına göre idame ettirmesi açısından yetersiz kalmaktadır.

Mevsimlik işçi göçü tarım faaliyetleri dışında inşaat alanında da yaygınlık kazanmıştır. Bu alanda beslenme alanında kaynaklı olarak farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnşaat sektörü yeme ve içme alanında daha çok fabrikasyon (hazır yemek) tercih etmekle birlikte, yapılan iş ve çalışma alanına bağlı olarak bu durum değişmektedir. İnşaat işçisi olarak beslenme ile ilgili olarak, hazır yemeklerin mesai saatinden yarım saat veya 45 dakika önce iş alanına getirilmesi, yemeğin soğumasın ve yapılan yemeğin nerede yapıldığına ilişkin olarak fikir beyan edilmemesi sağlığa uygunluk açısından endişeler yol açmaktadır. Bu alanda diğer bir sorun ise, yemek alanlarını kalabalık ve gelişmiş güzel açık bir şekilde sunulması toz ve zararlı maddelerin bulaşma riskinin artmasına neden olmaktadır. Mevsimlik işçi göçünde bu alandaki sorunlar ileride meydana gelebilecek büyük sağlık sorunlarını ortaya çıkmasında neden olmaktadır.

Temel besin maddelerinden bir olan temiz su ihtiyacının karşılanması mevsimlik tarım işçiliğinde daha çok işçiler tarafından elde edilmektedir. Bu durum iş esnasında olmakla birlikte iş dışındaki gündelik yaşamda da kadın eksenli olarak gerçekleştirilmektedir. Su temininde bilgi sahibi olmamasına rağmen en yakın su kaynağında suyu farklı yöntemlerle taşımaktadır (Bulut, 2013: 34). “Uluslararası Çalışma Örgütüne göre: içme suyunun nasıl olması ve temini konusundaki yükümlülükler “Tarım İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Kılavuzun” da maddeler halinde özetlenmiştir:

- ✓ Tarım işçileri için her zaman yeterli miktarda temiz suyun bulundurulması gereklidir.
- ✓ İçme suyu sağlık kuruluşunda onaylanmış bir kaynaktan temin edilmelidir.
- ✓ Servis edilen suyun ortak kullanım alanında tek bardak yerine herkesin kendi özel bardağı olmalıdır.
- ✓ İçme suyunu muhafaza edilmesinde sağlığa uygun olup olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır (ILO, 2010: 160-162).

Mevsimlik işçilerin sıklıkla karşılaştıkları temel sorunlar, çalışma koşulları olmakla birlikte, göçün başlangıç döneminde de birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunlar içerisinde özellikle göçe katılan bireylerin ulaşım esansında karşılaştıkları sorunlar, barınma yerleri, çalışma koşulları ve beslenme ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar yer almaktadır. Çalışma alanı ile barınma yerleri arasında yapılan ulaşım faaliyetlerinin daha çok kamyon, minibüs ve römorklu traktör ile yapılması ve normal taşıma kapasitesinin üzerinde işçin bir arada yolculuk etmesi kazaları ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İşverenin ulaşım ücretlerinde ortaya çıkan maliyeti düşürmek için insani koşullara uygun olmayan yöntemlerle işçileri taşıması zaman zaman can kayıplarını yaşamasına neden olmaktadır.

Mevsimlik işçilerin kaldıkları alanlar dikkate alındığında temel yaşam koşullarına uygun olmayan barınma yerlerinde kalması, aile fertlerin ile göçe katılmış mevsimlik işçilerin, bir çadır veya terme çatma bir alanda kalması temel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir alanda 15-20 kişinin kalması, işçiler arasında hastalıkların yayılmasına neden olmakla birlikte birçok sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

2.5. Mevsimlik İşçi Göçü ile İlgili Yasal Mevzuat

Ulusal Mevzuat

Mevsimlik işçilerin hak ve hukuki düzenlemeler çerçevesi ele alındığında, yetersiz çalışma alanı ortaya çıkmaktadır. Genel olarak mevsimlik tarım işçiliğinde, çalışma koşulları, çalışma hayatı hakkındaki düzenlemeler dikkate alındığında, yaşadıkları alanlarda, istihdamın yok denecek kadar az olması, mevsimlik tarım işçisinin, işveren karşısındaki savunmasız konumu bunu kanıtlar niteliktedir (MİGA,

2012: 6). Çalışma hakkını bu denli kırılgan bir yapı göstermesi, mevsimlik tarım işçisinin, ücret ve sendika haklarından yararlanma olasılığını da etkilemektedir. Tarım işçilerinin yaşamlarına özgün bazı haklar şöyle sıralanmaktadır. Adil çalışma şartları, sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı, çocukların/gençlerin korunma hakkı, yoksulluğa karşı korunma hakkı, toplumsal alan da dışlanmaya karşı korunma hakkı, iş feshi veya iş sözleşmesi bittiğinde korunma hakkı, göçmenleri koruma ve yardım hakkı (Erdoğan, 2008:137-152) şeklinde belirtmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin geçim sıkıntısından dolayı yaşadıkları, mutlak yoksulluk bazı hakların ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bunlar eğitim, sağlık ve barınma hakkıdır. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiler için, mevcut durumda özel bir yasal düzenleme bulunmamakla birlikte, mevsimlik tarım işçilerinin yararlanabileceği mevzuatlar şöyle özetlenebilir:

4857 Sayılı İş Kanunu

Bu kanun daha çok işçi sayısına bakılarak mevcut durumda 51 kişiden fazla tarım işçisini çalıştıran alanları İş Kanununa dâhil etmektedir. Kanuna göre işin niteliğine göre 30 günden daha az zaman alan işleri “süreksiz işler” olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda süreksiz işlerde çalışan işçiler için birçok kanun maddesi uygulamadan yoksun kalmaktadır. Yine aynı kanuna göre, asgari ücret, alanında iş sözleşmesine göre her işçi için geçerli olmakla birlikte, bu durum mevsimlik gezici tarım işçileri içinde geçerlidir.

Borçlar Kanunu

4857 sayılı İş Kanunu kapsamında yer almalarına rağmen, süreksiz iş faaliyetlerinde çalışma alanı bulan mevsimlik gezici tarım işçileri için uygulanama kapsamına alınmayan hükümler Borçlar Kanunu içinde “hizmet sözleşmesi”ni düzenleyen bütün hükümler uygulanacaktır. 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu, 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Borçlar Kanunun yeni düzenlemelerine göre mevsimlik tarım işçisinin, yıllık olarak ücretli izin hakkı elde edebilmesi için, bir yıl boyunca çalışma şartı getirilmiştir. Bu durum mevsimlik tarım işçileri için yıllık ücretli izin hakkını ortadan kaldırmıştır.

Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelgesi

Mevsimlik işçi göçünde aile bireylerinin barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hukuki düzenlemeler yasal çerçevede yer almamaktadır. Başbakanlık 2010/6 sayılı genelgesi, bu durumda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi ve mevsimlik gezici tarım işçisinin, çalışmak için gittiği bölgede ulaşımında, çocuklarının eğitimlerine ilişkin düzenlemeler ve barınma ile ilgili düzenlemeleri yapmakta, bunu merkezi ve yerel yönetim idarelerine yüklemektedir.

Tarım İşinde Aracı Yönetmeliği

Mevsimlik işlerde önemli olan bir diğer konu ise, işçi ile işveren arasında arabuluculuk yapan aracı konusudur. Aracıların denetlenmesi ve işçi kayıtlarının tek elden toplanması amacıyla Türkiye İş Kurumu, “Tarım İşinde Aracı Yönetmeliği”ni, 2011 yılında yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete: 27.05.2011/27593). Yönetmenlikte, aracılara ilişkin yükümlükler belirlenmiştir. Yönetmenlik ilkelerine göre aracılık denetlemeye tabi tutularak ve bu konuda, işçiler ekseninde Türk İş Kurumuna rapor vermek yükümlüklerini ortaya atılmıştır. Bu düzenleme, aracı ve işçi haklarına ilişkin düzenlemeleri kayıt altına almak istenmiştir.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

Tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanlara da (5510 sayılı Kanunun ek 5. maddesi kapsamındaki sigortalılar için) 6111 sayılı yasayla sigortalanabilme hakları tanınmıştır. Süreksiz işlerde çalışan işçiler, sigortalandıkları süre dışında kalan süre için “isteğe bağlı sigorta” yaptırabileceklerdir (MİGA, 2012: 7).

3816 Sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun

3816 sayılı kanun ve 6111 sayılı Kanun göre, mevsimlik işçilerin, çalışma öncesinde var olan yeşil kartı güvencesi, çalışma döneminde sigortalanma yaptıkları dönemde yeşil kartlı durumun ortadan kalkması engellenmiştir. Yapılan yeni çalışmada tarım işçilerinin, yeşil kartı olması, sigortalama işlemleri yapıldıktan sonra, sigortalı olduğu dönem boyunca durdurulacak ve sigortalılık dönemi sona erdiğinde, yeşil kartlı olma durum tekrar aktif olacaktır. Genel sağlık sigortası uygulamasına

01.01.2012 tarihinden geçiş yapılmıştır. Bu uygulamada asgari ücretin 1/3'ü kişi başına, genel sağlık sigortası primleri olarak devlet tarafından karşılanacaktır.

2821 Sayılı Sendikalar Kanunu

Mevsimlik tarım işçilerinin sendika üyeliği veya sendika kurabile ile ilgiyi düzenlemelerin yer aldığı kanundur. Kanuna göre, mevsimlik işçilerin İş Kanunu/Borçlar Kanuna dâhil olarak çalışmaları veya iş sözleşmesi kapsamında çalıştıklarında, sendika üyesi olabilecekler ve mevcut durumda sendika kurabilme şartlarını sağlaması durumunda sendika kurabilecek ve bu alandaki faaliyetlere katılabileceklerdir.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin, işçi sendikalarına üyeliği buluna bireylerin, işyerlerinde iş sözleşmelerinden yararlanabileceklerdir. Ayrıca işçi sendikasına üyeliği bulunmayan işçilerde toplu iş sözleşmesi çerçevesinde “dayanışma aidatı” ödemesi halinde toplu iş sözleşmelerinden faydalanabileceklerdir.

3. BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMA BULGULAR

3.1. Alan Araştırmasına Katılan Deneklerin Demografik Özellikleri

Saha çalışmasında elde edilen bulgular, mevsimlik işçi göçüne katılan ve göçün daha sonraki süreçte yön değiştirmesiyle, kalıcı göçe yönelen deneklerin durumlarına ilişkin analizlere yer verilmiştir. Bu doğrultuda deneklerin demografik özellikleri, sosyo-kültürel durumları, yaş yapısı, eğitim durumu ile medeni hallerinin yanı sıra ikamet alanları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Çalışma alanının da ilk başlarda yoğun olarak mevsimlik göçlerin yaygınlık kazanması ve bu göçte erkeklerin yoğun olarak yer almasına karşın, kadın emeğinin çalışma sahasında işgücü alanında kullanımı yok denecek kadar az olması nedeniyle, erkek nüfus ağırlıklı bir çalışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumdan ötürü araştırma sahasında uygulanan anket ve mülakatlar da sadece erkeklere yönelik olmuştur. Bu bağlamadan ilk başlarda mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin belli bir süreden sonra kalıcı göçe yönelmişlerdir. Bu durumuna göçe neden olan faktörlerin belirlenmesi açısından önemlidir.

Mevsimlik göçten kalıcı göçe yönelen deneklerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve bu sorunların daha iyi anlaşılması açısından, deneklerin demografik, sosyal, kültürel özellikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

3.1.1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Çalışmanın örneklem grubunu oluşturan deneklerin yaş yapısına bakıldığında, gelen dağılım şöyledir; deneklerin %34,5'i 26-35 yaş aralığında, %20'si 31-35 yaş aralığında, %14,4'ü 36-40 yaş aralığında dağılım gösterirken, %7,8'i 20-25 yaş aralığında, yine %7,8'i 46-50 yaş aralığındadır. 50 yaş üzeri olanların oranı ise %8,8'dir (Tablo 3.1). Araştırma alanında göçe katılan bireylerin tamamı, beden ve kas gücüne dayalı zor işlerde çalışmaktadır. Bu durum işin zorunluluk derecesi ile yaş grupları arasında bir paralellik olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.1. Göçe Katılan Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Sayı	Oran (%)
15-19	1	1,1
20-25	7	7,8
26-30	31	34,5
31-35	18	20
36-40	13	14,4
41-45	5	5,6
46-50	7	7,8
50+	8	8,8
Toplam	90	100

Yaş dağılımının çeşitlilik göstermesinde farklı faktörler etkili olmuştur. Bu faktörler ekonomik imkânların yetersiz olması, geçim sıkıntısı ve aile bireylerinin yeni yaşam alanında tutuma ve yer edinme korkusu gelmektedir. Bu durum üzerinde etkili olan sebepler ise; yeni bir toplumsal alanda geçim sıkıntısına karşı yaşam mücadelesi, ekonomik olanaklarının aile içinde yetersiz olması, aile bireylerinin tek çalışanla geçim sağlayamaması gibi nedenlerdir.

Anket çalışmasına katılmayan ama genel anlamda denekler ile yapılan çalışmalara dâhil olan bireyler ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu konuda yer yer kendilerinden izin alınarak toplumsal, kültürel ve ekonomik alandan görüşleri yazıya aktarılmış, buna ilişkin olarak çalışmanın gidişatı doğrultusunda yer verilmiştir.

Toplumsal, kültürel ve ekonomik olanakların, kır-kent arasında farklılık göstermektedir. Bu durum aile bireylerin iş hayatına katılma durumunu da etkilemiştir. Mevsimlik işçi göçüne katılan bir bireyin, kırsal alanda ailesini geçindirme durum, kentlere göre daha kolay olmaktadır. Kentsel alanlarda gelir-gider dengesinin farklılık göstermesi, bireylerin geçinme durumların daha çok zorlaştırmaktadır. Bu nedenle göçe katılan deneklerin, aile fertleri, bu koşullara karşı tutunmak için, çalışmak mecburiyeti içinde kendilerini bulmuşlardır. Ekonomik koşulların yetersizliğinden dolayı, eğitimini yarıda bırakıp ailesine destek olmak isteyen, ya da farklı iş kollarında çalışmak isteyen bireylerde bunu kanıtlar niteliktedir.

M 4 (Erkek, 31, İlkokul, Başeğmez Köyü),

“İlkokuldan sonra bu bölgedeki hayat şartları okumak için pek fırsat vermedi. Kendimi bildim bileli çalışıyorum. İlkokul köyde olduğu için okudum. Ailemiz kalabalık olduğu için geçimimiz zor oluyordu. Mecburen buradan arkadaşlarla, köylülerle, bazen de abilerimle, başka ille çalışmaya gidiyordum. Köyde kaldığım dönemde çobanlık yapıyordum. İlkokul bittikten sonra artık köyde kalmadım, inşaata çalıştıktan sonra okula devam edemedim.”

M 4'ün ifade ettiği şekilde, bölgedeki ekonomik olanakların yetersiz olması, bireylerin eğitim hayatlarını da olumsuz etkilemiştir. Bu durum bireylerin geçim sıkıntısından kurtulmak için çalışmak zorunda olması, eğitimlerini yarıda bırakmasına ve sonraki süreçte devam etmemesine neden olmaktadır (Foto 5).

Foto 5: Çoğunluğu Çocuklardan Oluşan Tarımda Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan Bireyler

Göç hareketine katılan bireylerin yeni bir toplumsal alanda yaşamlarını devam ettirmek istemesi, ekonomik olanakların yetersizliği, yaş grupları arasında dağılımı

etkilemektedir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak; kırsal yerleşme alanlarında geçim sıkıntısından kurtulmak için kentsel alanlara yerleşen aileler içinde çocuk ve yaşlı bireylerde bir işte çalışmak zorunda kalıyor. Bu durum aile ekonomisine katkı sağlamak için yapılmakla birlikte, kentsel alanlarda tek kişilik çalışan ile geçim sıkıntısının zor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı göç ile yaş grupları arasında farklılık görülmektedir.

3.1.2. Eğitim Durumu

Göçe katılan bireylerin yaklaşık %60'ı ilkokul mezunu veya ilkokul terktir. Deneklerin %8'i okuma-yazma bilmeyen kişilerdir. Ortaokul mezunu olanlar, %11, lise %4 üniversite mezunları ise deneklerin %8'ini oluşturmaktadır. Burada görüldüğü üzere araştırmaya katılan bireylerin büyük bir çoğunluğu düşük eğitim düzeyine sahiptir (Tablo 3.2).

Tablo 3.2. Göçe Katılan Bireylerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Sayı	Oran (%)
Okur-yazar değil	7	7,8
Okur-yazar	9	10
İlkokul	53	58,9
Ortaokul	10	11,1
Lise	4	4,4
Üniversite	7	7,8
Toplam	90	100

Küçük yaşlarda çalışma hayatı ile karşılaşma, kırsal alandaki ekonomik faaliyetlerinin yetersiz olması, geçim sıkıntısı, nüfusun eğitim durumunu etkilemiştir. İlkokul ve ortaokul eğitim seviyesindeki nüfusun yoğunlukla yer alması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

M 1 (Erkek, 28, İlkokul, Alakaya Köyü)

“Biz okuyamadık ki, daha doğrusu okumak için imkânımız yoktu. Kendimden örnek vereyim, aile durumumuz o kadar iyi değildi ama yine de okumak için bana şans vermediler. Ben ilkokuldan sonra bırakmak zorunda kaldım, gerçi ilkokulu da düzgün bir şekilde okuduğumu söylesem bence yanlış olur. Bizim biraz koyunlar vardı diye evdekiler beni çobanlık

yapmam için okula göndermiyorlardı. Tabi o zaman çobanlık için para verilmiyordu. Buralarda çoban olacak kişiyle önceden konuşulur kaç ay çobanlık yapacağı ve ne alacağı için, genellikle yaz başında çobanlar başlar 9-10'uncü ayda çoban iş bırakırdı. Bu zaman sonunda çoban parası için istediği gibi koyunların arasında en güzellerini seçerdi kendine, bizimkiler beni küçük yaşta başkasına koyun vermemek için, çoban yaptılar okulda öyle kaldı bir daha devam etmedim.”

Okuma çağında olan bireylerin genelde, lise ve dengi eğitim düzeyine ulaşmada, ekonomik nedenli sorunların baş göstermesine bağlı olarak bireylerin, eğitimden kopmasına neden olmaktadır. Göçe katılan bireyler arasında ilkökul eğitim düzeyine veya ilkökul eğitim düzeyini yarıda bırakıp gidenlerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Buna karşın sayıları fazla olmamakla birlikte lise ve üniversite eğitim düzeyine bakıldığında, bu eğitim kademesinde bireylerin olduğu görülmektedir.

M 11 (Erkek, 25, Üniversite, Burcakalan Köyü),

“Üniversite mezunuyum, ilkökul, ortaokul, lise derken, üniversiteyi de bitirdim. Ama nasıl ve ne şekilde bitirdiğimi sorsan millet gezdi-eğlendi diye konuşur. Öyle değil tabi, bu memlekete yaşamak için ya esnaf olacaksın ya da hayvan besleyeceksin bu iki alternatif dışında başka bir şey insanı burada tutamaz. İş alanı desen toplam 60-70 köyün bağlı olduğu ilçede iki tane fabrika (tekstil atölyesi) ya var ya da yoktur. Şunu çok net bir şekilde söyleyebilirim ki, burada esnafılık ve hayvancılık yapanların dışında kalan, diğer insanların tamamı burada yaşamayı istemiyor. Fakat burası dışında gideceği yerde de geçinemeyeceğini bildiği için burada kalmak zorunda kalıyor. Mesela ben okul dönemi bittikten sonra her zaman gurbette çıkıyorum, çıkmazsam geçinemem ki, ilçede yazın ya tarla ile uğraşacaksın ya da hayvancılık yapacaksın, bunun dışında başka bir iş ya da uğraş alanı yoktur. Benim bulunduğum mahalle olmak üzere buraya bağlı bütün köylerde en az 100 kişiden 50 kişisi işçi olarak ailesini, çocuklarını 4-5 ay boyunca bırakıp çalışmaya gidiyorlar.”

M 11'in ifadesi gösteriyor ki bölge yeterli istihdam olanaklarına sahip olmadığı için, bireylerin göç etmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum okul çağındaki bireylerin eğitim koşullarını da etkilemekle birlikte, ilkokul düzeyinden sonraki eğitim ile olan bağların koparılmasına ve eğitim hayatını yarıda bırakıp inşaat, tarım ve benzeri gibi işlerde çalışmak için göçe katıldıklarını kanıtlar niteliktedir.

3.1.3. Medeni Durum

Deneklerin göçe yönelmesinde önemli olan bir diğer faktör ise, denekleri medeni durumlarıdır. İlk başlarda mevsimlik işçilik ile başlayan hareketlilik, sonraki süreçte yöne değiştirerek kalıcı hale gelmiştir. Bu durumda mevsimlik işçi olduğu dönem ile kalıcı göçe geçiş döneminde deneklerin medeni halleri göçü ne şekilde etkilediği önemlidir. Göçe katılan bireylerin medeni durumları incelendiğinde iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır.

Bunlardan birincisi deneklerin mevsimlik işçi olduğu dönemdeki medeni durumları, ikincisi ise; kalıcı göçe geçiş dönemindeki medeni durumlarıdır. Göçe katılan bireyler mevsimlik işçi olarak çalıştıkları dönemde %62,2'si evli, %37,8'i bekâr olduğunu belirtmiştir. Denekler kalıcı olarak göçe katıldığı dönemde ise, %92,2'si evli, %7,8'i bekâr bireyler oluşturmaktadır. Bu veriler gösteriyor ki ilk başlarda mevsimlik işçi olarak çalışan bireylerin, medeni durumlarının değişmesi halinde, göçün yön değiştirme durumunda farklılık ortaya çıkmıştır. Mevsimlik işçi oldukları dönemde, bekâr deneklerin oranı % 37,8 iken, bu durum kalıcı göçe geçişte %30 oranında bir düşüş göstererek, % 7,8 seviyesine kadar gerilemiştir (Tablo 3.3)

Bu durum bireylerin yeni bir yaşam alanı içinde yer alması, göçün yönü ve yapısını da etkilemiştir. Bu bağlamda ilk başlarda mevsimlik işçi göçüne katılan bireylerin medeni durumları iş bulma ve işin mesafesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Şöyle ki; bekâr bireyler kırsal alandan göç hareketine katılırken, geride bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin olmaması veya medeni halinden kaynaklı olarak uzun mesafeli alanlara göç etmekte eğimlidir. Evli denekler ise, daha çok yakın mesafeli işlere doğru göçe katılmaktadır. Bunun temel nedeni geride bakmakla yükümlü oldukları bir aile yapısı içinde yer almasıdır. Bu iki faktör genç nüfus açısından da değerlendirildiğinde aynı sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Tablo 3.3. Göçe Katılan Bireylerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Medeni Durum	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Evli	56	62,2	83	92,2
Bekâr	34	37,8	7	7,8
Toplam	90	100	90	100

Özellikle mevsimlik işçi göçünde bireylerin evli olması, geride bıraktığı aile fertlerin yaşam mücadelesi açısından önemli bir durum ortaya koymaktadır. Bu durum geride kalan aile fertlerinin toplumsal, kültürel alanda ortaya çıkan sorunlar olmakla birlikte, sağlık alanında ortaya çıkabilecek sorunlarla mücadele etmesi açısından daha fazla sorumluluk almaktadırlar. Bu sorunlarla mücadele içinde kalan genel manada, iş gücüne katılmayan kadınlar veya aile fertleri içinde bağımlı olan nüfustur.

Literatürde göçe daha çok bekâr bireylerin katılım sağladığı yapılan çalışmalar kanıtlar niteliktedir. Ancak çalışma alanında bu durumun aksine evli bireyler göçe yoğun olarak katılmıştır. Bu durumun temel nedeni/nedenleri ise, çalışma sahasını yetersiz istihdam olanaklarını varlığı ve nüfus potansiyeli açısından yoğun olmasıdır. Bu nedenle evli bireylerin göçe daha fazla katılmasında, bakmakla yükümlü olduğu bir aileye sahip olması ve geçim sıkıntısını aile içindeki ilişki doğrudan etkili olmakla birlikte, aile bireylerini psikolojik olarak etkilemektedir. Bu durum karşısında sorumluluk alan, evli bireyler ise, geçim sağlamak amacıyla göç etmek mecburiyetindedirler.

M 5 (Erkek, 27, İlkokul, Yukarısağmal Köyü),

“Memlekette iş yok, yaz desen iki ay sürüyor o da adam akılı para veren yok, abi ben inşaat işçisiyim, geçimimi inşaatla çalışarak sağlıyorum. Şimdi arazim olmadığı için devlet bana hayvan desteği bile vermiyor. Mecburen gurbette gidip çalışıyoruz. Eskiden evde bakacak kimse olmadığı için rahat bir şekilde istediğim yere gidiyordum, uzak/ yakın bana fark etmiyordu, yeter ki iş olsun diyordum. Şimdi evliyim, evde hanımı bırakıp gittiğim zaman içime dert oluyor. Kimsem yok yanına bırakayım, durum böyle olunca iş için yakın yerlere gitmek zorunda kalıyorum.”

Göçe katılmış olan M 5'in ifade ettiği gibi, bireylerin medeni durumları göçün mesafesi ve süresi üzerinde etkili olmakla birlikte, aile yapısı da göçün süresi üzerinde etkili olmaktadır. İşçilerin medeni durumları iş bulma ve mesafe üzerinde önemli bir etkiye sahip olması, deneklerin daha önceki yaşama koşullarını ve iş alanındaki etkinliğini de etkilemektedir. Bu durum göç hareketinin kısa mesafeli alanlara doğru yönelim kazanması üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Mevsimlik göçe döneminde bekâr denekler oransal olarak yoğunluk gösterirken bu durum, kalıcı göçe geçiş döneminde değişim göstermiştir. Bunun temel nedenleri arasında, mevsimlik işçi olarak göçe katılan bireylerin evlendikten sonra, kalıcı göçe yönelmiş olmalarının yanı sıra, kırsal alanlarda görülen geniş aile yapısından kopulmaların ortaya çıkması ve çekirdek aile yapısını artış göstermesi neden olan faktörlerdendir. Ayrıca çalışma alanında yetersiz istihdam olanaklarının varlığı, ekonominin, tarım ve hayvancılık eksenli olması, sanayi ve sanayi endeksli yatırımların yetersiz olması, bunu etkileyen faktörler arasındadır.

Göç hareketine katılan bireylerin medeni durumları değerlendirildiğinde, göç hareketinde evli bireyler yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu durum göçün temel yapısı ile kırsal bölge arasında çelişkili bir durumun varlığını ortaya koymaktadır. Şöyle ki: kırsal bölgelerde göç hareketine yoğun olarak bekâr nüfus dâhil olurken, araştırma sahasından tersi bir durum göstererek evli bireyler daha fazla katılım sağlamıştır. Kırsal alanda görülen ekonomik koşulların yetersiz olması, istihdam alanına ilişkin olarak iş alanında yoksun olması, bireylerin aile fertlerini geride bırakarak göç etmesine yol açmıştır.

Bekâr bireylerin sayıca göçte farklılık göstermesi, bulunduğu toplumsal alana ait gelenek ve göreneklerden kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Deneklerin aile yapısı içinde anne veya babaya bakmakla yükümlü olarak görülmesinin, bir neden olarak sayılırken, çalışma alanında daha çok tarım veya hayvancılık faaliyetleriyle uğraşması bir diğer nedendir. Ayrıca bekâr deneklerin kalıcı göçe yönelme eğilimleri, bakmakla yükümlü olduğu bağımlı nüfusa göre şekillenmektedir. Bu nedenle bekâr denekler, sadece yılın bazı dönemlerinde mevsimlik işçi göçüne katılım sağladığı görülmektedir. Kalıcı olarak göçe hareketine geçişte bekâr bireylerin sayısını giderek azalması bunu kanıtlar niteliktedir.

3.2. Sosyal ve Ekonomik Özellikler

Sosyal ve ekonomik konu başlığında ele alınacak bir diğer konu da katılımcıların hane halkı büyüklüğü ile mevcut durumda ikametgâh alanları, meslekleri, akrabalık ve komşuluk ilişkileri, gelir durumu ile bireylerin iş yaşamına katılma düzeyleridir.

3.2.1. Hanehalkı Büyüklükleri

Hanede yaşayan birey sayısının fazla ek yük anlamına geldiği için, işçi göçüne katılan bireylerin sayısının da yüksek olmasını beraberinde getirmektedir. Kırsal alanlarda aile yapılanmasına ilişkin çalışmaların yetersiz olması, ailelerin eğitim ve sağlık konusunda bilgi birikiminden yoksun olması, hane halkı büyüklükleri üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda özellikle göçe katılan bireylerin, hane halkı sayısını farklılık göstermesi dikkate değer bir konu oluşturmaktadır.

Tablo 3.4. Göçe Katılan Bireylerin Hane Halkı Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Hanehalkı Büyüklüğü	Göçe Katılan		Toplam
	Sayı	Oran (%)	
2	9	10	%36
3	9	10	
4	14	15,6	
5	20	22,2	%48
6	11	12,3	
7	12	13,3	
8	6	6,7	%11,1
9	2	2,2	
10	2	2,2	
11	1	1,1	%5,5
12	2	2,2	
13	2	2,2	
Toplam	90	100,0	

Göçe katılan bireylerin hanehalkı sayısına bakıldığında, örneklem grubunu oluşturan alanda hanehalkı büyüklüğü, üstün bir pay (%48) ile 5 ve 7 kişilik hane sayısına sahip denekler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunu (%36) ile 2 ve 4 kişiden oluşan hane büyüklüğü takip etmektedir. Deneklerin (%11,1) ise, 8 ile 10 haneli

kişilerden oluşurken, hanehalkı büyüklüğü daha geniş aile yapısı içerisinde yer alan denekler ise, bu dağılımın (%5,5) oluşturmaktadır (Tablo 3.4).

Hanehalkı büyüklüğü önemli bir etkiye sahiptir. Bu durum işçilerin çalışma şartların, elde ettiği gelir, iş yerinin uzaklığı ve mevsimlik işçi olarak çalışacağı süre üzerinde rol oynamaktadır. Temel geçim kaynağı mevsimlik işçilik olan katılımcılara yönelik yapılan mülakatlarda alınan cevaplar bu durumu açıklar niteliktedir.

M 4 (Erkek, 31, İlkokul, Başeğmez Köyü),

“Ben inşaatta çalışarak çocuklarımın karnını doyuruyorum, eşimle beraber toplamda 7 kişiyiz biz, geçinmek bu zamanda çok zor olmuş, hiçbir şey alınmıyor. Şimdi kardeşim, ben burada iş bulamıyorum, onun için çoluk-çocuğu bırakıp başka şehre gurbete çıkıyorum. Bu memleket soğuk bir yerdir. Gidince aklım burada kalıyor, bıraksam işi gelsem bu defa aç kalacağız. Mecburen bende her yıl en az 4-5 ay gurbette gitmek zorunda kalıyorum”

Hanehalkı büyüklüğü göçe yönelme durumunu etkilemekle birlikte, bireyin mevsimlik işçi olarak göçe yönelmesine neden olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yapılan anket ve mülakat çalışmaları ile elde edilen bilgiler gösteriyor ki, hanehalkı büyüklüğü, aile yapılanması üzerinde etkili olurken, mevcut durumdaki ikamet yerleri, istihdam alanında yetersiz koşulların varlığı, geçim sıkıntısı bu durumda bazı problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Göçe katılan deneklerin hanehalkı büyüklüklerinin farklılık göstermesinde iki farklı durumun etkili olduğunu söylemek mümkündür. Birinci faktör olarak: aile bireyleri arasında her hangi nedenle ortaya çıkan sorunlar sonucu, kırsal alanı terk etme eylemine katılan bireylerin, kentlerde yeni bir hayat kurmaları. İkinci faktör ise; kırsal alanlarda var olan geniş aile yapısı, bekâr bireylerin evlenmesi ile hanehalkı büyüklüğünde etkin bir şekilde rol oynadığı gibi geçim sıkıntısına da yol açmaktadır. Bu durum yeni evlenen bireylerin zaman zaman kırsalı terk etmesine neden olmuştur. Hanehalkı büyüklüğü, sosyal ve ekonomik olanakların elde edilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Aile yapısına bakıldığında deneklerin %53,3'ü geniş aile, %46,7'si'nde çekirdek aile yapısı oluşturmaktadır. Değişen toplumsal, kültürel yapılanmalar, çekirdek aile yapısında artışların yaşanmasına neden olmakla birlikte, geniş aile yapısının azalmasına neden olmuştur. Çalışma alanını kapalı bir toplumsal yapı içinde kendini barındırması, aile yapısındaki değişimlerin uzun bir süre alacağını ortaya koymaktadır. Aile yapılanması ile ikamet yerleri arasında paralel bir durum söz konusudur. Göçe katılan deneklerin ikamet yeri dikkate alındığında çalışmalar neticesinde genel dağılım şöyledir; Deneklerin %93,3'ü kırsalda (köy), %6,7'si ilçe merkezin de ikamet etmektedir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. Deneklerin İkamet Yerleri ile Aile Yapısı Arasındaki İlişki

İkamet Alanı	İlçe Merkezi	Oran(%)	Köy	Oran(%)	Toplam
Geniş Aile	4	67	47	56	51
Çekirdek Aile	2	33	37	44	39
Toplam	6	100	84	100	90

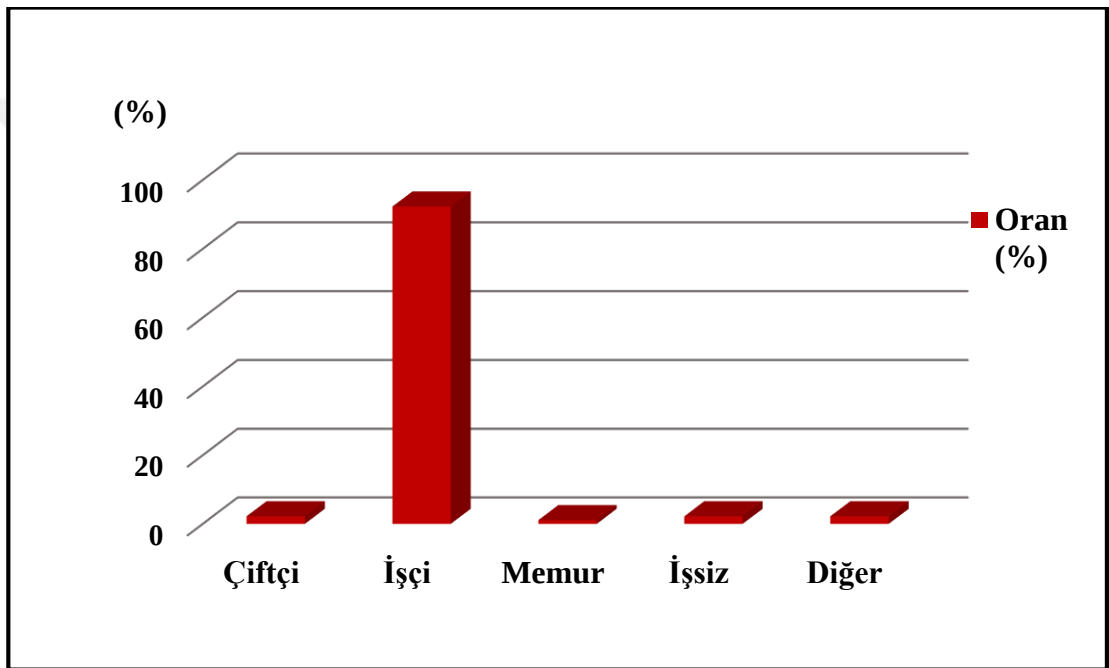
Kırsal ekonomik faaliyet alanların yoğunluk kazandığı bölgelerde, geniş aile yapısı yaygınlık kazanmaktadır. Bu durum nüfus hareketlerinin yapısal değişiminde rol oynamaktadır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin aile yapısı ile ikamet yerleri arasında ilişkisel bir durum söz konusudur. Kırsal yerleşme alanları (köyler) her ne kadar günümüzde, bütün alanlarda olduğu gibi değişim eksenli yapılanmaların yer edinmiş olmasına rağmen, yoğun olarak geniş aile yapısı yaygınlık kazanmıştır.

Bu durum kırsal ve kentsel alanlarda farklılık göstermektedir. Gelenek ve göreneklerin topyekûn silinmediği, yeni toplumsal alanda tutuma çabaları, ekonomik gelir yetersizliği, fırsat eşitliği, gibi olgular göz önüne alındığında, sosyo-kültürel açıdan farklılık gösteren alanlar, aile yapılanması üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle kırsal alanlarda kentsel alanlar doğru kalıcı olarak göç eden deneklerin, geniş aile yapısında azalma eğilimi olurken, çekirdek aile yapısında artış olduğu gözlemlenmiştir. Hanehalkı büyüklüğü ile ortaya çıkan aile yapılanması, göçün yönü ve mesafesi üzerinde etkili olmakla birlikte denekleri, sosyal ve ekonomik alandaki durumlarını da etkili rol oynamaktadır. Deneklerin sosyal ve ekonomik özellikleri

konu başlığında ele alınması ön görülen bir diğer konu ise, göçe katılan deneklerin çalıştığı mesleklerin dağılımıdır.

3.2.2. Meslek

Mevsimlik işçi göçünde yer alan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%92,3) işçi meslek grubu yer alırken, %2,2'si çiftçi, %2,2'si işsiz olduğunu belirtirken, deneklerin %1,1'i memur, %2,2'si ise, diğer meslek grubu içinde yer almıştır (Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan Deneklerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Araştırma sahası yeterli istihdam koşullarının sağlanamaması, geçim kaynağını tarım ve hayvancılık olması, mevcut durumda işletecek toprak ve hayvanı bulunmayan birçok bireyin farklı iş alanlarına doğru yönelmesinde neden olmuştur. Bu durum insanların çalışma koşullarının iyi ve iş bulma potansiyelinin yüksek olduğu kentlere yönelmesine neden olmuştur. Bununla birlikte kırsal alanda, kişinin vasıfsız işçi olarak çalıştığı çok az alan bulunmaktadır. Mevsimlik işçi olarak göçe yönelen denekler arasında işçi meslek grubunun yoğunluk kazandığı, saha çalışması elde edilen veriler sonucunda ulaşılmıştır.

M 7 (Erkek, 30, İlkokul, Osmanlı Köyü).

“Meslek olarak, en çok yaptığım iş üzerinden cevap vereceğim, normalde yazın burada memlekette kalırım, kış ise duruma bağlı olarak değiştiği için, bazen gurbet gittiğim de oluyor. Aslında babamdan kalma birkaç dönüm arazimiz olduğu için çiftçilik yapıyorum. Yaklaşık 40-50 koyunumuz var onlara bakıyorum. Aslında benim her zaman söylediğim bir şey var, ben onlara bakmıyorum onlara bana bakıyor desem daha doğru olur. Çünkü hiçbir şey yok elimde, onlar bana, yoğurt, peynir, süt ne desen veriyor.”

Tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile uğraşan bireylerin göçe katılma durumları değişmekle birlikte, mevsimlik işçi olarak göçe katılma süreside kısa olmaktadır. Osmanlı köyünden göçe katılan 30 yaşındaki erkek katılımcının ifadesi bu doğrular niteliktedir. Katılımcının bu şekildeki yaklaşımı, temel geçim kaynağı olarak hayvancılık faaliyetleri öncelik almaktadır. Bu nedenle hayvancılık faaliyetleri yapan bireylerin, gelir ve geçim kaynağı olarak gördüklerinden dolayı hayvanlarına ayrı bir önem vermektedirler. Şöyle ki: bu durumun her hangi bir şekilde olumsuz sonuçlanması, örneğin: koyunların çalınması veya hastalıktan dolayı zarar görmesi, onlar için büyük problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu problemlerin en başında geçim sıkıntısı ve gelir kaynağından yoksun olmak yer alır. Meslek durumunu göre farklı bir yaklaşım ise, şöyledir.

M 14 (Erkek, 35, İlkokul, Beyazıt Mahallesi).

“İşçiyim ben, nerede ekmek varsa ben oraya giderim. Burada kaldığımız zaman elimizde ne varsa hepsini yiyoruz. İş desen zaten memlekette yok, bende yazın burada tarlalarda çalışırım, tırpan çekerim, ot bağlarım, saman taşırım, bazen iş olduğu zaman değirmene gider buğday bile öğüttüğüm olmuştur. Burada havalar soğuk yazın, en fazla 45 gün bilemdin 2 ay sürüyor. Daha sonra bu saydığım hiçbir iş kalmıyor. Bende mecburen gurbette gidip çalışıyorum. Benim durum öyle değil sadece gördüğün bütün köylerde durum aynı, benim gibi işçi

olanlar en fazla bir ay evde kalıyor. Ondan sonra hep gurbette gidiyoruz.”

Katılımcını ifade ettiği gibi çalışma alanında ekonomik olanakların yetersiz olması, bireylerin tek bir alanda değil de birden fazla alanda çalışmasına neden olmakla birlikte, çalışma alanında bireylerin istihdam olanaklarına erişimi sağladığı srecede, ayrılmadıklarını göstermektedir. Bu durum üzerinde yaşama alanının sağladığı olanaklar büyük oranda etkili olmaktadır. İstihdamı yetersiz olması, gelir dağılımının bölgeler arasında eşitsiz dağılımı, ekonomik olanakların yetersizliği kırsal çalışma alanında denekleri ge zorlayan temel faktörlerdir.

3.2.3. Gelir Durumu ve Aile Bireylerinin İş Yaşamına Katılım Düzeyi

Bu başlık altında mevsimlik işçi olarak ge yönelen katılımcıların, temel geçim kaynağının hangi sektörde yoğunluk kazandığı ve bu konuda ailenin aylık ortalama gelir durumuna yer verilecektir. Yine aynı konu ekseninde ailenin ekonomik düzeyi, bireylerin günlük aldıkları ücretler, kaldıkları evin mülkiyet durumu ile dönemlik olarak aldıkları ücretler ile ilgili konulara yer verilecektir. Bu bağlamda mevsimlik işçi göçünde yer alan katılımcıların temel geçim kaynağı %63,3’ inşaat sektöründeki herhangi bir kademede çalıştıklarını, %26’7’si tarım sektöründe, %10’ ise diğer iş alanlarında çalışarak geçim sağladıklarını belirtmişlerdir (şekil 3.2:Foto6).

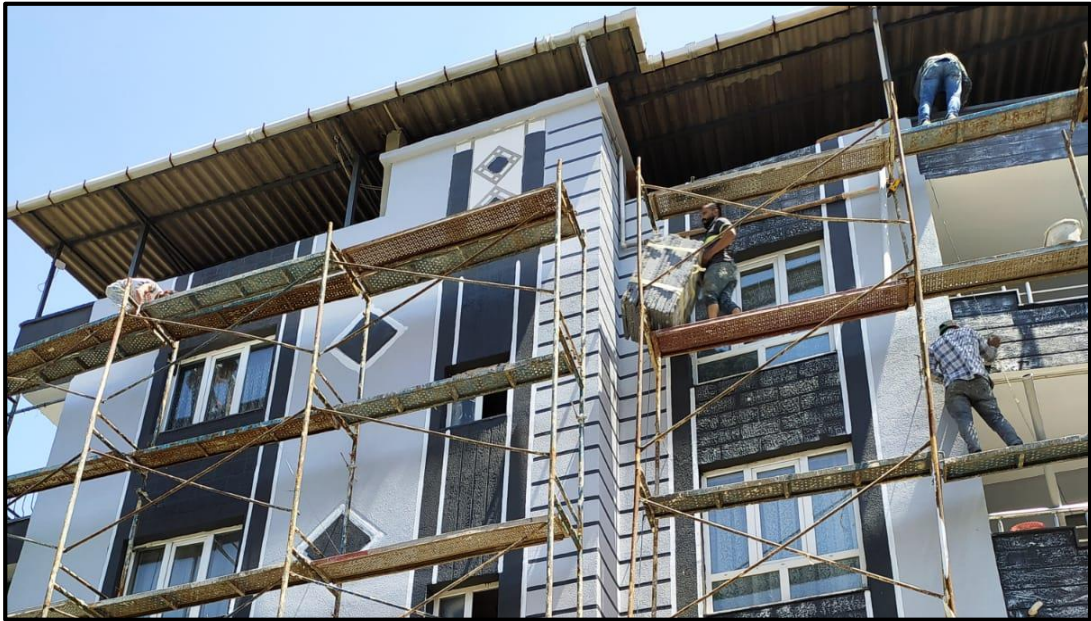

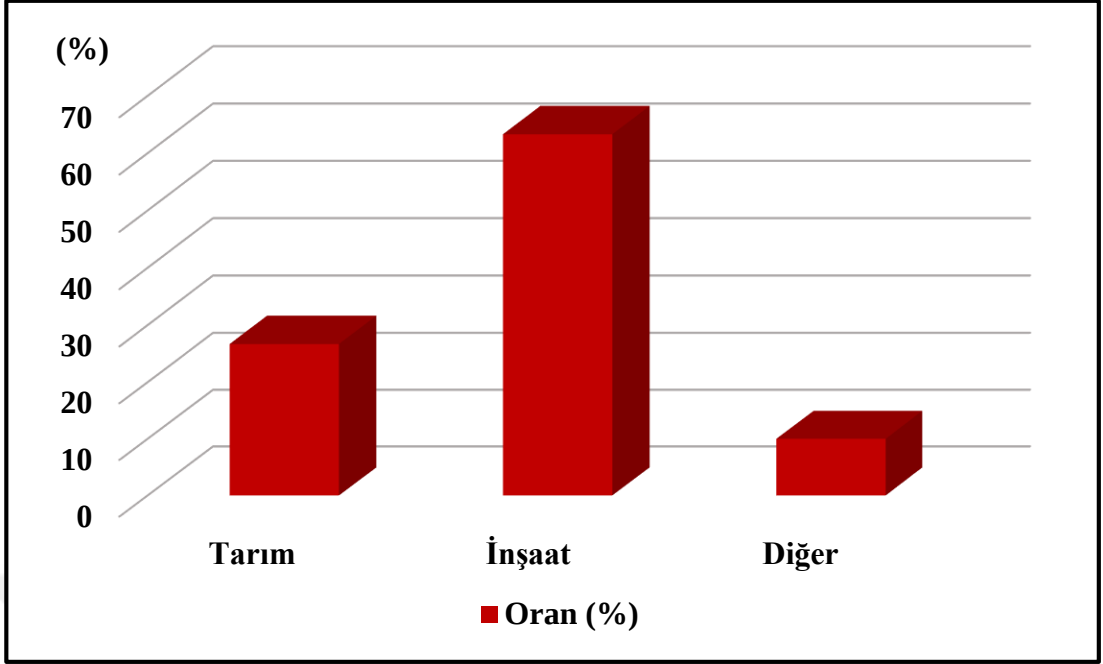
Foto 6: İnşaat İşinde alışan Mevsimlik İşçiler (Soma/Manisa)

İnşaat sektöründe çalışan mevsimlik işçiler yoğun olarak sıva, alçı, boya ve dış cephe kaplama işlerinde çalışarak geçim sağladıklarını belirtirken, tarım alanında bir işte çalışan mevsimlik işçiler ise daha çok, narenciye işleri ve meyve-sebze işlerinde yoğun olarak iş alanı bulduklarını belirtmişlerdir (Foto 7). Diğer %10'lük kısım ise mevsimlik olarak tekstil, market, vb. iş alanlarında yer bulduklarını belirtmişlerdir.

Foto 7: Tarım Sektöründe Limon İşinde Çalışan Mevsimlik İşçi Çocuklar (Adana)

Kırsal alanda temel geçim kaynağı inşaat ve tarım eksenli olması, göçe yoğun bir nüfusun katılmasına neden olmuştur. Ayrıca bölgenin gelişme potansiyeli bakımından faal nüfusun istihdam edilmesine ilişkin olanaklardan yoksun olmamasıyla birlikte, geri dönüşünü sağlayacak kalkınma planlarının eksikliği de göçün yoğun olarak yaşanmasını etkileyen temel faktörlerden biridir. Ayrıca tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin giderek önem kaybetmesi nüfusun daha çok bölge dışına yönelmesine neden olan diğer faktörler arasında yer almaktadır.

Şekil 3.2. Deneklerin Geçim Kaynaklarının Sektörlere Göre Dağılımı (%)

Göçe katılan deneklerin temel geçim kaynakları, kentlerin sağladığı olanakların cazip gelmesiyle birlikte, farklılık göstermiştir. Mevsimlik işçi olarak çalıştıkları sektörlerde geçim sağlayan denekler, kalıcı göçe yöneldikleri dönemde aynı iş kollarında çalışarak geçimlerini sağlamışlardır.

Foto 8: İnşaat İşinde Çalışan Mevsimlik İşçi (Esenyurt/İstanbul)

Bu işler dışında farklı iş alanlarının olmasına rağmen, çalışmak için tercih etmediklerini belirtmiştir. Bunu nedeni sorulduğundan verilen ücretin daha düşük olduğu belirtmişlerdir. Özellikle mevsimlik işçi olarak göçe katılanlar daha çok inşaat faaliyetlerinde çalıştıklarını ve bundan gelen gelir ile geçindiklerini belirtmişlerdir (Foto 8).

Tarım alanında geçim sağlayan deneklerin büyük bir çoğunluğu miras yoluyla kalan arazilerin varlığı ile geçim sağlamıştır. Bu durumda arazinin büyüklüğüne göre devlet tarafından verilen yardımlardan yararlanma imkânına da geçimlerinde etkili bir paya sahiptir. Mevsimlik işçi göçü ile kalıcı göçe yönelen denekler, farklı alanlarda iş gücüne katılım sağlamıştır. Bu durum özellikle kırsal alanlardan tamamen uzaklaşan bireyler için, kentlerde tutunma halini almıştır. Bu konuda yapılan saha çalışmasında temel geçim kaynaklarına göre farklı yaklaşımları ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

M 1 (Erkek, 28, İlkokul, Alakaya Köyü),

“Biz aile olarak 2012 yılından Çaldıran’dan, Mersine geldik. Köyde kaldığımız zaman yine gurbette çıkıyorduk. Burada kaldığımız zaman eğer iş güzel olsaydı köye pek gitmiyorduk, ben, akrabalarım, köylülerim hep öyle yapıyoruz. Ben işçi olarak çalışıp aileme bakıyorum. Geçimim daha çok limon, portakal gibi işlerde günlük çalışıp kazanıyorum. Zaten burada inşaatta çalışmak hem çok zor hem de çok az yevmiye verdikleri için gitmiyorum. Onun için bazen tarlada çapa işi olur, bazen araba yükleme, bazen de sulama hortumlarını döşeme işi yaparak para kazanıyorum”

Bu durum bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Temel geçim kaynağı tarım alanında herhangi bir işte çalışarak sağladığını belirten birey, gelir kaynağı olarak tarım alanını görmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaları farklı alanlarda geçimini sağlayan katılımcıya ver verilmiştir. Tarım alanında geçimini sağlayan katılımcı, sürekli olarak sabit bir işe dâhil değildir. Katılımcının ücret alma durumu, işin yapısı ve süresine göre değişmekle birlikte, daha çok günlük ücretle çalışmaktadır. Bu durum ailenin geçimini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle ileriye dönük yatırımların/birikimlerin olması bu alanda çalışan bireyler için zor ve uzun bir sürece yayılmaktadır.

İşçi göçüne katılan deneklerin günlük olarak aldıkları ücretler, yapılan iş ile işteki görev etkili olmakla birlikte, işin yapılış şeklide ücretlerin miktarında etkili olmaktadır. Ayrıca çalışma koşulları dikkate alınarak yapılan iş ve çalışma süresi, işçi ücretleri üzerinde etkilidir. Göçe katılan bireylerin, farklı sektörlerde çalışması, sektörler arası işçi ücretlerinin farklı olması da ücretlerin değişiklik göstermesinde etkili olan bir diğer faktördür. Bu durum bireyler arasında günlük ücret farklılıkların artmasını ve aylık olarak elde edilen gelirin değişiklik göstermesine neden olmaktadır.

Mevsimlik işçi olarak inşaat sektöründe çalışan bir usta, çıkar veya ustabaşı arasında önemli derecede günlük ve/veya aylık ücret farkı olmaktadır. Göçe katılan deneklerin aldıkları günlük ücretler % 70'i (63 Kişi) 85-100 TL arasında, %14,4'i ise 70-80 TL arasında ücret aldıklarını belirtmiştir. Daha alt düzeyde ücret alan deneklerin oranı ise %14,4'ü 50-65 TL günlük ücret aldıklarını, buna karşın deneklerin %1,1'i ise, 110-140 TL arasında günlük ücret almaktadır (Tablo 3.6).

Tablo 3.6. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Günlük Aldıkları Ücretlerin Dağılımı

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Günlük Ücret (TL)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
50-65	10	11,1	13	14,4
70-80	22	24,4	13	14,4
85-100	50	55,6	63	70,1
110-140	8	8,9	1	1,1
Toplam	90	100	90	100

Göçe katılan bireyler arasında günlük ücretlerin bu kadar düşük olmasında farklı faktörlerin etkisi olmaktadır. Deneklerin işveren ile olan bağı, yaptığı iş, işteki görevin ve bulunduğu bölge, deneklerin alacakları günlük ücret üzerinde etkili olmaktadır.

M 10 (Erkek, 34, İlkokul, Salahane Köyü),

“İnşaatçı çırak olarak çalışıyorum ben, bu işte günlük 60 TL ücret veriyorlar bana, çok az bir para ama mecburum, burada patron yemek ve içme masraflarımı kendisi karşılıyor. Ben yemek ve içme masraflarımı üstüme alsaydım, patron daha fazla ücret verecekti ama almadım.

Birde artık iş bulmak çok zor oldu, üstelik her tarafta Afgan, Suriyeli olduğu için, iş bulmak gerçekten zor oldu artık”.

Salahane köyünde çalışmak için göçe katılan 34 yaşındaki bireyinde belirttiği gibi işe erişim imkânları her geçen gün zorlaşmaktadır. Bu durum ülkede son yıllarda artan göçmen sayısının da büyük bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Özellikle inşaat ve tarım alanında işveren lehine olarak düşük ücretlerle çalışmayı kabul eden göçmenler, yerli işçilerin işe erişimini zorlaştırmakla birlikte, günlük alacağı ücretinde daha az olmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu durumda işverenin daha fazla ücret ödeme yaklaşımından uzak kalmasına, yerli işçiden ziyade, göçmen işçileri çalıştırmak istemesi bu durumda etkili şekilde rol oynamaktadır. Deneklerin çalıştıkları iş alanı ile ikamet yeri arasındaki mesafe ve çalıştığı işteki görevi alacağı günlük ücreti etkileyen diğer faktörlerdir. Konunu daha iyi anlaşılması için saha çalışmasında yer alan görüşmelerden birinin verilmesi daha net sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

M 18 (Erkek, 29, İlkokul, Ayrancılar Köyü),

“Bazen bulunduğumuz yerde iş olmuyor. Bizde o zamanda nerde iş gelirse sabah işe gidip akşam evimize geliyoruz. Ben duvar ustası olarak çalışıyorum, bizde işe bağlı olarak bazen günlük ücret alıyoruz, bazen kabala iş çıkınca bittiğinde toplu şekilde para alıyoruz. Bazen de çok uzun süreli işler karşımıza geldiğinde iki, üç ay sonra bile paramızı almadığımız işler oluyor. Ben en son çalıştığım işte 100 TL ücret alıyordum. Normalde bu ücreti asla kabul etmem ama iş Adana’da değildi, her sabah işveren arabasıyla bizi işe götürdüğü için, yol ücretlerini bizden alıyordu. Adam ya verdiği günlük yövmiyeden kesiyordu ya da biz ücreti biraz düşük alıp öyle anlaşarak çalışıyorduk. Bu tür işlerde ücretler işçiye, ustaya, işe ve bulunduğu şehre göre değişiyor.”

Ayrancılar köyünde işçi göçüne katılan 29 yaşındaki bireyinde belirttiği gibi günlük ücretlerin miktarı yapılan iş türüne bağlı olarak değişmekle birlikte, iş alanını mesafesi de günlük ücretlerin belirlenmesinde etkili olan bir diğer faktördür. Ayrıca işverenin yeme-içme ihtiyaçları ile ulaşım maliyetlerini karşılaması durumunda, mevsimlik işçi olarak çalışan bireylerin alacağı günlük ücretler değişiklik

göstermektedir. Bu faktörlerin dışında, inşaat, tarım, sanayi gibi sektörlerde son yıllarda ülkemizde yoğun bir şekilde görülen göçmenlerin varlığı, mevsimlik işçilerin alacağı günlük ücretlerinin miktarının da değişmesinde etkili olmaktadır.

Özellikle inşaat ve tarım alanlarında çok yoğun bir şekilde işgücü alanında yer edinmişlerdir. İşveren tarafından yerli işçi ile arasında çok büyük ücret farkı ile çalıştırılan göçmen işçiler sayıca artış göstermektedir. İnşaat sektöründe ağır işler başta olmak üzere, temizlik, çevre düzenlenmesi, inşaat alanına ait şantiyelerde birçok farklı işlerde çalıştırılmaktadır.

Tarım sektöründe özellikle Adana, Mersin gibi illerde meyve ve sebze sektörüne ilişkin birçok alanda göçmenlerin çalıştırıldığı, işçiler tarafından ifade edilmektedir. Göçmen işçilerin varlığı her geçen gün artmakla birlikte yer işçileri ile arasında ücret farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kalkınma Atölyesi raporuna göre; Tekstilde çalışan Türk işçilerin aylık olarak aldıkları maaş tutarı 1.500 TL olarak yer alırken, bu alanda çalışan Suriyelilerin aylık aldıkları ücretler 750 TL, inşaat sektöründe de bu durum farklı şekillerde kendini göstermektedir. Türk işçileri inşaat sektöründe günlük 70-100 TL ücret alırken, Suriyelilere 30-40 TL tutarında günlük ücret verilmektedir göstermektedir (Kalkınma Atölyesi, 2019: 42-43). Bu durum tarım, sanayi ve inşaat faaliyetlerinde yoğun göçmen işçinin yer edinmesi, düşük ücret karşılığında ve kayıt dışı istihdam giderek artmasına neden olmakla birlikte, göçmen işçilerin yoğunlukta olduğu bölgelerde yerel halkın işgücüne katılımını kısıtlamaktadır.

Göçe katılan bireyler, değişen ekonomik koşullara bağlı olarak kalıcı göçe yönelmesi, bireylerin aile ekonomik düzeyin tanımlamasında önemli bir etki oluşturmuştur. Mevsimlik işçi olarak göçe katılan deneklerin, aile ekonomik düzeyi, yaşama koşullarını sağlayacak düzeyde olup olmaması, kırsal alanda istihdam alanlarını yetersiz olması, bireylerin içinde bulunduğu yaşam koşulları ve geçim sıkıntısı mevsimlik işçi hareketliliğinin şekillenmesinde etkili olan faktörlerdir. Göçe yönelen katılımcıların, aile ekonomik düzeylerine ilişki verdikleri cevaplar dikkate alınarak şu sonuçlar elde edilmiştir.

Deneklerin %84,5'i orta ekonomik düzeyine, %14,4'ü alt ekonomik düzeyindedir. Deneklerin %1,1'i ise, üst ekonomik düzeyine sahip olduklarını belirtmiştir. Aile ekonomik düzeyi daha çok gelir/gider dengesine göre dikkate alınmıştır. Burada göçe katılan deneklerin çoğu, ailelerinin orta ekonomik düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durumu uzun yıllar boyunca farklı iş kollarında yapılan çalışmalar sonucunda, elde edilen gelirin birikimine bağlı olarak değişmektedir. Alt aile ekonomik düzeyine sahip katılımcılar genel olarak, gelir/gider dengesinde giderlerin fazla olduğunu belirtirken, ailelerinin üst ekonomik düzeyine sahip olduğunu belirten katılımcı, bu durumu daha çok, mirasa yoluyla kalan arsa ve/veya gelire bağlı olarak elde ettiğini ifade etmiştir. Göçe katılan deneklerin aile ekonomik düzeyleri arasında, alt ekonomik düzey ile üst ekonomik düzeyine sahip bireylerde farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılan saha çalışmasında aile ekonomik düzeyine ilişkin göçe katılan ve alt aile ekonomik düzeyine sahip katılımcı şunları ifade etmiştir:

M 21 (Erkek, 40, İlkokul, Altıyol Köyü)

“Ben çok küçük yaşında çalışmaya başladım. Hangi iş dersin yaptım, tarlada çalışmak olsun, hamallık olsun, seyyar satıcılık olsun her işte çalıştım. Ailemi durumu iyi değildi bende çalışmak zorunda kaldım. Ama yaptığım işlerin parası çok azdı, elde ettiğimiz para ancak o gün bize yetiyordu. 2017 yılında köyden taşındım, burada bir ev tutum, ailemi yanıma getirdim. Ev kiralık olduğu için kazandığım paranın yarısını kiraya versem de köyden daha iyi burası, hiç olmazsa akşam evime gelip çocuklarımı görüyorum.”

Alt aile ekonomik düzeyine sahip olan erkek katılımcının da belirttiği gibi kırsal alanda istidam olanaklarını yetersiz olması bireylerin tek bir iş alanında uzmanlaşmasına karşın, farklı iş alanlarında elde ettikleri günlük ücretlerle geçimlerini sağlamasına neden olmuştur. Bu durum aile bireylerinin kırsal alanda işe erişimde sorun yaşamasına ve dönemlik olarak işçi göçlerin katılmasına zemin hazırlamıştır. Zamanla kırsal alanda geçim sıkıntısını üstesinden gelemeyen bireylerin topyekûn kırsal alanı terk etmesine ve kentler doğru yeni bir yaşam serüveni içinde mücadele etmesine neden olmuştur.

Gelir durumu ve aile bireylerinin iş yaşamına katılım düzeyi ile ilgili olarak ele alınması gerekli görülen diğer konular ise; bireylerin kaldıkları evin mülkiyet durumu ile aylık olarak aldıkları ücretlerin dağılımıdır. Gelir durumunun ile aile bireylerinin iş yaşamına katılım düzeyinin belirlenmesinde dikkate alınan, deneklerin bulundukları evin mülkiyet durumu, göçün yönüne göre farklılık göstermektedir. Kalıcı olarak göçe katılan denekler arasında evin mülkiyet durumu değişmekle birlikte, göç hareketinin ne zaman yapıldığı da etkili olmaktadır.

Tablo 3.7. Göçe Katılan Deneklerin Kaldıkları Evin Mülkiyet Durumları

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Evin Mülkiyet Durumu	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Kendi Evi	72	80	39	43,3
Kira	18	20	50	55,6
Diğer	0	0	1	1,1
Toplam	90	100	90	100

Mevsimlik işçi döneminde deneklerin %80'i kaldıkları evin mülkiyet durumunun kendisine ait olduğunu belirtirken, %20'si kiracı olduğunu belirtmiştir. Bu durum kırsal alanı terk ederek, yeni bir yaşam alanında yer edinmeye çalıştıkları dönemde değişiklik göstermiştir. Kalıcı olarak göçe yönelen deneklerin %55,6'sı kiracı olduğunu belirtirken, %43,3'ü ise, evin mülkiyet durum kendilerine ait olduklarını belirtmiştir. Deneklerin %1,1'i ise, diğer (akrabalarını yanında kaldıklarını) cevabını vermiştir (Tablo 3.7).

M 12 (Erkek, 54, İlkokul, Hangedik Köyü),

“Ben köyden 2001 yılında taşındım. O zamanlar elimde birkaç dönüm arazi ve yaklaşık 40-50 tane küçükbaş hayvan vardı. Buraya gelme nedenim aile içinde ortaya çıkan bir sorundan dolayı geldim. Köydeki evimi, arsamı ve hayvanlarımı satıp burada bir ev aldım kedime, daha sonra ailemi alıp tamamen köyden kaçtım.”

Hangedik köyünde göçe istemsiz olarak katılan 54 yaşındaki erkek katılımcı, göçe katılma nedeninin daha çok toplumsal, kültürel ve/veya aile bireyleri arasında

ortaya çıkan sorunlardan kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Toplumsal ve kültürel alanda ortaya çıkan sorunlar bireylerin mevcut durumdaki mal varlıklarını geride bırakarak göç etmesine neden olduğu gibi bunu kırsal alanda sahipsiz kalmasına, köylüler tarafından daha ucuz bir maliyet ile satın alınmasına veya göçe katılan bireyin bu mal varlığını kiralık olarak köylülere vermesine neden olmaktadır (Foto 9).

Foto 9: Göçe Katılan Deneklerden Birine Ait Geride Bıraktığı Evinden Bir Görünüm (Fatih Mahallesi/Çaldıran)

Bu konuda başka bir görüş ise, göç hareketine katılan 31 yaşındaki katılımcı, konuya ilişkin olarak şunları söylemiştir:

M 4 (Erkek, 31, İlkokul, Başeğmez Köyü),

“İnşaat işçisi olarak çalışıyorum. Köyde iş olmadığı için buraya sürekli gidip geliyordum. Daha sonra bir ev tutup buraya kalıcı olarak geldim. İnşaatla çalıştığım için ev alma gibi durumum olmadığından dolayı kirada kalıyorum. Kazandığım paranın çoğu kira ve diğer masraflara gitmesine rağmen, burada kalmaktan mutluyum.”

31 yaşındaki katılımcı mevsimlik işçi olarak katıldığı göçte kentsel alan ile ilgili bilgi birikiminin artması ve mevsimlik işçi göçü esnasında kentin olanaklarından haberdar olması, bireyin daha sonraki süreçte kalıcı olarak kente yönelmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum çalışma alanında arkadaş grupları, köylüler ve/veya akrabalar arasında yaygınlık kazanmasıyla birlikte kırsal alandan kentlere doğru yoğun göçlerin giderek artış göstermesine neden olmuştur.

Göçe katılan deneklerin aylık olarak aldıkları ücretler dikkate alındığında, gelir durumu üzerinde önemli sonuçların ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Bu konu bağlamında saha çalışmasında elde edilen veriler ile şu sonuçlara ulaşılmıştır. Mevsimlik İşçi göçü döneminde deneklerin %51,1'i 1000-2500 TL arasında aylık ücret alırken, %40'ı 2501-3000 TL arasında ücret, %8,9'u ise, 3000 TL üzeri aylık ücret almaktadır. Bu durum deneklerin kalıcı olarak göçe yönelmesiyle birlikte değişiklik göstermiştir. Kalıcı göçe geçiş döneminde deneklerin %70,1'i 2501-3000 TL arasında aylık ücret, %14,4'ü 1000-1500 arasında ücret aldıklarını ifade etmiştir. Geriye kalan deneklerin %12,2'si 2001-2500 TL arası ücret, %2,2'si 1500-2000 TL arasında aylık ücret alırken, %1,1'i ise 3001 TL üstü ücret almaktadırlar.

Ücretlerin değişiklik göstermesi göçün yönünü belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Deneklerin aylık olarak alacağı ücretler kalıcı göç döneminde değişmekle birlikte özellikle 3000 TL üzeri ücret alan denek sayısı kalıcı göçe geçişi döneminde düşüş göstermiştir. Bunu aksine mevsimlik işçi göçü döneminde deneklerin %40'ı 2501-3000 TL alırken, kalıcı göçe geçişle birlikte deneklerin %70'i 2501-3000 TL arasında aylık ücret almaktadır. (Tablo 3.8).

Tablo 3.8. Göçe Katılan Deneklerin Aylık Aldıkları Ücretler

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Aylık Ücretler (TL)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
1000-1500	10	11,1	13	14,4
1501-2000	5	5,6	2	2,2
2001-2500	31	34,4	11	12,2
2501-3000	36	40	63	70,1
3001+	8	8,9	1	1,1
Toplam	90	100	90	100

Göçe katılan deneklerin aylık olarak aldıkları ücretler, iş ve işteki görevine bağlı olarak değişmektedir. Göçe katılan deneklerin işte tecrübeli olması veya bu iş içinde aktif olarak çalışmış olmasının yanı sıra, pratik olması da alacağı ücreti belirleyen ölçütler arasında yer almaktadır. Özellikle hangi sektörde çalıştığını, günlük veya aylık alınan ücretler üzerinde etkiye sahiptir. Göçün yönü ve özelliği bakımından farklılıklar olduğu gibi, mevsimlik işçi göçünde yapılan iş ve işteki çalışma koşulları da aylık ücretler üzerinde etkili olmaktadır.

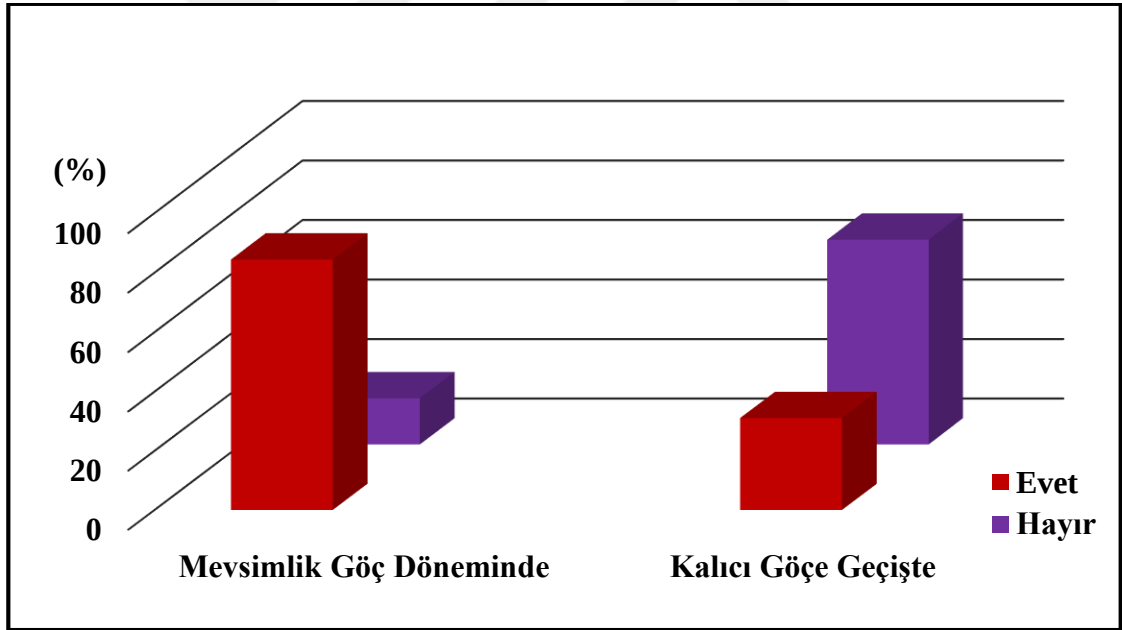
M 17 (Erkek, 38, İlkokul, Umuttepe Köyü) ,

“Aylık olarak ücretlerimiz yaptığımız işe göre değişiklik gösteriyor. İş günlük yevmiye ile yaptığımız zaman ortalama 2000-2500 TL aldığımız oluyor. İş kabala olarak aldığımızda iş için verdiğimiz fiyat değiştiği için, aldığımız aylık ücretlerde değişiyor. Kabala işinde hem aylık ücretimiz fazla oluyor hem de işi bitirdiğimiz zaman, kâr da kaldığı oluyor. Bu yüzden yaptığımız işe göre aylık olarak ücretlerimiz değişiklik gösteriyor.

M 17'nin de belirttiği gibi günlük ve aylık ücretler yapılan iş faaliyeti ve işin türüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Mevsimlik işçi göçünde günlük olarak çalışan bireylerin aldıkları ücretler ile kabala olarak yapılan işte alınan ücretler ve elde edile kâr farklılık göstermektedir. Bu durum bireylerin yaptığı kabala işinde elde edeceği kâr fazla olduğundan dolayı, alacağı ücret daha fazla olmaktadır.

3.3. Mevsimlik İşçilerin Çalıştıkları Sektörler ve Göçün Yönü

İş olanaklarının varlığı bölgeye göre değişiklik göstermekle birlikte, göçe süreci boyunca değişiklik göstermektedir. Bu durum ilk başlarda mevsimlik işçi göçüne katılan bireylerin daha sonraki süreçte kalıcı olarak göçe yönelmesi, kırsal alanı geride bırakarak, kentlerde yeni bir yaşam alanı içinde yer edinmeye çalışan katılımcılar için değişiklik göstermiştir. Bu durumu iş olanaklarına bağlı olarak değişmekle birlikte, iklim faktörünün etkisiyle de şekillenmektedir. Bu bağlamda mevsimlik işçi göçü döneminden kalıcı göçe geçiş yaparken deneklerin yeni yaşam alanında mevsimlik işçi göçlerine katılıp katılmadığı dikkate alındığında, deneklerin % 31,1'i son bir yıl içinde farklı bir işte çalışmak için bölge dışında çalışmaya gittiklerini, belirtirken % 68,9'u ise, bölge dışına çıkmadıklarını belirtmiştir. Bu durum mevsimlik işçi göçlerinin yaşandığı dönem ile kalıcı göçe geçiş dönemi arasında farklı şekillerde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Deneklerin Kalıcı ve Mevsimlik Göç Dönemleri İçinde Son Bir Yılda İşçi Göçlerine Katılma Durumlarına Göre Dağılımı (%)

Kırsal alanlarda güvenlik veya aile bireyleri arasında ortaya çıkan sorunlar, nüfus hareketliliğinde etkili olmaktadır. Ayrıca çalışmanın kapsadığı alanda, istihdam açısından yeterli olanakların bulunmaması, bölgeler arası gelir dağılımı, tarım, sanayi ve turizm sektörüne ilişkin, kırsal kalkınma planlarının yetersiz olması, mevsimlik işçi göçünün temel nedenlerinde sadece birkaçıdır. İş olanaklarının yetersiz olması ve

nüfus açısından istihdam olanaklarına sahip tarım, sanayi ve diğer iş alanlarında gelişmiş bölgeler, işçi hareketliliği üzerinde etkili rol oynamaktadır. Bu alanda gelişme gösteren kentsel alanlar, mevsimlik işçi göçlerinde hedef alanı olarak görüldüğü gibi kalıcı olarak göçlerin varış noktası olabilmektedir.

M 22 (Erkek, 34, İlkokul, Aşağımutlu Köyü),

“Ben ve kardeşim burada çalışıp akşam evimize geliyoruz. 2014 yılından bu yana birçok işte çalıştım. Eskisi gibi köyde ailemi bırakıp 5-6 ay boyunca gurbette gitmiyorum artık, sabah gidip akşam evime geliyorum. Sadece son altı ay içinde kardeşimle birlikte güzel bir işe denk geldik. Sadece aldığımız iş için bir süre dışarıya çalışmaya gittik. Kırklareli’nde olduğumuz için pek dışarıdaki işlere gitmiyoruz”.

Aşağımutlu köyünde göçe katılan 34 yaşındaki bireyin, yeni yaşam alanını istihdam açısından sağladığı olanakların cazip gelmesiyle birlikte, kalıcı göçe katıldığı dönemde mevsimlik işçi olarak göçe katılmadığını, iş olanaklarının bu hareketliliğinin yaşamasına olanak tanımadığını belirtmiştir. Kırsal alandan kentlere doğru kalıcı olarak göçe katılan deneklerin, yeni yaşam alanında mevsimlik işçi olarak göçe katılmadığı gözlemlenmiştir. Kalıcı göçe geçişte mevsimlik işçi göçüne katılma durumu genel manada yapılan iş faaliyetini sonucu elde edilecek günlük veya aylık ücretler sonucunda ortaya çıkan kâr düşünülerek, kalıcı göç döneminde mevsimlik işçi hareketliliğine katılım sağlanmıştır.

Araştırma sahasında yapılan anketler sonucundan mevsimlik işçi olarak göçe katılan deneklerin %95,6’sı inşaat sektöründe bir işte çalışmak için göç ettiklerini, %2,2’si tarım alanında biri işte çalışmak için göç ettiğin, deneklerin %2,2’si ise, hayvancılık faaliyetlerinde çalışmak için mevsimlik işçi göçünde katılmıştır (Şekil 3.4). Yoğun olarak inşaat sektöründe bir alanda çalışmak için mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, bu iş alanına yönelmesi bir gelenek halini aldığını söylemek mümkündür.

M 20 (Erkek, 26, İlkokul, Yaykılıç Köyü),

“Ben genellikle kışın çalışmaya giderim, bizim arazimiz olduğu için yazın geri gelmek zorunda kalıyorum. Kış ayları burası soğuk ve çalışmak için iş olmadığı için bende daha çok Kasım ayında gurbette çıkarım. Memlekete, Nisan sonu ile Mayıs başı gelirim, o zamanlarda artık kar yerde kalkıyor. Bende, bizim araziye ekip-biçmek için geri dönüyorum. Çalışma için zaten inşaat işine gittiğim için zor oluyor. Yazın başında geri geliyorum”.

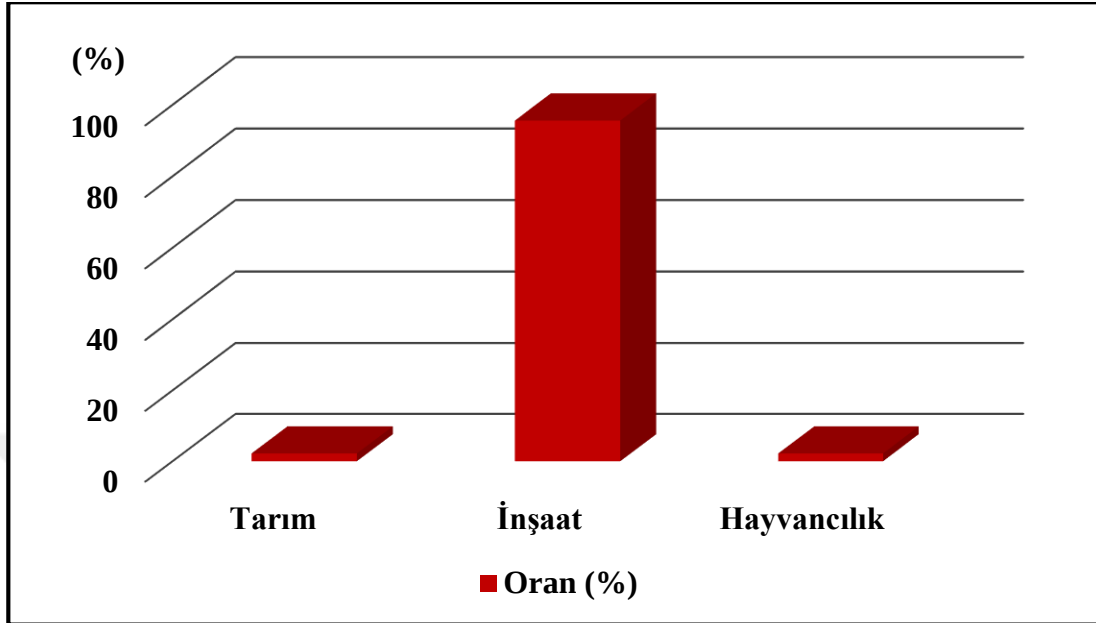
Mevsimlik işçi göçüne katılan 26 yaşındaki erkek katılımcı, sahip olduğu tarım arazisi göç süresi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çalışma alanı genel bağlamda tarım ve hayvancılık faaliyetleri temel geçim kaynakları olarak yapılmaktadır. Sert karasal iklime sahip olan bölge zaman zaman bu işlerde elde edilen geri geçinmek için yeterli olmadığında bireyler daha çok kış aylarında mevsimlik işçi göçlerine katılmaktadır. Bu durumu yaşanmasına bölgenin iklimi etkili olmakla birlikte, yetersiz istihdam olanakları da etkili olmaktadır. Bu konuda farklı bir alanda göçe katılan 29 yaşındaki katılımcı konuya ilişkin şunları aktarmıştır.

M 9 (Erkek, 29, İlkokul, Kurtoğlan Köyü),

“Ben köyde hayvancılık yaptığım için bakımları konusunda bilgim var. Bazen farklı şehirlerde çiftliklerde hayvancılık işi için çağıran olunca ya da akrabalar bana söylediği zaman, işçiye ihtiyacı olan kişiyle konuşup anlaştığımda gidiyorum. Hem yaptığım iş olduğu için zorlanmıyorum hem de bazı yerlerde çalıştığında parası çok oluyor. Bende inşaat dışında bu işlerde yer olursa gidip çalışıyorum”

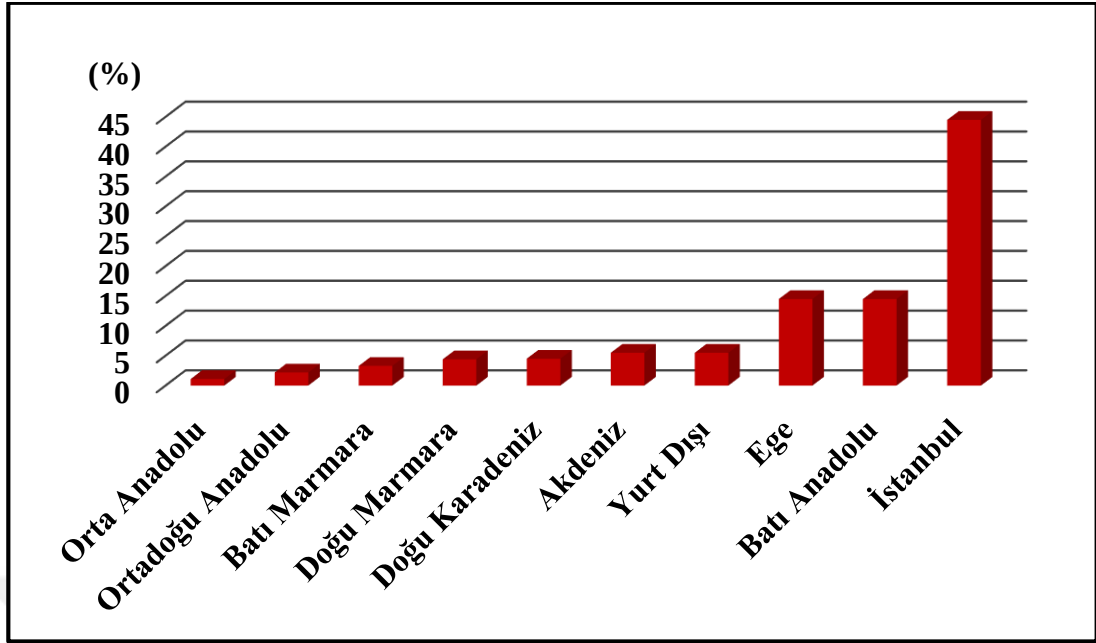
Yapılan iş faaliyeti bireylerin mevsimlik işçi göçünde, iş imkânlarına erişimini kolaylaştırmakla birlikte, bireyin aynı işte zorluklara karşı nasıl mücadele edeceği konusunda kolaylık sağlamaktadır. Kurtoğlan köyünde hayvancılık yapan 29 yaşındaki erkek katılımcı, yaptığı iş faaliyeti için farklı bir alanda mevsimlik işçi olarak göçe katılması bunu durumu kanıtlar niteliktedir. Bireyin mevsimlik işçi olarak göçe katılmasında temel dayanağı, kırsal alanda yaptığı iş faaliyeti konusunda bilgi sahibi olması ve kaynak bölgenin hayvancılık faaliyetleri açısından yıllık olarak

sezonluk dönemi kapatması ve aile fertleri içinde birden fazla kişinin o dönemde kırsal alanda çalışmıyor olması bireyin göç etmesinde etkili olmuştur.

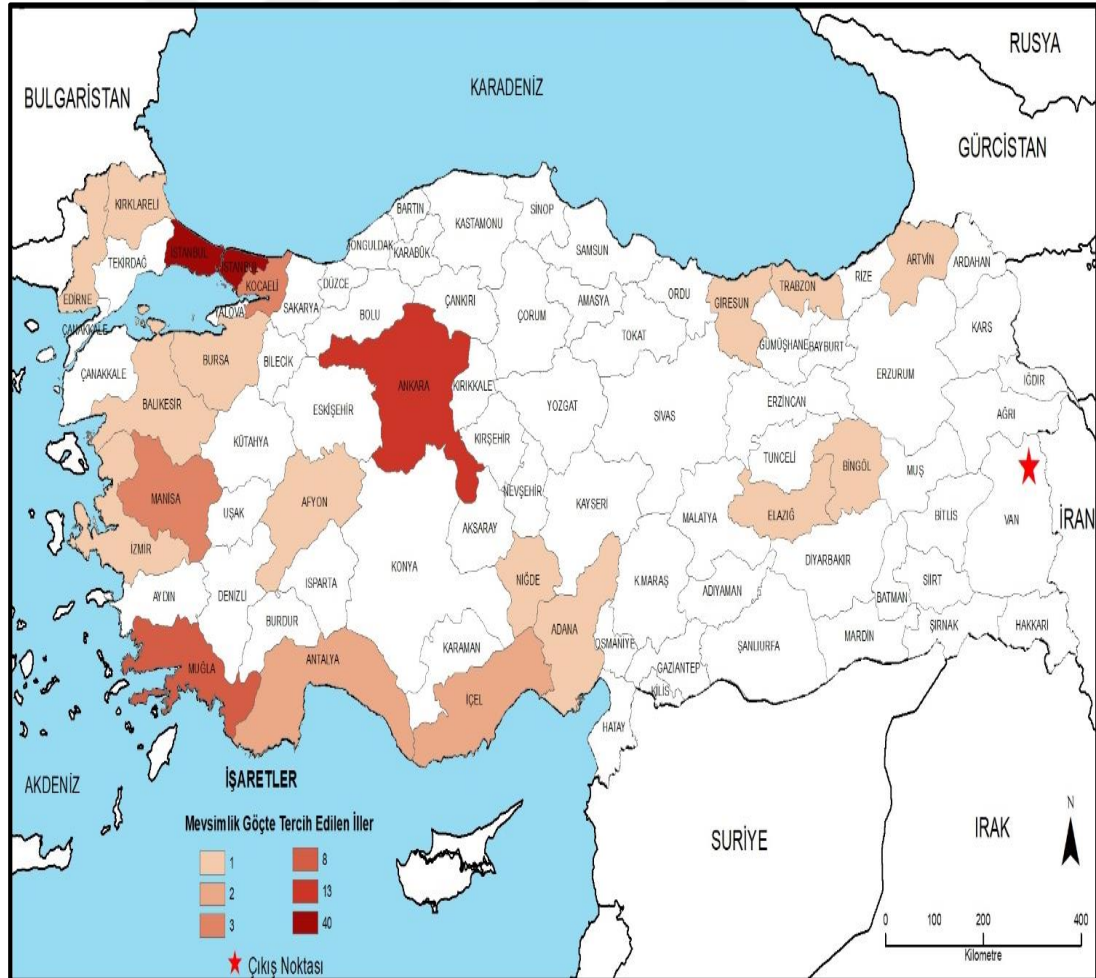

Şekil 3.4. Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan Deneklerin Tercih Ettikleri İş Alanlarını Dağılımı (%)

Mevsimlik olarak göç hareketine katılan deneklerin büyük bir çoğunluğu daha çok, gelişmiş kentleri tercih etmekle birlikte, mevsimlik olarak bölgeler arası sınırı aşarak, farklı ülkelerde çalışmak için göç hareketine katılan deneklerde bulunmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde yoğun olarak deneklerin, Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgelerini tercih ettiği görülmüştür. Bu bölgelerin dışında Almanya, Rusya ve Irak gibi ülkelerde çalışmayı tercih eden katılımcılara da rastlanılmıştır. Göç hareketinde etkili olan mekân faktörü özellikle genç işçilerin, yurt dışına yönelmesinde rol oynamıştır. Göçe katılan deneklerin yaklaşık %50'si çalışmak için, sanayi alanında gelişmiş, iş olanakları açısından alternatifleri olan bölgelere yönelmişlerdir. Mevsimlik işçi olarak Marmara Bölgesine yönelmesinde en etkili kentsel alan, İstanbul %44,5'lik oranla katılımcılar arasında hedef alanı olarak görülen yer olmuştur. İç Anadolu Bölgesine deneklerin %14,5'i Ankara'yı çalışma alanı olarak tercih edilen kent olmuştur. Ege Bölgesinde ise Muğla deneklerin %9,1'i mevsimlik işçi göçünde hedef bölgesi olarak görülmüştür. Almanya ve Irak gibi ülke dışına, deneklerin %4,4'ü mevsimlik işçi olarak yönelirken, deneklerin 1,1'i de Rusya'da çalışma alanı bulmuştur (Şekil 3.5; Harita 3).

Şekil 3.5. Deneklerin Mevsimlik İşçi Olarak Çalıştıkları İlerin Düzey 1 Bölgelerine Göre Dağılımı (%)

Harita 4. Mevsimlik İşçi Olarak Deneklerin Çalışmak İçin Tercih Ettiği İller

Mevsimlik işçi olarak çalıştığı dönemde göçe katılan deneklerin %52,2'si Marmara Bölgesinde (47 Kişi) bir işte çalıştıklarını, %15,5'i İç Anadolu Bölgesinde (14 Kişi) iş imkânları elde ettiklerini belirtmişlerdir. Deneklerin %14,4'ü ise Ege Bölgesinde (13 Kişi) herhangi bir iş sektöründe yer bulduklarını, %5,5'i Akdeniz Bölgesi (5 Kişi) iş imkânlarına erişirken, deneklerin geriye kalan %5,5'lik kısmı ise, Yurt dışında (5 Kişi) bir bölgede çalıştıklarını ifade etmiştir. Ayrıca mevsimlik işçi olarak Karadeniz Bölgesinde deneklerin %4,4'ü (4 Kişi) çalıştıklarını ifade etmiştir (Tablo 3.10).

Çalışma alanını sınırları içinde yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi mevsimlik işçi göçünde, hedef bölge özelliğini kaybetmiş ve kaynak bölge konumunda yer almaktadır. Çalışma alanında mevsimlik işçi olarak çalıştıkları dönemde deneklerin %2,4'ü (2 Kişi) Doğu Anadolu Bölgesinden iş bulduklarını ifade etmiştir. Mevsimlik işçi olarak göç hareketine katılan deneklerin bu iş faaliyetlerinin dönemlik olarak farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. İnşaat alanında her hangi bir işte çalışarak geçimini sağlayan, deneklerin yoğunlukta olması bu konuda dikkat çekmektedir. Almanya ve Irakta deneklerin %4,4'ü (4 kişi) mevsimlik işçi olarak göçe yönelmişlerdir. Deneklerin %1,1'lik kesimin ise Rusya'da çalışma alanı bulunduğunu belirtilmiştir (Tablo 3.10). İşçi göçünde son yıllarda ulusal sınırlar göz ardı edilirken, uluslararası sınırlara doğru bir yönelimin olduğu görülmektedir. Ulusal sınırın ötesine göçlerin artış göstermesi, uzun yıllar sonra bölgede genç nüfus potansiyeli açısından risk oluşturulabilecek boşlukların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Tablo 3.9. Deneklerin Çalışmak İçin Yönelindikleri Bölgeler

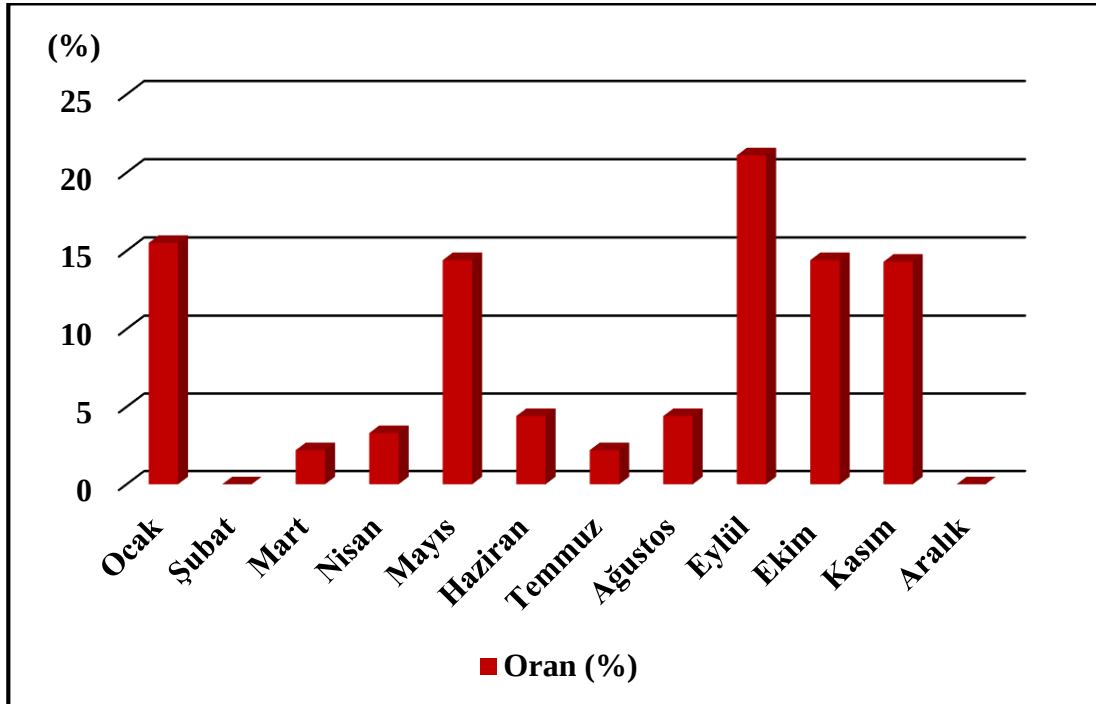
Mevsimlik İşte Tercih Edilen Bölge	Sayı	Oran (%)
Marmara	47	52,3
Akdeniz	5	5,5
Karadeniz	4	4,4
Ege	13	14,5
İç Anadolu	14	15,6
Doğu Anadolu	2	2,2
Güneydoğu Anadolu	0	0
Yurt Dışı	5	5,5
Toplam	90	100

Mevsimlik işçi olarak göçe katılan deneklerin, büyük bir çoğunluğu daha çok Ocak ve Eylül aylarında göç ettikleri görülmektedir. Deneklerin %21,1 Eylül ayında, %15,5'i Ocak'ta, %14,4'ü Mayıs ayında göçe yönelmişlerdir. Deneklerin % 14,4'ü Ekim ayında, %14,3'ü ise Kasım'da mevsimlik işçi olarak göç etmişlerdir (Şekil 3.6).

Bu konuyla bağlantılı olarak yapılan mülakat çalışmalarında mevsimlik işçi göçüne yönelen denekler, aynı nedenlerin göçün yaşanmasında etkili olduğu belirtmişlerdir. 30 yaşındaki mevsimlik işçi olarak göçe katılan katılımcı konuya ilişkin yaklaşımı şöyledir.

M 24 (Erkek, 30, Ortaokul, Yeniyaka Köyü),

“Genelde ben yaz başlamadan yani Mart ile Mayıs aylarında çalışmaya giderim. Bu zamanda gitmemin sebebi, kışı evde kalıp hayvanlarıma bakarım. Burada kışlar çok soğuk olduğu için hayvanlara bakacak kimsem yok o yüzden kışı evde geçirip hayvanlarıma bakarım. Mart ya da Mayıs ayları arasında çalışmaya giderim çünkü artık havalar daha sıcak olmaya başlıyor o zaman, birde hayvanlar için o dönemde artık çoban tuttuğumuz için bende çalışmaya gidiyorum.”

Şekil 3.6. Mevsimlik İşçi Göçünün Başlama Döneminin Aylara Göre Dağılımı (%)

Göç çalışmalarında mevsimlik işçi göçleri yoğun olarak Nisan-Mayıs aylarında gerçekleştiği bilinmektedir. Çalışma alanında bu durum farklılık göstermektedir. Bunun temel nedeni ise mevsimlik işçi göçünün yoğun olarak inşaat faaliyetlerinde çalışmak amacıyla yapılması, çalışma alanının sert bir ilkim karakteri göstermesi ve kışların uzun sürmesi, mevsimlik göçler daha çok Ekim ve Ocak ayları arasında yoğunluk kazanmıştır.

Mevsimlik işçi olarak çalıştıkları dönemde göçe katılan deneklerin kimle ve/veya kimlerle göçe yöneldiği ele alınca bir diğer konudur. Bu bağlamda mevsimlik işçi göçün yoğun olarak yaşandığı dönemde deneklerin %41,1'i (37 Kişi) bireysel olarak göçe katıldıklarını, %26,7'si (24 Kişi) arkadaş grubuyla göç ettiklerini, %21,1'i ise (19 Kişi) köylüleriyle göç ettiğinin belirtmiştir. Deneklerin %6,7'si, ise akrabalarıyla göçe katılırken, %4,4'ü ise ailesiyle göçe yöneldiği görülmektedir (Tablo 3.11).

Mevsimlik işçi göçüne katılanların büyük bir çoğunluğu bireysel olarak göçe katılmıştır. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe katılanlar arasında bu durum değişmektedir. Kalıcı göçe yönelen deneklerin büyük bir çoğunluğu, %91,1'i aile fertleriyle birlikte toplu olarak göçe katıldığını belirtirken, %3,3'ü bireysel ve yine %3,3'ü ise arkadaş grubuyla göç ettiğini belirtmiştir. Deneklerin geriye kalan %2,2'si de akrabalar ile kalıcı olarak göç ettiği görülmektedir (Tablo 3.11).

Tablo 3.10. Göç Hareketinde Yakınlık Derecesi ve Göçe Yönelme Durumu

Yakınlık Durumu	Mevsimlik Göç Döneminde		Kalıcı Göç Döneminde	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ailesiyle	4	4,4	82	91,1
Akrabasıyla	6	6,7	2	2,2
Arkadaş Grubuyla	24	26,7	3	3,3
Köylüleriyle	19	21,1	0	0
Bireysel	37	41,1	3	3,3
Toplam	90	100	90	100

M 12 (Erkek, 54, İlkokul, Hangedik Köyü)

“Buraya gelmeden önceki yıllarda, köyden farklı yerler gidip çalışıyordum. 3-4 ay çalıştıktan sonra tekrar köye dönmek zorunda kalıyordum. Çocuklarım o zaman küçük oldukları için gurbette fazla kalamıyordum. Köyde pek fazla bir malım varlığım yoktu. Evim vardı onu da satıp ailemi aldım buraya geldim. Şimdi çocuklarım büyüdüğü için birlikte çalışıp geçiniyoruz.”

Hangedik köyünde göçe katılan 54 yaşındaki bireyinde ifade ettiği gibi göçün süresi üzerinde aile birlikteliği ve/veya bireyin medeni durumu etkili rol görevi üstlenmektedir. Kırsal alanda iş imkânlarına erişim sağlamayan 54 yaşındaki bir aile fertlerini geride bırakarak göçe yönelmesi bunu kanıtlar niteliktedir. Bu nedenlerden dolayı göçün yönü üzerinde farklı bileşenlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Mevsimlik işçi hareketlerinde olduğu gibi kalıcı göçe katılanlar arasında bu faktörler etkili olmaktadır. Mevsimlik işçi göçüne yönelen katılımcılar arasında işçi hareketliliğine ilişkin yapılan saha çalışmasında, son bir yıl içinde bölge dışına çalışmak için göçe 86 kişi katıldığını belirtirken, 14 kişi katılmadığını ifade etmiştir.

Bu durum kalıcı göçte farklılık göstermekle birlikte, göçün yapısıyla bağlantılı olarak değişmektedir. Mevsimlik işçi olarak çalışan deneklerin zamanla göçün yönünün değişmesine paralel olarak, kalıcı göçe yönelmesinde bu durum farklılık göstermiştir. Deneklerin kalıcı göçe geçtikten sonra, bulunduğu alanda mevsimlik işçi olarak çalışma hareketlerine katılma durumu dikkate alındığında deneklerin %31,1'i son bir yıl içinde başka bir bölgede çalışmaya gittiklerini belirtirken %68,9'ü ise bölge dışına göçe katılmadıklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar gösteriyor ki mevsimlik işçi göçünde çalışan deneklerin, kalıcı göçe katıldıktan sonra, ikametgâh alanlarına yakın yerlerde çalışmaktadırlar.

Mevsimlik işçi olarak çalıştıkları dönemlerde deneklerin yaptıkları iş faaliyeti veya hangi sektör alanında çalıştığı konusu göçe yönelme eğilimini etkilemektedir. Mevsimlik işçi göçünde katılımcıların büyük bir çoğunluğu, %86,6'sı inşaat işinde çalıştıklarını belirtirken, %11,1'i tarımda çalışmak için göçe katıldığını belirtmiştir.

Deneklerin %2,4'ü ise hayvancılık işinde çalıştıklarını ifade etmiştir. İş ve çalışma koşulları dikkate alınarak, yapılan göçte etkili olan bir diğer konu ise, katılımcıların çalışmak için yöneldikleri bölge ve bu bölgelerin kapsadığı illerdir.

Mevsimlik işçi göçünde çalıştıkları dönemde yoğun olarak katılımcıların en fazla %52,3'ü Marmara Bölgesinde çalıştıklarını belirtirken, %15,6'sı İç Anadolu Bölgesinde, %14,5'i Ege Bölgesinde iş imkânları elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Deneklerin %5,5'lik bir kısmı Akdeniz Bölgesi sınırları içinde bir ilde çalışmak için mevsimlik olarak göçe katıldığını belirtirken, %5,5'lik diğer bir kısım ise yurt dışında mevsimlik işçi olarak iş alanı bulduklarını belirtmişlerdir. Deneklerin %4,4'lük oransal dağılım ise Karadeniz Bölgesinde çalıştıklarını, %2,2'lik oran Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde bir alanda çalıştıklarını belirtmişlerdir. Mevsimlik işçi olarak çalıştıkları dönemde göçe hedef bölgeler arasında tercih ettiği illerde farklılık göstermektedir. En fazla tercih edilen Marmara Bölgesinde İstanbul %44,5'lik oran ile (40 Kişi) mevsimlik işçi göçünde tercih edilen il olmuştur. İç Anadolu'da %14,5'lik dağılım ile Ankara (13 Kişi) ilinde çalışma imkânlarına kavuştuklarını ifade ederken, Ege Bölgesinde ise %9,1'lik kesimin (8 Kişi) Muğla ilinde çalışmak için uygun koşullar olduğunu ve burada çalışmaya gittiğini belirtmişlerdir.

Mevsimlik işçi göçünde önemli bir hususta, göçün hangi dönemde yapıldığıdır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin arasında en fazla %21,1'lik oransal dağılım ile Eylül ayında çalışmak için göç katıldıklarını belirtirken, %15,5'i Ocak ayında nüfus hareketliliğine katıldıklarını bilgisini vermiştir. Deneklerin %14,4'lük eşit oransal dağılım ise Mayıs ve Ekim aylarında göç katıldıklarını ifade etmiştir. Göç hareketinin ilkbahar ve yaz dönemlerinden çok sonbahar ve kış döneminde yapılmasının temel nedeni, deneklerin daha çok inşaat faaliyetleri için göçe katıldığı ve yaz döneminde mevsimlik işçi hareketlerinin daha az olduğu sonucuna götürmektedir. Yaz döneminde mevsimlik işçi olarak göçe katılan bireylerin genel manada bu süreyi kırsal bölgede kalarak geçirdikleri anlaşılmıştır. Eylül ayında mevsimlik işçi olarak göçe katılımın yaygınlık kazanmasında temel faktörlerden biride, çalışma sahasında bulunan Alakaya, Başegmez, Toprakseven ve Soğuksu köylerinde yoğun olarak Adana, Mersin ilerine narenciye işlerinde çalışmak için göç eden deneklere rastlanmıştır.

Mevsimlik işçi olarak göçe katılan deneklerin kim veya kimlerle göçe katılım sağladığı ise bir diğer husustur. Deneklerin mevsimlik işçi göçüne, %41,1'i bireysel, %26,7'si arkadaş grubuyla katıldığını belirtmişlerdir. Deneklerin %21,1'lik oransal dağılımı ise mevsimlik işçi olarak çalıştıkları dönemde köylüleri ile göçe katıldıklarını ifade etmişlerdir. Geriye kalan %6,7'si ise akrabasıyla, %4,4'ü ailesiyle mevsimlik işçi göçüne yöneldiklerini belirtmişlerdir. Bu durum bireylerin kırsal alanı terk edip kalıcı olarak kentsel alanlara yerleşmesiyle birlikte değişiklik göstermiştir. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçiş yapan deneklerin %91,1'lik oransal dağılım aile bireyleriyle göçe katıldığını belirtirken %3,3'ü bireysel ve yine %3,3'ü arkadaş grubuyla katılırken, %2,2'si ise akrabalarıyla göç ettiği görülmektedir.

3.4. İş Bulma Yöntemleri ve İşe Erişim İmkânları

İlk başlarda mevsimlik işçi göçüne katılım sağlayan deneklerin, değişen ekonomik koşulların yanı sıra, istihdam olanakların değişmesine paralel olarak, yeni iş alanlarına yönelmesine neden olmuştur. Bu durum zamanla yerini mevsimlik işçi hareketliliğinden kalıcı göçe bırakmıştır. Bu nedenle göçe katılan bireylerin iş bulma ve işe erişim imkânları farklılık göstermektedir. Mevsimlik işçi göçünde denekler büyük bir çoğunluğu, kendisi iş imkânlarına erişirken, aracı yoluyla bir işte çalışanlar olmakla birlikte, işverenin teklif etmesiyle birlikte işe erişenlerinde olduğu görülmektedir. (Tablo 3.12).

Tablo 3.11. Göçe Katılan Bireylerin İş Bulma Yöntemleri ve İşe Erişim İmkânları

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
İş Bulma Yöntemi	Sayı	Oran(%)	Sayı	Oran (%)
Kendisi iş buluyor	47	52,3	34	37,8
Aracı yoluyla	25	27,7	26	28,9
İşveren teklifiyle	18	20	30	33,3
Toplam	90	100	90	100

Bu konu ile ilgili olarak yapılan mülakat çalışmalar ile yapılan mülakatlarda inşaat ve tarım alanında mevsimlik işçi olarak çalışan katılımcılar, konuya ilişkin olarak şu yanıtları vermişlerdir.

M 25 (Erkek, 34, Okur-Yazar, Yukarıyanıktaş)

“Ben daha çok inşaatta alçı, boya ve iç dekorasyon ile uğraşıyorum. Bazı zamanlar işi ben kendim bulurum. Bazı zamanlarda arkadaşlarım iş tutar beni çağırırlar. Bazen de bir köylü, akraba bir iş tutar kedisine biraz komisyon alarak o işi bana verir. Yani bizim iş bulma konusunda çok yöntemimiz vardır. Şuan çalıştığım işi evini yapan adam beni aradı. Gittim işi gördüm öyle anlaştık. İnşaat işinde genelde eğer biri bize iş buluyorsa, bizde o işveren sağlam mı değil mi diye bakarız eğer sağlamsa işveren, bize iş bulana bazen 500 TL bazen 2000 TL kadar komisyon veriyoruz. Bu verdiğimiz para işin ne kadar olduğu ile de çok alakalıdır. İş çoksa para artar iş azsa para az olur.”

M 6 (Erkek, 27, Ortaokul, Demircik Köyü)

“Ben daha çok Eylül ile Ekim aylarında Adana, Mersin’e limon işinde çalışmaya giderim. Bize işi çavuş tutar, bize günlük olarak yömiye verir bizde çalışmaya gideriz. O işte yaklaşık 7-8 ay çalışırız. Toplamda bir işte 25-40 kişi ekip olarak çalışırız. İş çavuş tuttuğu için kişi başına kendisine para alır, yemek ve kalacağımız yeri de tuttuğu için bu aldığı para o zaman işi veren kişi karşılırsa az olur, eğer işi veren kişi karşılamazsa o para günlük 10-15 lirayı geçiyor. Yani biz günlük 100 TL almak yerine 75-85 TL alarak çalışıyoruz.”

Göçe katılan deneklerin işe erişim imkânları kısıtlı olması zaman zaman aracının işçiye ulaşması veya arkadaş grupları içerisinde iş imkânlarına ulaşım sağlayan bireylerin birbirlerini haberdar etmesi, kırsal kesimde deneklerin göçe yönelmesini şekillendirmektedir. İş aracı yardımıyla elde eden bireyler, bu işte aracıya komisyon vermesi, bireyin iş elde etmesine olanak tanıdığı gibi bireyin alacağı günlük ücretin belirlemektedir. Demircik köyünde göçe katılan 27 yaşındaki katılımcının cevabı bunu kanıtlar niteliktedir. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe yönelen katılımcıların iş bulma yöntemleri ve işe erişim imkânları, mevsimlik işçi olarak göçe katıldığı dönemden farklılık göstermektedir. Deneklerin kalıcı göçe geçişten sonra, iş bulma yöntemleri ve işe erişim imkânlarına bakıldığında %37,8’i

kendisi iş bulduklarını, %33,3'ü aracının yoluyla iş bulduklarını belirtirken, %28,9'ü işveren teklifiyle işe erişim sağladıkları görülmektedir (Tablo 3.12).

M 1 (Erkek, 28, İlkokul, Alakaya Köyü)

“Buraya taşınmadan önce iş bulmak için iki ayda bir gurbette çıkıyordum. 2010 yılında buraya geldiğim zaman, inşaatta çalışıp çevre yaptım. Burada millet işini ne kadar çabuk ve nasıl yaptığına bakıyor. Elin çabuk olur, birde yaptığın iş güzelse kolay kolay bu memlekette işsiz kalmazsın. Ben genelde evlerde tamir işine giderim. İnşaat diğer işlere bakınca yaptığım iş çok kolay, bu işlere ulaşmak zor ama ben çevre yaptığım için kolay iş buluyorum.”

Yeni yaşam alanında işe erişim imkânları kısıtlı olmakla birlikte 28 yaşında Alakaya köyünde göçe katılan erkek katılımcının da ifade ettiği gibi işe erişim imkânları daha çok kişinin yeni yaşam alanında yaptığı işten dolayı tanınması işe erişimini kolaylaştırmaktadır.

İş bulma ve işe erişim imkânları üzerinde etkili olan bir diğer konu ise, işçilerin çalışma koşulları ve yapılan işin türüne bağlı olarak değişmektedir. Günlük/yevmiyeli olarak yapılan iş ile kabala yapılan iş arasında, ücret ve çalışma koşulları bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, %43,4'ü günlük/yevmiyeli, %30'u ise kabala işlerde çalıştıklarını belirtmiştir. Deneklerin %26,6'sı ise diğer şekilde çalıştıklarını belirtmiştir. Kalıcı göçe geçişte bu durum değişmekle birlikte, deneklerin %85,6'sı günlük/yevmiye ile çalışırken, %8,9'u kabala ve geriye kalan %5,6'sı ise diğer şekilde çalışmaktadır (Tablo 3.13).

Tablo 3.12. Göçe Katan Bireylerin Çalışma Şekli

Çalışma Şekli	Mevsimlik Göç Döneminde		Kalıcı Göçe Geçişte	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Günlük/Yevmiye	39	43,4	77	85,6
Kabala	27	30	8	8,9
Diğer	24	26,6	5	5,6
Toplam	90	100	90	100

M 6 (Erkek, 27, Ortaokul, Demircik Köyü)

“Yılda 5 ay boyuna gurbette çıkarım. O zaman günlük çalıştığım kadar para alırım. Çoğu zaman hasatlık veya diğer şeyler yüzünden bir ay tam çalışma imkânım olmadığı için biz burda çalıştığımızda yevmiyemiz yazılır. Alacağım para ise ay sonunda çalıştığımız gün toplamını toplu olarak veriyorlar.”

M 7 (Erkek, 30, İlkokul, Osmanlı Köyü)

“İnşaat işleri ağırdır. 4-5 ay evimizden çıkıp geliyoruz. Yapacağımız iş eğer fazla bir şey bırakmıyorsa bize yapmanın anlamı kalmıyor. Şuan elimdeki işi kabala olarak aldım. Metraja (metre bazında hesaplamak) vuruyoruz işi ona göre bize kalanı hesaplamak kolay oluyor. Diğer şekilde günlük olarak çalışmak çok zor oluyor. İşin ben kabala olarak alıyorum yanımda çalışanlara ise günlük/yevmiye veriyorum.”

Günlük/yevmiyeli olarak çalışan birey ile kabala işinde çalışan birey arasın çalışma koşulları ve alacağı ücretler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Demircik köyünde göçe katılan 27 yaşındaki erkek katılımcı günlük/yevmiyeli olarak çalıştığı dönemde, hastalık durumunda çalışmadığı günlerin ücretini alamadığını ve aylık olarak tam çalışmadığı gibi aylık olarak alacağı ücretinde bu çalışmadığı günlerden dolayı eksik olduğu yönündeki cevabı bunu kanıtlar niteliktedir. Aynı iş faaliyeti içinde kabala olarak çalıştığını ifade eden Osmanlı köyünden göçe katılan 30 yaşındaki erkek katılımcının da ifade ettiği gibi inşaat işlerinde günlük/yevmiyeli ile kabala çalışma koşulları farklılık göstermektedir.

Göçün yönü ve yapısı, işe erişimin imkânlarını etkilediği gibi, yapılan iş faaliyetini de etkilemektedir. Tarım işinde çalışan bir katılımcının alacağı günlük ücret, aracı, yemek ve yatma yeri, kişinin alacağı günlük ücretten pay alınarak hesaplandığında, günlük 100 TL alması gereken tarım işçisi 65-70 TL civarında bir ücret almaktadır. Bu durum inşaat alanında çalışan bir bireyin, işi tutma yöntemine bağlı olarak değişmektedir. Günlük/yevmiyeli çalışan inşaat işçisi ile kabala iş tutan inşaat işçisi arasında bu durum büyük farklılıklara yol açmaktadır. Günlük/yevmiyeli

olarak çalışan inşaat işçisi, işveren ile yemek, konaklama durumun konuştuğundan sonra anlaşmaya varır. İnşaat işinde günlük/yevmiyeli çalışan bireyin, işteki görevi (ustabaşı, usta, çıkar) dikkate alınarak alacağı ücret belirleneceği gibi inşaatla ilgili işte çalıştığı da önemlidir (Foto 10).

Foto 10: Limon İşinde Günlük/Yevmiyeli Çalışan Çocuk İşçiler (Adana)

Örneğin: inşaat işinde duvar ustası olarak çalışan biri, günlük yaklaşık 60 metre öreceği duvar ile alacağı ücret arasında bir paralellik söz konusudur. Bu durum aynı iş alanında farklı bir mevkide, sıva ustası olarak çalışan bir işçinin yapacağı iş, daha ağır olduğundan dolayı, alacağı ücret miktar da değişecektir. İş bulma ve işe erişim imkânlarında farklılıklar olmakla birlikte, iş faaliyetini kapsadığı alanda, bu konuda rol oynamaktadır. Yapılan işin türü ve işçinin pratik olma ve/veya işini iyi yapması alacağı ücretlerde büyük derecede etkili olmaktadır.

Çalışma sahasında elde edilen veriler sonucunda inşaat alanında çalışan bireylerin fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum iş bulmada aracı olan kişilerin daha çok, göçe katılan bireylerin, yakın çevresinden birileri olmuştur. Deneklerin iş bulma ve işe erişim imkânlarında etkili olmakla birlikte, yapılan işin büyüklüğü

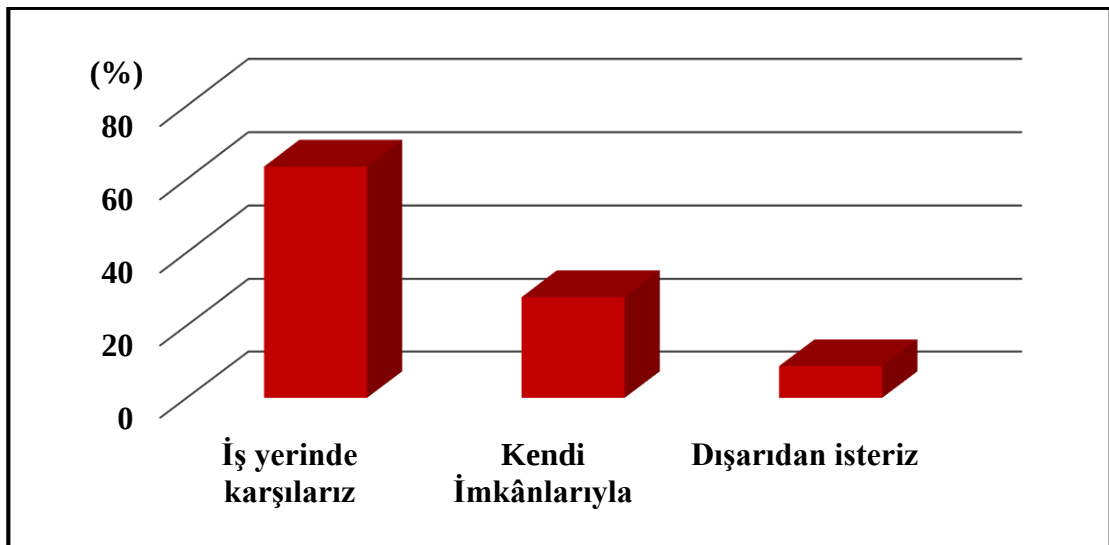
sonucunda aracıya verdikleri komisyon ücretinin artması olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Öreğin bir duvar ustasının alacağı 10 blok halindeki duvar işini aracı tarafından elde etmesi, alacağı komisyon ücretini de artırmaktadır.

3.5. İşçilerin Yaşam Koşulları ve Karşılaştıkları Sorunlar

Bu konu başlığında mevsimlik işçi göçü ile kalıcı göçe katılan deneklerin beslenme ve barınma sorunlarına değinilecek. Ayrıca iş ortamında ve günlük yaşamda ortaya çıkan sağlık sorunları, işçilerin eğitim hayatına katılma düzeyi ve sürekliliğini etkileyen faktörlerden kaynaklı sorunlar yer verilecektir. Yine aynı başlık ekseninde değinilmesi gerekli görülen diğer konular ise, iş ve işe erişim imkânları sonucunda çalıştıkları emeğin karşılığını alma konusunda ortaya çıkan sorunlar yer alacaktır. Ayrıca çalışma alanında ortaya çıkan sosyo-kültürel sorunlar ile bireylerin, hem iş alanında hem de toplumsal alanda karşılaştıkları ayrımcılık eksenli sorunlara değinilecektir.

3.5.1. Beslenme ve Barınma Sorunu

Mevsimlik işçi göçünde deneklerin, çalıştıkları alanda beslenme ve barınma problemleri yıllık olarak değışmekle birlikte, bölgeler arası ve iş faaliyetine göre farklılık göstermektedir. Mevsimlik işçi olarak çalışmaya katılan deneklerin beslenme konusunda karşılaştıkları sorunlar (Şekil 3.7) verilmiştir.

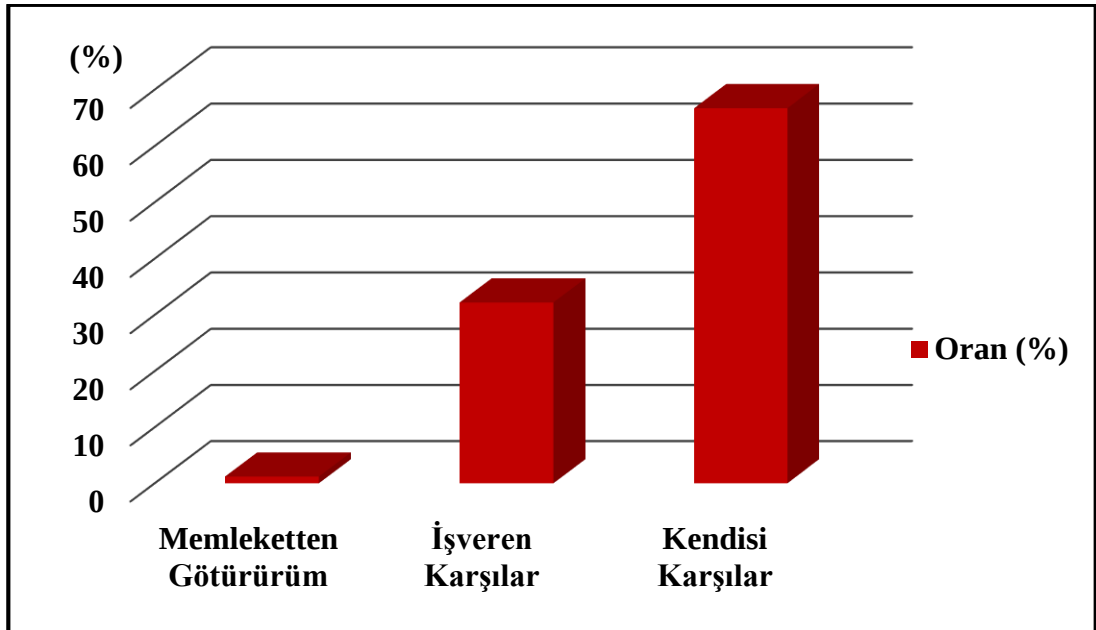
Şekil 3.7. Mevsimlik İşçilerin Yeme ve İçme İhtiyaçlarını Karşılama Durumunun Oransal Dağılımı (%)

Mevsimlik işçi olarak göçe katılan 26 yaşındaki katılımcı, konuyla bağlantılı olarak kendisine yöneltilen soruya ilişkin yaklaşımı şöyledir:

M 20 (Erkek, 26, İlkokul, Yaykılıç Köyü)

“Biz burada evde kalıyoruz. Sabah arkadaşlar arasında paylaşım yapmışız kim hangi saatte yemek yapacaktır. İşte çalıştığımız zaman öğlen molasına bir saat kalan yemek yapacak olan arkadaşımız gider yemeği yapmaya başlar. Beş kişiyiz aylık olarak yemek, içmek için ne almışsak bölüştürüyoruz. Adam başına ne düşmüşse o zaman herkes kendi parasını veriyor.”

Deneklerin ihtiyaçlarının karşılanması durumu çalışma alanına, kalınan yer ve çalışma şekline göre şekillenmektedir. Yaykılıç köyünde göçe katılan 26 yaşındaki erkek katılımcının açıklamasında bunu kanıtlar niteliktedir. Beslenme konusunda değinilmesi gereken bir diğer konu ise, mevsimlik işçi göçüne katılanların, çalıştıkları bölgede gerekli ihtiyaçlarını karşılanma durumudur. Mevsimlik işçi göçüne katılanların büyük bir çoğunluğu, çalıştıkları dönemde ihtiyaçlarını kendisi karşılamaktadır. İşveren tarafından ihtiyaçların karşıladığını belirtenler olmakla birlikte, çalıştıkları bölgede ihtiyaçlarını memleketten götürürüm diyen deneklerinde olduğu görülmektedir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. Mevsimlik İşçilerin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu (%)

Mevsimlik işçi göçüne yönelen deneklerin karşılaştıkları sorunlardan biriside barınama konusudur. Nitekim mevsimlik işçi göçüne katılanların %66,7'si çalıştıkları bölgeye bağlı olarak kurulan şantiye alanı içindeki yatakhanelerde kaldıklarını belirtirken %17,8'i ise, %8,9'ü prefabrik konutlarda ve geriye kalan, %6,7'si de çadırda kaldıklarını belirtmişlerdir (Tablo 3.14).

Tablo 3.13. Mevsimlik İşçi Göçüne Katılan İşçilerin Barınma Alanları

Kalınan Yer	Sayı	Oran (%)
Ev	16	17,8
Prefabrik Konut	8	8,9
Şantiye Yeri	60	66,7
Çadır	6	6,7
Toplam	90	100

Şantiye alanında yer alan yatakhanelerin ısınması, genellikle elektrik sobası ile yapıldığı için zaman zaman yangınların çıkmasına neden olmaktadır. Şantiye alanındaki merkezi yatakhane sistemi, birçok kişiyi ortak bir alanda kalmasına ve diğer ihtiyaçlarını ortak bir yerde karşılanmasına neden olmaktadır. Bu durum birçok alanda farklı problemlerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Ayrıca barındıkları yerlerde denekleri, aynı oda da birden fazla kişiyle ortak kullanması nedeniyle birçok soruna kaynaklık etmektedir (Tablo 3.14: Foto 11,12).

M 6 (Erkek, 27, Ortaokul, Demircik Köyü)

“Ben çalışmaya genelde arkadaşlarımla birlikte giderim. Bazen işe göre inşaattaki konteynırda kalırız, bazen arkadaşlar bir ev tutar birlikte orada kalırız. Bu her zaman öyle değildir. Çalıştığımız yere göre değişiyor. Biz şimdi evde kalıyoruz. Bizim için daha rahat oluyor. Yemeğimizi akşam yapar sonra çay demler konuşuruz. Ev tutmak çok zor olsa da insan inşaat alanında bazen kalamıyor. Temizlik için, banyoları olsun birde millet çok olunca hastalık falan diye kalmadık.”

Foto 11. Mevsimlik İnşaat İşinde Bir Odayı Kaç Kişinin Paylaştığına İlişkin Bir Görünüm (İstanbul)

M 24 (Erkek, 30, Ortaokul, Yeniyaka Köyü)’ün yaklaşımı şöyledir:

“İnşaatla kalıyorum ben, çalıştığım yerde yatak yeri yok, henüz bitmemiş olan inşaat yerinde bir katın, camlarını kapatıyoruz naylon ya da tahtalarla içinde öyle kalıyoruz. Bu sadece burdaki iş için böyledir. Ben inşaatta çok çalıştım, her yer böyle değildir. Burada yemeklerimiz dışarıdan gelir. Bazı zamanlar çok güzel yemek gelir bazı zamanlar güzel değildir. Biz işçiyiz çalışıyoruz ama söylediğimiz zaman, bize tamam yemekleri güzel getireceğiz ama gelmiyor.”

Foto 12: Tarım İşinde Çalışan Mevsimlik İşçilerin Barınma Alanlarından Bir Görüntü (Mersin)

Çalışma alanına göre değişmekle birlikte deneklerin mevsimlik işçi döneminde kaldıkları alanlar değişmektedir. İnşaat alanında toplu yapılan şantiye yerleri olmakla birlikte, çalışma alanını farklı olmasıyla da bireylerin kalmak için kullandıkları alanlar değişmektedir. Demircik köyünden göçe katılan 27 yaşındaki erkek katılımcının da belirttiği gibi barınma yeri çalışma ortamına ve iş arkadaşların göre farklılık göstermekle birlikte, Yeniyaka köyünden göçe katılan 30 yaşındaki katılımcı gibi eski veya yeni yapılmış inşaat alanları da barınma alanları için kullanmaktadır.

Mevsimlik işçilerin en çok problem yaşadığı konuların başında beslenme ve barınma sorunu gelmektedir. Mevsimlik işçilerin bu barınma alanlarında tek bir odayı birden fazla kişiyle kullanmasından kaynaklı olarak bir dizi problemlerle karşı karşıya

kalmaktadır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %40'ı 5-7 kişi bir oda da kaldıklarını, %22,2'si 10 ve daha fazla kişiyle aynı oda da kaldığı görülmektedir. Deneklerin %21,1'i 7-10 kişiyle, %16,7'si ise 3-5 kişiyle aynı odayı kullanma mecburiyetinde olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 3.15: Foto 13).

Tablo 3.14. Mevsimlik İşçi Göçünde Bir Odada Kalan Kişi Sayısı

Bir Odayı Paylaşma Durumu	Sayı	Oran (%)
3-5 Kişi	15	16,7
5-7 Kişi	36	40
7-10 Kişi	19	21,1
10+ Kişi	20	22,2
Toplam	90	100

M 5 (Erkek, 27, İlkokul, Yukarısağmal Köyü)

“Çalışmak için gittiğim yerde ben konteynırda kalıyorum. Çalıştığım inşaat bahçesinde bir köşeye, işçilerin uyuması için konteynırları üst üste bırakıyorlar. Benim kaldığım yerde 8 ranza var üst üste, bir odada 8 kişi kalıyoruz. Oda küçük olsa da benim çalıştığım yerdeki bütün koğuşlarda bu kadar kişi kalıyor.”

Bir odada birden fazla kişinin ortak kullanım alanı olması beraberinde birçok probleme zemin hazırlamaktadır. Bu problemler arasında en yaygın olanı salgın hastalıklardır. Deneklerin ortak kullanım alanlarının dar olması ve normal taşıma kapasitesinin üzerinde kişinin aynı alanda barınması bu durumun temel nedenidir.

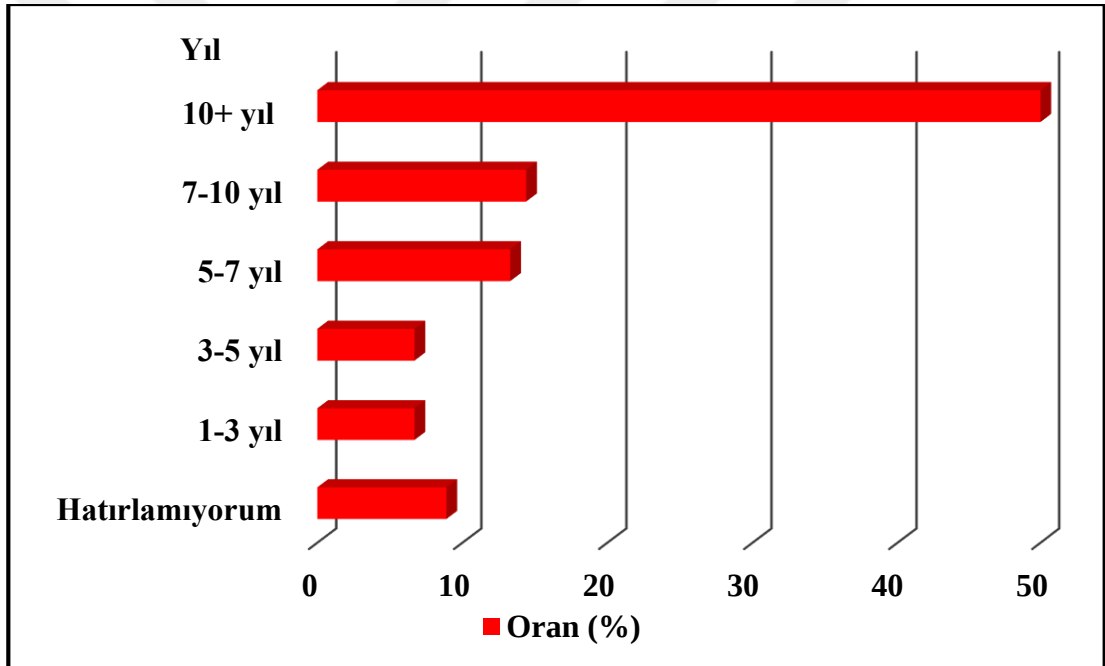
Foto 13: Mevsimlik İşçi Göçünde Bir Odada Kaç Kişinin Kaldığına İlişkin Bir Görüntü

3.5.2. Çalışma Koşulları İle İlgili Sorunlar

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin çalıştıkları bölge, yaptıkları iş, işteki çalışma süreleri gibi konular çalışma alanından birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler ile kalıcı göçe katılanların, iş ve çalışma esnasında karşılaştıkları sorunlar ile deneklerin mevsimlik işçi olarak kaç yıldır çalıştıkları, günlük çalışma süreleri ve çalışma koşullarından dolayı karşılaştıkları sorunlara yer verilecektir. Ayrıca çalıştığı dönem boyunca işçi sayısı,

ücretler ve çalışma koşullarında ne tür değişiklikler meydana geldiğine ilişkin sorunlarda ele alınacaktır. Diğer tarafta çalışma alandan, en fazla denekler arasında görülen hasatlıklar ile deneklerin herhangi bir hastalık veya iş kazası ile karşı karşıya kalma durumlarına da yer verilecektir.

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin bu işi ne zamandan beri yaptıkları dikkate alındığında, deneklerin %88,9'u (80 Kişi) bu geçen süreyi hatırladıkları görülürken, %11,1'i ise (10 Kişi) mevsimlik işçi olarak çalıştığı süre zarfını hatırlamadığı görülmektedir. Deneklerin ezici bir üstünlüğü yaklaşık olarak 10 yıldan daha fazla bu işte çalıştığını belirtirken, %6,7'si ise 1 veya 3 yıldır bu işlerde çalışmaya başladığını görülmektedir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9. Mevsimlik İşçi Göçünde Çalışma Aralığına Göre Oransal Dağılımı (%)

Çalışma koşullarından kaynaklı sorunlardan biride, göçe katılan deneklerin, yaptıkları iş faaliyetine bakılmaksızın günlük kaç saat çalıştıkları sorunudur. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %63,5'i bu iş faaliyetlerinde günlük yaklaşık olarak 8-12 saat çalıştıklarını belirtirken, %36,5'i ise günlük minimum 6-8 saat arasında olduğunu ifade etmiştir (Tablo 3.16).

Tablo 3.15. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Günlük Çalışma Süresi

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Çalışma Süresi	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
0-6 saat	0	0	3	3,3
6-8 saat	32	35,6	24	26,7
8-12 saat	57	63,3	60	66,7
12+ saat	1	1,1	3	3,3
Toplam	90	100	90	100
Dinlenme Aralığı	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
1-2 kez	80	88,9	73	81,1
3-4 kez	10	11,1	17	18,9
Toplam	90	100	90	100

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin uzun çalışma saatlerinden dolayı yorgun olmaları, kendi sağlıkları açısından olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtmişlerdir. Bu konuda yapılan saha çalışmasında görüşülen deneklerin verdikleri cevaplar bu konudaki sorunu ortaya koymaktadır (Foto 14).

M 25 (Erkek, 34, Okur-Yazar, Yukarıyanıktaş Köyü)

“İnşatta ağır işlerde usta olarak çalışıyorum. Sabah 7 de iş başı oluyor. Öğlene kadar dinlenme yok, Ölen yemek molası bir saat, inşaattan yemek yerin gidene kadar 10-15 dakika geçiyor. Bazen yemek yerinde çok sıra oluyor. Orda 10 dakika bekle geriye 35 dakika kalıyor kalmıyor. Bir günde hemen hemen 9 saat 12 saat çalışıyoruz. Kendim için değil burda hepimiz aynı şekilde çok çalışıyoruz. Akşam 6 ya da saat 7’ye kadar devam ediyor çalışma. Kaldığımız yere gitmemiz, banyo yapmak, üst baş değiştir derken, saat oluyor akşam dokuz, bize bir şey kalmıyor bir çay iç sonra uyu, bu işlerde çok çalışıyoruz.”

Foto 14: Uzun Çalışma Saatlerinden Sonra Yemek Molası Veren Tarım İşçileri (Mersin)

M 25'in ifadesi konuya açıklık getirmektedir. Kalıcı göçe katılan denekler arasında günlük çalışma süresi farklılık göstermektedir. Deneklerin %66,7'si yaptıkları iş faaliyetinde ortalama 8 ile 12 saat arasında çalışmakta olduklarını belirtirken, %26,7'si ise, 6-8 saat günlük olarak çalıştıklarını belirtmiştir. Deneklerin %3,3'ü ise, (3 Kişi) 0-6 saat arasında çalıştığını ifade ederken geriye kalan %3,3'ü ise (3 Kişi) günlük ortalama 12 saatten daha fazla çalıştıkları görülmektedir (Tablo 3.16).

Kalıcı olarak göçe katılan 27 yaşındaki katılımcını aşağıdaki ifadesi günlük çalışma süresine ilişkin sorunu ortaya koymaktadır.

M 3 (Erkek, 44, İlkokul, Soğuksu Köyü)

“Biz burada günde 10-11 saatte yakın çalışıyoruz. Yaptığımız iş çok ağır ama ben mecburi olarak çalışıyorum. Çalışmazsam aç kalırım, evde ekmek bekleyen var. Sabah buraya otobüsle gelirim. Erkenden kalkarım trafik olursa vay halimize yok olmazsa çok çabuk geliyorum. Saat 8’de iş başlıyor. Ben saat 7 ya da 7.30’da burada olmalıyım. İş başladı mı durmak yok yemeğe kadar, ne çay molası var ne de sigara molası, elimizde malzeme çalış babam çalış. O gün bitene kadar canımız çıkıyor. Çalışsak ta olmuyor, bu işlerde çok çalışacak ama az para alacaksın işine gelirse diyor işveren veya diğerleri.” (Foto 15).

Foto 15: Ağır Çalışma Koşullarında Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri (Adana)

Ağır çalışma koşulları ve uzun çalışma saatleri mevsimlik işçi göçünde karşılan en önemli sorunlarda bir olarak görülmektedir. Soğuksu köyünde göçe katılan 44 yaşındaki erkek katılımcının görüşü bunu kanıtlar niteliktedir. Mevsimlik veya kalıcı

göçe katılanların, yaptıkları iş esnasında ortalama günlük olarak, kaç defa dinlenmek için mola verdikleri bir diğer konudur. Mevsimlik işçi göçüne katılanların büyük bir çoğunluğu yaptıkları işte, günlük olarak uzun çalışma saatleri olmasına rağmen 1 veya 2 kez dinlenme molası verdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların sadece %11,1'i çalıştıkları yerde günlük ortalama 3-4 kez dinlenme molası verdiklerini belirtmişlerdir. Bu sorun mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçişte de devam etmektedir. Kalıcı göçe katılan deneklerin ezici bir üstünlüğü ortalama günlük 1-2 defa dinleme molası verdiklerini belirtirken, deneklerin %20 den daha az bir kısım günlük ortalama, 3-4 defa dinleme molası verdikleri görülmektedir (Tablo 3.16: Foto 16).

Foto 16: İnşaat İskelesinde Dinlenme Molası Veren Mevsimlik İnşaat İşçileri (Soma/Manisa)

Mevsimlik işçi göçü ile kalıcı göçe katılanlar ile yapılan mülakatlar sonucunda, “Çalışma koşullarında dolayı karşılaştığınız en önemli sıkıntılar nelerdir?” Sorusuna farklı cevaplar alınmıştır. Bu soru ekseninde katılımcıların, uzun çalışma saatleri,

erken kalkma, sıcak ve soğuk havalarda çalışmaya karşı tutumu, aşırı yorgunluk, yemek ve dinlenme molalarına karşı tavrı, düşme korkusu, işverenin işçi üzerindeki baskıcı tutumu ile bel fıtığı riskine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Konuyla bağlantılı olarak ilk olarak, mevsimlik işçi göçüne katılanların, uzun çalışma saatlerine karşı tutumları ele alınacaktır. Mevsimlik işçi göçüne katılanların %73,3'ü günlük çalışma saatlerinin fazla olduğu fikrindedir. Deneklerin %11,1'i ise bu konuda tarafsız kalarak fikrim yok yanıtını kullanmıştır. Geriye kalan deneklerin %15,6'sı da çalışma koşullarından kaynaklı olarak uzun çalışma saatlerine maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum kalıcı göçe katılan denekler arasında %95,6'sı uzun çalışma saatlerine maruz kaldıklarını belirtmesiyle benzer bir durum göstermektedir.

Göçe katılan deneklerin uzun saatler boyunca çalışması, farklı sorunlara yol açmakla birlikte, katılımcıların sağlığını olumsuz etkilediğini saptanmıştır. Yapılan saha çalışmasında, uzun saatler boyunca çalıştırılma sorunuyla ilişkili olarak, denekler arasında farklı görüşler olduğu sonucuna varılmıştır. Göçe katılan 37 yaşındaki katılımcı, var olan soruna ilişki yanıtı şöyle olmuştur:

M 2 (Erkek, 37, İlkokul, Toprakseven Köyü)

“Beş kişilik bir aileyiz. İnşaatta çalışıp onlara bakıyorum. Bütün inşaatlarda olduğu gibi şuan çalıştığım yerde de bizi çok fazla çalıştırıyorlar. Eskiden saat 8.30'da iş başı yapar en fazla 4 ya da 4.30'da işten çıkardık. Eğer o saatten sonra çalışmaya devam etseydik. Mesai olarak geçiyor, o da herkes kalmıyordu. Yani kimseyi zorla çalışacaksın demiyordu. Ama şimdi saat 8'de iş başı oluyor, akşam bazen sekize kadar devam ediyor. Ne aldığımız paraya fazla bir şey ekliyorlar ne de mesai diye yazıyorlar. Ben işten çıkıp eve gidene kadar bazı günler, inancın olsun saat akşam 9'u buluyor. Çalışmazsak olmuyor, çalıştığımız zamanda köle olarak bunları bize yapıyorlar.”

Ekonomik olanakların yetersiz olmasının yanı sıra çalışma alanını istihdam olanaklarından yoksun olması deneklerin ağır çalışma koşullarında geçimlerini sağlamalarına neden olmakla birlikte, uzun çalışma saatlerine maruz kalmaktadır. M

2'nin bu konuya ilişkin yaklaşımı bunu kanıtlar niteliktedir. Uzun çalışma saatleri beraberinde erken kalkma sorununu ortaya çıkartmaktadır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, %80'ni çalıştıkları yerlerde çok erken saatler de kalkmak zorunda oldukları belirtmişlerdir. Deneklerin %5,5'i ise çalışma alanında erken kalkma fikrine katılmadıklarını ve çalıştıkları yerde böyle bir durumun olmadığını belirtirken geriye kalan, %5,5'sı ise bu konuda tarafsız olduklarını fikrim yok yanıtıyla belirtmişlerdir. Kalıcı göçe geçişte aynı soruna deneklerin, %75,6'sı aynı durumun varlığından şikâyetçi olduklarını belirtirken, % %17,7'si bu konuda sorunlarının olmadığını belirtmişlerdir. İşverenin iyi bir sonuç elde etmek için işçilere sürekli baskı uygulaması, yemek ve dinlenme molalarını az olması, çalışma koşullarından dolayı ortaya çıkan sorunlar başlığı altına ele alınan diğer konulardır.

Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler arasında yapılan anket çalışmalarında, deneklerin %52,2'si çalışma esnasında, işverenin sürekli baskıcı tavrıyla karşı karşıya kaldıklarını ifade ederken, %31,1'i ise çalışma esnasında işverenin baskıcı bir tavır sergilemediğini belirtmiştir. Deneklerin %16,7'si bu konuda fikrim yok yanıtını vermişlerdir. Kalıcı göçe geçişte bu durum farklılık göstermektedir. Nitekim deneklerin %44,5'i işverenin baskıcı bir tavır sergilediği düşüncesindedirler. %34,5'i ise böyle bir tutum ile karşılaşmadıklarını belirtirken, %1,1'i ise fikrim yok yanıtını vermişlerdir.

Mevsimlik işçi göçünde katılımcılar ile yapılan anket çalışmalarında, işverenin iş esnasında baskıcı bir tavır sergilemesi, işçiler ile arasında farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Göçe katılan 26 yaşındaki katılımcı soruna ilişkin yaklaşımı şöyledir:

M 8 (Erkek, 26, İlkokul, Fatih Mahallesi)

“Bundan bir yıl önce İstanbul’a çalışmaya gitmiştim. İnşaatta alçı işinde çelikçi olarak çalışıyordum. O zaman bu hastalık çıkmıştı covid 19 kimse kolay kolay iş bulamıyordu. Çalıştığım yerde günlük yapacağım işi neredeyse yarım günde bitiriyordum. Yanında çalıştığım adam o zaman hastalıktan dolayı iş olmadığını bildiği için, her geldiğinde ne yaptınız iş bitmedi, çok yavaş çalışıyorsunuz diye söylenip duruyordu. Bizde 4-5 kişiyiz

yani doğru düzgün dinlemiyoruz, sürekli çalışıyoruz. Ama adam halen çok az iş yapıyorsunuz, diye konuşuyordu. O zaman işi bitirip çıkana kadar, iş sahibi bizi işten inşaatta çalışmaktan soğuturdu.”

Çalışma koşullarından kaynaklı bir diğer sorun ise, çalışma esnasında veya bir iş gününde verilen dinlenme molalarıdır. Denekler bir iş gününde ortalama olarak verilen dinlenme molalarını az olduğu fikrindendirler. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %80’ni günlük olarak dinlenme molalarının az olduğunu belirtmişlerdir. %24,5’i ise bu tür bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Mevsimlik işçi göçünde, kalıcı göçe katılan deneklerin dinlenme süresine karşı tutumları, deneklerin %90’nı bir iş gününde uzun çalışma saatlerine karşı yeterli dinlenme molası vermediklerini belirtmişlerdir.

Bu konu başlığı altında ele alınan diğer konular ise, katılımcılarını sağlıkları açısından risk oluşturabilecek, bel fıtığı, düşme korkusu ve aşırı soğuk/sıcak havalarda, çalışma koşullarından kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlardır. İlk olarak düşme korkusuna karşı yaşanan sorunlara, mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %56,7’si düşme korkusu yaşadıklarını ifade ederken, %27,7’si ise, iş esnasında böyle bir sorunu ortaya çıkmasında neden olabilecek bir durumla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Mevsimlik işçi göçüne yönelen katılımcılar ile yapılan saha çalışmasında katılımcılarını iş esnasında çalışma koşullarından dolayı birçok yerde düşüme sonucunda yaşamını yitiren işçiye denk geldiklerin belirtmişlerdir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan (29 yaşındaki katılımcı) yaşadığı sorunu şu cümlelerle ifade ediyor:

M 16 (Erkek, 29, Ortaokul, Erginler Köyü)

“İnşaatta çalışmak için genelde, Kasım başı ya da Şubat ayının sonunda çalışmaya gidiyorum. Bu yıl İstanbul’da bir işte çalışmaya başladım, yaptığımız iş dış cephede olduğu için, emniyet kemeri, baret, diğer malzemelerin olması gerekiyordu. Çalıştığım yerde en düşük bina yaklaşık 13 katlıdır. A firması iş güvenliği açısından sorumsuz davranınca gözümün önünde bir genç iskeleden düştü. O günü hiç unutma çok kötü olmuştum.

Daha sonra herkese emniyet kemeri, baret verdiler ama ne değişecek ki bir can gittikten sonra akıllanıyor insanlar.”

Uzun alışma saatleri, erken kalkma ve beraberinde ortaya çıkan yorgunluk denklemin çalışma alanında risk oluşturabilecek durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu durum iş güvenliği açısından alınan önlemlerin göz ardı edilmesi ve/veya istenilen düzeyinde olmamasından dolayı inşaat alanında ciddi kazaların yaşanmasına veya bu durumların ölümle sonuçlanmasına neden olmaktadır. M 16’nın ifadesi bu konuya ilişkin sorunu ortaya koymaktadır (Foto 17).

Foto 17: İşçi Güvenliği ve İş Sağlığı nlemleri Almadan alışan İnşaat İşçileri

Mevsimlik işçi göçünden kalıcı ge katılan denekler arasında durum farklılık göstermekle birlikte, çalışma koşullarından dolayı ortaya çıkan sorunlardan birde iş güvenliğidir. Deneklerin birçoğu işveren firma veya kişilerin, iş güvenliği alanında

yeterince önlem almadığından dolayı, birçok iş kazasıyla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle inşaat alanında kule vinç kullanımı yaygın olması, binaların yükseklik açısından her anlamda risk oluşturması, işçi güvenliği açısından sorun oluşturmaktadır. Kalıcı göçe katılan denekler arasında bu problemlerin risk oluşturduğu saha çalışmasında katılımcılar belirtmiştir.

Mevsimlik işçi göçünde kalıcı göçe geçişte bu sorun devam etmektedir. Deneklerin %72,2'si bu konuda sorunların var olduğunu, %23,3'ü ise iş güvenliği açısından böyle bir sorunun olmadığı kanaatindedirler. Çalışma koşullarından kaynaklı ortaya çıkan sorunlar farklılık göstermekle birlikte, katılımcıların sağlıkları açısından risk oluşturabilecek düzeyde olması işçi ve işveren arasında bir dizi problemin ortaya çıkmasında neden olmaktadır. Bu durum iş ve çalışma alanına göre farklılık göstermekle birlikte, kalıcı göçe katılan bireylerle 28 yaşındaki (İlkokul) katılımcı, düşme problemine karşı görüşlerini şöyle ifade etmiştir (Foto 18).

Foto 18: Kiraz Bahçesinde Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri (Mersin)

M 1 (Erkek, 28, İlkokul, Alakaya Köyü)

“Ben yaklaşık 4 yıl önce çalıştığım inşaatın düştüm. O zaman yanılmıyorsam ya yedinci kat ya da sekizinci katta çalışıyordum. İskelede olmadığımı hissettiğim zaman tutunmak için yer aradım. Dış cephede olduğumdan dolayı, iki defa iskele demirlerine hamle yaptım. Tam hatırlamasam da yer çakılmadan bir ya da iki kat önce çok sert iskeleye çarptım. Gözümlü açtığım zaman hastanedeydim. Sırtımda, her iki ayağımda, kolumda kırık vardı. Yaklaşık bir buçuk yıl yatakta kaldım, üç yıl çalışamadım.”

Bu derecede büyük sorunların varlığı, sonu acı sahnelerle yeri bıraktığı zaman, iş alanında kargaşa ortamı olmasına neden olmaktadır. Bu durum işçiler arasında işi bırakma veya işverene karşı sert tavır takınmalarına neden olduğunu, katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Konu başlığı ekseninde ele alınılacak bir diğer sorun ise, ağır çalışma şartlarını ortaya koyduğu problemlerin, insan sağlığı üzerinde etkileri, katılımcıların bu sorunlardan bir olan bel fıtığı riskine karşı görüşlerdir.

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, %73’3’ü ağır çalışma koşullarından dolayı bel fıtığı riski ile karşılaştıklarını, %17,8’i ise böyle bir sorunla karşı karşıya kalmadıklarını belirtmiştir. Kalıcı göçe katılan denekler arasında bel fıtığı riskine karşı deneklerin, büyük bir çoğunluğu (%94,4’ü) ağır çalışma koşullarından kaynaklı olarak, işçiler arasında en fazla görülen bel fıtığı riski ile karşı karşıya kaldıklarını, %5,6’sı ise böyle bir sorun ile karşılaşmadığını belirtmiştir.

Göçe katılan deneklerin çalışma koşullarından dolayı en sık karşılaştığı sorunlar başlığı altında, ele alına bir diğer konu ise, aşırı soğuk veya aşırı sıcak havalarda, çalışma problemidir. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %88,9’ü çalışma esansında soğuk veya sıcak hava koşullarından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin %7,7’si böyle bir probleminin, olduğu fikrine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kalıcı göçe katılan denekler arasında deneklerin %97,8’si bu durumdan dolayı şikâyetçi olduklarını belirtirken, %1,1’i fikrim yok görüşünü, %1,1’i ise böyle bir sorunla karşı karşıya kalmadıklarını belirtmiştir.

Sonuç yerine mevsimlik ve kalıcı göçe katılan bireylerin iş ve çalışma koşullarından kaynaklı olarak birçok sorunla karşı karşıya kaldıklarının görülmektedir. Çalışma saatlerinin uzun olması buna karşı olarak, dinleme ve yemek molalarını az olması bireylerin çalışma koşullarının zorluk derecesini ortaya koymaktadır. Mevsimlik ve/veya kalıcı göçe katılan bireylerin en çok sıkıntı yaşadığı durumlar arasında, düşme korkusu ve bel fıtığı riskidir.

Bireylerin sağlıkları açısından ağır çalışma koşullarına maruz bırakılmaktadır. İşveren veya firmanın çalışma koşullarına ilişkin yasal bir düzenleme şartı uygulamaması, bu durumun yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. İş güvenliği açısından karşılaşılan sorunların dikkate alınmaması, kötü sonuçlara yol açmaktadır. Bu sonuçlar bireylerin yaralanmasın hatta ölüme sebep olmaktadır. Buna paralel olarak iş sağlığı ve güvenliği açısından denetimlerin yapılmaması, baret, emniyet kemeri ve diğer inşaat alanında kullanılan takımların tedarik edilmemesi, bu alanda birçok kazanın temel sebebi olmaktadır.

Göç hareketine katılan bireylere işverenin sürekli baskıcı bir tavır sergilemesi, psikolojik, ruhsal manada olduğu gibi, bireylerin işverene karşı farklı bir tavır sergilemesine yol açmaktadır. Bu nedenle birçok sosyal platformlardan iş yerlerinde veya şantiye alanlarında kavgaların ortaya çıktığına dair haberler yer almıştır. Bireylerin işe başlarken herhangi bir sözleşme çerçevesine bağlı olmaksızın çalışması, alınan ücretlere durumuna göre çalışma şartları yapılmamaktadır. Bu durum bireylerin düşük ücret almalarına rağmen, erken kalkma ve uzun çalışma saatlerine maruz bırakılmasına neden olmuştur.

3.5.3. Ulaşım İle İlgili Sorunlar

Üretilen ürünlerin ulaşım sistemiyle pazar alanlarına dağıtılması ve mekânlar arası hareketlilikte, ulaşım ağındaki gelişmelerle bağlantılıdır. Türkiye ulaşım alt yapısı bölgeler arasında gelişme düzeyi, bakımından farklılık göstermektedir. Mevsimlik işçi göçüne yönelik katılımcılar ile kalıcı göçe yönelik katılımcıların en fazla karşılaştığı sorunlardan biride ulaşım sorunudur. İş ve barınma alanı arasındaki mesafe, ulaşım ağında ortaya çıkan sorunların farklılık göstermesinde etkilidir.

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, hangi ulaşım ağını kullandıkları kadar, ulaşım ağındaki kullanılan araçta, ulaşım sorunu üzerinde farklı bir etki yaratmaktadır. Mevsimlik işçi göçünde deneklerin, büyük bir çoğunluğu karayolu ulaşım ağını kullanarak göçe katıldığını belirtirken, havayolu ve demiryolu ulaşım ağını kullanarak göçe katılan denekleri de olduğu görülmektedir (Tablo 3.17).

Tablo 3.16. Mevsimlik İşçilerin Kullandıkları Ulaşım (Yolu) Sistemi

Ulaşım Ağı	Sayı	Oran (%)
Havayolu	8	8,9
Karayolu	81	90
Demiryolu	1	1,1
Toplam	90	100

Mevsimlik işçi göçüne katılan 32 yaşındaki katılımcının, kullandığı ulaşım sistemine ilişkin görüşü şöyledir:

K 19 (Erkek, 32, İlkokul, Yuvacık Köyü)

“Çalışmak için çoğu zaman İstanbul, Ankara, Antalya gibi yerlere giderim. Otobüs ile gittiğim zaman bir iki günüm gidiyor. Son yıllarda daha çok uçakla gitmeye başladım. İki saatte gideceğim yere ulaşıyorum. Otobüs ile arasında fiyat olarak 100-150 TL oluyor. Zaten o gün oraya vardığım zaman kalacak yeri ayarlayıp ertesi gün işe başlıyorum. Uçak ile gitmek otobüsle gitmekten daha uyguna geliyor.”

Mevsimlik göçe katılanların işyeri ile kaldıkları alan arasında nasıl bir ulaşım aracı kullandıkları ise diğer önemli konuların başında gelmektedir. Mevsimlik işçi göçüne katılanların büyük bir çoğunluğu kaldıkları alan, iş alanına ait yatakhaneler olduğu için, işyeri ile çalışma alanına yaya olarak gittiklerinin belirtirken, otobüs, minibüs ve kamyon ile iş alanına gidenlerde bulunmaktadır. Kalıcı göçe geçişte bu durum değişmekle birlikte, deneklerin yarısından fazlası otomobil kullanarak gittiklerini, otobüs ve diğer ulaşım araçlarını kullanarak, işyeri ve kaldıkları alan arasında ulaşımı sağladıklarını belirtenlerde mevcuttur (Tablo 3.18).

Tablo 3.17. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Kalma Yeri İle İş Alanına Giderken Kullandıkları Ulaşım Araçları

Ulaşım Aracı	Mevsimlik Göç Döneminde		Kalıcı Göçe Geçişte	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Otobüs	10	11,1	34	37,8
Kamyon	2	2,2	0	0
Yürüyerek	75	83,3	0	0
Otomobil	0	0	47	52,2
Minibüs	3	3,3	0	0
Diğer	0	0	9	10
Toplam	90	100	90	100

Mevsimlik olarak göçe katılanların büyük bir çoğunluğu işyerin sahasına ait alanlar da barındıklarını belirtirmiştir. Saha çalışmasında ulaşım alanında karşılaştıkları sorunlara ilişkin olarak, mevsimlik işçi göçüne katılan 26 yaşındaki katılımcı yanıtı şöyledir:

M 8 (Erkek, 26, İlkokul, Fatih Mahallesi)

“İşçi olarak çalışıyorum, sabah saat 4-5 gibi erken kalkıyoruz. Çalıştığımız bahçeler kaldığımız yer uzak olduğu için 2-3 saat erken yolla çıkıyoruz. Bir transit aracın içinde yaklaşık 20-25 kişi olduğumuz için bazen polis arabayı tutuyor. İşe erken gittiğimiz için işimiz öğlen saatlerinde geri geliyoruz. O saatte trafik çok sıkışık oluyor. Bizim işten kaldığımız yere gelmemiz bazen 2-3 saati alıyor.”

Mevsimlik işçi olarak çalışanların ulaşımında karşılaştıkları sorunlar ile ilgili yapılan anket çalışmasında deneklerin, %62,2’si herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını, %37,8’i ulaşım alanında sorunların olduğunu belirtmiştir. Tarım alanında işçi olarak çalışanların, kamyon, otobüs gibi ulaşım araçlarını kullanması ve normal taşıma kapasitesinin üstünde kişinin aynı araçta yer alması, zaman zaman trafik kazalarına neden olduğunu belirtmişlerdir.

Mevsimlik işçi göçüne yönelik katılımcıların kaldıkları yer ile çalıştıkları bölge arasındaki mesafe, ulaşım sorunları alanında değinilmesi gereken bir diğer konudur. Kaldıkları yer ile çalışma alanı arasındaki mesafenin ne kadar süre aldığı, kullanılan araç türüne bağlı olarak değişmektedir. Kısa mesafeli alanlarda daha çok

otomobil kullanımı yaygın olurken, uzun mesafeli alanlara erişimde daha çok kamyon veya traktör (römork) kullanılmaktadır (Foto 19). Bu durum sayıca fazla olan deneklerin kaza riskinin artmasına ve farklı yaralanmalara sebep olmaktadır. Mevsimlik işçi olarak deneklerin, %53,3'ü (48 Kişi) çalıştıkları yer 0-30 dakikada vardıklarını, % 26,7'si (24 Kişi) 30-60 dakikada ulaştıkları belirtmişlerdir. Deneklerin %10'u (9 Kişi) bu aradaki mesafeyi 1 saatte tamamladıklarını belirtirken, geriye kalan %10'u ise 1,5 saatte tamamladıkları belirtmişlerdir (Tablo 3.19).

Tablo 3.18. Mevsimlik İşçilerin Barınma Alanları İle Çalışma Alanları Arasındaki Erişim Süresi (%)

Geçen Süre	Sayı	Oran (%)
0-30 dakikada	48	53,3
30-60 dakikada	24	26,7
1 saatte	9	10
1,5 saatte	9	10
Toplam	90	100

Ulaşım alanında zaman-mekân arasındaki bağlantı, farklı sorunların olmasına yol açmakla birlikte, aradaki mesafeye bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Mevsimlik işçi göçüne katılan 28 yaşındaki (İlkokul) katılımcı ile 31 yaşındaki (Ortaokul) katılımcının konu ekseninde yaşadıkları sorunları şöyle ifade etmişlerdir.

M 1 (Erkek, 28, İlkokul, Alakaya Köyü)

“İnşaat işinde çalışıyorum. Yaptığım işten dolayı hep sıkıntılar bizi bulur. Bazı yerde çalıştığım inşaat ile kaldığım yer birbirine yakın o zaman sabah sekizde işe gitmek için hazırlanırım, kahvaltı yapana kadar çalışma saati yaklaşıyor. Gittiğim yer yakın olduğu için 15-20 dakikada gidiyorum bu benim için daha kolay oluyor. Aynı yerde çalışan arkadaşım var sabah 6-7 de evinden işe gelmek için kalkıyor. Buraya gelmesi yine 1 saati buluyor. Yol parası, trafik gürültüsü onları da hiç saymıyorum.”

Foto 19: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Gün Sonunda Çalışma Yerinden-Barınma Yerlerine Gitmek İçin Hazırlık Yapma Sürecinden Bir Görüntü (Adana)

M 13 (Erkek, 31, Ortaokul, Çayırköy Köyü),

“Yaptığım iş daha çok günlük olarak değişiyor. Benim işimde saatler hep değişir. Ben bahçede portakal, limon işiyle uğraşıyorum. Kaldığımız bölgeye göre kaldığımız yer ile çalıştığımız bahçe arasında sürekli mesafe değişiyor. Şuan Adana’da çalışıyorum. Tutduğumuz bazı bahçeler çok uzak oluyor. Yaklaşık 1, 1,5 saat yolda gittiğimiz oluyor. Yol uzun olunca bütün işçiler erken kalkıyor. Yol yakın olunca işe yarım saat ya da bir saat kala hazırlık yapıyoruz gitmek için.”

Yapılan iş faaliyetine göre deneklerin işe başlama saatleri değişmekle birlikte, çalışma alanı ile barınma alanı arasındaki mesafe bu durum üzerinde etkili olmaktadır. Kalıcı olarak göçe katılan deneklerin, %71,1’i ulaşım alanında sorunlarla karşılaştıklarını belirtirken, %28,9’u ise ulaşım alanında her hangi bir sorunla

karşılaşmadıkları ifadelerine yer vermiştir. Göçe katılan deneklerde bir olan 37 yaşındaki (İlkokul) katılımcı, ulaşımında karıştığı sorunu şöyle ifade etmiştir:

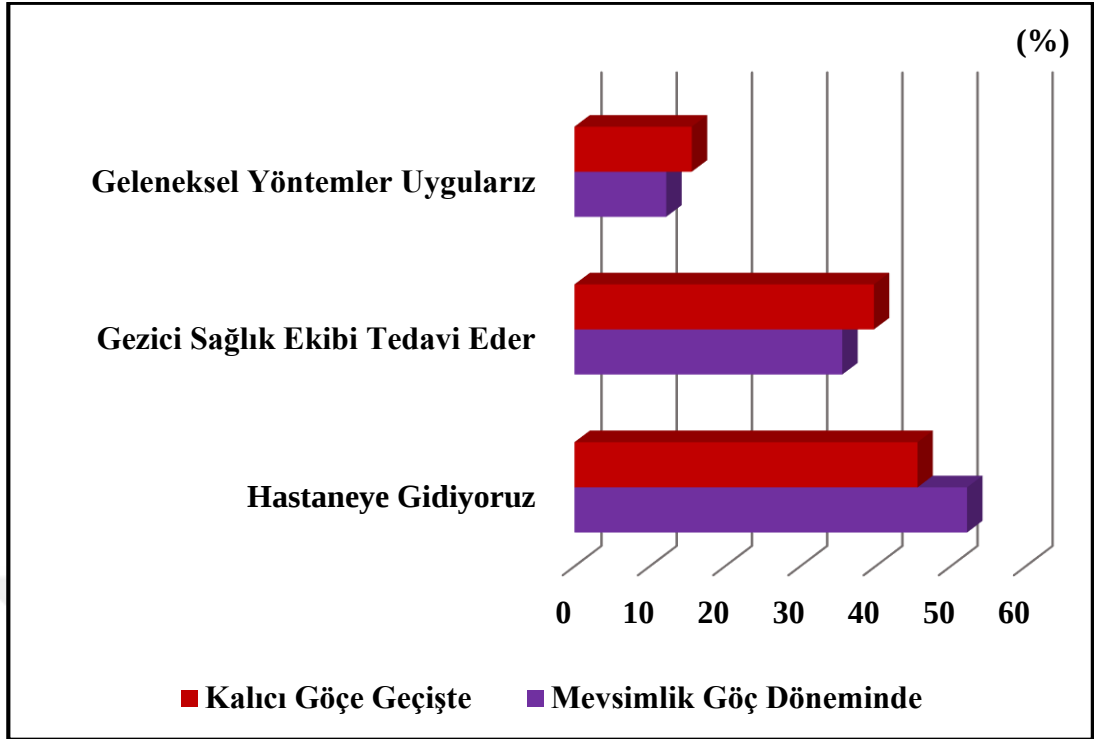
M 2 (Erkek, 37, İlkokul, Toprakseven)

“Evden çıkıp işe gelmek benim için çok sıkıntı oluyor. Mahallede arabaya bindiğimiz zaman çok kalabalık geliyorlar. Trafik yoğun olduğu için her gün en az bir saat erken evden çıkmam gerekiyor. Hemen her gün bir kavga, bir tartışmaya rastlıyorum. Benim işyerim ile evim arası 1 saat normalde ama ben 1 saat öncesinden işe gelmek için yolla çıkıyorum.”

Toprakseven köyünde göçe katılan 37 yaşındaki katılımcının da belirttiği gibi çalışma alanı ile barınma alanı arasındaki mesafe, ulaşım alanında ortaya çıkan veya çıkabilecek sorunların varlığını ortaya koymaktadır.

3.5.4. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sorunu

Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler arasında olduğu gibi, tüm dünya ekseninde de sağlık, önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konu çerçevesinde mevsimlik işçi göçü ile kalıcı göçe katılan bireylerin yaşadığı sağlık sorunlarına değinilecektir. İş esnasında veya göç sırasında ortaya çıkan bu problem çözüme nasıl kavuşturuyor. Mevsimlik işçi olarak göçe katılan denekler arasında yapılan saha çalışmasında deneklerin, herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaştığında %52,2’si hastaneye gittiklerini, %35,6’sı bu durumda iş alanı içerisinde yer alan, gezici sağlık ekipleri tarafından tedavi edildikleri ifade etmişlerdir. Geriye kalan %12,2’si bu tür problemlerde geleneksel yöntemlere başvurarak iyileşmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Kalıcı göçe geçişte deneklerin, %45,6’sı en yakın hasatneye gideriz, %39,8’i gezici sağlık ekipleri tarafından tedavi edildiklerini, %15,6’sı ise geleneksel yöntemler kullanarak atlatmaya çalıştıklarını dile getirmiştir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10. Deneklerin Ortaya Çıkan Sağlık Problemini Çözme Yöntemine Göre Dağılım (%)

M 13 (Erkek, 31, Ortaokul, Çayırköy)

“İnşaat işlerinde çalışma alanlarında genellikle revir bulunuyor. Burada bir iş kazası durumunda ilk müdahaleyi revirde bulunan doktorlar yapıyor. Kazanın durumuna göre işçi hastaneye götürülür. Gerekli tedaviler yapıldıktan sonra çalışması için bir neden bulunmuyorsa işçi tekrar çalışmaya başlar. Eğer kaza esnasında bir sorun ile karşılaşırsa işçi iyileşene kadar işveren bütün masraflarını karşılıyor.”

Hastalık ve iş kazası durumunda tercih edilen yöntem üzerinde etkili olan diğer faktörlerden birde, bireylerin bu tür durumlarda ortaya çıkan tedavi masraflarının kim tarafından karşılandığı durumudur. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, %61,1'i kendi imkânlarıyla karşıladıklarını, %35,6'sı ise, işveren tarafından karşıladığını, deneklerin, %3,3'ü de farklı şekilde karşıladıkları görülmektedir (Tablo 3.20).

Tablo 3.19. Deneklerin Hastalık ve İş Kazasında Tedavi Masraflarının Karşılama Durumu

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Tedaviyi Karşıllayan	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Kendisi	55	61,1	44	48,9
İşveren	32	35,6	29	32,2
Diğer	3	3,3	17	18,9
Toplam	90	100	90	100

Kalıcı göçe katılan deneklerin %48,9'u hastalık veya iş kazası durumunda, masrafları kendimiz karşılarız, %32,2'si ise, bu tür sorunlarla karşı karşıya kaldığımızda, masraflar işveren tarafından karşılandığını belirtmişlerdir. Deneklerin %18,9'u diğer (sigorta, arkadaş yardımı vb.) ifadelerini kullanmıştır (Tablo 3.20). Kalıcı göçe katılan 37 yaşındaki (İlkokul) katılımcı, konuya ilişkin olarak yaşadığı sorunu şöyle ifade etmiştir:

M 2 (Erkek, 37,İlkokul, Toprakseven Köyü)

“Çalıştığımız yerde hastalık veya başka bir sıkıntımız olduğu zaman kendi cebimizden öderiz. Benim daha evvel çalıştığım yerde bir kaza oldu. Gencin biri merdiven arasına (boşluğuna) düştü. Valla masrafları öderiz dediler ema kimse, bir kurış bilen vermedi. Hepsini o zavallı çocuğun ailesi verdi. Kâğıtta var işe girmeden imza attıyorlar. Sonra bir şey başına geldimi sorumlu sen oluyorsın.”

Mevsimlik işçi göçü katılan bireylerin çalıştıkları işte sağlık güvencelerinin yatırılıp yatırılmadığına ilişkin olarak deneklerin %35,6'sı sigortasız olarak çalıştırıldıklarını, %35,6'sı sigorta işlemlerinin yapıldığını fakat bir aylık çalışmanın, sadece bir kısmını yatırdıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin %28,9'u ise, çalıştıkları yerlerde sigorta işlemlerinin yapıldığını ve sigortalı olarak çalıştırıldıklarını belirtmişlerdir. Göçe katılan 29 yaşındaki katılımcı, bu soruna ilişkin olarak açıklaması şöyledir:

M 18 (Erkek, 29, İlkokul, Ayrancılar Köyü)

“Eskide çalıştığın zaman yaş sınırı vardı. Sigortalı olmadan inşaatlarda çalışmak imkânsız gibi bir şeydi. Şimdi gittiğimiz bütün inşaatlarda elimiz bir kalem kâğıt veriyorlar. Okuma-yazma bilip bilmemen önemli değil. O kâğıtta ne var ne yazıyor kimse okumadan imza atıyor. Sonra bir şey geldi mi başına, ne gelen var ne de yardım eden çünkü: kâğıtta onların tarafını tutacak şeyler yazılıdır. Sigorta işlemleri için birçok şey istiyorlar. Bizde seviniyoruz sigortamız yapılacak diye, ay sonu baktığın da ya 10 gün ya da 15 gün yatırmışlar. Geriye kalan günler bizde gidiyor.”

Sigortalı çalışma durum genel olarak yaygın olmamakla birlikte bölgeden bölgeye ve yapılan işe bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Tablo 3.20. Mevsimlik İle Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Sağlık Güvencelerine Göre Dağılımı

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Sağlık Güvencesi	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Yeşil Kart	34	37,8	31	34,4
SGK	36	40	57	63,4
BAĞ-KUR	0	0	1	1,1
Sağlık Güvencesiz	20	22,2	1	1,1
Toplam	90	100	90	100

Göçe katılan bireylerin sağlık güvencelerinin dağılımı dikkate alındığında, mevsimlik işçi göçünde deneklerin, %40'ı SGK, %37,8'i sağlık güvencesinin yeşil kart, %22,2'si ise sağlık güvencesinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Kalıcı göçe katılan bireyler arasında bu durum farklılık göstermekle birlikte, katılımcıların %63,4'ü SGK, %34,4'ü sağlık güvencesi yeşil kart, %1,1 BAĞ-KUR ve %1,1'i sağlık güvencesinin olmadığı görülmektedir (Tablo 3.21).

3.5.5. Ücretler Konusundaki Sorunlar

Mevsimik işçi göçü ile kalıcı göçe katılan deneklerin karşılaştıkları bir diğer sorunda, ücretler konusudur. Zaman zaman işveren tarafından ya da ustabaşından

kaynaklı olarak, işçi ücretlerinin vaad edilen zamanda ödenmemesinden dolayı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler ile yapılan anket çalışmalarından deneklerin, %60'ı ücretler konusunda işi tutan kişiyle konuştukalarını, %30'u işveren, deneklerin %10'u ise, ustabaşı ile ücretler konusunda anlaşma yaptıklarını belirtmişlerdir. Kalıcı göçe katılan deneklerin %41,1'i işveren, % 35,6'sı ustabaşıyla, %14,4 firma ve %8,9'ü ise, işi bulmasında yardımcı olan aracı ile anlaşma yaptıklarını belirtmişlerdir (Tablo 3.22).

Tablo 3.21. Deneklerin Ücretler Konusunda Anlaşma Yöntemleri

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Anlaşma Aracı	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
İşveren	27	30	37	41,1
Ustabaşı	9	10	32	35,6
İşi Tutan Kişi	54	60	0	0
Firma	0	0	13	14,4
Aracı	0	0	8	8,9
Toplam	90	100	90	100

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, işi tutan kişiyle ücretler konusunda anlaşma yapması, ücretlerinin alınmasında daha kolay bir yöntem olduğu için tercih etkilerini belirtmişlerdir. Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler ile yapılan anket ve mülakatlarda, işveren ve ustabaşı ile yapılan anlaşmalarda sorunlarını ortaya çıktığını, zaman zaman, işi tutan kişi ile ücretler konusunda problemler yaşandığını belirtmişlerdir. Mevsimlik işçi göçüne katılan 30 yaşındaki katılımcı ile yapılan görüşmede, ücretler anlaşma konusunda yaşadığı soruna ilişkin yaklaşımı şöyledir:

M 7 (Erkek, 30, İlkokul, Osmanlı Köyü)

“Bir yıl önce yaptığım işte para alma konusunda çok sıkıntılar yaşadım. Yaklaşık 4 ya da 5 ay boyunca Ankara’da alçı işi yapıyordum. En son çalıştığım yerde baya bir sorunlar oldu para alırken, bazen ay sonu sigorta

primleri tek yatıyordu. Bazen hiç hesabıma para gelmiyordu. O zaman sürekli paramızı almak için adamla yüz göz oluyorduk”

İşçi ücretlerinin alınmasında ortaya çıkan problemlerin farklılık göstermiştir. Mevsimlik işçi göçüne katılanların farklı bir bölgede veya kentte çalışması, çalıştığı işte alacağı ücretin almasına etkili olmaktadır. Bu durum bireylerin ücretler konusunda kimle anlaştığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göçe katılan deneklerin, ücretlerin alma konusunda yaşadıkları sorunlardan biride, ücretlerini nasıl aldıkları konusudur. Yapılan iş faaliyeti ve çalışma şekli farklılık gösterdiği gibi, işçilerin ücretleri alma konusunda farklı alternatifler kullanmaktadır. Deneklerin en çok problem yaşadığı sorunlarda biride, emeğinin karşılığını vaade edilen zamanda alamamasıdır. Özellikle bireylerin ücretlerinin ödenmesi ve işe başlamadan önce ücretler konusunda kim veya kimlerle anlaştığı bu konuda etkili olmaktadır.

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %52,2’si ücretlerin aylık olarak işveren tarafından hesaplarını aktarıldığını, %16,7’si ustabaşından aldıklarını, %12,2’si çalıştıkları işte alacakları ücretlerinin toplamına karşılık olarak çek imzaladıklarını ve %8,9’u senet imzalayarak ücretlerini aldıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin geriye kalan %10’u ise ücret alma konusunda farklı yollara başvurdıklarını belirtmişlerdir. Kalıcı göçe geçiş yapan deneklerin ücretlerini alma konusunda mevsimlik işçilerle benzer bir durum yaşadığı görülmektedir.

Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, ücretleri alma konusunda farklı yollara başvurmasının temel nedeni, deneklerin ücretlerinin zamanında ödenmemesi ve ücretleri alma konusunda sıkıntıyla karşı karşıya kalmasıdır.

M 14 (Erkek, 35, İlkokul, Beyazıt Mahallesi),

“Çalıştığımız yerde bazı dönemlerde ücret alırken sorun yaşadığımız olmuştur. Bu yıl çalıştığım bir şirkete para almakta baya zorlandım. Normalde yaptığımız işte aylık olarak ücretlerin tamamını almamız gerekirken, işveren el emeğimizin sadece bir kısmını bize vermiştir. Uzun

bir süre çalıştığım için almam gereken para miktarından çok daha az aldığım için işveren ile sorunlar yaşamıştım.”

Bu konu başlığı altında değinilecek diğer konular ise: deneklerin çalıştıkları yerde ücretlerinin yeterli bulup bulmadığı ile deneklerin çalıştıkları yerde ücretlerin almak için ne kadar süre beklediği ve ücretlerin ödeme aralıklarını nasıl veya ne şekilde yapıldığıdır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin aldıkları ücretleri yeterli bulup bulmadıkları sorunudur.

Çalışma şartları ve yapılan iş faaliyetine göre değişiklik gösteren ücretler, yapılan iş türüne (kabala, günlük) göre de farklılık göstermektedir. Mevsimlik işçi göçü ile kalıcı göçe katılan deneklerin işteki görevi de ücretler üzerinde etkili olmaktadır. Kişinin ustabaşı, usta veya çırak olarak çalışması alacağı ücreti üzerinde belirleyici bir rolü vardır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %85,6'sı çalıştıkları işte aldıkları ücretlerin yeterli olmadığını, %14,4'ü aldıkları ücretlerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Kalıcı göçe katılan yönelen deneklerin, %92,8'i aldıkları ücretleri yeterli bulmadıklarını, %7,8'i ise, aldıkları ücretleri yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Yapılan iş faaliyeti ve çalışılan bölgeye göre farklılık göstermekle birlikte deneklerin, çalıştıkları yerlerde ücretlerin alma konusunda yaşadığı sorunlar farklılık göstermektedir. Bu sorunlardan biride ücretleri ne kadar bir süre içinde aldıkları veya ücretlerini alma konusunda ne kadar süre, işveren tarafından bekletildiğidir. Mevsimlik işlerde çalışma şartları farklılık gösterdiği için, göçe katılan kişinin hakkını almaması konusunda bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin ücretleri alma konusunda büyük bir çoğunluğu bir hafta beklediklerin ve bu bekleme süresinde bütün ihtiyaçlarını kendisi karşıladığını belirtmişlerdir. Yine aynı konu ekseninde 2-3 hafta ve 1 aya kadar ücretlerini almak için bekleyen deneklerin olduğu görülmektedir (Tablo 3.23).

Kalıcı göçe geçişte bu sorun devam etmekle birlikte, deneklerin, %78,9'u bir hafta kadar bekletildiklerini, %12,2'si 2-3 hafta gibi bir süre boyunca ücret alma konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin %7,8'i bir ay boyunca alacakları için bekletildiğini ve bu süre zarfında işe gitmediklerini belirtirken %1,1'i

ise, ücretlerini alma konusunda bir aydan fazla bekledikleri görülmektedir. (Tablo 3.23).

Tablo 3.22. Deneklerin Ücretlerini Alma Konusunda Bekleme Süreleri

Mevsimlik Göç Döneminde			Kalıcı Göçe Geçişte	
Bekleme Süresi	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
1 Hafta	46	51,1	71	78,9
2-3 Hafta	19	21,1	11	12,2
1 Ay	19	21,1	7	7,8
1 Ay +	6	6,7	1	1,1
Toplam	90	100	90	100

Göçe katılan 28 yaşındaki (ilkokul) katılımcı ücret alma konusunda yaşadığı sorunu şöyle aktarmıştır.

M 1 (Erkek, 28, İlkokul, Alakaya Köyü)

“En son yaptığım işi kabala olarak tutmuştum. İyi bir kâr bırakacak diye hiç düşünmeden işe başladım. Yanımda yaklaşık 8 kişi var gece, gündüz demeden işi bitirme derdindeyiz. Ortalama bir yıl iş sürdü. Şimdi hak girişler verilmiş ama gel gör ki anapara hepsi içerde, bekliyorum ki paramı versinler ki, yanımda çalışan adamların parasını verip evime gideyim. 15 gün boyunca bekledim para gelmiyor. Yanımda çalışanların parasını sağdan solda borç yaparak verdim onlar gitti. Ben o zaman tam 35 gün boyunca orda paramı almak için bekledim. 35 gün sonra bana paramı verdiler.”

Ücret alma konusunda deneklerin anlaşma sağladığı kişilerle, çalışma döneminin sonuna kadar sık sık sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunlardan en çok denekler içinde ifade edilen, ücretleri alma konusunda bekleme süresidir. Bu durum mevsimlik işçi göçünde olmakla birlikte, kalıcı göçe katılmış denekler arasında karşılaşılan sorunlardan biridir. Ücretlerin alınması konusunda zaman zaman farklı

olaylara yönelim olsa da, deneklerin bu konuda bekleme süresi ve ücretleri alma konusundaki tavrı değişmektedir. Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler arasında bu durum yerini fiziksel şiddet veya farklı eğilimlere doğru yön kazanması, kalıcı göçe göre daha çok yaygınlık kazanmaktadır. Bunun temel nedeni mevsimlik işçi göçünde, bekletilen süre zarfında, temel ihtiyaçlarının kendileri tarafından karşılanması faktörü etkili olmaktadır. Bu konuda yapılan mülakat çalışmalarında kalıcı göçe katılmış olan 42 yaşındaki katılımcı yaşadığı sorunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

M 15 (Erkek, 42, İlkokul, Direkli Köyü)

“Ben burada kazandığım paraya geçiniyorum. Kazandığım parayı ev kirasına, masrafa, mutfak giderine harcıyorum. Bu yıl çalıştığım yerde paramı çok geç verdiler. Tam 60 gün çalıştım ben, 30 gün boyunca o parayı almak için bekledim. Evet, tam 30 gün boyunca çalıştığım yerde alın terimi almak için bekledi. Şimdi mesele o parayı geç vermek değil insanı kandırıyorlar. O zaman çok kötü oluyor.”

M 2 (Erkek, 37, İlkokul, Toprakseven)

“Benim evim burada, genelde çalışmak için oturduğum yere yakın işlerde çalışıyorum. İnşaatla genelde para alma konusunda belediğimiz hemen hemen her firma, kişi ya da ustabaşı tarafından oluyor. Tabi çalıştığımız yer veya birlikte çalıştığımız kişiler bu konuda önemli oluyor. Mesela ben birkaç ay önce çalıştığım yerde paramı yaklaşık 20-25 gün sonra alabildim. Ama bu yanında çalıştığım kişinin zor durumda olması yüzündendi ve ben onu taniyordum. Şimdi burada herkes benim gibi evi burada olmadığı için parasını almayan birçok arkadaşım var. Gurbete gelenler için bu çok sıkıntı yaratıyor. Bir ara denk geldim bu yüzden büyük bir kavga çıkmıştı.”

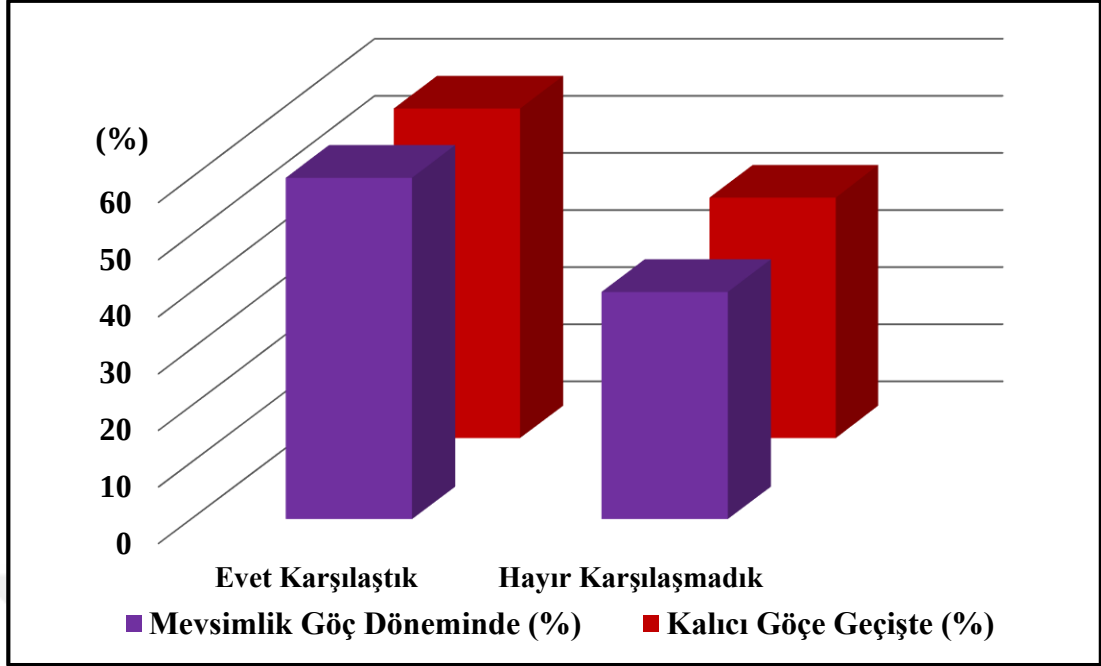
Ücret alma konusunda deneklerin büyük bir çoğunluğu mevsimlik göç dönemi ile kalıcı göç döneminde çalıştıkları dönemde ücretlerini almakta sürekli sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Mevsimlik işçi göçü döneminde deneklerin ücretlerini almak için bekledikleri süre zarfında ortaya çıkan masrafların kendileri karşılamak zorunda olduklarını belirtirken, kalıcı göç döneminde ücretlerini almayan denekler,

farklı bir işte çalışabilmektedir. Yapılan mülakatlarda (M 15/M 2) bunu kanıtlar niteliktedir.

3.5.6 Bireysel ve Sosyal Sorunlar

Kavramsal olarak farklı tanımlamalar içinde yer almasına rağmen, kişi veya kişilere farklı tavır sergilenmesi durum olarak ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle toplumsal, kültüre, ekonomik alanda devletin veya toplum içindeki bireylerin “öteki” olarak algılanması, hak ve hürriyetlerden yoksun bırakılması durumuna ayrımcılık denir (Ataöv, 1996:1-2). Toplumda her kademede olmakla birlikte, özellikle tabi olduğu dil, din, ırk durumuna göre, toplum içinde farklı sınıflamalara ayırıştırma veya ayrılması farklılık kazanmaktadır. Bu durum özellikle çalışmak için Doğu ve Güneydoğu illerinde mevsimlik işçi göçüne katılan bireylere karşı, geçmiş dönemlerden günümüze kadar çeşitli örneklerle karşımıza çıkmaktadır. Konu ekseninde mevsimlik işçi göçü ile kalıcı olarak göçe katılan denekler arasında ayrımcılık sorununa değinilecektir.

Mevsimlik işçi göçüne katılan denekler ile yapılan saha çalışmasında çalışmalarında, mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin %60'ı sosyal ve bireysel alanda sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtirken, %40'ı böyle bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Kalıcı göçe katılan denekler arasında bu durum görülmekle birlikte, oransal olarak değişiklik göstermektedir. Göçe katılan deneklerin %57,8'i bulunduğu bölgeden kaynaklı olarak zaman zaman, işyeri veya dışarıda bu tür hareketlerin olduğunu belirtirken, %42,2'si ise, ne işyeri neden farklı bir yerde böyle bir durumla karşı karşıya kalmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 3.10).

Şekil 3.11. Deneklerin Sosyal ve Bireysel Sorunlarla Karşılaşma Durumuna Göre Oransal Dağılımı (%)

Mevsimlik işçiler arasında bu durum zaman zaman saldırılara neden olduğunu yapılan anket ve mülakat çalışmalarında denekler tarafından belirtilmiştir. Mevsimlik işçi olarak göçe katılma 31 yaşındaki katılımcı konu ekseninde yaşadığı sorunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

M 4 (Erkek, 31, İlkokul, Başeğmez)

“Ben kendi adıma konuşuyorum. Birkaç defa saldırıya uğradığım oldu bu konuda, zaten çalışma çıkışımızda artık tek çıkmıyoruz. Tanıdığımız olmadığı sürece bir, iki arkadaş olmadan artık dışarıda çalışmak çok zor oluyor. Bunu her yer için söylersem hatta yapmış olurum. Ama var birçok yerde bu konuda bazen bize bazen de başka çalışan arkadaşlarımızın kaldıkları yerde saldırdıklarını ya da buna benzer hareketler yaptıklarını görüyor/duyuyorum”

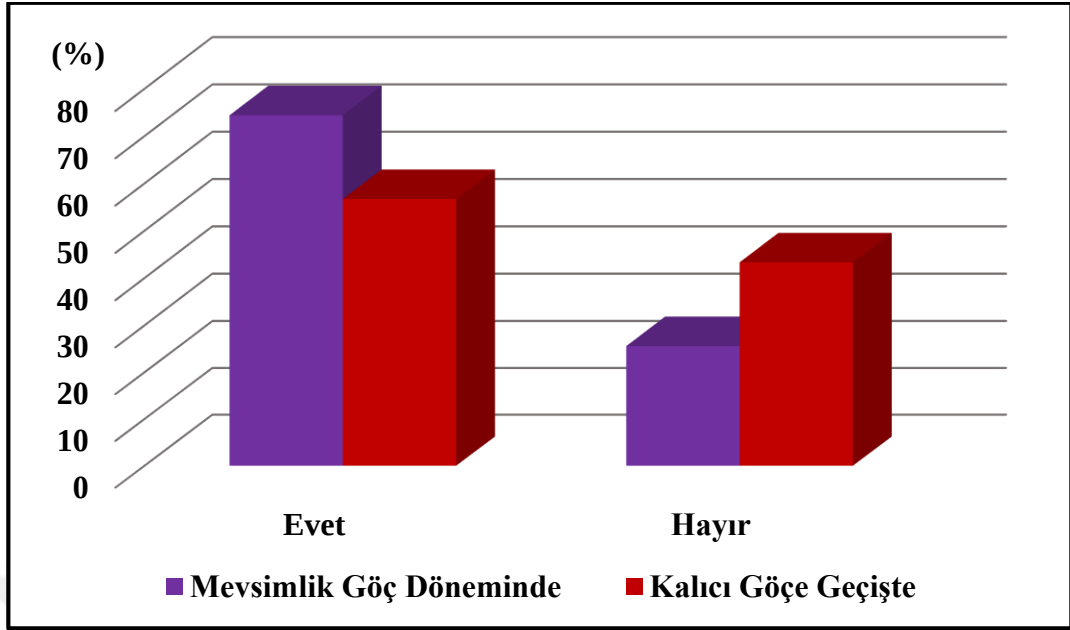
Göçe katılan denekler arasında da bu duruma ilişkin olarak farklı sorunların geçmişte ve günümüzde devam ettiğini çalışmalar esnasında denekler tarafından vurgulanmıştır. Bu konuda sorun yaşayan 44 yaşındaki katılımcı konuya ilişkin olarak yaşadığı sorunu şöyle açıklamıştır:

M 3 (Erkek, 44, İlkokul, Soğuksu Köyü)

“Bundan yaklaşık olarak 4 bilemdin 5 ay öncesinde çalıştığım yerde buna benzer şekil, hareket yapan birileri vardı. Şimdi Doğudan geldiğimi bildikleri için yaptıklarını görüyorum. Yemek esnasında denk gelirsem bir acayip konuşuyorlar. İnşaatta yine öyle, bende tek kalmamaya çok dikkat ediyorum. Bunların hareketleri yüzünden çalıştığım yerde bir ay kalmadan çıkmak zorunda kaldım. İnsanoğlu ne yapacakları belli değil çoluk çocuğumuz var diye, başka yerde iş buldum.”

Bu konu ekseninde olmakla birlikte yapılan davranışların boyutu farklı alanlarda da kendini göstermektedir. Toplumsal ve kültürel alanda ortaya çıkan sorunları deneklerin zaman zaman çalıştığı işi yarım bırakıp gitmesine veya iş alanın terk etmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu sorunların ileri bir boyutta kendini göstermesi deneklerin, yeni yaşam alanında toplu olarak yer değiştirmesine, can ve mal güvenliğini korumak için kırsala geri dönüş yapmasına veya farklı bir il/ilçeye göç etmesine neden olmaktadır.

Sosyal ve bireysel alanda ortaya çıkan sorunlar farklı alanlarda görülmekle birlikte, özellikle bu tarz hareketlerin en çok görüldüğü alanlardan biride, yerli işçiler ile mevsimlik olarak çalışan işçilere çalışma esnasında verilen ücretler konusunda kendisini göstermektedir. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, %74,4’ü çalışma bölgesine göre, yerli işçileri ile aradaki ücret farkının değiştiğinin belirtirken, deneklerin %25,6’sı ise, yerli işçiler ile aynı ücretleri aldığını belirtmişlerdir. Kalıcı göçe katılan denekler arasında bu durum farklılık göstermektedir. Kalıcı göçe yönelmiş olan deneklerin bulunduğu alanda daha önceki yıllarda çalışmış olması, kişinin bu bölgede tanınmasına ya da çevre yapmasına olanak tanımıştır. Bu durum ücretler konusunda yerli işçiler ile arasındaki fark üzerinde etkili olmuştur. Kalıcı göçe katılan deneklerin %56,7’si yerli işçiler ile aynı ücretleri almadıklarını, %43,3’ü ise aynı ücretleri aldıkları görülmektedir (Şekil 3.11).

Şekil 3.12. Sosyal ve Bireysel Sorunların Deneklerin Alacağı Ücretlere Üzerindeki Etkisinin Dağılımı (%)

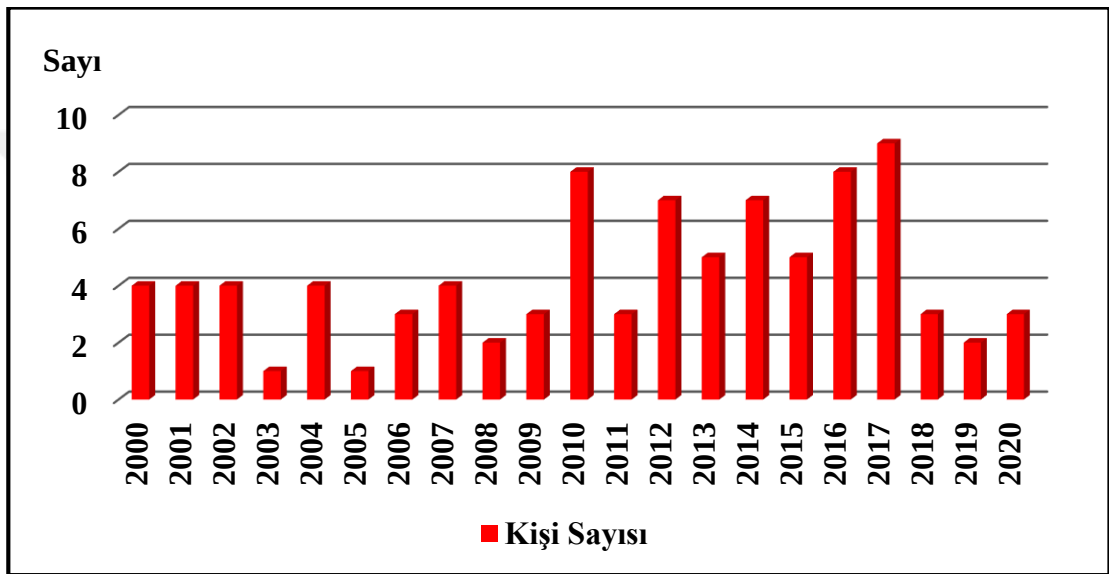
Bireylerin ayrımcılık hareketleri ile karşı karşıya kalması, toplumsal, kültürel alanda olmakla birlikte zaman zaman sosyal platformlarda karşılaştığımız bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların dil, din ve ırk yapısına göre toplumsal alanda ötekileştirilmesi sosyo-kültürel alanda sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Göçün temel yapısında dikkate alınan bütün bulgular değerlendirilerek mevsimlik işçi göçünün, kalıcı olarak şekil kazanması farklı bir başlık altında irdelenerek yer verilecektir. Bu bağlamda mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, kalıcı olarak göçe yönelmesinin neden olana faktörlere yer verilecektir.

3.6. Mevsimlik İşçilerin Kalıcı Göç Eğilimleri ve Kalıcı Geri Dönüşler

Mevsimlik işçi olarak çalışmak için Çaldıran'dan yılın bazı dönemlerinde ayrılan bireyler, bu hareketliliğin yoğunluk kazanmasıyla ve yıllık olarak dönüşlerde artan maliyetlerin yükselmesi, çalışmak için yeterli istihdam alanını bulunmamasından kaynaklı olarak göç hareketinin değişmesine neden olmuştur. Bu faktörlerin ortaya çıkmasına paralel olarak, çalışmak için göçe katılan deneklerin, geride bıraktığı aile fertlerinin olumsuz koşullarla tek başına mücadele etmesi, bir diğer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçün mevsimlik olarak başlaması ve daha sonraki süreçte yön değiştirmesine, çalışma alanının ekonomik, sosyal ve kültürel alanda gelişme göstermediği kanıtıdır. Mevsimlik işçi göçüne yönelme eğilim kaynak bölge ile hedef

bölge arasında meydana çıkan, itici ve çekici faktörlerin etkisi olmakla birlikte, göçe yönelen kişilerin, önceki yıllarda göçe katılan eş, dost, akrabalarının varlığı da bu alanda etkili olmuştur.

Mevsimlik işçilerin kalıcı göç eğilimlerin ne zaman başladığı ve göçe yön değiştirmesi de önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda mevsimlik işçilerin göçe katılma süresi dikkat alındığında, deneklerin farklı tarihlerde kalıcı olarak göçe yöneldikleri görülmektedir.

Şekil 3.13. Deneklerin Kırsal Alanında Kalıcı Olarak Göçe Katılma Dönemi ve Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Kalıcı olarak göç eğilimlerine yönelik yapılan mülakat çalışmalarında, deneklerin göç etmesinin temel nedenlerine ilişkin olarak katılımcılar arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. 37 yaşındaki (İlkokul) katılımcı kalıcı göçe yönelme eğilimini şöyle ifade etmiştir.

M 2 (Erkek, 37, İlkokul, Toprakseven Köyü)

“Baba ocağını bırakıp gitmeyi bende istemiyorum ama mecburiyetten gidiyorum. İş yok, çalışmak için yaz ayını beklesem 10 ay boyunca ne yiyeceğim. Çoluk, çocuğu burada bırakıp çalışmaya gitsem, hastalık var, çocuğun okulu, giyim, yemeği, bunları kim getirecek. Hadi hanım evde idare eder. Ama köy ilçeye uzak, kimsemizde yok, sürekli erzak getirsin eve, benim

hanım birde çocuklar var. İş olsa burada çalışmaya razıyım oda yok, mecburen artık çocukları alıp başka memlekete yaşayacağım.”

Ekonomik olanakların yetersiz olmasının yanı sıra iklimin sert karasal bir karakter göstermesi çalıma olanaklarını kısıtlamakla birlikte deneklerin kırsal alanı giderek terk etmesine zemin hazırlamıştır. Deneklerin göçe yönelmesinde etkili olan bir diğer konu ise; göçe katılım sürecinin ne kadar zaman içinde gerçekleştiğidir. Kalıcı göçe geçiş yapan deneklerin %54,6’sı 4-6 ay içinde göçü tamamladıklarını belirtirken, %27,8’i 1-2 ay içinde göçü tamamladıklarını ifade etmiştir. Deneklerin %21,1’i 6-8 ay içinde köyden tamamen taşındıklarını, %5,6’sı 8 ay ile 1 yıl arasında göçe tamamladıkları görülmektedir (Tablo 3.24).

Tablo 3.23. Kalıcı Göçe Katılan Deneklerin Göçü Tamamlama Süreçleri

Geçen Zaman	Sayı	Oran (%)
1-2 ay içinde	25	27,8
4-6 ay içinde	41	45,6
6-8 ay içinde	19	21,1
9 ay/1 yıl içinde	5	5,6
Toplam	90	100

Yapılan saha çalışmasında mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe katılan deneklere yöneltilen “*Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçişte kara verme süreciniz ne kadar zaman aldı?*” Sorusuna ilişkin olarak farklı tarihlerde göçe yönelen katılımcılara yer verilmiştir. Bu konuda aynı göçe katılan fakat zaman bağlamında farklılıklar olmasından dolayı iki görüşe yer verilmiştir.

M 4 (Erkek, 31, İlkokul, Başeğmez Köyü),

“Aile nüfusumuz kabalık olduğu için, köyde pek fazla kalamıyordum. Bir yıl içinde o zamanda ya bir ay eve geldiğim oluyordu, ya da on beş gün kalıp tekrar çalışmaya gidiyordum. İki amcam evini bizden önce köyden taşdılar. Biz tek kalmıştık. Nerden bakarsan 10 dönüm arsamız vardı köyde, ekin vakti geldiğinde, tarlaya su vermek için, dere başına gittiğimiz zaman bize karşı haksızlık yapan çok oluyordu. Köyde tek başınaysanız orda kalmak çok zor oluyor. Bizde köydeki evimizi, tarlamız sattık. Ondan sonra 4

bilmedin 6 ay içinde eşyalarımız alıp amcamların daha önce gittiği yere gittik.”

M 23 (Erkek, 45, İlkokul, Kalkandelen Köyü),

“Köy güzel, orada yaşayıp hayvan bakmak, yonca, buğday ekini güzel olur. Ben buraya gelmek zorunda kaldım. O zamanlar bazı köylülerle bir sorunumuz olduğu için, bende çoluk çocuğumu alıp memleketten geldim. Köydeki evimi, arsamı başka bir akrabam aldı.”

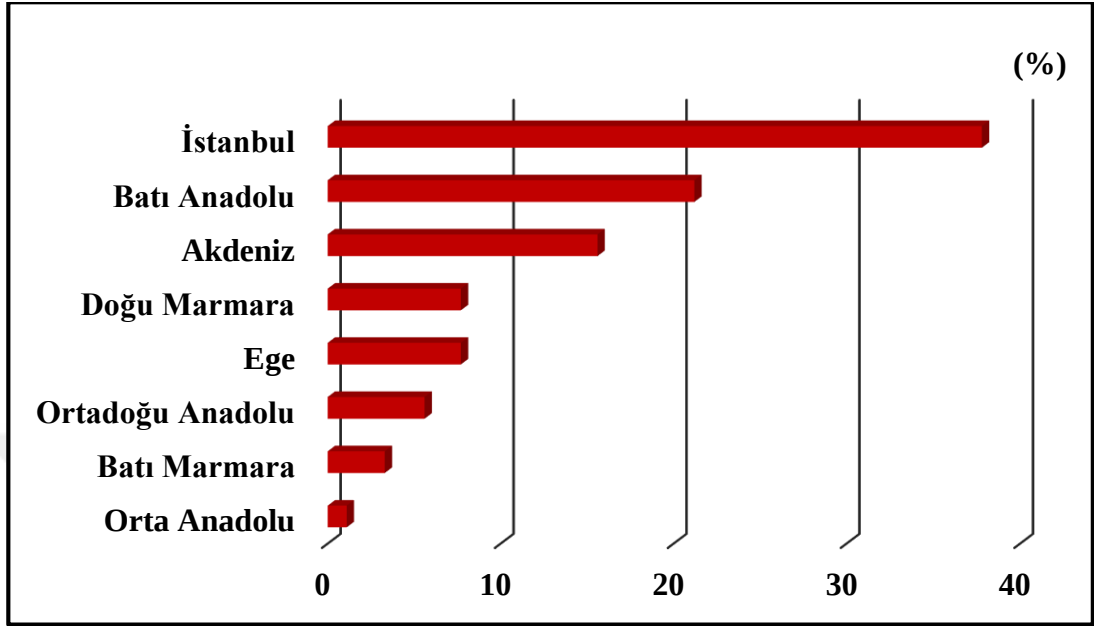
Göçe yönelmenin en büyük nedenlerinden bir çalışma alanının yetersiz istihdam olanaklarının varlığı olmakla birlikte farklı faktörlerde kırsal alanda göçün yaşanmasına neden olmaktadır (Foto 20).

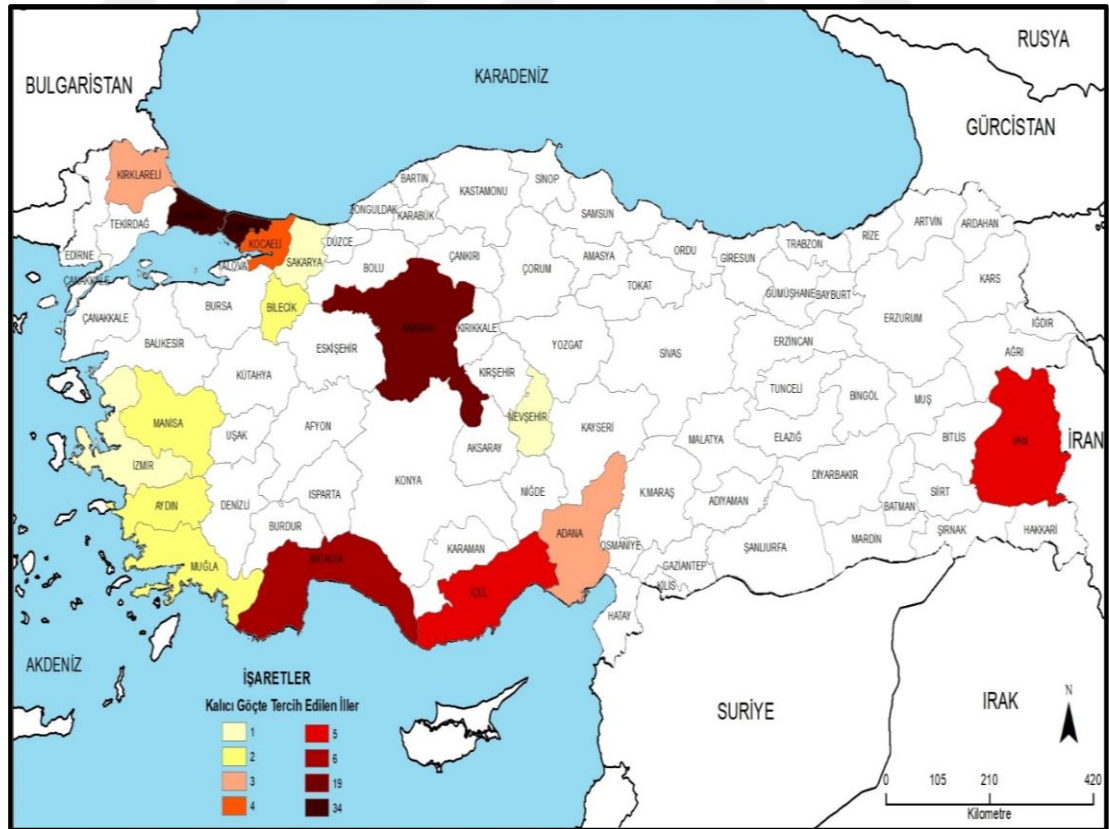
Foto 20: Kalıcı Olarak Göçe Katılan Bireylerin Kırsal Alanda Bıraktığı Evlerinden Bir Görünüm (Alakaya Köyü)

Mevsimlik işçi göçünün yön değiştirerek kalıcı bir göçe dönüşmesi, deneklerin kırsal alanlarda nereye göç ettiği sorunun ortaya çıkarmaktadır. Deneklerin büyük bir çoğunluğu iş imkânları açısından gelişme potansiyeline sahip kentlerde yer bulmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda deneklerin %37,8'i İstanbul iline kalıcı olarak göç ederken, %21,1'i ise, Ankara ilini tercihe etmişlerdir. Ayrıca Adana, Mersin, Antalya,

Kırklareli, Muğla ve Van illerine de kalıcı olarak göç eden deneklerin olduğu görülmektedir (Şekil 3.13: Harita 5).

Şekil 3.14. Deneklerin Kalıcı Olarak Göçe Ettiği İllerin Düzey1 Bölgesel Dağılımı (%)

Harita 5. Kalıcı Göçe Tercih Edilen İller

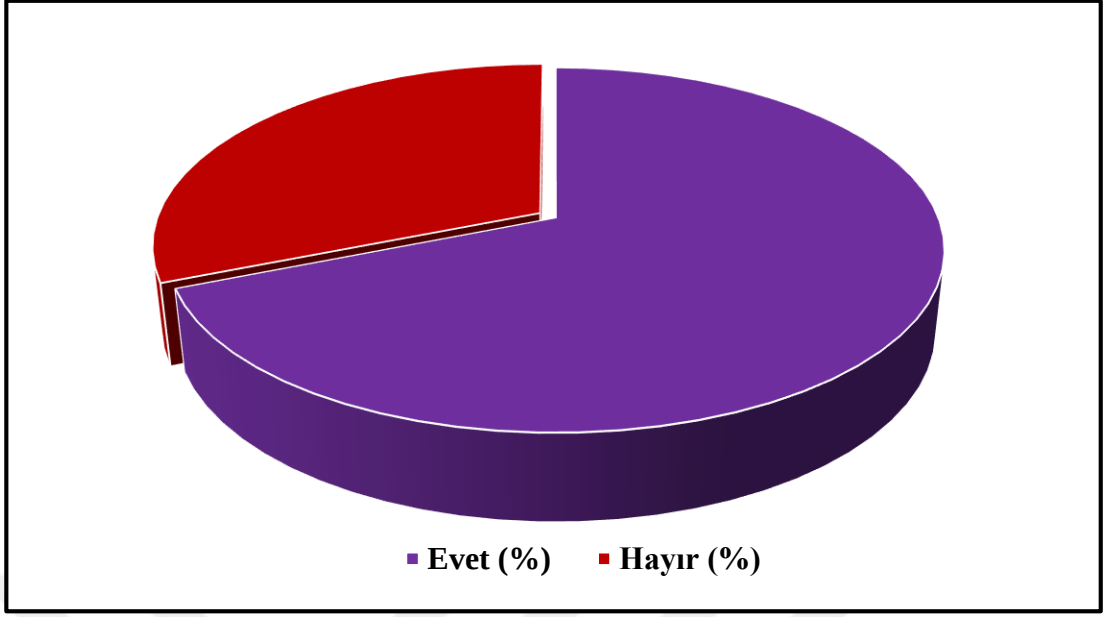
Deneklerin büyük bir çoğunluğu mevsimlik işçi olarak çalıştıkları illere kalıcı olarak göç ettiği görülmektedir. Bu durum mevsimlik göçlerde deneklerin belli bir süre zarfından sonra yer edinmesi, kentsel alana uyum sağlayarak çevre edinmesine ve kırsal alanı terk etmesinde rol görevi görmüştür.

Göç sürecine ilişkin olarak bir diğer konu ise, deneklerin göçe katılmada başak birinden etkilenme durumudur. Bu konuya ilişkin olarak çıkan sonuçlara göre ilçede, kalıcı göçe katılan deneklerin %57,8'i başka birinden etkilenerek göçe katıldığını belirtirken, %42,2'si ise, hayır cevabını vermiştir. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçiş yapan deneklerin, göçe yönelmesinde, deneklerin büyük bir çoğunluğu başka birinden etkilenerek kalıcı göçe yönelmiştir.

M 15 (Erkek, 42, İlkokul, Direkli Köyü)

“Köyde taşınmamızı amcam çok istediği için gittik. Daha önce o evini götürmüştü başka şehre, biz çalışmak için oraya gittiğimizde hep diyordu köyü bırakın buraya gelin. Köyde iş yoktu bizde amcamı dinleyip öyle geldik buraya.”

Kalıcı göç eğiliminin temel nedenlerinin başında yetersiz istihdam alanını ve bölgeler arası yatırımların dengesiz dağılımı ve gelir farklılığı gelmektedir. Mevsimlik işçi göçüne katılan deneklerin, kalıcı göçe katıldıktan sonraki süreçte yeni yaşam alanında, mevsimlik işçi göçlerine katılıp katılmadığı önemli bir sorundur. Mevsimlik işçi göçleri göçün yönüne bağlı olarak farklılık gösterdiği gibi bölgeler arasında nasıl şekillendiği de dikkate değerdir. Bu bağlamda mevsimlik işçi göçünde kalıcı göçe geçiş yapan deneklerini yeni yaşam alanlarında mevsimlik işçi olarak göçe katılma durumları dikkate alındığında deneklerin, %68,9'u kalıcı göçe geçişten sonra mevsimlik işçi göçlerine katılmadığını belirtmiştir. Deneklerin %31,1'i ise, kalıcı göçe geçişte mevsimlik işçi olarak farklı bölgelere çalışmaya gittiğini belirtmiştir (Şekil 3.13).

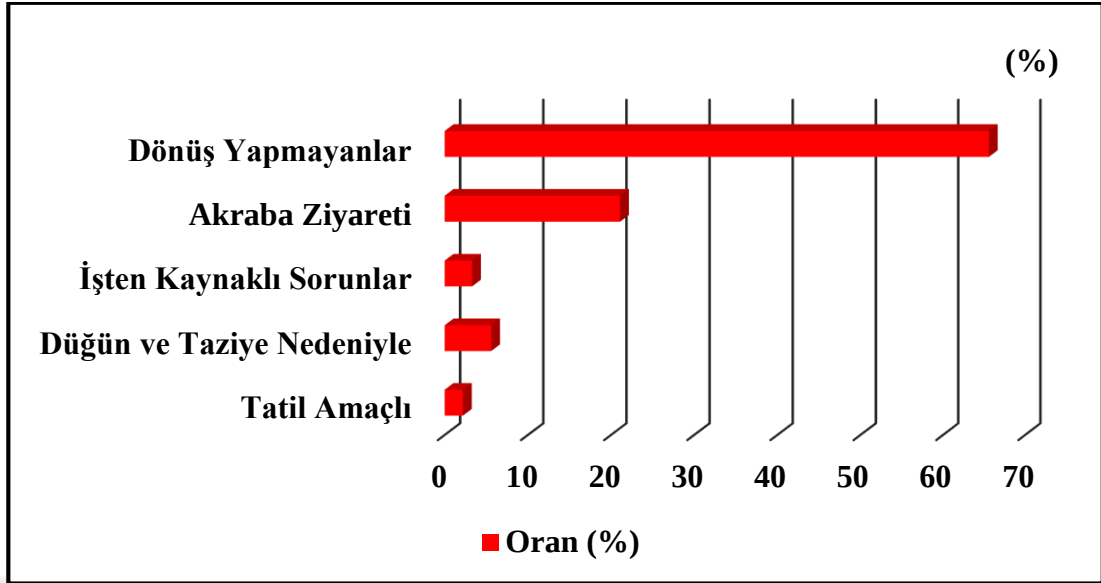

Şekil 3.15. Deneklerin Kalıcı Göçe Geçiş Sonrasında Mevsimlik Göçlere Katılma Durumu (%)

M 13 (Erkek, 31, Ortaokul, Çayırköy)

“Evet, çalışmak için buraya taşınmama rağmen başka bir yerde çalışmaya gittim. Eskiden Çaldıran’dan buraya narenciye işinde çalışmak için geliyordum. Yaklaşık 6-7 ay kaldıktan sonra tekrara memlekete gidiyordum. Ama şimdi öyle değil. Evimi Mersine taşıdım orada çalışıyorum genelde, ama yaptığım iş Adana’da yoğun olunca bazen burada kalıyorum. Eylül-Ekim ayında başlar bizim işte sezon, o zaman ben Adana’ya geliyorum. Aralık sonu ya da Ocak ayın ortasında Mersine giderim. Köyle burayı kıyaslarsan burası daha rahat, istediğim zaman evime gidiyorum. Mesafe kısa 1 saat bilemedin 2 saat sürer yolculuk”

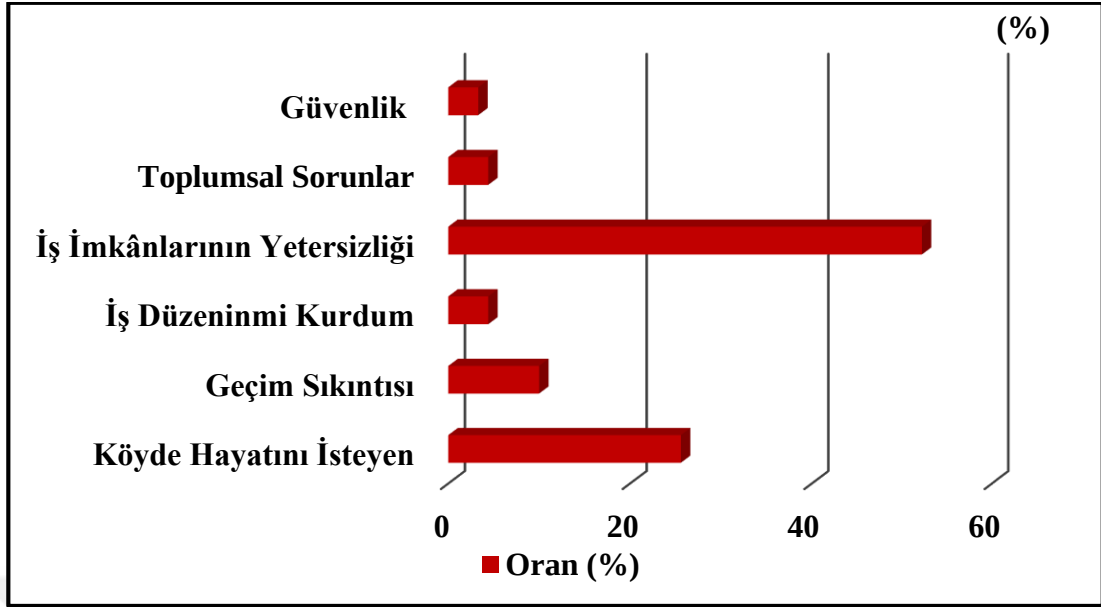
Deneklerin bu süre zarfında göç ettikleri yere geri dönme olasılığı düşünüldüğünde, geriye dönüş yapılmasında etkili olan faktörlerin ne olduğu, çalışma alanı için önemli bir durum oluşturmaktadır. Kalıcı göçe geçişten sonraki süreçte deneklerin, geri dönme eğilimlerine ilişkin olarak deneklerin, %65,6’sı göç ettikten sonra ilçeye dönüş yapmadığını, %34,4’ü dönüş yaptığını belirtmiştir (Şekil 3.14).

Şekil 3.16. Denekleri Kırsal Alana Geri Dönüş Nedenleri

Evet, cevabına ilişkin olarak çalışma esansında, geri dönüşün neden yapıldığını dair deneklerden açıklama istenildiğinde, bu konuya ilişkin olarak deneklerin %21,1'i (19 kişi) aile ve akraba ziyaretleri nedeniyle, geçici olarak dönüş yaptıklarını, %5,6'sı düğün ve/veya taziye nedeniyle yapılan zorunlu dönüşler olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerin %3,3'ü ise, bu geri dönüşler daha çok tatil amacıyla kullanmakta oldukların deneklerin diğer %3,3'ü ise, çalışma veya iş problemlerinden kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlardan dolayı, geçici olarak dönüş yaptığı görülmektedir (Şekil 3.14).

Kalıcı geri dönüşlerde, deneklerin akraba ziyaretleri nedeniyle daha çok dönüş yaptıkları görülmektedir. Bu durum göçe rağmen deneklerin aile bağlarını koparmadığı, yapılan akraba ziyaretlerin de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kırsal alanda göçün yaygınlık kazanması, nüfus açısından olumsuz sonuçlara yol açtığı gibi, terk edilen mekânların harabe halini almasına neden olmaktadır. Bir diğer olumsuz durum ise, kırsal alanda yapılan faaliyetlerin aksamasına ve her geçen gün değerini yitirmesine neden olmaktadır. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe yönelme eğilimleri, çalışma sahasında giderek artan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların köy hayatına ilişkin tutumlar veya köyde yaşama isteği bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kalıcı olarak göçe yönelen deneklerin, %74,4'ü köyde ve köy hayatını özlemediklerini, %25,6'sı ise özlediklerini belirtmişlerdir.

Şekil 3.17. Deneklerin Köyde Yaşamayı İstememe Nedenleri

Köy hayatına ilişkin tutumlardan da anlaşılacağı gibi, mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe yönelmede, denekler arasında farklı neden ve sonuçlar etkili olmaktadır. Deneklerin köy hayatına ilişkin tutumları dikkate alındığında, neden köyde yaşamak istemedikleri, buna etki eden faktörlerin neler olduğu konusunda farklı görüşler yer almaktadır. Kalıcı göçe yönelen deneklerin büyük bir çoğunluğu iş imkânlarının yetersiz olmasından kaynaklı olarak dönmek istemediklerini belirtirken, kalıcı göçe katıldıktan sonra yeni yaşam alanında iş düzenini kurmuş olanlar olmakla birlikte, geçim sıkıntısı ve güvenlik nedeniyle köy hayatını tercih etmeyen deneklerin olduğu görülmektedir (Şekil 3.17).

Kalıcı göç eğilimlerinin nedenleri arasında, iş imkânlarının kısıtlı olması en yoğunlukta olan faktör olmakla birlikte, nüfus hareketlerinin temel nedeni olarak görülmektedir. Araştırma alanında yapılan çalışmalar esnasında, bu durum katılımcılar arasında yaygın bir şekilde dile getirilmiştir.

Deneklerin %25,6'sı ise, köy hayatını ve köyde yaşamayı özlediğini belirtirken, bunun temel nedenleri arasında: aile ilişkilerinin daha canlı olması, komşuluk ilişkilerinin sağlam ve güvenilir olması, doğal ortamla iç içe yaşama isteği, örf ve adetlerin yaşanılır olması gibi nedenleri yaşama isteği üzerinde etkili olmaktadır. Bu sayılan faktörlerin dışında, şehrin gürültüsü ve baskıcı yapısı da köyde yaşama isteğini etkileyen faktörlerdir (Tablo 3.26).

Tablo 3.24. Deneklerin Köye Döneme İsteklerini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

Köylerin Çekici Özellikleri	1	2	3	4	5	Toplam
Havasının temiz ve sağlıklı olması	19	0	6	33	32	90
Gıdaların doğal olması	6	1	6	33	44	90
Komşuluk ilişkilerinin sağlam olması	1	1	30	28	30	90
Örf ve adetlerin canlı olması	2	2	13	40	33	90
Köy hayatını ucuz olması	2	1	1	21	65	90
Ailelerin kalabalık ve eğlenceli olması	5	14	27	20	24	90
Şehir gürültüsünden uzak olması	8	23	18	15	26	90
Doğayla iç içe olması	2	5	9	25	49	90
Bağ-bahçe işlerinin olması	3	3	5	30	49	90
Aile ilişkilerinin daha güçlü olması	2	5	23	26	34	90

Not: 1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Fikrim yok, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle katılıyorum

Göç etme nedenleri üzerinde farklı faktörler olmakla birlikte, kalıcı göç eğiliminde, kırsal alanlarda görülen itici faktörler etkili olmaktadır. Köy hayatı ve köyde yaşama isteği üzerine yapılan saha çalışmasında yer verilen sorular bulunmaktadır. Bu konuda katılımcılar arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %94'4'ü köye geri dönmek ve orada yaşamak istemediklerini belirtirken %5,6'sı ise köye geri dönmek istediğini belirtmiştir (Tablo 3.27). Geri dönüş isteğine karşı olumsuz cevapların yoğunluk kazanmasına neden olan faktörler arasında: ekonomik koşulların yetersiz olması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin istenilen düzeyde gelişme göstermemesi, iklimsel nedenler etkilemektedir. Bu nedenler dışından kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin eski önemini kaybetmesi ve bölge içinde görülen gelir farklılığı gibi faktörler etkilemektedir.

Tablo 3.25. Deneklerin Geri Dönmeyi İstememe Nedenleri

	1	2	3	4	5	Toplam
Eğitim koşullarının yetersiz olması	1	1	1	33	54	90
Şehirdeki gelir seviyesinin yüksek olması	0	2	12	34	42	90
Köyün geri kalmışlığı	0	0	6	26	58	90
Sağlık koşullarını yetersizliği	0	0	2	28	60	90
Şehire uyum sağlama	1	2	13	16	58	90

Not: 1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Fikrim yok, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle katılıyorum

Deneklerin kalıcı göç eğilimleri sonrasındaki süreçte, geri dönme isteklerinin olmadığı, bu durumun temel nedenleri arasında: memleketteki eğitim koşullarını yetersiz olması, yeni yaşam alanında iş ve ekonomik anlamda düzen kurması, gibi nedenler etkili olmaktadır. Köy veya kırsal alanların gelişmemiş olması, sağlık sorunu ve kentsel yaşama uyum sağladığı için dönmek istemediğini denekler, çalışma esnasında vurgulanmıştır. Kırsal göç sonucunda yeni bir yaşam alanı içinde yer edinme ve bu alanda ekonomik olarak gelişme göstermiş olmaları, geri dönüşleri etkilemektedir. Yapılan mülakatlarda geriye dönmek istemediğini ifade eden 32 yaşındaki katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

M 19 (Erkek, 32, İlkokul, Yuvacık Köyü)

“Köye ya da Çaldıran’a dönsem aç kalırım. İş yok, iş yeri yok, 7-8 ay soğuk hava çalışmak için gurbette gelip gittiğim çok oldu. Evimi taşıdım şimdi kafam rahat, ne bir daha evimi götürürüm ne de burayı terk ederim. Benim burada durumum iyi sabah iş akşam evime geliyorum.”

Kalıcı göç eğilimleri üzerinde etkili olan bir diğer faktör ise, yeni yaşam alanında kurulan komşuluk ilişkileri yer almaktadır. Göçün temel nedenleri arasında ekonomik, sosyal ve kültürel nedenler yer almaktadır. Kalıcı göçün ana bileşeni ilk olarak gerçekleşmesinde daha çok akraba veya komşuluk ilişkileri ile gerçekleşen tanışıklık vasıtasıyla göçlerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum mevsimlik

işçi göçünden başlamakla birlikte, kalıcı göç eğilimine katılma sürecine kadar devam etmektedir. Göç literatüründe yapılan çalışmalar gösteriyor ki hemşehirlilik kavramı altından kırsal alanlardan kentlere doğru göçün yoğunluk kazanmasında rol oynadığı bilinmektedir (Tablo3.28).

Tablo 3.26. Deneklerin Kentlerdeki Komşuluk Özellikleri

Yakınlık Derecesi	Sayı	Oran (%)
Akrabalardan	9	10
Kendi köylüleri	10	11,1
Civar ilçe ve köylerden	33	36,7
Farklı İlçe ve köylerden	38	42,2
Toplam	90	100

Mevsimlik işçi göçü ile kalıcı göçe geçiş kara mekanizması üzerinde etkin rol görevi üstlenmektedir. Deneklerin şehirdeki komşuluk özellikleri dikkate alındığında büyük bir çoğunluğunun farklı ilçe ve köylerden oldukları görülürken, civar ilçe ve köylerden tanıdığı olmakla birlikte, kendi köylüleri ve akrabalarından oluşan heterojen bir komşuluk alanı olduğu görülmektedir (Tablo3.28). Kalıcı göç eğiliminde önemli bir yeri olan komşuluk, göç süresi ve yapısı üzerinde rol görevi göstermektedir. Bu bağlamda mülakat çalışmalarında konuya ilişkin olarak 44 yaşındaki katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

M 3 (Erkek, 44, İlkokul, Başeğmez Köyü)

“Köyden buraya taşınmak aklımda yoktu. Bizim sağ olsun akrabalarından bir daha önce buraya geldiği için bana gel demişti. İnşaatta çalışıyorsun sürekli buradan oraya git gel yapmaktansa evini getir buraya demişti. Ondan sonra bende evimi taşımaya karar verdim. Şimdiki komşularımın çoğunu bizim oranın insanı yakın köylüyüz.”

Sonuç itibariyle mevsimlik işçi göçü ile başlayan nüfus hareketliliği yıllar itibariyle koşulların değişmesi, kentsel alanların gider daha yaşanır bir konuma yükselmesi, kırsal alanları terk edilen yer olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum göçün yönün değiştirmekle birlikte, artmasına neden olmuştur. Kalıcı göç

eğilimlerinin temel nedeni kayak bölgeden kaynaklı olarak ortaya çıkan ekonomik, toplumsal ve kültürel alandaki yetersiz koşulların varlığıdır. Bu durum deneklerin zaman içinde mevsimlik işçi göçünden kalıcı olarak göçe yönelmesine yol açmıştır. Göçün kalıcı olarak eğilim kazanmasında etkili olan faktörlerin giderek artış göstermesi, deneklerin köye geri dönem isteği üzerinde etkili olmuştur. Özellikle çalışma sahasında eğitim koşullarını yetersiz olması, sağlık hizmetlerinin hissedilecek düzeyde imkânlara sahip olmaması, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gider önemini kaybetmesi kalıcı geriye dönüşlerin artmasına ve nüfusun kırsalı terk etmesinde etkili olmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Nüfus hareketleri bölgelerin gelişme potansiyeline bağlı olarak değişim göstermektedir. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan çalışma alanı son yıllarda bu faaliyetlerin giderek önem kaybetmesi ve/veya bu faaliyetlerin devamlılığı için maliyetlerin artışı göstermesiyle bölge içinde yılın bazı dönemlerinde dışarıya doğru göçler artış göstermiştir. 1987 yılına kadar Muradiye ekseninde kalan çalışma alanı ilçe statüsü kazanmasıyla birlikte yoğun bir nüfus hareketliliğine sahne olmuştur. 1950-1960 yıllarında meydana gelen gelişmelerin, ulaşım ve telekomünikasyon altyapı hizmetlerinde gelişmelere yol açması kır-kent arasında var olan kapalı yapıyı ortadan kaldırmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak çalışma alanı giderek yoğun bir nüfuslanma potansiyeli içinde yer almıştır. Özellikle çalışma alanını doğu kesiminde ilk yerleşme alanları giderek artış göstermiştir. Yeni yerleşme alanı olarak kullanılması ilk başlarda çevre il ve ilçelerden nüfus hareketleri için kaynak bölgesin olarak görülmekteydi. Buna karşın gelişen teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni yapılanmalar, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin kentsel alanlar hakkında bilgi edinmesine ve merak uyandırmasına zemin hazırlamıştır. ABD eksenli yatırımların artış göstermesi, kırsal alanlarda modern üretim araçlarının kullanımını yaygınlaştırmasıyla ortaya çıkan fazla işgücü, istihdam alanının yetersiz olmasıyla birlikte göçe yönelmiştir.

Türkiye'nin 1950 yıllarında meydana gelen gelişmelere bağlı olarak, ulaşım ve iletişim alanında ilerleme seyri değişmekle birlikte, kır-kent arasında ulaşım eksenli sorunların giderek azalmasına zemin hazırlamıştır. 1950 yılında kır nüfus oranı %75 kent nüfus oranı ise %25'tir. Özellikle ulaşım ve iletişim alanında meydana gelen gelişmelere bağlı olarak bu durum 1980'li yıllarda tersi bir durumu göstererek kır nüfusu %56'ya gerilerken, kent nüfus oranı ise, %44'e kadar yükselmiştir. 1985 yılında kent nüfus oranı %50 seviyesini geçmiştir. Göç hareketinin giderek artış göstermesi kırsal alanlarda olduğu gibi kentsel alanlarda da yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Batılı ülkelerden gelen yardımların tarım sektöründe kullanılması bir kalkınma hamlesi olarak görülürken, kırsal alanlarda boşa çıkan köylünün iş aramasına neden olmuştur. Göçün yaygınlık kazanması ekonomik olanakların yetersiz olmasının yanı

sıra, bölgeler arası ortaya çıkan yatırımların dengesiz dağılımı, demografik faktörler, işsizlik, istihdam alanlarının yetersiz olması, nüfus hareketlerinin temel nedenlerinde sadece birkaçını oluşturmaktadır. Temel ekonomik faaliyet alanı olarak tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı alan meydana gelen gelişmeler karşısında giderek önem kaybeden bir alan halini almıştır. Sanayi alanındaki gelişmelerin hız kazanması, kentsel alanda artan işgücü talebini karşılamak için, kırsal nüfus hazır işgücü olarak görülmekteydi. Küreselleşme ekseninde ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak tarım alanında modern tarım araçlarını kullanılması, köylü kesimin işsiz kalması ve bölge içinde göçlerin giderek artış göstermesine neden olmuştur.

Kırsal alanlarda yıllık veya dönemlik olarak başlayan göç, sonraki süreçte yapı değiştirerek kalıcı bir eğilim yönünde ilerleme kaydetmiştir. Bu durum kırsal alanlarda nüfus hareketlerinin artmasına ve bölgeler arası nüfuslanma açısından farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çaldıran ilçesi Van iline bağlı ilçeler arasında önemli bir nüfus potansiyeline sahiptir. Ancak ilçenin coğrafi konumu, il merkezine olan uzaklığı ve hâkim iklim özelliklerine bağlı olarak kalkınma hareketliliği açısından Van iline oranla alt düzeydedir. Bu durum ilçenin iklimi göz önüne alındığında temel engelleyici faktör olarak görülmektedir. Bu nedenden dolayı Van iline bağlı ilçeler arasında gelişme potansiyeli açısından yavaş bir gelişme içinde yer almaktadır.

Çaldıran ilçesinde yapılan saha çalışmasında göçe katılan deneklerin yaş ortalaması dikkate alındığında büyük bir çoğunluğu genç nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda ilçede göçün temel altyapısında genç nüfus hareketliliğinin yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan saha çalışmasında ilçede yağlı bağımlı kesimin daha çok kırsalda, kaldığı genç nüfusun ise mevsimlik olarak işçi göçlerine katıldığı saptanmıştır. Bu durum geleneksel aile yapısını hâkim olduğu çalışma sahasında evin aile reisi çalışma hayatına katılım sağlamadığı, buna karşılık aile fertlerinden oluşan genç bireylerin çalışmak mecburiyetinde olduğu görülmektedir.

Küresel dünya sistemindeki olanakların değişmesine bağlı olarak, yaşam şartlarının değişiklik göstermesi, genç nüfusun yeni olanaklardan yararlanma isteğini artırmakla birlikte, kırsal alandan uzaklaşmasına olanak tanımaktadır. Bu durum çalışma sahasını yetersiz istihdam olanaklarına sahip olması, eğitim, sağlık gibi

alanlarda gelişmemiş olması göç giderek yaygınlık kazanmasına neden olmaktadır. Kırsal alanlarda geniş aile yapısını hâkim olarak görülmesi, hanehalkı büyüklüğü açısından dezavantajlı bir durum oluşturması, aile bireyleri arasında sorunların ortaya çıkması da, nüfus hareketliliğini etkileyen faktörler arasındadır.

Saha çalışmasında mevsimlik işçi göçüne katılan denekler ile yapılan görüşmelerde büyük bir çoğunluğun ilkökul eğitim mezun veya ilkökul terk eğitim seviyesine sahip deneklerin olduğu saptanmıştır. Göçe katılan deneklerin büyük bir çoğunluğu göçün temel nedeni olarak, çalışma sahasının yetersiz istihdam olanaklarını varlığından şikâyetçi olduğu görülmektedir. Ayrıca bölgenin sert karasal bir iklim yapısına sahip olması, çalışma olanakların kısıtlamakla birlikte, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum bölgede tarımsal üretimi sadece geçim tip olmasına, hayvancılık faaliyetleri açısından ise, küçükbaş hayvancılığın yaygın kazanmasına yol açmıştır.

İlçede yürütülen çalışmada deneklerin büyük bir çoğunluğu, bölgede yapılan tarım ve hayvancılık desteklerinden yararlanmadıklarını, bu durumda iş alanını olmasıyla beraber göçe katıldıklarını dile getirmişlerdir. Göçe katılan bazı deneklerin devletin gençlere, tarım ve hayvancılık alanında destek vermesi, bölge halkının ekonomik olarak kalkınmasına ve bölgedeki göçlerin giderek azalma eğilimi göstereceğini belirtmişlerdir.

Çaldıran ilçesin 2014 yılı nüfusu dikkate toplam 66. 679 nüfusa sahipken, 2020 yılında bu nüfus 63.133 bine kadar gerilemiştir. 2014 yılında %0,08 olan nüfus artış hızı, 2021 yılında %-2,39'a kadar gerilemiştir. Bu durum ilçede yoğun bir göçün yaşandığını kanıtlar niteliktedir. Göçe katılan bireylerin %95'inin temel geçim kaynağı inşaat işçiliği olduğu görülmektedir. Bu bağlamda saha çalışmasında görüşülen deneklerin, mevsimlik işçi göçünde %43,41'ü günlük ücretli çalışırken, bu durum kalıcı göçe geçişte %85 seviyesine kadar yükselmiştir. Buna paralel olarak deneklerin büyük bir çoğunluğu aldıkları günlük ücreti yeterli bulmadıklarını ve bu ücretler ile geçim sağlayamadıklarını belirtmişlerdir.

Mevsimlik işçi göçü bölgeler arası yatırım koşullarının farklılık göstermesi, istihdam olanakları, işsizlik, gelir farklılığı ve bölgeler arası ekonomik dengesizliklere

bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal alanlar için yoğun nüfus kayıplarının ortaya çıkmasına neden olmakla birlikte, ülkelerin yıllık veya dönemlik olarak bölgeler arası nüfus gelişme potansiyelini de etkilemektedir. Mevsimlik işçi olarak çalışmak için her yıl farklı bölgelere, gelir elde etmek veya geçimini sağlamak için yoğun nüfus hareketleri meydana gelmektedir.

Bölgeler arası ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kültürel alandaki dengesiz dağılımlar sonucu, yıllık veya dönemlik olarak mevsimlik işçilerin yoğun olarak kaynak bölgelerinden biri: Doğu Anadolu Bölgesinde göçler yaşanmaktadır. Kaynak bölgede göçe katılan mevsimlik işçilerin, tarım alanında çalışmak için ilk durak noktaları: Akdeniz, Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgeleri olurken, inşaat faaliyetleri için ilk durak olarak: Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri gelmektedir. Göçün temel yapısı iş faaliyetlerinde yer edinmekle birlikte, yıllık veya dönemlik olarak geçim sıkıntısını ortadan kaldırmaktır. Mevsimlik işçi göçü süreklilik kazanmakla birlikte, zamanla yapı değiştirmiştir. Kırsal alanda göçe mevsimlik olarak katılan işçiler, kentsel alan hakkında bilgi edinmesi ve istihdam alanı bakımından geniş bir yelpazeye sahip olması nedeniyle kalıcı göç hareketine geçme eğiliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sağladığı ekonomik, kültürel ve sosyal alandaki koşulların, kırsal alanlara göre daha avantajlı olması, çalışma sahasında nüfusun kentlerde yer edinmesine ve kalıcı olarak ilçeyi terk etmesine neden olmuştur.

Başta çalışma alanı eksenli olarak ortaya çıkan göç hareketinin mevsimlik olarak ortaya çıkması, zamanla kırsal alandan yaşam koşullarının giderek zorlaşması, bireyleri mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe yönelmesine ve ilçeyi tamamen terk etmesine neden olmuştur. Nüfus hareketliliğinin artış göstermesi ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi, sorunun çözümüne yönelik olarak öneriler şöyle sıralanabilir:

- ❖ Kırsal ekonomik faaliyetlere öncelik verilmesi ve bu faaliyetlerden herkesin faydalanmasına olanak tanınmalıdır. Kırsal kesimde bu alandaki desteklemelerin sadece arazi sahiplerine değil bütün bireylerin faydalanabileceği şekilde düzenlenmelidir.
- ❖ Tarımsal üretim destekli yatırımların artırılması ve kırsal bölgelerde tarımsal üretime ilişkin olarak harcamaların bir kısmının devlet eksenli olarak karşılanmalı veya çiftçiye destek sağlanmalıdır.

- ❖ Hayvancılık faaliyetlerinin özendirilmesi ve bu faaliyetlerin bireylerin arazi varlığına bakılmaksızın herkese eşit şekilde yapılmalıdır.
- ❖ Kırsal alanlarda yeni istihdam alanlarını oluşturulması ve bu doğrultuda bölgedeki yatırım koşulları için faaliyet gösteren kişi veya kuruluşlara vergi veya yer temininde kolaylıklar sağlanmalıdır.
- ❖ Çalışma sahasının Van ve Ağrı karayolu ulaşımında öncü bir konumda olması göz önünde bulundurularak, bu alanda sanayi faaliyetlerine yer verilmeli ve sanayi eksenli kuruluşların bölge eksenli olarak yatırımlarını artırılması yönünde teşvik uygulamaları yapılmalıdır.
- ❖ Bölge nüfusu dikkate alınarak yeni istihdam alanlarını oluşturulmalıdır.
- ❖ Karasal iklimin hâkim olduğu göz önünde bulundurularak bölgeye daha çok tekstil veya fabrika işletmeleri halinde istihdam alanlarına olanak tanınmalıdır.
- ❖ Bölgenin temel ekonomik kaynağı olan hayvancılık faaliyetleri özendirilmeli ve bu bağlamda özellikle gençlere olanak tanınmalıdır.
- ❖ Devlet ekseninde yer alan arazilerin kırsal alanda bireylerin faydalanması için yıllık olarak kiralanmalı veya işletmeci ile ortaklaşa kullanıma sunulmalıdır.
- ❖ Büyükbaş hayvancılık yapan çiftçiler havyan sayısına göre gübre veya yem desteği sağlanmalıdır.
- ❖ Tarım faaliyeti ile uğraşan bireyleri mazot ve/veya ekim için kullandığı gübre alımında destek sağlanmalıdır.
- ❖ Hayvancılık faaliyetleri bölgenin iklimi göz önünde bulundurularak besi hayvancılığı özendirilmelidir.

Sonuç olarak mevsimlik işçi göçüyle başlayan nüfus hareketleri, değişen koşullara bağlı olarak yön değiştirmiş ve kalıcı bir özellik kazanmıştır. Bu durum kırsal alanda nüfus potansiyelinin giderek azalmasına, kentsel alanların yoğun nüfus alanları olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu duruma etki eden faktörlerin çözüme kavuşturulması, kırsal kalkınma planlarını uygulama esasları dikkate alınarak bölgede istihdama yönelik faaliyetlerin artırılmasına bağlı olarak, en az seviyede gerçekleşmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akan , Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi Türkiye Üzerinde Bir Uygulama*. Bursa: Eski Yayın Basım Dağıtım.
- Akbaş, F. (2020). *Coğrafya Perspektifinden Göçler ve Göç Kuramları*. Ankara: Platanus Publishing.
- Akbıyık , N. (2011). Malatya'da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(10), 132-154.
- Akış, Ö., & Karakaş, E. (2018). Bir Sosyal Ağ Olan Hemşehri Derneklerinin Yoksullukla Mücadeledeki Rolü Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Bilecik Sinoplular Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 1(27), 21-34.
- Bakanlığı, K. (2014). *İstihdam ve Çalışma Hayatı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Bartram , D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2007). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Bayrak, S. (2018). İnsana Yakışır İş Kavramı Bakımından Türkiye'de İnşaat Sektörünün Genel Görünümü. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (3), 1531-1554.
- Bayramoğlu, Z., & Bozdemir, M. (2019). Dış Göçlerin Mevsimlik Tarım İşçiliği Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 1164-1176.
- Beyaz, C. (2019). *Kırsal Göçmenin Kimlik, Aidiyet ve Bağımlılık Mücadelesi: Rizeli Göçmenler Üzerine Bir Çalışma*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloj Ana Bilim Dalı .
- Bulut, E. (2013). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam ve Çalışma Koşullarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Kocaali Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi) . Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükyılmaz, Y. (2017). *Kırsal Göçün Nedenleri ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: İstanbul, Küçükçekmece Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı/Ekonomi ve Finans Bilim Dalı.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*(17), 67-91.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2007). *Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: ÇSGB Yayınları.
- Çınar, M. C. (2018). *Türk İnşaat Sektörü ve Türk İnşaat Sektörünün Ülke Ekonomisine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi) . Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisad Anabilim Dalı .

Dedeoğlu, S. (2016). *Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu, Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine. Mevsimlik Tarım Göçü Programı*. Ankara: SBN: 978-975-98363-7-5.

Demir, Ö., & Acar, M. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.

Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması (Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler)*. İstanbul. Çantay Yayınları.

Deniz, O., & Etlan, E. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 472-498.

Dur, A. B., & Öztürk, M. (2017). Türkiye'de ve Dünyada Çocuk İşçiliği ve Mücadele Politikaları: SDÜ MYO Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(3), 613-635.

Dücan, E. (2016). Türkiye'de İç Göçün Sosyo- Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 167-183.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9).

Erdoğan, G. (2008). Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(78), 123-166.

Erdoğan, & Türkan. (2019). Kavramsal ve Kuramsal Açından Göç Olgusu. A. Aköz, D. Yörük, & H. Karpuz içinde, *Geçmişten Günümüze Göçler* (s. 17-44). Konya: Anadolu Ofset.

Eşkinat, R. (2012). Türk İnşaat Sektöründe (Toki'nin) Yeri ve Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(32), 159-172.

Gira, A. (2017). *Siverek (Şanlıurfa) İlçesinde Mevsimlik Tarımsal İşgücü Göçü ve Sorunları*. (Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Bilim Dalı.

Göç Terimleri Sözlüğü (2009). IOM Uluslararası Göç Örgütü, No: 18

Gökburun, İ. (2019). Ekonomik Gelişmişliğin Göçler Üzerindeki Etkisi: Denizli Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 564-582.

Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).

Güreşçi, E. (2010). Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2), 47-55.

Güreşçi, E. (2016). Ortak ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göçler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1058-1064.

Güreşçi, E. (2018). *Çeşitli Yönleriyle Kırsal Göç*. Ankara: Savaş Yayınları.

Güvenç, B. (1996). *"Göç Olgusu ve Türk Toplumunu" Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Mersin : Sosyoloji Derneği Yayınları.

Hodgkin, R., & Newell, P. (2002). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. İsviçre: UNICEF.

İçduygu, A., & Ünalın, T. (1997). *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

İçduygu, A., Sirkeci, İ., & Aydıngün, İ. (1998). Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi. *Türkiye'de İçgöç: Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı 6-8 Haziran 1997 Bolu- Gerede* (s. 207-244). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İlkkaracan, İ., & İlkkaracan, P. (1999). 1990' lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç. O. Baydar içinde, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ILO. (2018). *Küresel Yabancı Göçmen İşçi Tahminleri*.

Karakaş, M., & Çak, D. (2021). Yumuşak Gücün Araçsal Kullanımı: Medya ve Göç. A. Kutlu, & E. Doğan içinde, *Göç ve Etkileri Güvenlik, Toplum, Kadın, Çocuk, Ekonomi, Dış Politika* (s. 247). Ankara: Pegem Akademi.

Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.

Koç, E., Kaya, K., & Şenel, M. C. (2016). Türkiye'de Sanayi Sektörü ve Temel Sanayi Göstergeleri-Sanayi Üretim Endeksi. *Mühendis ve Makina Dergisi*, 57(682), 43-53.

Koç, E., Kaya, K., & Şenel, M. C. (2017). Türkiye'de İnşaat Sanayi Sektörünün Gelişimi-Temel İnşaat Sanayi Göstergeleri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(2), 643-660.

Koç, M. (2016). Kamuda Bir İstihdam Modeline Dönüşen Alt İşverenlik. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(2), 65-90.

Koçak, H. (2013). İnşaat İşkolunda İstihdam Yapısı ve Emek Rejimi Özellikleri. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 13(47).

Mümtaz, P. (1999). Türkiye'de İçgöçün Değişen Yapısı. O. Baydar içinde, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Özcan, E. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 183-215.

Özdemir, H. (2012). Türkiye'De İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (30).

Özsağır, A., & Akın, A. (2012). Hizmet Sektörü İçinde Hizmet Ticaretinin Yer ve Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(41), 311-331.

Perruchoud, R., & Redpath-Cross, J. (2004). *Göç Terimleri Sözlüğü*. IOM.

Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 3(23), 256-266.

Dünya Göç Raporu. (2020).

Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of Statistical Society of London*, 2(48), 167-209.

Sağlam , S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 33-44.

Sevinç, G., Davran, M. K., & Sevinç, M. R. (2018). Türkiye'de Kırtan Kente Göç ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.

Sındır, R. (2003). *Çaldıran Ovası Ve Çevresinde Doğal Ortam İle İnsan Arasındaki İlişkiler*. (Doktora Tezi). Elazığ.

Sındır, R. (2018). Çaldıran Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojik Özellikleri. *Social Sciences Studies Journal*, 4(21), 3591-3610.

Sürmeli , İ. (2017). Türkiye'de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Kentten Kıra Yöneliş. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (Özel Sayısı), 275-286.

Şafak, C. (2004). 4875 Sayılı İş Kanunu Çerçevesinde Taşeron(Alt İşveren) Meselesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*.

TOBB. (2020). *Türkiye Ekonomik Raporu*. Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları.

Topbaş, F. (2007). *İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turna, M. (2016). *Çaldıran İlçe Analizi*. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı.

UNDESA, (2019). *International Migration 2019 Report*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.

UNDESA, (2020), *International Migration 2020 Highlights*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.

Uğurlu, C. (2020). *Karapapak Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Tutak (Ağrı) Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Van, P. (2001). *Göç Elkitabı*. Viyana: IOM.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yaman, F. (2019). *Göç ve Toplum Dünyada ve Türkiye'de Değişen Nüfus Hareketleri*. İstanbul: Ketebe Yayınları.

Yıldız, M. Z. (2009). *Van'da Sanayi Faaliyetleri ve Geliştirilme Olanakları*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Yılmaz, V. (2019). İç Göç Nedenleri ve Değerlendirmesi: Bitlis İli Örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1709-1735.

Yüksel, H. (2014). Emek Kavramının Ortaya Çıkışında Rol Oynayan Tarihi Dönüm Noktalarının Süreç Merkezli Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 257-273.

Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *TBB Dergisi*, 230-240.

KANUNLAR

İş Kanunu No: 4857.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>:(Erişim Tarihi: 12.20.2021).

<https://www.unicef.org/turkey/ara%C5%9F%C4%B1rma-ve-raporlar>:(Erişim Tarihi: 22.11.2021).

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/>:(Erişim Tarihi:28.12.2021)

<https://devpolicy.org/australias-seasonal-worker-program>:(Erişim Tarihi:28.12.2021)

<https://data.tuik.gov.tr/>: (Erişim Tarihi:20.11.2021)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>:(Erişim Tarihi. 20.12.2021)

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari: (Erişim Tarihi: 21.12.2021).

<https://www.statista.com>: (Erişim Tarihi:28.12.2021).

EKLER

EK 1: Anket Örneği

VAN YUZÜNCÜYIL ÜNİVERSİTESİ BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA ANABİLİM DALI

Bu çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Bilim dalında tezli yüksek lisans alanında yapmakta olduğum ‘Mevsimlik İşçi Gücü Göçünden Kalıcı Göçe Geçiş Van (Çaldıran) Örneği’ adlı çalışmada kullanılmak üzere yapılmaktadır. Bu anket çalışmasındaki bilgiler sadece bu çalışma alanının içerisinde geçerli olarak kullanılacak ve bu çalışmanın dışında başka herhangi bir kurum veya kuruluşla paylaşılmayacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve anlayışınız için teşekkür ederim.

Faruk YILDIZ

GÖÇ KATILAN İŞÇİLERE YÖNELİK ANKET FORMU DEMOGRAFİK SORULAR

1. Kaç yaşındasınız ?

2. Eğitim durumunuz nedir?

[1]. Okur-Yazar değil	[2]. Okur-yazar	[3]. İlkokul
[4]. Ortaokul	[5]. Lise	[6]. Üniversite
[7]. Diğer		

3. Medeni durumunuz?

[1]. Evli	[2]. Bekâr	[3]. Ayrı yaşıyor
[4]. Eşi ölmüş	[5]. Diğer...	

4. Kalıcı göçe katılmadan önce medeni durumunuz?

[1]. Evli	[2]. Bekâr

SOSYAL VE EKONOMİK SORULAR

5. Şu an ikamet ettiğiniz yer?

[1]. İlçe merkezi [2]. Köy [3]. Belde [4]. Mezra

6. Kalıcı olarak göç etmeden önce nerede yaşıyordunuz?

Lütfen belirtiniz.....

7. Mevsimlik işçi olarak çalıştığınız zaman nerede kalıyordunuz?

[1]. Ev [2]. Şantiye alanında [3]. Çadır

8. Siz dâhil olmak üzere hanenizdeki kişi sayısı.....?

9. Aile yapısı?

[1]. Geniş aile [2]. Çekirdek aile [3]. Diğer

10. Mesleğiniz?

[1]. Çiftçi [2]. İşçi [3]. Memur

[4]. İşsiz [5]. Diğer.....

11. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu?

[1]. Kendi evim [2]. Kira [3]. Diğer

12. Ailenizin ekonomik düzeyini nasıl tanımlıyorsunuz?

[1]. Alt [2]. Orta [3]. Üst

13. Temel geçim kaynağınız nedir?

[1]. Tarım [2]. Hayvancılık [3]. İnşaat [4]. Diğer

14. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?

[1]. 1000-1500 TL [2]. 1501-2000 TL [3]. 2001-2500 TL

[4]. 2501-3000 TL [5]. 3001+ TL

15. Mevsimlik işçi olarak çalıştığınız bölgeye ne zaman göç etmeye karar verdiniz.....?

16. Çalıştığınız yerde sosyal ve bireysel olarak sorunlarla karşı karşıya kaldınız mı?

[1]. Evet [2]. Hayır

17. Gittiğiniz yerde yerli işçilerle aranızda fiyat farkı var mıdır?

[1]. Evet [2]. Hayır [3]. Fikrim yok

18. Günlük ne kadar ücret alıyorsunuz?

[1].50-65 [2]. 70-85 [3]. 90-100 [4]. 110-140

19. Aldığınız ücreti yeterli buluyor musunuz?

[1]. Evet [2]. Hayır

20. Çalıştığınız yerde ücretinizi nasıl veya ne şekilde alırsınız?

[1]. Çalıştığımız günlerin toplamını ustabaşı getirir bize

[2]. İşveren aylık hesaplarımıza aktarır

[3]. Çek imzalarız

[4]. Senet imzalarız

[5]. Farklı yollara başvururuz

21. Çalıştığınız yerde günlük veya aylık ücretlerinizi alma konusunda sıkıntılar yaşıyor musunuz?

[1]. Evet [2]. Hayır

22. Çalıştığınız işte ücretleri alma konusunda kiminle anlaşma yaptınız?

[1]. İşveren

[2]. Ustabaşı

[3]. Firma

[4]. Aracı

23. Çalıştığınız yerde ücretlerinizi alırken ortalama ne kadar süre beklediniz?

[1]. 1 Hafta

[2]. 2-3 Hafta

[3]. 1 Ay

[4]. 1 Aydan fazla

24. Ücretlerinizin ödemesini kim yapıyor?

[1]. İşveren

[2]. Ustabaşı

[3]. Çavuş

[4]. Diğer

25. Yaptığınız işte çalışma şekliniz nasıldır?

[1]. Günlük

[2]. Kabala

[3]. Diğer

26. Günlük ortalama kaç saat çalışıyorsunuz?

[1]. 0-6 saat

[2]. 6-8 saat

[3]. 8-12 saat

[4]. 12 saat üstü

27. Günde kaç kez dinleme molası veriyorsunuz?

[1]. 1-2 kez

[2]. 3-4 kez

28. Çalışma Koşullarından Dolayı Karşılaştığınız Problemler

Çalışma Koşullarından Dolayı Karşılaştığınız Problemler	1	2	3	4	5
Uzun çalışma saatleri					
Aşırı sıcaklar ve/veya soğuklar					
Aşırı yorgunluk					
Erken kalkma					
Yemek ve dinleme molalarının az olması					
Düşme korkusu					
Bel fıtığı riski					
İşverenin işi iyi yapması için sürekli baskı uygulaması					

29. Kalıcı olarak göçe kimlerle katıldınız?

- [1]. Yalnız [2]. Ailemle [3]. Arkadaşlarımla
[4]. Akrabalarımla [5]. Diğer...

30. Mevsimlik işçi olarak çalıştığınız dönemde kiminle göçe katılıyordunuz?

- [1].Yalnız [2]. Ailemle [3]. Arkadaşlarımla
[4]. Akrabalarımla [5]. Diğer...

31. Göç etmeden önce geçiminizi hangi yolla sağlıyordunuz?

- [1]. Çiftçi [2]. Memur [3]. İşçi
[4]. Ticaret [5]. Emekli [6]. Diğer...

32. İş bulma yöntemleriniz ve bu işe erişim imkânlarınız nasıl oluyor?

- [1]. Kendimiz işi buluruz [2]. Aracı bize iş bulur [3]. İşveren bize ulaşır

33. Çalıştığınız işyerine hangi ulaşım aracını kullanarak erişim sağlıyorsunuz?

- [1]. Otobüs [2]. Metro [3]. Otomobil

34. Ulaşım ile ilgili karşılaştığınız problemler var mı?

- [1]. Evet var [2]. Hayır yok

35. Şu an ikamet ettiğiniz yerde yaşadığınız başlıca problemler nelerdir?

- [1]. Ulaşım [2]. Eğitim [3]. Sosyal -kültürel [4]. Sağlık [5]. Diğer...

36. Mevsimlik işgücü göçünde kalıcı göçe geçişe karar verme süreciniz ne kadar zaman aldı?

- [1]. 1-2 ay içinde [2]. 4-6 ay içinde [3]. 6-8 ay içinde [4]. Diğer...

37. Mevsimlik işgücü göçünden kalıcı göçe geçişte çevrenizden bu kararı almanızda etkilendiğiniz birileri oldu mu?

[1]. Evet

[2]. Hayır

38. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçişi nasıl tamamladınız

[1]. Köyden-Köye

[2]. Köyden-Kasabaya

[3]. Köyden-Şehire

[4]. İlçeden-İlle

39. Sağlık güvenceniz nedir?

[1]. Yeşil Kart

[2]. SGK

[3]. BAĞ-KUR

[4]. Yok

[5]. Diğer....

40. Hastalık ve iş kazası durumunda genellikle ne yapıyorsunuz?

[1]. En yakın hastaneye gideriz

[2]. Gezici sağlık ekipleri tedavi eder

[3]. Geleneksel yöntemler kullanırız

41. Tedavi masraflarınız kim karşılıyor?

[1]. Kendimiz

[2]. İşveren

[3]. Diğer

GÖÇÜN] YÖNÜ VE GERİYE DÖNÜŞ SORULARI

42. Son bir yıl içinde bölge dışına mevsimlik işçi olarak gittiniz mi?

[1]. Evet(.....)

[2]. Hayır

43. Çaldırandan göç ettikten sonra başka bir ile veya yere çalışmak için gittiniz mi?

[1]. Evet

[2]. Hayır

44. Köyden (il, ilçeden) göç ettiğiniz süre zarfında köye(Çaldırana) geri dönüş yaptınız mı?

[1]. Evet dönüş yaptım

[2]. Hayır dönüş yapmadım

45. Köy hayatını ve köyde yaşamayı özleyor musunuz?

[1]. Evet

[2]. Hayır

Hayır, çünkü:

46. Şu an ikamet ettiğiniz yer ile kıyaslandığında köylerin olumlu yönleri nelerdir?

Köy Hayatının Olumlu Yönleri	1	2	3	4	5
Havasının temiz ve sağlıklı olması					
Gıdaların doğal ve daha sağlıklı olması					
Komşuluk ilişkilerinin daha sağlam ve güvenilir olması					
Örf ve adetlerin köylerde daha canlı olması					
Köy hayatının ucuz olması					
Ailelerin kalabalık ve daha eğlenceli olması					
Şehrin baskı ve gürültüsünün köylerde olmaması					
Doğayla iç içe olması					
Köylerde toprakla (bağ-bahçeyle) uğraşmak					
Aile ilişkilerinin daha güçlü olması					

1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Kesinlikle katılıyorum

47. Köye geri dönmek ve orda yaşamak ister misiniz?

[1]. Evet

[2]. Hayır

HAYIR ise neden göç etmeyi istemiyorsunuz?

Geriye Göç Etmeyi İstememe Nedenleri	1	2	3	4	5
Memleketimdeki eğitim koşulları yetersiz					
Şehirde ki gelir seviyem yüksek					
Köyümün geri kalmışlığı yüzünden					
Köyümdeki sağlık şartları yetersiz					
Şehre uyum sağladım					

1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Kesinlikle katılıyorum

EVET ise neden göç etmeyi istiyorsunuz?

Geriye Göç Etmeyi İsteme Nedenleri	1	2	3	4	5
Şehrin gürültüsünden kaçmak için					
Çocuklarım artık büyüdüğü için					
Eşim veya kendim emekli olduğum için					
Kent yaşamına uyum sağlayamadığım için					
Sağlıklı yaşam için dönmek isterim					
Tarımla uğraşmak isterim					
Aile ocağını devam ettirmek için					
Memleket hasreti çekiyorum					
Çevre kirliliğinden uzaklaşmak için dönmek isterim					
Beklentimi karşılamadığı için					

1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Kesinlikle katılıyorum

48. Şu an ki bulunduğunuz yerdeki komşularınız çoğunlukla kimlerden oluşuyor?

- [1]. Akrabalardan [2]. Köylüler [3]. Civar ilçe ve köylerden
[4]. Farklı ilçe ve köylerden [5]. Diğer ...

49. Kaç yılında ve nereden kalıcı göç hareketine katıldınız?

- [1]. Köy/ Mahalle.....
[2]. Yıl

50. Belirtmek istediğiniz farklı bir şey var mı?

EK 2: Mülakat Formu

GÖÇ KATILAN İŞÇİLERE YÖNELİK MÜLAKAT FORMU

1. Yaşınız.....?
2. Cinsiyetiniz.....?
3. Eğitim durumunuz.....?
4. Ailenizin ekonomik düzeyini nasıl tanımlarsınız?
5. Kazandığınız dönemlik ücretler, çalıştığınız işe bağlı olarak değişiyor mu?
6. Son bir yıl içinde bölge dışına mevsimlik göçe katıldınız mı?
7. İş bulma ve işe erişim imkânlarınız nasıl olmaktadır?
8. Göç esnasında ne tür sorunlarla karşılaşırsınız?
9. Ulaşım esnasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
10. Hastalık veya iş kazası durumunda nasıl bir çözüm yoluna başvurursunuz?
11. Sosyal ve bireysel olarak en çok karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
12. Ücretinizi alma noktasında nasıl bir sorun yaşarsınız?
13. Mevsimlik işçi göçü döneminde nerde barınıyorsunuz?
14. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçmeye ne zaman karar verdiniz. Bu kararı vermenizde etkilendiğiniz birileri oldu mu?
15. Mevsimlik işçi olarak çalıştığınız bölgede mi kalıcı göçe geçtiniz? Kalıcı göç hareketinizin yeri farklı mı? Farklıysa bunun nedenini açıkla mısınız?
16. Gittiğiniz yerde uyum sorunu yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunlar sizi ve ailenizi nasıl etkiledi?

17. Mevsimlik işgücü göçünden kalıcı göç hareketine karar vermede içinde bulunduğunuz ekonomik durum, kültür veya sosyal çevre dışında farklı bir faktör (kişi, yer, olay) etkili oldu mu?

18. Göç ettiğiniz yere ilk gittiğinizde ne tür problemlerle karşılaştınız? Bu problemlerle sosyal çevreden kaynaklı mı oldu yoksa beslenme-barınma veya iş bulma alanında mı karşılaştınız?

19. Göç ettiğiniz yere kademeli olarak mı göç ettiniz? Yoksa direk bir şekilde mi gittiniz?

20. Kalıcı göç hareketinde sonra geriye dönmeyi istediniz mi? Ya da geriye dönüş planınız var mı memnuniyet konusunda ne söylersiniz?

21. Eski çalışma hayatınız ile kıyaslandığında kalıcı göç hareketinden beklediğiniz yaşama kavuştunuz mu?

22. Mevsimlik işçi hareketinden kalıcı göç hareketine katılmanızın temel nedeni nedir?

23. Göç ettikten sonra geride (köyde) mal varlığınız kaldı mı? Kaldıysa bu mal varlığınızın ekonomik olarak getirisi var mıdır? Bu konuda biraz bilgi verebilir misini?

24. Çalışma koşullarında dolayı karşılaştığınız en önemli sıkıntılar nelerdir?

25. Mevsimlik işçi göçünden kalıcı göçe geçişte karar verme süreciniz ne kadar zaman aldı?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : YILDIZ, Faruk

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri :

Telefon :

E-mail :

Eğitim Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Yüksek Lisans Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Beşeri Coğrafya 2022

Lisans Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Coğrafya 2018

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

10/01/2022

Tez Başlığı / Konusu:

MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜNDEN KALICI GÖÇE GEÇİŞ: VAN ÇALDIRAN ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 190 sayfalık kısmına ilişkin, **10/01/2022** tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından **Turnitin** intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 (dört) tür.

Uygulanan filtreler aşağıda verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simgeler ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit inatch size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim

10/01/2022

Faruk YILDIZ

Adı Soyadı: FARUK YILDIZ

Öğrenci No: 18920007025

Anabilim Dalı: Coğrafya

Programı: Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Bilim Dalı

Statüsü: Y. Lisans ☒ Doktora ☐

DANIŞMAN

Prof. Dr. Orhan DENİZ

10/01/2022

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR